

USTAZ
USTANYMY

Республикалық ғылыми-әдістемелік журналы

«USTAZ USTANYMY» республикалық ғылыми-әдістемелік журналының
№03(104) (2025 ж. Наурыз) шығарылымы.

Выпуск №03(104) (Март 2025 г.) республиканского научно-методического журнала «USTAZ USTANYMY».

Қарағанды қаласындағы мекен-жайы: Қазыбек би ауданы, Нұрсұлтан
Назарбаев даңғылы 19. 100012
Журнал "KEMENGER" ЖК баспаханасында басылды.

Таралымы 1000 дана.

Адрес г. Караганды: Қазыбек биский район, пр. Нурсултана Назарбаева 19.
Журнал издан в типографии ИП "KEMENGER". Тираж 1000 экз.

«USTAZ USTANYMY» Республикалық ғылыми-әдістемелік журналы Нұр-Сұлтан қаласында Қазақстан Республикасының Ақпарат және Қоғамдық даму министрлігінің Ақпарат комитеті 2023 жылғы 13 ақпандағы Мерзімді баспасөз басылымын, ақпараттық агенттікті және желілік басылымды есепке қоюы туралы куәлігі № KZ26VPY00064454 берілген.

Таралу аумағы: Қазақстан аумағында.

«USTAZ USTANYMY» журналы айына 4 рет жарық көреді.

Республиканский научно-методический журнал «USTAZ USTANYMY» в городе Нұр-Сұлтан комитетом информации Министерства информации и общественного развития Республики Казахстан выдано свидетельство о постановке на учет периодического печатного издания, информационного агентства и сетевого издания от 13.02.2023 года № KZ26VPY00064454.

Территория распространения: На территории Казахстана.

Журнал "USTAZ USTANYMY" выходит 4 раз в месяц.

Меншік иесі: /собственник: ЖК/ИП "BAYANDY"

Бас редактор: /Главный редактор: Баянды Ерлан

Редактор алқалары:

Дүйсенбекова Б.Н. – биология ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор, Қарағанды медицина университеті

Дүзбаева Н.М. – биология ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор,

Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті

Каскарбаева Б.Б. – педагог-шебер

Қасқабаева Ф.С. – педагог-шебер

Есенова Ш.Б. – педагог-зерттеуші

Иманбек Ә.О. – жаратылыстану ғылымдарының магистрі

Алшынов А.Ә., жаратылыстану ғылымдарының магистрі

Корректор / корректор: Кәкіш Мерей Ертайқызы

Жауапты хатшы / ответственный секретарь: Есбергенов Айдын Ардақұлы

Эл. почта: kemengerustaz.kz@mail.ru

Инстаграм: kemengerustaz.kz

Тел: + 7 771 181 23 03

Мазмұны / Содержание

Сауганбаева К.Ж. Тарих сабағында интеллектуалдық әдістер қолдану арқылы оқушылардың құзыреттілігін дамыту .	3
Бижанова А.Ш. Бала тәрбиесіндегі сынып жетекшінің рөлі	5
Сарсенбаева Г.Н. Толық емес отбасына бала тәрбиесінде әлеуметтік-педагогикалық көмек көрсетуді ұйымдастыру ...	7
Нематхожаев Д.Ю. Оқушылар арасында кездесетін остракизм	10
Сарымсақова А.Е. Биологияны оқытудағы тұлғаға бағытталған тәсіл	14
Нурпейс А. Мектепалды сыныбында оқушылардың танымдық-зерттеу қызметін дамыту	16
Шарипова Р.К. Применение кейс-технологии на уроках русского языка	18
Нугербеков А.Т. Алғашқы әскери дайындықты оқытудың жаңа тәсілдері	20
Исабекова К.О. Балалардың есте сақтауын, қиялын дамыту үшін оқу сабақтарында дидактикалық ойындарды пайдалану.....	22
Қалжан С.Ә. Бастауыш сыныпта қазақ тілін оқыту: оқу мақсаттарын белгілеудің және жүзеге асырудың психологиялық-педагогикалық ерекшеліктері.....	24
Кулахметов А. Көркем еңбек пәнінен жаңаша оқытудың әдіс-тәсілдері	26
Байшенова М.К. Тарих пәнін оқытудағы тиімді әдіс-тәсілдердің маңыздылығы	28
Махмутова Ж.Ж. Мектепке дейінгі ұйымдардың әдістемелік қызметін қамтамасыз ету	31
Алиев Е.Е. Тарихи мұра және жас ұрпақтың рухани тәрбиесі	34
Нимат Ә.Қ. Ағылшын тілі пәні арқылы оқушылардың танымдық қабілеттілігін арттыру жолдары	37
Алдаберлі М.Т. Ыбырай Алтынсариннің халық ағарту саласындағы жаңашылдығы.....	39
Бақтығалиева Б.Б. Менің отбасым және достарым.....	42
Сағадиева Н.Т. Музыка сабағында инновациялық әдіс-тәсілдер арқылы оқушылардың ойлау қабілетін дамыту	44
Алахвердиева П.И. «Саңырауқұлақтың саясында» ертегісі.....	46
Балдыкбаев А. Дәстүрлі садақ атудың денсаулыққа пайдасы	48
Бакишева Ж.М. Қоршаған ортаны қорғау - әрбір адамның міндеті.....	50
Кошанова Г.Б. FOR цикл операторын пайдалану	52
Айтимова Л.И. Сыни ойлау технологиясын қолдану арқылы оқушылардың ақыл-ой қабілеттерін арттыру.....	55
Медетова А.Б. Арифметикалық өрнектердің жазылу ережелері.....	57
Жусупова Л.Н. «Торғай мен мысық» әңгімесі.....	59
Аширова Г.А. Қазақстандағы көші-қон.....	60
Қизатолда Н.Н. Қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарын оқытуда заманауи технологияларды қолдану	62
Акжигитова А.Б. Арифметикалық амалдардың жазылу ережелері.....	64
Ақылбекова С.Р. Бастауыш сынып оқушыларының шығармашылық қабілетін дамыту	66
Қожанова Ф.А. Түбір мен қосымша.....	69
Дуйсенбекова Б.Д. «Биология пәнінде жасанды интеллекті қолданудың тиімділігі»	73
Құттыбай Е.Қ. Математика пәні мұғалімдерінің жаңашыл әрекеттері.....	74
Жердентапқанова А.М. «Environmental problems»	77
Салимбаева А.К. Мектеп жасына дейінгі балалардың тұлғалық және әлеуметтік дамуы.....	79
Әділжанова А.Т. “Жаңа технологиялар негізінде оқушылардың шығармашылық қабілеттерін арттыру”	81
Акмолдаева А.Ж. Инновационные методы и приемы обучения школьников на уроках русского языка и литературы	84
Шабрик С.М. Развитие критического мышления у школьников в условиях цифровизации	86
Мұхаметханов Ә.Ж. Дене тәрбиесі сабағында физикалық дағдыларды баскетбол ойыны арқылы дамыту	88
Айдарханова Г.А. Роль художественного образования в формировании личности ребенка	90
Құрманбай А.Т. Ел туын асқақтатар жастар тәрбиесі – ұлттық құндылықта.....	93
Каржауова А.Ж. Қосымша білім берудегі әдістемелік жұмыстың маңызы	95
Евниенова А.Н. Робототехника мүмкіндіктерін математика сабағында тиімді қолдану	97
Абуова Б.Т. Бастауыш сынып оқушыларының ізденушілік, зертеушілік қабілеттерін арттыру.....	100
Сарсенбаева Б.С. Lesson study-ді математика сабақтарында қолдану	102
Кенжеғалиев Т.Ж. Ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалармен инклюзивті білім беру кеңістігіндегі әлеуметтік педагогтың кәсіби қызметінің ерекшелігі.....	104
Кошелева С.О. «Создание пластилинового мультфильма: «Лапоть, Пузырь и Соломинка».....	106
Казбаев Б.В. Основные аспекты применения дифференцированных подходов на уроках физической культуры	110
Жаилганова Г.А. Творческая работа «Искусство пластических форм. Скульптура»	112
Қабиолданова А.А. Қазақ күй өнерінің дамуы.....	114
Шотаева Д.К. Халқымыздың ұлттық аспабы қобызды танып, меңгеру тәсілдері	117
Шугайва К. Бастауыш сыныпта адамгершілікке тәрбиелеудің маңызы	120
Досымбетова М.И. Болашаққа қамқорлық	122
Құрақ Г.Ш. Математика сабағы – өмірлік маңызды құзыреттіліктерді қалыптастыру ортасы.....	124
Койшигулов Р.У. Математика сабағын аралас оқыту технологиясын қолдана отырып оқыту маңызы.....	127
Кенжеғұл А.А. ГАЖ негізіндегі геоақпараттық карта жасау: проблемалары мен тенденциялары	129
Шакенова У.С. Пояснительная записка	131

Түркістан облысы, Түлкібас ауданы, Т.Рысқұлов ауылы
"Кезең жалпы білім беретін мектебі" КММ
Тарих пәні мұғалімі
Сауғанбаева Кымбат Жетписбаевна

ТАРИХ САБАҒЫНДА ИНТЕЛЛЕКТУАЛДЫҚ ӘДІСТЕР ҚОЛДАНУ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ДАМУ

Ұлттық білім беру жүйесі жаңа онжылдыққа уақыттың сан қырлы мәселелерімен (қашықтықтан оқыту технологияларын қолдану, коммуникативті кеңістіктің кеңеюі, оқушылардың жаңа дағды, қабілеттерге ие болу қажеттілігі) бірге қадам басты. Пәндік сабақтар өз алдына мақсат емес, әмбебап оқу іс-әрекетіне қол жеткізу құралына айналды: оқушылардың мақсат қою, жоспарлау, өзін-өзі бағалау, іс-әрекетті талдау, рефлексия дағдыларын қалыптастыруға көп көңіл бөлінуде. Гуманитарлық циклдің пәндері оқушының сөздік және логикалық ойлауын дамытуға, сөйлеуді дұрыс құруға, өз пікірін дәлелдей білуге көмектеседі. Тарих бізді әртүрлі ақпарат көздерімен және үлкен көлемдегі деректермен шебер жұмыс істеуге үйретеді. Тарихи дәуірлер туралы білім тек оқулықтарда ғана емес, сонымен қатар мәдени дәстүрлерде, географиялық өзгерістерде, атауларда, экономикалық жағдайда және т.б. көрініс табады. Тарих көбіне жас азаматтың әлеуметтік-адамгершілік ұстанымын, оның ұлттық мәдениетке көзқарасын, алдыңғы ұрпақтардың, өткен дәуірлердегі оқиғалар мен қаһармандардың, тұлғалардың тәжірибесін, өмірдегі тағдырын анықтайды. Тарихтың қай аспектісін қарастырсақ та, оны түсіну жүйе ретінде әлем туралы идеяларды қажет етеді. Осыған байланысты осы пәннің мұғалімдері оқушыларға дәстүрлі әдістерді қолдана отырып, білімнің үлкен көлемін (жазбалар, диаграммалар немесе кестелер) береді. Шынында да, олардың артықшылығы - уақыт пен орынды, кейде оқиғаның мағынасын анықтауға көмектесетін логикалық және уақыттық жүйеліліктің көрінісі. XX ғасырдың ортасында адамның ойлау процестері біртұтас екендігі дәлелденді. Ақпарат миға біз үшін ең күтпеген жолмен таралуы мүмкін. Тәжірибеден біз сондай-ақ оқушыларға тақырыпты тануға мүмкіндік беретін сөздік немесе көрнекі бейнелер неғұрлым көп болса, соғұрлым ол есте сақталатынын білеміз. Осылайша, форма мен қалаған мазмұн арасында белгілі бір алшақтық бар: барлық ассоциацияларды екі өлшемді диаграммаларда, кестелерде және конспекттерде логикасын бұзбай жазу шынымен де қиын.

Тарих пәнін оқыту барысында әртүрлі әдістер кешені пайдаланылады, алайда олардың барлығы бірдей оқушылардың оқу құзыреттілігін дамытуға бағыттала бермейді. Бұл мәселені шешудің бірі оқытуда «интеллект-карта» әдісін қолдану болды. Бұл технологияны Т.Бьюзен жасаған. Шындығында ол кез келген ақпарат бірлігін (мәтін, дата, тіпті сурет немесе ой) графикалық түрде бейнелеу арқылы радиантты ойлауды визуализациялаудың өзіндік нұсқасын ұсынды. Тіректік конспект тақырыптың негізгі тезистерін белгілі бір схема түрінде бейнелейді, дегенмен оның орналасуы оқушының қабілеті мен қиялына сәйкес білім алушылардың жеке ерекшеліктеріне байланысты айтарлықтай өзгеруі мүмкін. Сәйкесінше, егер оқушы барлық ішкі байланыстарды жақсы ойластырса, белгілеулер жүйесін құрастырса, қажетті пішінді таңдаса, онда мұндай конспектінің оқушы жадында қалары анық. Бұл әдістің кемшілігі - нақты және егжей-тегжейлі құрылыс алгоритмінің болмауы.

Бьюзен әдісінің инновациясы – интеллект-карталарды құру ережелері мен әдістерінің болуы. Атап айтқанда, ақпаратты көрсетудің көрнекі тәсіліне - кескіндер мен түстерге баса назар аударылады. Талдауды және есте сақтауды қажет ететін үлкен және көлемді тақырыпты схемалық түрде көрсетуге, сызуға болады. Мұғалім, бір жағынан, интеллект-карта егжей-тегжейлерге назар аударуға мүмкіндік

берсе, екінші жағынан, ауқымды перспективаны қамтамасыз етеді деп санайды. Сонымен, біздің карта кез келген мәселені шешудің аналитикалық құралы бола алады. Әдістің тиімділігі соңғы нұсқаның мидың радиантты жүйке құрылымын қайталауына байланысты.

Интеллект-картаның негізгі элементтері:

- зерттеудің негізгі тақырыбын анық жеткізетін орталық фигура;
- негізгі кескіннен таралатын негізгі бұтақтар. Олар элементтің негізгі параметрлерін білдіреді.

Оларды жеткілікті кең және түрлі-түсті етіп жасау ұсынылады;

- екінші және үшінші деңгейдегі тармақтар. Бұл терминмен, сөз тіркесімен, тіпті шартты бейнемен белгіленетін негізгі салалардың ішкі тақырыптары.

«Интеллект-карта» әдісін тарих сабағында кез келген жаста қолдануға болады. Бұл теорияны құрылымдауға, тарихи портретті жасауға, тіпті нақты оқиғалар мен құбылыстарды есте сақтауға көмектеседі. Олар дидактикалық құрал ретінде әмбебап болып табылады және сабақтың кез келген түрінде және кез келген кезеңдерінде (материалды бастапқы меңгеру, қайталау, бекіту, жалпылау, тіпті коммуникативті қарым-қатынастың бөлігі ретінде) қолданылуы мүмкін.

Тиімді нәтижелерге қол жеткізу үшін В.М. Самохина келесі қадамдарды қолдануды ұсынады. Әдістемені енгізген кезде көрнекі құрал ретінде интеллект-картаны қолданған дұрыс. Ол мұғалім мен оқушылардың бірлескен іс-әрекеті процесінде құрылуы керек. Құрастыру процесінде білім, білік, ақпаратты бекіту және қайталау дағдылары игеріледі. Келесі кезеңде мұндай түйіндемені құрастыру үшін біртіндеп жеке немесе топтық дербес тапсырмалар беруге болады. Осы әдістемені дұрыс енгізген кезде интеллект-карталар мектеп оқушыларының шығармашылық қабілетін дамытады, сонымен қатар ми қызметінің спектрін пайдалана отырып, тарихтың біршама көлемді кезеңдерінде білімді оңай есте сақтау, басты нәрсені бөліп көрсету қабілетін ынталандырып, балалардың оқу құзыреттіліктерін арттырады. Бұл кескіндер мен түстің жұмысымен, кеңістіктік бағдарлаумен, логикамен және т.б. тікелей байланысты. Кез келген әдіс сияқты, менталды карталардың бірқатар кемшіліктері бар: зерттеу пәнінің күрделілігі соңғы схеманың жазылу ұзақтығына және құрылымына тікелей әсер етуі мүмкін. Олардағы процестің динамикасын көрсету де айтарлықтай қиын.

Бұрын мұғалім жұмыс формасын тандайды: жеке (материалды қайталау кезінде әр оқушы карта жасайды), топтық (білімді жаңарту шеңберінде микротоптар бойынша карта жасау), ұжымдық (сабақ барысында бүкіл ұжымның сынып құруы). Пән мұғалімдеріне көмекші таратпаларды (А4 парақтары, портреттер, мәдени ескерткіштердің суреттері, фломастер, түрлі-түсті қарындаштар) дайындаған жөн. Бұл кезеңде оқушылардың интеллект-картамен (барлық сабақ немесе оның бір бөлігі) жұмысқа қанша уақыт жұмсай алатынын анықтау да маңызды. Соңында бұл әдіс есте сақтауды қаншалықты жеңілдетті, не үйренді, оқушылар бұл әдісті қайтадан қолданды ма, соны анықтау үшін рефлексия қажет.

Тікелей картада оқушылар келесі қадамдардан өтуі керек.

1. Белгілі бір тақырыпты тандап, оны парақтың ортасына үлкен түсті пішінде орналастыру. Мұнда тақырыпқа сәйкес билеушінің немесе белгілі тұлғалардың алдын ала дайындалған портретін де жапсыруға болады.

2. Оқушыларды тақырып бойынша ой елегінен өткізуге және барлық ассоциацияларды жобалық парақта жазуға шақыру қажет.

3. Ассоциацияларды ішкі тақырыптарға топтастыруға тырысу.

4. Содан кейін интеллект-карта құрылымдары анықталады. Мұндай диаграмманы оқу әрқашан жоғарғы оң жақ бұрыштан басталады, сондықтан негізгі бұтақтардың қалай орналасатыны туралы ойлану керек, не жоғары немесе төмен орналастыру керек. Осыдан кейін оқушылар картаны салуға кірісе алады. Орталық фигурадан бұтақтар орналастырылып, оларға тірек сөздер мен сөз тіркестері қосылады.

5. Екінші және үшінші деңгейлі тармақтарды орналастыру. Оқушылардан суреттермен, белгілермен немесе графикамен толықтырылған аббревиатуралар мен ассоциация сөздерді қолдануды сұрау. Мысалы, белгілі бір кезеңге тән «консерватизм» сөзін есте сақтау үшін осы саланың жанына берілген сөзге тән ассоциацияны қолдануға болады. Маңызды ұғымдар мен күндерді жазып алуды ұмытпау қажет.

6. Негізгі элементерді бір-бірінен түрлі-түсті блоктармен бөлуге тырысу. Картаны шамадан тыс жүктемеу үшін 3-5 түстен артық пайдаланбаған дұрыс.

7. Соңында негізгі бұтақтар мен тармақтар арасындағы байланыстарды қайтадан тексеріп шығу қажет.

Осылайша, біз бұл әдістеменің Қазақстандағы білім беру дамуының қазіргі кезеңі үшін өзекті екенін көреміз. Интеллект-карталарды дұрыс және ойластырылған қолдану арқылы олар тек пәндік емес,

сонымен қатар мета-пәндік және жеке нәтижелерге қол жеткізуге көмектеседі, бұл олардың мемлекеттік білім стандартының технологияларына толығымен сәйкес келетінін білдіреді. Нәтижесінде, оқушылар негізгі ақпаратты өз бетінше анықтай алады, оның маңыздылығын объективті бағалай алады, құрылымын талдай алады. Шындығында, менталды картаның көмегімен оқу процесі қызықты әрі жемісті бола алады. Бұл технологияны тарих сабақтарында қолдану білім алушыларды оқу және сабақтан тыс немесе өз бетінше жұмыс шеңберінде де тарихтың әртүрлі аспектілерін оқуға ынталандыруға мүмкіндік береді, сабақта әр түрлі жұмыс түрлерін (жеке, топтық және фронтальды) ұйымдастырып, шығармашылық және сыни ойлауын, есте сақтауын, зейінін дамытады.

Түркістан облысы, Түркістан қаласы
“Бақытты шақ” зияткерлік мектебі
Бастауыш сынып мұғалімі
Бижанова Ақмарал Шералықызы

БАЛА ТӘРБИЕСІНДЕГІ СЫНЫП ЖЕТЕКШІНІҢ РӨЛІ

Мектептегі негізгі құрылымдық элемент – сынып. Сабақтарда оқушылардың әлеуметтік жағдайына қамқорлық жасалып, балалардың бос уақытын ұйымдастыру, біріншілік ұжым құру мәселелері шешіліп, эмоционалды ахуал қалыптасады. Сондықтан сынып жетекшісінің рөлі өте маңызды. Сынып жетекшісі өз қызметінің шеңберінде оқушылармен тәрбие жұмысының кешенді тәсілін жүзеге асырады.

Қазіргі заманғы сынып жетекшісінің қызметі білім беру мекемесінің тәрбие жүйесінің ең маңызды буыны, оқушыларға жеке көзқарасты жүзеге асырудың негізгі тетігі болып табылады. Әлемдік қоғамдастық, мемлекет, ата-ана білім беру мекемесінің алдына әр баланы барынша дамыту, оның өзіндік ерекшелігін сақтау, дарындылығын ашу және рухани, ақыл-ой, адамгершілік қабілетінің, физикалық кемелдігінің қалыпты болуына жағдай жасау – бүгінгі күннің міндеттеріне байланысты.

Сынып жетекшісінің ең маңызды функцияларына мыналар жатады:

- сынып ұжымын құру;
- үйлесімді дамыған жеке тұлғаны қалыптастыру.

Сынып ұжымы жасөспірімдердің қарым-қатынаста, өзін-өзі бекітуде, өзін-өзі көрсетуде рухани қажеттіліктерін қанағаттандыруға қабілетті болғандықтан, үлкен тәрбиелік күш саналады. Ұжым әрбір білім алушыға әлеуметтік өмірде тәжірибе жинақтап, өзінің ең жақсы жеке қабілеттерін дамытуға мүмкіндік береді.

Сынып жетекшісінің жұмысындағы табыс көп жағдайда оның жоспарлылығы мен жүйелілігіне байланысты. Сынып жетекшісінің қызметі тәрбиенің жалпы процесінің бір бөлігі болып табылады. Сондықтан оны мектеп жұмысының барлық басқа бөліктерімен үйлестіру маңызды. Сынып жетекшісінің ұйымдастырушылық-педагогикалық жұмысына оқушыларды үнемі оқып-үйрену, сынып ұжымын ұйымдастыру және қалыптастыру іс-әрекеті жатады.

Сынып жетекшісінің жұмысы тек мектеппен шектелмейді. Ол отбасымен тығыз қарым-қатынаста болады. Сынып жетекшісі әр оқушыға жетіп, тәрбие жұмысы туралы ата-аналарды хабардар етеді, оларды сыныптағы әртүрлі жұмыстарға тартады. Осының барлығы сынып ұжымының қалыптасуына ықпал етеді. Сыныптың оқушылар ұжымын басқара отырып, сынып жетекшісі өз сыныбында оқушылардың мүдделерін қорғайды. Оқыту мен тәрбиелеудің мақсаты білімнің, фактілердің, теориялардың жиынтығы ретінде білімді меңгеру емес, өз бетінше білім алу нәтижесінде оқушы

тұлғасының өзгеруі болуы керек. Оқушының қызығушылығын тудыратын, мұнда жай ғана фактілердің жинақталуы емес, оқушының, оның мінез-құлқының, оның «Мен-концепциясының» өзгеруі байқалатын оқыту. Тәрбиенің келесі үлгілерін ажыратуға болады:

- баланың жеке басының құрылымында әлеуметтік-психологиялық түзілімдерді қалыптастыру ретінде тәрбиелеу баланың өзінің белсенділігі арқылы жүзеге асады. Оның күш-жігерінің өлшемі оның мүмкіндіктерінің өлшеміне сәйкес келуі керек.

- кез келген тәрбиелік міндет белсенді әрекеттер арқылы, физикалық даму – жаттығу арқылы шешіледі

- адамгершілік - басқа адамның әл-ауқатына үнемі назар аудару арқылы, интеллектуалдық - ақыл-ой әрекеті арқылы интеллектуалдық мәселелерді шешу;

- балалардың тәрбие процесіндегі іс-әрекетінің мазмұны баланың нақты қажеттіліктерімен дамудың әрбір берілген сәтінде анықталады.

Ағымдағы қажеттіліктердің алдында сынып жетекшісі балалардың қарсылығын және енжарлығын қанағаттандыру қаупін тудырады. Баланың қажеттіліктерінің жасына байланысты өзгерістері ескерілмесе, тәрбие процесі қиындай түседі және баланың күш-жігері мен сынып жетекшісінің бірлескен іс-әрекеттегі күш-жігерінің пропорционалды арақатынасына сәйкестік бұзылады: бастапқы кезеңде сынып жетекшісінің іс-әрекетінің үлесі бала белсенділігінен асып түседі, кейін баланың белсенділігі артады, ал соңғы кезеңде бала барлығын сынып жетекшісінің бақылауымен жасайды.

Сынып ұжымын қалыптастыру бойынша жұмыс жүргізе отырып, сынып жетекшісі оқушылардың іс-әрекеті мен тәртібін күнделікті бақылауды жүзеге асырады, жеке және топтық диагностикалық әңгімелер жүргізеді. Мұның бәрі оқушылардың оқу әрекетіне қатынасы туралы жалпылама қорытынды жасауға, мінез ерекшеліктерін, мінез-құлық мәдениетін, сыныптастарымен қарым-қатынасын және т.б. көмектеседі.

Балалармен тікелей қарым-қатынас жасау, оларға рухани-құндылық ықпал ету сынып жетекшісінен балалардың психикалық тәжірибесі мен жағдайына, олардың идеалдарын, көзқарастарын, сенімдерін, жеке қасиеттері мен жеке қабілеттерін қалыптастыруға көбірек көңіл бөлуді талап етеді. Мұғалімдер сыртқы әлеуметтік құнды ынталандыруларды оның мінез-құлқының ішкі мотивтеріне аударуға ұмтылған кезде бала тұлға және жеке тұлға ретінде қалыптасады.

Білім беру жастық дамудың әрбір сатысында өзін-өзі тәрбиелеуге айналып, бала тәрбие объектісінен оның субъектісіне айналса, тәрбиелік әсері зор.

Мұндай түрлендірудің механизмі балалардың өз өмірлік іс-әрекетінің процесін түсінуі, оның мақсаттарын, талаптарын, болашағын білуі болып табылады. Оқушылармен бірге қоғамдық өмірді, олардың жеке тұлға ретінде қалыптасу процесін, дүниетанымын, шығармашылық қабілеттерін қалыптастыруды талдайтын сынып жетекшісі олардың алдына ойшыл ретінде шығады, өзіндік тұлға болып қалыптасуына белсене араласады.

Тұлға – бұл оның әлеуметтік байланыстары мен өзара қарым-қатынасындағы тұлға, тұлғаның қалыптасуы себептерден туындаған қозғалыс ретінде жүреді, оның сатыларынан өтеді. Ұстаздық іс-әрекетімде «Баланың кемшілігі – біз қолданбаған қасиет» деген қағиданы ұстануға тырысамын. Демек, балаларда балалардың және өздерінің жүйкелерін құртып, күресуді қажет ететін кемшіліктер жоқ. Балаға психологиялық қолдау көрсету бала үшін маңызды рөл атқарады, мұғалімнен «Мен сені мақтан тұтамын», «Сен үшін қуаныштымын» және т.б. сөздерді есту маңызды. Сондықтан бүгінгі күні мен үшін сынып жетекшісі ретінде, баланың жан-жақты дамыған жеке тұлғасын тәрбиелеудің біртұтас жүйесін құру міндеті жұмысымның басым бағыттарының бірі болып табылады.

Сынып ұжымын құра отырып, тәрбие жұмысында келесі бағыттарды қолданамын:

- көркемдік - эстетикалық
- патриоттық
- денсаулық сақтау
- спорт

Осы мақсаттарға жету үшін мен тәрбиелік міндеттерді анықтаймын:

- оқушыларды салауатты өмір салтын қалыптастыруға тәрбиелеу;
- парыз сезімін, өзін-өзі бағалауды тәрбиелеу;
- балалардың шығармашылық талпыныстарын қолдау;
- оқушылардың өзін-өзі көрсетуіне және өзін-өзі жүзеге асыруына жағдай жасау;

- сынып ұжымын қалыптастыру және ондағы баланың жеке тұлғасын дамыту үшін моральдық және эмоционалдық қолайлы жағдай жасау;

- ата-аналардың ұжымдық және шығармашылық қызметке қатысуын қамтамасыз ету.

Сынып ұжымымен жұмыс жасауда мынадай әдіс-тәсілдерді, әдіс-тәсілдерді, жұмыс түрлерін қолданамын: лекция, түсіндіру, әңгімелесу, диспут, мысал, мадақтау.

Мен оқушылармен жеке жұмысты өте маңызды деп санаймын:

- психологиялық диагностика;

- жеке әңгімелер;

- оқушыларды үйірмелерге және факультативтік сабақтарға қатыстыру;

- педагогикалық бақылаулар күнделігі.

Өзге пән (бейнелеу, музыка, орыс және ағылшын тілдері) мұғалімдерімен тұрақты байланыс орнатуға, оқушылардың бағаларын күнделікті бақылауға, оқушылармен және олардың ата-аналарымен жеке әңгімелесуге маңызды орын беремін.

Сынып жетекшісінің іс-әрекетінде сынып сағаттары ерекше орын алады. Сынып сағаты – мұғалім мен оқушылар арасындағы тікелей қарым-қатынас процесін ұйымдастырудың бір түрі, оның барысында маңызды моральдық, этикалық және этикалық мәселелер көтеріледі. Сынып сағаттарын топтарға бөлуге болады: «білім сағаты», «еңбек сағаты», «ұжым сағаты», «шығармашылық сағаты» т.б. Сынып сағаты – сынып ұжымының жиналысының бір түрі. Ол сынып ұжымы өмірінің өзекті мәселелерін қояды және түсінеді. Бір сағат ішінде еркін пікірталас өткізіліп, негізгі қорытындылар мен шешімдер қалыптасады, келесі сынып сағаттарының тақырыптары мен сұрақтары алға қойылады.

Сынып жетекшісі – оқушылардың ең жақын және тікелей тәрбиешісі, тәлімгері. Ол сыныптағы оқу-тәрбие процесін ұйымдастырады және басқарады, мұғалімнің, ата-ананың, қоғамның тәрбиелік күш-жігерін біріктіреді, өз сыныбында тәрбие жұмысын ұйымдастыруға жауапты. Сынып жетекшісінің қызметі тәрбиелік және басқарушылық функцияларды органикалық түрде біріктіреді. Сынып жетекшісі балалардың жан-жақты дамуына, ұжымшылдыққа, еңбексүйгіштікке, білім сапасын арттыруға, сабақта тәртіп пен тәртіпті нығайтуға қамқорлық жасайды.

Сынып жетекшісінің негізгі қызметі – оқушыларды тәрбиелеу және оларды тату ұжымға біріктіру. Әрине, тәрбие жұмысы, білім деңгейін көтеру мәселелері басты назарда. Бірақ ол олардың шешіміне ең алдымен тәрбиеші ретінде жақындайды.

Қазіргі заман жағдайында сынып жетекшісі өзі тәрбиелейтін адамдардан бір саты жоғары тұруы керек. Ол қызық, білімі терең, театрға, суретке, әдебиетке әуес, сәнді түсінетін, интернеттен ақпарат алып, саралай алатын, жай ғана мәдениетті адам болуы керек.

Оқу жылдары адамның санасында терең із қалдырады. Олар қызықты сабақтармен ғана есте қалмайды. Бірақ бәріміздің жадымызда қызықты мектеп саяхаттары, мектеп кештері, жарқын ерешке уақыттардың қалары анық. Сынып жетекшісінің жүрекжарды әңгімелері, қиын-қыстау кездегі достық қолдауы да ұмытылған жоқ. Сынып жетекшісінің нәтижелі жұмысы көптеген оқушылардың мектептен кейін де сүйікті сынып жетекшілерімен байланысын үзбеуінде көрінеді.

Түркістан облысы, Түлкібас ауданы, Қожамберді ауылы

М. Шаханов жалпы білім беретін мектеп

Әлеуметтік педагог

Сарсенбаева Гулмира Нагашбекқызы

ТОЛЫҚ ЕМЕС ОТБАСЫНА БАЛА ТӘРБИЕСІНДЕ ӘЛЕУМЕТТІК-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ КӨМЕК КӨРСЕТУДІ ҰЙЫМДАСТЫРУ

Отбасы - неке немесе туыстық қатынасқа негізделген, мүшелері ортақ өмірмен, өзара моральдық жауапкершілікпен және өзара көмекпен байланысты шағын топ. Отбасы ерлі-зайыптылардың, ата-аналар мен балалардың өзара қарым-қатынасын реттейтін нормалардың, санкциялар мен мінез-құлық үлгілерінің жиынтығын әзірлейді.

Сондай-ақ отбасы – баланың жан-жақты дамуына арналған орта. Бірақ, өкінішке орай, кейде бұл орта әрқашан мінсіз бола бермейді. Отбасында әртүрлі мәселелер кездеседі, олардың кейбіреулері

отбасының қоғамға бейімделуіне кедергі жасайды. Мұндай мәселе отбасы құрылымының бұзылуы немесе толық емес отбасы болып табылады. Қазіргі уақытта әрбір бесінші бала толық емес отбасында өмір сүруде. Қазіргі әлеуметтік-экономикалық жағдай туғызған келеңсіз процестер, әсіресе, толық емес отбасы балаларын тәрбиелеуде айқын көрініс табуда. Ата-аналардың ажырасуы, мұндай отбасылардағы тұрақсыз, қайшылықты қарым-қатынас стилі ерте әлеуметтену жағдайларын бұзады.

Толық емес отбасы - бір немесе бірнеше кәмелетке толмаған балалары бар ата-аналардың біреуінен тұратын отбасы. Кәсіби себептердің ата-аналардың бірін жиі отбасында болдырмауына байланысты функционалды түрде толық емес отбасылар санаты да бар.

Өмірдің кез келген саласында әлеуметтік жағдайы төмен, толық емес отбасылар өздеріне жүктелген функцияларды орындай алмайды. Осылайша, толық емес отбасы тәуекел тобына жататын отбасылар қатарына жатады, өйткені отбасының құрылымы бұзылған және бұл өз кезегінде балаларды тәрбиелеу мен оқытуда белгілі бір қиындықтар мен мәселелерді тудырады.

Шын мәнінде, толық емес отбасылардың барлығы мемлекеттің әлеуметтік қолдауына тәуелді және халықтың аз қамтылған топтарына жатады. Бірақ мұндай отбасы түрі тек мемлекеттік қолдауды ғана емес, әлеуметтік-педагогикалық көмекті де қажет етеді.

Толық емес отбасылардағы әлеуметтік мәселелердің туындау себебі, ең алдымен, табыстың төмендігі, отбасында бір ғана табыс көзінің болуы немесе мүлдем болмауы. Әйелдің табысы, әдетте, ер адамға қарағанда айтарлықтай төмен, бұл оның әлеуметтік баспалдақта артта қалуына, оның бала күтіміне байланысты міндеттеріне байланысты. Балаларға алименттен түсетін табыс, егер балалар оны алуға құқығы болса және алатын болса, әдетте оларды ұстауға жұмсалатын шығындардың жартысынан аспайды.

Бұл, біріншіден, ата-анасы ажырасқаннан кейін балаларда болатын реніш, қысым және кемшілік сезімін тудырады. Көбінесе балалар отбасының бұзылуына өздерін кінәлайды.

Екіншіден, әйелдер арасында жиі кездесетін бала алдындағы кінә сезімі (өйткені көп жағдайда толық емес отбасылар балаларды жалғыз тәрбиелеп отырған ана болып табылады), бұл олардың баласын шектен тыс қамқорлыққа алуының себебі болып табылады.

Ауқатты отбасы балаларымен салыстырғанда өз балаларының өмір сүру деңгейінің төмендеуіне жол бермеу үшін анасы шамадан тыс жұмыс жүктемесін алады, бірақ шамадан тыс жұмыс болғандықтан, ол өз кезегінде жеткілікті уақыт пен көңіл бөле алмайды. Сондай-ақ, әйелдің отбасының ыдырауына себепкер болған бұрынғы күйеуіне, балаларына қатыгездік танытып, ренішін сыртқа шығаруы да ғажап емес. Қалай болғанда да, отбасында қолайлы психологиялық климат жоқ.

Ең үлкен қиындық – балалардың жыныстық рөлін дұрыс анықтау және бағдарлау қиындығы. Бала ересектер, ең алдымен ата-аналар оған арналған үлгіні басшылыққа ала отырып, өзінің қабылдауы мен мінез-құлқының стереотиптерін қалыптастырады.

Толық емес отбасымен әлеуметтік жұмыс экономикалық, құқықтық, психологиялық, әлеуметтік-педагогикалық аспектілерді қамтиды, сондықтан маманнан осы ғылымдардың негіздерін білуді, олардың технологияларын меңгеруді талап етеді.

Жалпы білім беру ұйымындағы отбасымен әлеуметтік жұмыстың мазмұны әрбір жеке жағдайда оның қиыншылық түріне, сондай-ақ осы отбасылық жағдайдың жеке ерекшеліктеріне байланысты анықталады. Әлеуметтік көмектің сипатына қарай жұмыс жоспары да құрылады, оның мазмұны мен практикалық көмек түрі анықталады.

Әлеуметтік жұмыс мамандарының қызметі жан-жақты: бір жағдайда олар ерлі-зайыптылармен кеңеседі, екінші жағдайда ата-аналармен бірге жасөспірімді тәрбиелеудің ортақ бағытын жасайды, үшіншіде толық емес немесе көп балалы отбасының мәселелерін шешеді, төртіншіден, олар отбасылық психотерапиямен, қолдау көрсетумен және т.б. айналысады. Негізінде, әлеуметтік жұмыс маманының бірлескен іс-әрекет қажеттіліктерінен туындайтын отбасымен көп қырлы байланыстары отбасымен әлеуметтік жұмыстың жалпы үлгілерінің көрініс беруінің ерекше нысандары болып табылады.

Жалпы білім беру мекемесі жағдайында толық емес отбасымен әлеуметтік жұмыстың бағыттарын бөліп көрсетуге болады. Толық емес жанұяның әрбір түрінің жанұя ішілік қарым-қатынас сипатымен байланысты өзіндік ерекше белгілері болады. Әрбір нақты жағдайда толық емес отбасы баланың дамуына жағымсыз факторлардың әсерін ішінара өтеу үшін әртүрлі көмек түрлерін қажет ететіні анық.

Отбасымен әлеуметтік жұмыстың бірінші бағыты педагогикалық қызмет көрсету болып табылады, оған мыналар кіреді:

- 1) балалардың мүдделерін қорғауға жәрдемдесу;

2) ата-аналар мен балаларға консультациялық көмек;

3) ата-аналарды балалардың ойын және оқу әрекетінің әдістеріне оқытуды ұйымдастыру.

Отбасымен әлеуметтік жұмыстың екінші бағыты психологиялық қызмет көрсету болып табылады, оған мыналар кіреді:

1) психодиагностика және клиенттің жеке басын тексеру;

2) отбасылық психологиялық кеңес беру (жеке және топтық);

3) телефон арқылы кеңес беру;

4) көзқарас пен мінез-құлықты түзету;

5) отбасындағы жанжалды жағдайлардың алдын алу;

6) коммуникативті қарым-қатынас бойынша тренингтер өткізу және т.б.

Отбасымен әлеуметтік жұмыстың үшінші бағыты – қолдау топтарын құру және толық емес отбасылардан шыққан ата-аналардың өзара әрекетін ұйымдастыру: оларды ерекше толғандыратын мәселелер бойынша еркін пікір алмасу, ата-ана мен бала тәжірибесін өзара байыту.

Отбасымен әлеуметтік жұмыстың төртінші бағыты - отбасының бос уақытын ұйымдастыруға көмектесу, әртүрлі бөлімдермен және әлеуметтік қызметтермен отбасылық қарым-қатынасты үйлестіру. Отбасымен әлеуметтік жұмыс маманының қызметі үш негізгі компонентті қамтиды: тәрбиелік, психологиялық, аралық (делдалдық). Білім беру компоненті әлеуметтік қызметкер қызметінің екі бағытын қамтиды: оқыту мен тәрбиелеуге көмек.

Жалпы білім беру ұйымындағы әлеуметтік жұмыс маманының қызметі балаларды жалғыз тәрбиелеп отырған ата-аналарды келесі мәселелер бойынша кеңінен оқытуды көздейді:

а) ата-ананың бала тәрбиесіне педагогикалық және әлеуметтік-психологиялық дайындығы;

б) ата-ананың балаларда құрбыларына қатысты адекватты мінез-құлқын қалыптастырудағы рөлі;

в) бала тәрбиесіндегі ата-ананың тұлғалық үлгісі мен беделінің маңыздылығы, әке мен ана рөлінің атрибуттары;

г) жынысы мен жасын ескере отырып, толық емес отбасында балаларды тәрбиелеу;

д) «қиын» жасөспірімдерді тәрбиелеудің әлеуметтік-психологиялық мәселелері және т.б.

Отбасымен жұмыс жасаудағы психологиялық компонент екі компонентті қамтиды: әлеуметтік-психологиялық қолдау және тұлғааралық қарым-қатынасты әлеуметтік-психологиялық түзету.

Осылайша, келесі қорытындыларды жасауға болады. Толық емес отбасылармен әлеуметтік жұмыс біртұтас жүйе болып табылады. Жалпы білім беру ұйымындағы отбасымен әлеуметтік жұмыстың мазмұны әрбір жеке жағдайда оның қиыншылық түріне, сондай-ақ осы отбасылық жағдайдың жеке ерекшеліктеріне байланысты анықталады. Әлеуметтік жұмыс толық емес отбасының мәселелерін шешуге ғана емес, сонымен бірге оны нығайтуға және дамытуға, көптеген әлеуметтік маңызды отбасылық функцияларды орындау үшін ішкі әлеуметті қалпына келтіруге бағытталған.

Әлеуметтік педагог өз жұмысын жақсы атқарып, мұқтаж жандарға көмек көрсетуі керек. Кейде ата-аналар балалардың өзінен гөрі көбірек көмекке мұқтаж. Балалар тәрбие жұмысының маңыздылығын, әдетте, кейінірек, көбінесе өздері ата-ана болған кезде түсінеді. Ал мен болашақ ата-аналар өз өмірлерін қарым-қатынас пен тәрбиенің жақсы үлгілері түрінде модельдегендерін қалаймын.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Лодкина Т. Диагностика в работе семейного социального педагога / Социальная педагогика // Деловой журнал для социальных работников и педагогов. — 2005. — № 2. — С. 54, 59
2. Голод, С. И. Состояние и перспективы развития семьи. Теоретико-типологический анализ. Эмпирическое обоснование / С. И. Голод, А. А. Клепин. — СПб. : Филиал института социологии РАН, 2007. — 25 с.
3. Малявко Н.Л. Эмпирическое исследование особенностей переживания детско-родительских отношений в неполной семье // Психология и педагогика: методика и проблемы практического применения. 2013. № 31. С. 12-16.

**Түркістан облысы Сайрам ауданы
№27 "Аққала" жалпы білім беретін мектебі
Қосымша білім беру педагогі
Нематхожаев Дилшад Юсуфханович**

ОҚУШЫЛАР АРАСЫНДА КЕЗДЕСЕТІН ОСТРАКИЗМ

Қазіргі білім беру контекстінде орта болашақ профессионалдар мен тұлғаларды қалыптастыратын әлеуметтенудің ерекше маңызды саласын білдіреді. Дегенмен, оның негізгі рөліне қарамастан, білім алушылар қауымдастығы әртүрлі қиындықтарға, соның ішінде олардың оқу үлгеріміне, эмоционалдық әл-ауқатына және қоғамдық бейімделуіне елеулі әсер етуі мүмкін әлеуметтік шеттетуге ұшырайды.

Білім алушылар арасында әлеуметтік остракизм мәселесі жүйелі зерттеулер мен тиімді қарсы шараларды қажет ететін өзекті бола түсуде. Әлеуметтік остракизм шеттету, оқшаулау және кемсіту сияқты әртүрлі формаларда көрінеді және әлеуметтік-мәдени мәртебедегі, сыртқы түрдегі, дүниетанымдағы және мектептегі өмірдің басқа аспектілеріндегі айырмашылықтар сияқты әртүрлі факторлардың негізінде пайда болуы мүмкін.

Бұл зерттеудің мақсаты оқушылар арасында әлеуметтік остракизмнің педагогикалық профилактикасының тиімді стратегияларын әзірлеу және негіздеу болып табылады. Позитивті және білім беру ортасын құруға ұмтыла отырып, біз әлеуметтік остракизмнің негізгі тетіктерін анықтауға, сондай-ақ оның алдын алу және жеңу үшін педагогикалық әсердің тиімді әдістері мен құралдарын анықтауға тырысамыз.

Бұл зерттеу білім алушылар арасында әлеуметтік остракизмнің сынағын қабылдап қана қоймайды, сонымен қатар білім алушылардың табысты оқуы мен жеке дамуына ықпал ететін толерантты және қолдау ортасын қалыптастыру үшін әлеуметтік педагогика принциптеріне негізделген сындарлы тәсілдерді ұсынуға тырысады.

Бұл зерттеуде ғылыми әдебиеттерді талдауды, білім алушылармен сұхбаттасуды, әлеуметтік педагогтарды бақылау мен сұхбаттасуды, сондай-ақ статистикалық деректерді талдауды біріктіретін кешенді әдіснамалық тәсіл қолданылды. Білім беру мекемелеріндегі әлеуметтік остракизм туралы заманауи теориялар мен зерттеулерге жүйелі шолу мәселенің негізгі аспектілерін ашты. Білім алушылардың сауалнамасы әлеуметтік остракизмнің тенденциялары мен ауырлық деңгейін анықтай отырып, әлеуметтік өзара әрекеттесудің әртүрлі аспектілерін ашады. Әлеуметтік мұғалімдердің бақылауы мен сұхбаттасуы алдын-алудың сәтті әдістерін бөліп көрсете отырып, практикалық перспективаны ұсынады. Сауалнама нәтижелерін қоса алғанда, статистикалық деректерді талдау әлеуметтік остракизм деңгейін және ұсынылатын педагогикалық әдістердің әсерін статистикалық бағалауды қамтамасыз етеді. Бұл әдістердің барлығы проблеманы жан-жақты түсінуге және педагогикалық профилактиканың тиімді стратегияларын жасауға бағытталған.

Бұл бөлімде білім алушылар арасында әлеуметтік остракизм мәселесіне арналған ғылыми еңбектерге шолу берілген. Зерттеу деректеріне шолу білім алушылар арасындағы әлеуметтік остракизм саласындағы ғылыми білімнің қазіргі жағдайы туралы кең түсінік береді, сонымен қатар осы салада әрі қарай талдау мен зерттеудің бастапқы нүктесі болып табылады.

Өзекті зерттеулердің ішінде оқушылар ортасында әлеуметтік остракизмнің алдынала бойынша ЖОО-да педагогикалық жұмысты ұйымдастыру мәселесін бөліп көрсету қажет. Бұл әртүрлі топтардағы әлеуметтік остракизмнің әртүрлі аспектілерін қадағалап, осы құбылыстың модельдерін, реакция

кезеңдерін және типологиясын бөліп көрсетеді. Мәселені зерттеуге маңызды үлес білім беру ортасындағы әлеуметтік остракизмге қарсы тұру және алдын алу әдістеріне бағытталған зерттеулер болып табылады. Базалық байланыстарды орнатуға, тренингтер өткізуге және пікірталастарды ұйымдастыруға бағытталған шараларға ерекше назар аударылады. Педагогикалық тәсілдерді енгізудің бұл әдістері әлеуметтік остракизм жағдайларының алдын алуға ықпал ете отырып, қолдау және қоршаған ортаны құруға мүмкіндік береді. Осы саладағы басқа да негізгі зерттеулерге ұжымдардағы әлеуметтік атмосфераның қалыптасуына әлеуметтік-мәдени факторлардың әсерін қарастыратын жұмыстар, әлеуметтік остракизмнің психологиялық аспектілеріне арналған зерттеулер, сондай-ақ оқу орындарында осы құбылыстың алдын алу және түзету бағдарламаларын ұсынатын жұмыстар кіреді.

Сондай-ақ Nichiporenko N.P. (2021) "Тәуекел тобындағы білім алушылардың білім беру ортасының кейбір аспектілерін қабылдау ерекшелігі" мақаласына шолу тәуекел тобындағы білім алушылардың білім беру ортасын қабылдауының өзекті мәселелерін, олардың дүниетанымының ерекшеліктерін және мұғалімдермен және құрдастарымен қарым-қатынасын ашады. Автор балалардың, жасөспірімдердің және жастардың психикалық жағдайын зерттеп, осы топтағы агрессивтілік пен депрессияның жоғары деңгейін атап өтеді. Бұл мәселеге қызығушылық білім алушылардың қоршаған білім беру ортасын қабылдауын түсіну қажеттілігімен байланысты, бұл психикалық жағдайға байланысты айтарлықтай өзгеруі мүмкін. Осылайша, зерттеу агрессивтілік пен депрессияның жоғары деңгейі бар білім алушылар білім беру ортасын дұшпандық және тәрбиешілермен және құрдастарымен қарым-қатынасты қауіпті деп санайды. Маңыздысы, автор бұл қабылдаудың бұрмаланған немесе жалған емес екенін, керісінше зорлық-зомбылықтың, әлеуметтік остракизмнің, әділетсіздіктің және олардың тәжірибесінде қолдаудың жоқтығының нақты фактілерін көрсететінін атап көрсетеді. Сонымен қатар зерттеу осы жағдайдың жарақаттануы және білім алушылардың психикалық және физикалық денсаулығына ықтимал жағымсыз салдарлар мәселелерін көтереді. Сондай-ақ, дәрменсіздік пен дәрменсіздік жағдайында күресу тәсілдерімен шектелген осал адам әртүрлі патологияларға және тіпті суицидтік тәуекелдерге әкелуі мүмкін осындай стресстермен күресуде қиындықтарға тап болуы мүмкін екеніне назар аударылады. Осылайша, мақалада тәуекел тобындағы білім алушылардың білім беру ортасын қабылдау ерекшеліктері туралы маңызды ғылыми дәлелдер келтірілген, сонымен қатар білім беру процесінде психологиялық стресстердің әсерінің жағымсыз салдарын қолдау және алдын алу үшін қолайлы бағдарламалар мен іс-шараларды әзірлеу қажеттілігіне назар аударылады.

Кейт Уильямстың "Ostracism: Temporal Need-Threat Model" мақаласы әлеуметтік остракизмді және оның адам психологиясына әсерін түсінуге қосқан үлесі маңызды теориялық еңбек болып табылады. Мақаланың негізгі тұжырымдамасы қажеттіліктер мен қауіптердің уақытша моделіне негізделген. Бұл модельге сәйкес, елемей, қабылдамай, алып тастау және қорқыту сияқты топтық әрекеттер адамға негізгі қажеттіліктердің ауыр айыру көзі ретінде әсер етеді. Уильямс төрт негізгі қажеттілікті анықтайды: тиесілілік, өзін-өзі бағалау, бақылау және қауіпсіздік. Ол әлеуметтік остракизм осы қажеттіліктерді қанағаттандыру қаупінен туындайтын "әлеуметтік ауырсынуды" тудырады деп санайды. Мақалада әлеуметтік остракизмнің уақытша аспектісіне ерекше назар аударылады. Уильямс остракизмнен туындаған қауіп сезімі уақытша болуы мүмкін, бірақ оның жеке адамның психологиялық жағдайына әсері ұзаққа созылуы мүмкін және оның эмоционалды және психикалық әл-ауқатына әсер етуі мүмкін деп санайды. Бұл жұмыс әлеуметтік остракизм психологиясын түсіну үшін маңызды, осы салада әрі қарай зерттеу үшін іргелі тұжырымдамалар мен теориялық модельдерді ұсынады. Сонымен қатар мақалада әлеуметтік остракизмнің салдарын бағалаудағы уақытша өлшеудің маңыздылығы және оның зардап шеккендердегі эмоционалды реакциялар мен күресу стратегияларын қалыптастырудағы рөлі көрсетілген.

2019 жылы "Contemporary Foreign Psychology" электронды журналында жарияланған Е.Э.Бойкинаның "Aggression through the Prism of Social Ostracism" мақаласы (8 Том, № 3, 60-67 беттер) агрессивтілік пен әлеуметтік остракизмнің өзара байланысын қарастыратын шолу зерттеуі болып табылады. Бұл мақалада автор бірқатар шетелдік зерттеулерді талдауға негізделген агрессивті мінез-құлықты әлеуметтік остракизм контекстінде егжей-тегжейлі қарастырады. Талдау нәтижелері бойынша әлеуметтік остракизм агрессивті реакцияларға, соның ішінде радикалды бағытқа ие реакцияларға делдал болатын маңызды экологиялық фактор ретінде әрекет ететіндігі анықталды. Мақалада тіпті елемей, алып тастау және қабылдамай сияқты әлеуметтік остракизмнің көрінбейтін түрлері, сондай-ақ қорқыту және моббинг сияқты ұйымдасқан көріністер айтарлықтай әсер ететінін және жеке адамда агрессивтіліктің пайда болуына күшті триггер ретінде әрекет ететінін атап көрсетеді. Мақалада агрессивті реакциялардың қалыптасуына ықпал ететін фактор ретінде әлеуметтік остракизмнің әсеріне маңызды көзқарас беріліп,

осы құбылыстың айқын ғана емес, сонымен бірге жасырын көріністеріне де баса назар аударылады. Автордың жұмысы қазіргі қоғамдағы әлеуметтік факторлар мен агрессивтіліктің өзара байланысын түсінуге маңызды үлес қосады.

Бұл мақалада, автор Gökmen Arslan (2021), жасөспірімдердің бейімделуіне және олардың мектепте оқуына әлеуметтік остракизмнің ауыр салдарын зерттейді. 337 жасөспірімдер тобында жүргізілген зерттеу әлеуметтік остракизм академиялық өзін-өзі анықтауға, әлеуметтік мінез-құлық пен мінез-құлық проблемаларына айтарлықтай әсер ететінін көрсетеді. Нәтижелер сонымен қатар академиялық өзін-өзі анықтау және әлеуметтік мінез-құлық жасөспірімдердің әлеуметтік остракизмі мен мінез-құлық проблемалары арасындағы байланыста делдал рөлін атқаратынын растайды. Мақаланың қорытындылары осы қатынастарды түсіну оқушылардың сау дамуы мен сәтті бейімделуін қолдау үшін мектеп ортасында тиімді араласу және алдын алу Стратегияларын жасауға ықпал етуі мүмкін екенін көрсетеді.

Бес негізгі мақаланы зерттеуге негізделген осы әдебиет шолуында біз жастар ортасындағы әлеуметтік остракизм тақырыбына қатысты құнды зерттеу аспектілерін аштық. Ничипоренконың (2021), Уильямстың (2009), Бойкинаның (2019) және Арсланның (2021) еңбектерін талдау әлеуметтік остракизм құбылысының жан-жақтылығы туралы терең түсінік берді. Сондай-ақ мақалалар білім алушылардың физикалық және психологиялық әл-ауқатына әсер ететін әмбебап әлеуметтік құбылыс ретінде анықтай отырып, оқушылар ұжымдарындағы әлеуметтік остракизм мәселесінің өзектілігін көрсетеді. Өз кезегінде, Ничипоренко (2021) адам психологиясына остракизмнің әсерін ашатын қажеттіліктер мен қауіптердің уақытша моделін ұсынады.

Уильямстың жұмысы (2009) маңызды теориялық негіз болып табылады, мұнда әлеуметтік остракизм жеке тұлғаның негізгі қажеттіліктерін, мысалы, тиесілілік, өзін-өзі бағалау, бақылау және қауіпсіздік сияқты ауыр депривация көзі ретінде қарастырылады. Бойкина (2019) өзінің шолуында агрессивтілік пен әлеуметтік остракизмнің өзара байланысының маңыздылығын атап өтіп, остракизмнің тіпті байқалмайтын түрлері де жеке адамда агрессивтіліктің пайда болуына себеп болуы мүмкін екенін көрсетеді. Арсланның (2021) мақаласы әлеуметтік остракизмнің жасөспірімдердің академиялық өзін-өзі анықтауы мен әлеуметтік мінез-құлыққа әсеріне назар аударады, олардың бейімделуі мен дамуы үшін ықтимал жағымсыз салдарлар туралы ескертеді.

Осылайша, осы мақалаларда келтірілген зерттеулер оқушылар ортасындағы әлеуметтік остракизмнің жан-жақтылығын түсіну үшін маңызды негіз қалыптастырады және осы контексте алдын алу және араласу стратегияларын әзірлеу үшін құнды негіздер береді. Олар сондай-ақ балалар арасындағы әлеуметтік остракизм мәселелерін тереңірек түсіну және тиімді шешу үшін осы саладағы қосымша зерттеулердің өзектілігін атап көрсетеді.

Оқушылар арасындағы әлеуметтік остракизм-бұл назар аударуға және терең талдауға лайық күрделі және көп қырлы құбылыс. Бұл ұғым әлеуметтік әсерлердің кең ауқымын қамтиды, соның ішінде елемей, алып тастау, қабылдамау, сондай-ақ қорқыту және моббинг сияқты ұйымдасқан көріністер. Әлеуметтік остракизмді жеке тәжірибе ретінде ғана емес, сонымен қатар ұжымдық қатынастар контекстіне енетін құбылыс ретінде қарастыру маңызды.

Білім алушылар арасында әлеуметтік остракизмнің негізгі сипаттамаларын анықтау әдебиеттерге шолуда ұсынылған бірқатар зерттеулерді жан-жақты талдауға негізделген. Олардың ішінде остракизм формалары (мысалы, елемей, алып тастау, қабылдамау), остракизмге реакция кезеңдері (рефлексивті, қабылдау және т.б.), остракизм типологиясы (псевдо-остракизм, рөлдік остракизм, жазалаушы остракизм, қорғаныс остракизмі, байқаусызда остракизм) сияқты негізгі белгілер ерекшеленеді. Білім алушылар арасында әлеуметтік остракизмнің сипаттамаларын анықтау сонымен қатар бұл құбылыстың білім алушылардың физикалық және психологиялық әл-ауқатына, олардың академиялық өзін-өзі анықтауына, әлеуметтік мінез-құлық пен мінез-құлық проблемаларына әсер ету аспектілерін қамтиды. Топтық динамиканы қалыптастырудағы әлеуметтік остракизмнің рөлі және оқу орындарындағы қоғамдық климатқа әсері де маңызды мәселе болып табылады. Негізгі бөлімнің осы бөлімінде білім алушылар арасында әлеуметтік остракизм құбылысын терең түсіну және оның алдын алу мен жеңу жолдарын анықтау мақсатында осы аспектілерді неғұрлым егжей-тегжейлі ашу көзделеді.

Білім алушылар арасындағы остракизмнің ерекшеліктерін талдау

Әлеуметтік остракизмнің ерекшеліктері оқу орындарындағы жеке және топтық динамикаға әсер ететін әртүрлі формаларда көрінеді. Жалпы формалардың бірі-елемей, ол сыныптастарының оқушының пікіріне немесе қатысуына немқұрайлы қарауында да, оның қатысуын қасақана елемей түрінде де көрінуі мүмкін. Ерекшелік-бұл нақты оқшаулау мінез-құлқында көрінетін остракизмнің екінші аспектісі. Бұл

топтық іс-шаралардан, оқу топтарынан, сондай-ақ әлеуметтік ортадан шығаруды қамтуы мүмкін. Остракизмнің үшінші түрі-айқын кемсітушілік, қорлау немесе тіпті зорлық-зомбылықтан бас тарту. Остракизмнің психологиялық аспектісі де маңызды. Бұл оқушыға эмоционалды әсер етуді қамтуы мүмкін, бұл иеліктен шығару, жалғыздық, тіпті депрессия сезімін тудырады. Білім алушылардың психоәлеуметтік әл-ауқатына әсер етудің күрделі сценарийлерін жасай отырып, білім алушылар арасындағы остракизмнің ерекшеліктерін өзара байланыстыруға болатындығын ескеру маңызды.

Әлеуметтік остракизмнің алдын алудың педагогикалық тәсілдері

Білім алушылар арасында әлеуметтік остракизмнің тиімді алдын алу үшін педагогикалық стратегияларға негізделген кешенді тәсіл қажет. Білім алушылар өздерін танылған және құрметтейтін толерантты және инклюзивті білім беру ортасын қалыптастыру маңызды компонент болып табылады. Педагогикалық әдістемелер коммуникациялық дағдыларды оқытуды, эмпатия мен түсінушілікті дамытуды, сондай-ақ ынтымақтастық пен өзара көмек құндылықтарын насихаттауды қамтуы тиіс. Алдын алудың маңызды элементі-остракизм оқиғаларын ерте анықтау және оқытушылар құрамы мен әкімшіліктің жедел араласуы. Білім алушылардың остракизмнің салдары туралы хабардарлығын арттыруға бағытталған білім беру бағдарламаларын жүргізу оқу орындарында жағымды қоғамдық климаттың қалыптасуына ықпал етеді. Осылайша, әлеуметтік остракизмнің алдын алудың педагогикалық тәсілдері барлық білім алушылар үшін қолдау көрсететін және қауіпсіз білім беру ортасын құруға бағытталған, жүйелі және бағытталған болуы керек.

Остракизмнің алдын алудағы әлеуметтік педагогиканың рөлі

Әлеуметтік педагогика білім алушылар арасында әлеуметтік остракизмнің көрінуіне жол бермей, салауатты және инклюзивті білім беру ортасын қалыптастыруда шешуші рөл атқарады. Әлеуметтік педагогтардың міндеті-остракизмнің нақты оқиғаларын шешу ғана емес, сонымен қатар олардың оқу орындарындағы әлеуметтік динамикаларға белсенді әсер ету арқылы пайда болуының алдын алу.

Білім беру мекемелерінде толерантты ортаны қалыптастырудың әдістері мен тәсілдерін сипаттау

Әлеуметтік тәрбиешілер тиімді қарым-қатынас дағдыларын дамытуға, соның ішінде басқа білім алушылардың пікірлері мен сезімдерін құрметтеуге баса назар аударады. Бұл тәсіл жағымды өзара әрекеттесуге және қақтығыстардың алдын алуға ықпал етеді.

Әлеуметтік педагогтар толеранттылықты қалыптастыруға және білім беру процесінде әртүрлілікті түсінуге бағытталған білім беру іс-шараларын өткізеді. Бұл бағдарламаларға айырмашылықтарды құрметтеуді ынталандыратын пікірталастар, тренингтер және мәдени оқиғалар кіреді.

Әлеуметтік тәрбиешілер білім алушылар жанжалды жағдайлар немесе остракизм сезімі кезінде көмек сұрай алатын кеңістік жасайды. Тиімді жеке қолдау білім алушылардың психоәлеуметтік әл-ауқатына ықтимал жағымсыз салдардың алдын алады.

Әлеуметтік педагогтардың жұмысы өзара көмек пен өзара түсіністік сақталатын оң топтық атмосфераны құруға бағытталған. Бұл білім алушыларді командалық рухты жақындастыруға және нығайтуға ықпал ететін ұжымдық жобаларға белсенді түрде тартуды қамтиды.

Әлеуметтік педагогтар білім алушылардың әлеуметтік ортасы мен реакцияларына жүйелі мониторинг жүргізеді, бұл остракизмнің ықтимал жағдайларын ерте кезеңдерде анықтауға және қажетті шараларды қабылдауға мүмкіндік береді.

Осылайша, әлеуметтік педагогтар енгізген осы әдістер мен тәсілдердің барлығы білім алушылар әлеуметтік остракизм қаупіне ұшырамай-ақ дами алатын және оқи алатын толерантты және қауіпсіз білім беру ортасын қалыптастыруға ықпал етеді. Әлеуметтік педагогтардың уақтылы және мақсатты жұмысы инклюзивті білім беру кеңістігін құруда маңызды рөл атқарады.

Қорытынды

Осы мақалада білім алушылар арасында әлеуметтік остракизм проблемасына талдау жүргізіліп, оның алдын алудың педагогикалық тәсілдері ұсынылды. Әлеуметтік остракизмнің әртүрлі аспектілерін зерттеу оқу орындарында теріс әлеуметтік динамиканың қалыптасуына әсер ететін негізгі факторларды анықтауға мүмкіндік берді. Оқушылар арасындағы остракизмнің көріну механизмдерін және олардың психоәлеуметтік әл-ауқатқа әсерін түсіну алдын алу мен түзетудің тиімді әдістерін жасауға мүмкіндік береді. Остракизм оқиғаларын ерте анықтау маңызды элемент болып табылады, бұл оқу орындарындағы әлеуметтік ортаны жүйелі түрде бақылау қажеттілігін көрсетеді.

Ұсынылған педагогикалық тәсілдер коммуникациялық дағдыларды оқытудан бастап толерантты білім беру ортасын қалыптастырумен аяқталатын көптеген іс-шараларды қамтиды. Бұл әдістерді білім беру процесіне біріктіру остракизм көріністерінің алдын алуға ғана емес, сонымен қатар оқу

орындарында жағымды атмосфера құруға ықпал етеді. Алайда, ұсынылған тәсілдер қосымша зерттеулер мен практикалық тестілеуді қажет ететіндігін атап өткен жөн. Әдістерді оқу орындарының нақты контексттеріне бейімдеу және білім алушылардың жеке ерекшеліктерін ескеру Әлеуметтік педагогика саласындағы әрі қарайғы зерттеулердің негізгі бағыттары болып табылады.

Зерттеуімізді аяқтай отырып, біз жастар ортасында әлеуметтік остракизмнің педагогикалық алдын алу жүйесін әзірлеу және енгізу барлық білім алушылар үшін толерантты, инклюзивті және қолдау көрсететін білім беру ортасын қалыптастыруға ықпал ете отырып, білім беру процесін айтарлықтай жақсартуға әлеуеті бар деген қорытындыға келеміз.

**Алматы облысы, Жамбыл ауданы
«Қазыбек бек бекетіндегі орта мектеп» КММ
Биология пәні мұғалімі, педагог-модератор
Сарымсақова Арайлым Елімбекқызы**

БИОЛОГИЯНЫ ОҚЫТУДАҒЫ ТҮЛҒАҒА БАҒЫТТАЛҒАН ТӘСІЛ

Әлемдегі және қазіргі қоғамдағы әлеуметтік-экономикалық өзгерістерге байланысты жоғары сапалы білімі бар, өзін-өзі дамытуға және шығармашылық кәсіби еңбекке қабілетті, туындайтын мәселелерді стандартты емес шешуге тез бейімделе алатын белсенді түлектерге қажеттілік туындады. Өзгерістерге сәйкес жаңа білім беру стандарттары қабылданып, қолданыла бастады, олар бір жағынан әртүрлі пәндерді оқытудың жаңа инновациялық әдістемелеріне көшу мүмкіндіктерін кеңейтеді, ал екінші жағынан, оқытылатын пәнді игеру сапасын және білім беру қызметінің нәтижелерін бағалауды жаңа тәсілдермен анықтайды.

Биология орта және жоғары сынып құрылымындағы маңызды пәндердің бірі болып табылады. Жаңа білім беру стандарттарының қабылдануына және олардың оқу жоспарларына енгізілуіне байланысты биологиялық білім беруді жүргізудің жаңа жүйелері әзірленуде.

Ең алдымен, "Биология" пәнінің мазмұндық бөлігі өзгереді, ол әлем бейнесінің негізгі ұғымдарының өзегіне айналады. Пәндік және мета-пәндік, сондай-ақ пәндік оқыту нәтижелеріне қойылатын жеке талаптар бөлек бөлінген. Оқушы биология пәнінің ғылыми негіздерін біліп қана қоймай, оларды өзінің дүниетанымдық көзқарастары мен сенімдеріне қолдану мүмкіндіктерін білуі керек. Бұл білім алушының жеке өсуінің маңызды кезеңіне айналады.

Бұл кезең қол жеткізілген нәтижелерді бағалау бойынша да, оларды қорытынды көрсеткіштерге бекіту бойынша да көптеген параметрлерді қамтиды. Баланың өмірінде тақырыпқа жеке көзқарастың үлкен маңызы бар екенін есте ұстаған жөн, өйткені оның маман ретіндегі біліктілігі ғана емес, сонымен бірге өмір салты, ойлау тәсілі, танымдық қызығушылықтары мен мотивациясы, жабайы табиғаттың барлық түрлеріне этикалық және эстетикалық қатынасы да қалыптасады.

Біз, постиндустриалды қоғамда тұратын азаматтар, ақпараттық қамтамасыз етілуіне, білім беру процесінің компьютерлік жабдықталуына айтарлықтай назар аударамыз, бұл қазіргі жағдайда өте дұрыс. Оқытудың жаңа бағдарламалық және техникалық құралдарынсыз толыққанды және инновациялық педагогикалық практиканы ұсыну мүмкін емес. Ақпараттық коммуникативтік технологиялардың цифрлық білім беру ресурстары мен әдістемелері көбінесе оқытуды әртараптандырып қана қоймай, сыныптық жағдайда жабайы табиғат туралы идеялардың бейнелі көрінісін байытып, сонымен қатар биология сабақтарында оқушылардың мотивациялық деңгейі мен қызығушылығын арттырады. Бұл, ең алдымен, оқушылардың ғылыми – зерттеу және жобалау қызметінің компоненттерін игеруіне, әртүрлі көздерді – отандық, шетелдік-биологиялық ақпаратты қарастыруға, рефераттауға, сондай-ақ ақпаратты талдау, синтездеу және бағалау, оны бір формадан екіншісіне түрлендіру дағдыларын игеруге әсер етеді.

Сонымен қатар, бұл биологияны ғылыми және оқу пәні ретінде оқытудың мәнін техникалық тұрғыдан өзгертіп қана қоймайды. Барлық осы мүмкіндіктер, алынған дағдылар болашақ маманның мақсатты және мағыналы өмірлік көзқарастарды еркін таңдау және дербес бағалау қабілетін қалыптастыруға үлкен мүмкіндіктер береді.

Қазіргі жағдайда болашақ түлектің өзіндік әлеуметтік және жеке құндылық бағдарын дамыту қажеттілігі артып келеді: әртүрлі табиғи экологиялық жағдайларда адамның мінез-құлқының негізгі ережелерін білуді игеру және адамдардың қоршаған ортаға әр түрлі әсерінің болжамды салдарын өзіндік талдау және бағалау мүмкіндігі.

Биология сабақтарында түсінуге болатын білім жеке адамға бұқаралық ақпарат құралдарында пайда болатын ақпаратты, мысалы, пандемияның пайда болуы мен таралуына, вирустық аурулардың таралуына, жүре пайда болған иммун тапшылығы синдромының берілуіне және қазіргі әлемнің басқа қауіптері мен сын-тегеуріндеріне сәйкес қабылдауға мүмкіндік береді.

Жаңа буынның білім беру стандарты пәнді оқуға жүйелі іс-әрекеттік тәсілді ұсынады: оқушының жеке ерекшеліктерін ескере отырып, оқу-танымдық процестің дағдыларын белсенді игеруді көздейтін өзін-өзі дамытуға және үздіксіз білім алуға дайындығын қалыптастыруы керек: психологиялық, физикалық, жас, этноұлттық және т. б.

Менің ойымша, бұл биологиялық білімді игеру саласындағы білім беру іс-әрекетіне деген көзқарастың негізі болуы керек: білімді түсіну, ақпаратты белсенді қабылдауға үйрету ғана емес, сонымен қатар алған барлық ғылыми жүктерді күнделікті өмірде пайдалану дағдыларын игеру қабілеті. Бұл кез-келген биология мұғалімінің өзекті міндеті болуы керек: теориялық сабақтарда оқушылар алған білімдерін нақты өмірлік жағдайларда қолдануды үйренуі керек. Іздеу дағдылары-бұл тек жатталған мәтіндер ғана емес, бұл ұқсастықты, талдау мен синтезді қолдану арқылы алған білімдерін басқа ұқсас жағдайларда бейімдеуге деген ұмтылыс пен дағды. Бұл жағдайда мұғалім оқытудың мақсаттарын, мазмұны мен әдістерін практикалық маңызы бар қызықты материалға бағыттайды, білім алушылардың санасын эвристикалық қызметке – жаңа білім іздеуге белсендіре отырып, биологиялық заңдылықтарға назар аударуды жүзеге асырады.

Сабақтардағы нәтижелі жұмыс жағдайына мұғалімнің білім алушыларда белсенді танымдық және ақыл-ой қызметін қалыптастырудағы рөлін арттыру арқылы қол жеткізіледі. Осыған байланысты оқушылармен жұптық және жеке жұмыс сияқты ұйымдастырушылық формаларды қолдану тиімдірек болады, бұл оқытудың мәнін өзгертеді: мұғалім процесті түсіндіретін субъекті қана емес, ол белсенді жұмыс істейтін бірлескен орындаушы және оқушының тапсырмаларды орындаудағы серіктесі, оның білімді досы және түсіндірме жолдасы. Бұл оқушының өзін-өзі дамыту және өзін-өзі тану қабілеттерін дамыта алады.

Мәселелік оқыту - бұл тағы бір инновациялық технология: ұсынған материалдар қандай да бір жолмен қазіргі қоғамның алдында тұрған мәселелерді қозғауы керек, осы мүмкін нақты жағдайда өзекті болуы керек. Ақпараттық технологияларды, компьютерлік техниканы, мультимедияны қолдану және өткізілетін сабақтың интерактивтілігін енгізу тақырыпты мүдделі және дәлелді қабылдауды жандандырады және ұсынылған материалдың көрнекі тартымдылығын арттырады.

Мұғалімнің барлық инновациялық қызметі өзіндік ерекшелік пен креативті ойлауды, білім мен дағдыларды игеруге шығармашылық және саналы қатынасты тәрбиелеуге бейімделуі керек. Дәл осы аталған технологияларды қолданған кезде танымдық іс-әрекетке, білім мен дағдыларды белсенді игеруге, жалпы оқу процесіне шұғыл қажеттілік артады. Психологтардың пікірінше, оқытудың осы түрімен оқушы түсінетін объект немесе құбылыс туралы жаңа білімнің үнемі сұранысына ие болады және оқу мотивтерінің контуры айқынырақ болады.

Білім берудің түпкі мақсаты - "Өзін-өзі жүзеге асыруға, өзін-өзі тәрбиелеуге, өзін-өзі оқытуға қабілетті" бай рухани-адамгершілік тұлғаны тәрбиелеу.

Қазіргі оқу процесінің жеке бағдарлануы отандық білім беруді дамытудың инновациялық кезеңінің перспективалық мүмкіндіктерін ашатын өзекті талап болып табылады. Тек бұл осы жүйені тиімді реформалауға мүмкіндік береді және жаңа білім беру стандарттарын енгізуге бағытталған жағдайды үздіксіз және динамикалық өзгерту жолында нақты нәтижелер береді.

Қарағанды облысы білім басқармасының Бұқар жырау ауданының білім бөлімі
"Жүсіпбек Аймауытұлы атындағы жалпы білім беретін мектебі" КММ
Мектепалды сынып жетекшісі
Нурпейс Алпеш

МЕКТЕПАЛДЫ СЫНЫБЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ТАНЫМДЫҚ-ЗЕРТТЕУ ҚЫЗМЕТІН ДАМУЫ

Мектепалды даярлық сыныбында когнитивті даму-бұл қоршаған әлемдегі баланың бағдарлануының әртүрлі формалары болып табылатын және оның қызметін реттейтін танымдық процестердің (қабылдау, ойлау, есте сақтау, зейін, қиял) дамуын қамтитын күрделі құбылыс.

Ересек мектепке дейінгі жаста баланың бастамашыл трансформациялық белсенділігінің мүмкіндіктері айтарлықтай артатыны белгілі. Бұл жас кезеңі баланың танымдық қажеттілігін дамыту үшін маңызды, ол жаңасын табуға бағытталған іздеу, зерттеу қызметі түрінде көрінеді. Сондықтан сұрақтар басым болады: "Неге?", "Қалай?». Көбінесе балалар сұрап қана қоймай, өздері жауап табуға тырысады, түсініксіз нәрсені түсіндіру үшін өздерінің кішкентай тәжірибелерін пайдаланады, кейде "эксперимент" жүргізеді. Бұл жасқа тән ерекшелік-мұқият қарау, қызығушылық туралы ақпаратты тәуелсіз іздеу және ересек адамнан қайда, не және қалай өсетінін білуге деген ұмтылыс арқылы көрінетін танымдық қызығушылықтар. Мектеп алды даярлық сынып оқушылары тірі және жансыз табиғат құбылыстарына қызығушылық танытады және оларды бақылауға, білуге, жақындауға, қол тигізуге деген ұмтылыста пайда болатын бастаманы көрсетеді. Осы жастағы балалар тірі және жансыз табиғат объектілерін сыртқы белгілері бойынша да, тіршілік ету ортасының белгілері бойынша да жүйелеуге және топтастыруға қабілетті. Объектілердің өзгеруі, заттың бір күйден екінші күйге ауысуы (қар мен мұз - суға; су - мұзға және т.б.), қар, боран, найзағай, бұршақ, аяз, тұман және т.б. сияқты табиғат құбылыстары осы жастағы балалардың ерекше қызығушылығын тудырады. Балалар біртіндеп тірі және жансыз табиғаттағы жағдай, даму және өзгерістер адамның оларға деген көзқарасына байланысты екенін түсіне бастайды. Үлкен мектеп жасына дейінгі бала қоршаған орта туралы білімін, ересек адамға деген көзқарасын тексереді, бұл ол үшін барлық нәрсенің шынайы өлшемі. Танымдық іс-әрекет-бұл білімді, дағдыларды игеру процесі ғана емес, негізінен білім іздеу, білімді өз бетінше немесе гуманистік өзара әрекеттесу, ынтымақтастық, ынтымақтастық процесінде жүзеге асырылатын ересек адамның әдепті басшылығымен алу.

Эксперименттер әртүрлі принциптер бойынша жіктеледі:

- Экспериментте қолданылатын объектілердің сипаты бойынша:
- тәжірибелер - өсімдіктермен; жануарлармен;
- жансыз табиғат объектілерімен;
- объектісі адам болып табылады.
- Тәжірибе өткізу орны бойынша: топтық бөлмеде; учаскеде; саябақта және т. б.
- Оқушылар саны бойынша: жеке, топтық, ұжымдық.
- Оларды өткізу себебінен: кездейсоқ, жоспарланған, баланың сұрағына жауап ретінде қойылған.
- Педагогикалық процеске енгізу сипаты бойынша: эпизодтық (жағдайдан жағдайға қарай жүргізілетін), жүйелі.
- Ұзақтығы бойынша: қысқа мерзімді (15-20 мин.), ұзақ мерзімді (25-40 мин).
- Бір объектіні бақылау саны бойынша: бір, бірнеше немесе циклдік.
- Циклдегі орны бойынша: бастапқы, қайталама, қорытынды және қорытынды.

- Ақыл-ой операцияларының сипаты бойынша: анықтаушы (объектінің қандай да бір күйін немесе басқа объектілермен және құбылыстармен байланыстан тыс бір құбылысты көруге мүмкіндік беретін), салыстырмалы (процестің динамикасын көруге немесе объектінің күйіндегі өзгерістерді белгілеуге мүмкіндік беретін), жалпылама (бұрын жекелеген кезеңдерде зерттелген процестің жалпы заңдылықтары байқалатын эксперименттер).

- Балалардың танымдық іс-әрекетінің сипаты бойынша: иллюстрациялық (балалар бәрін біледі және эксперимент тек таныс фактілерді растайды), іздеу (балалар нәтиже қандай болатынын алдын-ала білмейді), эксперименттік есептерді шешу.

- Қолдану тәсілі бойынша: демонстрациялық, фронтальды.

Эксперименттің әр түрінің өзіндік әдістемесі, өзіндік артықшылықтары мен кемшіліктері бар.

Эксперименттер барлық іс-әрекеттерді және тәрбиенің барлық жақтарын біріктіруге мүмкіндік береді. Қауіпсіздік ережелерін сақтауды әрдайым есте ұстаған жөн. Мысалы, барлық бейтаныс күрделі процедуралар белгілі бір ретпен игеріледі:

- іс-әрекетті мұғалім көрсетеді;

- әрекет балалардың кез-келгенін қайталайды немесе көрсетеді, ал оны әдейі қате жасайтыны әдеттегі қателікке назар аударуға мүмкіндік береді;

- кейде қатені мұғалімнің өзі саналы түрде жасайды: осындай әдістемелік техниканың көмегімен ол балаларға қателікке назар аударуға мүмкіндік береді, оның ықтималдығы жоғары;

- әрекетті қателеспейтін бала қайталайды;

- іс-әрекет мұғалімнің әр баланың жұмысын бақылауға мүмкіндігі болуы үшін бәрін баяу қарқынмен жүзеге асырады;

- әрекет таныс болды, ал балалар оны қалыпты қарқынмен орындайды. Тірі объектімен жұмыс істеу кезінде жұмыстың жетекші принципі: "зиян келтірме" принципі болып табылады. Нысанды таңдағанда, оның эксперимент барысында шешілетін мақсаттар мен міндеттерге максималды сәйкестігін ескеру керек, бұл белгі кімде айқын көрінетініне артықшылық беру керек.

Тірі және жансыз табиғат әлемін білу, себеп-салдарлық байланыстарды орнату тәжірибелік қызмет пен эксперимент процесінде сәтті болатыны белгілі. Балалармен жұмыс істеудің негізгі әдістері:

- эксперименттік қызмет

- проблемалық жағдайларды шешу

Мұғалім арнайы ұйымдастырған эксперимент оқушы үшін қауіпсіз және сонымен бірге оны қоршаған заттардың әртүрлі қасиеттерімен, табиғат өмірінің заңдылықтарымен және оларды өз өмірінде есепке алу қажеттілігімен таныстырады. Осыған байланысты эксперимент келесі шарттарға сәйкес келуі керек:

- аспаптарды жобалаудың максималды қарапайымдылығы және пайдалану ережелері

- аспаптардың жұмысының сенімділігі және алынған нәтижелердің бірегейлігі,

- құбылыстың немесе процестің маңызды жақтарын ғана көрсету,

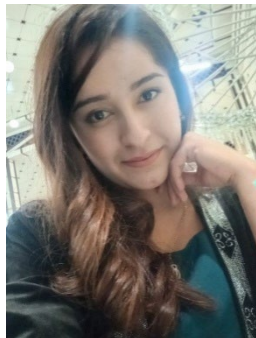
- зерттелетін құбылыстың айқын көрінуі,

- экспериментті қайта көрсетуге баланың қатысу мүмкіндігі

Дербес эксперименттік қызметті ұйымдастыру оның дамуын қамтамасыз ететін баланы мұғалім екі маңызды шартты орындаған кезде мүмкін болады: бірлескен іздеудің нақты қатысушысы болу, оның жетекшісі ғана емес, баланың нақты, іс жүзінде жүзеге асыратын экспериментіне қосылу. Мұғалімнің өзі тапқан әдістерді бағалауы критерийлерді талдауды қамтуы керек-табылған әдіс эксперименттің мақсаттарына жету үшін қаншалықты қолайлы: мәселені немесе жағдайды шешу.

Сонымен, мектеп алды даярлық сынып кезеңінде, ойынмен қатар, баланың жеке басының дамуында зерттеу қызметі үлкен маңызға ие деп айтуға болады, оның барысында баланың есте сақтау қабілетін байыту жүреді, оның ойлау процестері белсендіріледі. Қол жетімді материалдардан эксперименттер, қызықты тәжірибелер жүргізу, коллекция байқауды дамытады, балалардың ой-өрісін кеңейтеді, білімдерін тереңдетеді, табандылық пен дәлдікке үйретеді, зерттеу дағдыларын береді. Барлық бастапқы негізгі құзыреттіліктер қалыптасуда. Барлығын емес, ең бастысы, фактілердің жиынтығын емес, оларды біртұтас түсінуге, максималды ақпарат беруге емес, оның ағымында шарлауды үйретуге тырысу маңызды.

**Түркістан облысы, Мақтаарал ауданы, Игілік ауылы
Т.Әубәкіров атындағы жалпы білім беретін мектебі
Орыс тілі және әдебиеті пәні мұғалімі
Шарипова Рузигул Курбонбоевна**

ПРИМЕНЕНИЕ КЕЙС-ТЕХНОЛОГИИ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА

Во всем мире происходит совершенствование системы образования, а также поиск новых образовательных моделей и технологий, которые ориентированы на самое главное – личность учащегося.

Ярко вырисовывается главная задача – найти интенсивные технологии обучения и воспитания подрастающего поколения, которые отвечают современному уровню развития общества и, кроме того, дают успешные результаты. К настоящему времени в педагогический лексикон начинает входить такое понятие как интерактивное обучение.

Интерактивные технологии представляют собой систему правил сотрудничества в учебной и практической деятельности учителя и учеников в форме учебных игр и ситуаций, обеспечивающих педагогически эффективное познавательное общение, обратную связь и осуществление рефлексии деятельности. Групповое взаимодействие на всех этапах занятия или урока специально планируется и организуется таким образом, чтобы дети включались в работу по целеполаганию, по составлению маршрута деятельности (как в квесте), обсуждали ключевые проблемы, обменивались знаниями и способами деятельности.

Сегодня достаточно востребованным стал кейс-метод, в основе которого лежит представление и разбор (реальной или выдуманной) ситуации, применение методики ситуационного обучения, обучение через деятельность. Кроме того, кейсом принято называть портфель учебных материалов для самостоятельной работы учащихся.

Сущность данного метода состоит в том, что учебный материал подается учащимся в виде проблем (кейсов), а знания приобретаются в результате активной и творческой работы: самостоятельного осуществления целеполагания, сбора необходимой информации.

Кейс может быть создан как самими детьми, так и создаваться в процессе урока. Задания могут не иметь конкретного решения, именно тогда и возникает проблема, к которой учащиеся пытаются подобрать решения, опираясь на мнения различных поэтов, лингвистов и писателей.

Использование кейс-метода в процессе обучения позволяет вызвать у учащихся потребность в знаниях, а познавательный интерес к изучаемому материалу, способствует возможности применения методов научного исследования. Кейс-метод развивает познавательную самостоятельность и мыслительные творческие способности, усиливает эмоционально-волевые качества и формирует познавательную мотивацию.

Данная технология предназначена для получения знаний по дисциплинам, где нет однозначного ответа на поставленные вопросы; возможно получение множественных вариантов решений. Упор в обучении переносится с овладения готовым знанием на его выработку, на сотворчество обучающихся и обучающихся; ученик становится равноправен с другими учащимися и учителем в процессе обсуждения проблемы. Результатом являются не только знания, но и компетенции, которые формируются в процессе решения кейса.

Кейс обычно состоит из пяти этапов. Введение обучающихся в суть работы осуществляется постепенно, например, первый этап является этапом знакомства с предложенной ситуацией. Вторым этапом чаще всего обсуждается вместе с обучающимися и их учителем, который представлен в роли модератора, они выделяют главную проблему. Далее следует третий, этап так называемого «мозгового штурма». Здесь они обсуждают

критерии решения вопроса. Четвертый этап является этапом разработки и «накидывания» идей, мыслей по решению проблемы. И в заключении, на пятом этапе обучающиеся предлагают варианты решения проблемы, демонстрируют последовательность действий.

Кейс-метод имеет широкие образовательные возможности. Применение в общеобразовательной школе данного метода решает ряд важнейших задач:

1. повышение мотивации к обучению (проблемная ситуация всегда жизненна);
2. развитие навыков обработки информации (информация подается как набор самых различных видов информации): анализ, выделение главных тем;
3. развитие коммуникативной компетенции (работа в группах, умение защищать свою точку зрения);
4. развитие речевой культуры (умение аргументировать, представлять интересы).

Кейс-технологии, используемые на уроках русского языка, более жесткие по структуре, имеют четкие границы. Чаще всего применяется хорошо зарекомендовавший себя метод ситуативного анализа. На этом методе хорошо отработана диагностика усвоения и применения грамматических правил. В основном кейсы содержат несколько ключевых и дополнительных вопросов, как например кейс-инцидент, который может открываться через последовательное решение задач, приводящих к ответу на главный проблемный вопрос кейса. Поливариантное решение проблемы, заключенной в кейсе, способствует усилению интерактивности обучения, обучающиеся могут объединяться в группы, ротационные тройки для того, чтобы аргументировать свою точку зрения.

Метод кейсов гармонично вплетается в образовательный процесс школы, сближает его с жизненной реальностью, способствует формированию успешной деятельности учащихся в социуме. Под методом кейсов понимается изучение дисциплины путем рассмотрения большого количества ситуаций или задач в определенных комбинациях. Такое обучение развивает, зачастую бессознательно, понимание и способность мыслить на языке основных проблем, с которыми сталкиваются дети в повседневной деятельности. Метод кейсов способствует развитию умения анализировать ситуации, оценивать альтернативы, выбирать оптимальный вариант и планировать его осуществление. И если такой подход в течение учебного цикла применяется многократно, то у обучающихся вырабатывается устойчивый навык решения практических задач.

В заключении необходимо отметить эффективность применения метода кейс-технологии в виде заинтересованности учеников. Данный метод помогает получить знания, в частности, по социально-гуманитарным дисциплинам, где не всегда требуется однозначный ответ. Кейс-технология обеспечивает активизацию познавательной деятельности школьников, учит критически мыслить, решать сложные проблемы, принимать продуманные решения, общаться с людьми, развивает самостоятельность и творческие способности учащихся; повышает интерес учащихся к предмету и формирует ключевые образовательные компетенции.

Использованные литературы:

1. Андюсев, Б.Е. Кейс-метод как инструмент формирования компетентностей / Б.Е.Андюсев // . – М.: Изд-во Директор школы. – 2010. – №4, – С. 61-69;
2. Кейс-технологии как условие активизации самостоятельной работы (<http://festival.1september.ru/articles/512028/>;
3. Шерстова Е.В. Системно-деятельностный подход на уроках русского языка. // Интернет-журнал «Эйдос». 2012. № 3. URL : <http://eidos.ru/journal/2012/0529-03.htm>;
4. Айкина Т.Ю. Метод кейсов в формировании коммуникативной компетенции учеников// Вестник ТГПУ, 2013, №1 (129). С.58-60.

**"Ақмола облысы білім басқармасының Ақкөл ауданы бойынша білім бөлімі
Ақкөл қаласының Ж.Бектұров атындағы № 3 жалпы орта білім беретін мектебі" КММ
Алғашқы әскери дайындық мұғалімі
Нугербеков Арман Темирханович**

АЛҒАШҚЫ ӘСКЕРИ ДАЙЫНДЫҚТЫ ОҚЫТУДЫҢ ЖАҢА ТӘСІЛДЕРІ

Қазақстан тәуелсіздікке ие болған күннен бастап мемлекет қауіпсіздігін қамтамасыз ету бойынша барлық қажетті іс-шараларды қабылдауда. Осыған байланысты оқушыларға әскери-патриоттық тәрбие беру және де бәрінен бұрын қазақстандықтардың мемлекет қауіпсіздігі үшін жауапкершілік сезімін тәрбиелеу, оларды әскери іске үйрету зор маңызға ие болуда. Жеткіншек ұрпақта Отанға шексіз берілгендікті, Қазақстан Республикасын қорғауға дайындықты қалыптастыру аса маңызды міндеттердің бірі, оны шешуге алғашқы әскери және технологиялық дайындық пәні бағытталған.

Кез-келген сабақ сияқты, АӨТД сабағы да оқушы үшін де, оқытушы үшін де заманауи, жарқын, бай, есте қаларлық болуы керек. Кезекті сабаққа дайындалып, оның кезеңдерін ойластыра отырып, кез-келген мұғалім сабақтың әдістері мен формаларын, ол қолданатын педагогикалық технологиялардың элементтерін, сабақ процесінде оқушыларда қандай құзыреттіліктерді дамытуды, аудиториямен қарым-қатынас жасау және басқару әдісі қандай болатынын және т.б. алдын-ала ойластырады. Бұл ұғымдардың барлығы сабақтың мақсаттарына және олардан туындайтын сабақтың міндеттеріне бағынады. Сапалы сабақ-бұл сабақ жоспарына енгізілген жақсы ойластырылған сабақ. АӨТД сабағы басқа сабақтармен салыстырғанда өзінің ерекше сипаттамаларына ие, атап айтқанда, мысалы, математика, химия сияқты пәндерден айырмашылығы, ол оқушыға болашақ кәсібінде емес, күнделікті өмірде, қазіргі күнде және болашақта пайдалы болады. АӨТД сабағы қолданбалы сипатқа ие. Сабақтың мақсаты оның қолданбалы сипатына негізделеді және оның бұл ерекшелігі АӨТД сабағының барлық басқа пәндермен байланыстырушы негіз болып табылады.

АӨТД оқытудың заманауи әдістемесі стандартты емес, шығармашылық сабақты ғана емес, сонымен қатар сыныптан тыс жұмыстарды, үйірме жұмыстарын да қамтуы керек. Менің ойымша, бұл алғашқы әскери дайындықты оқытудың жаңа тәсілдерін қамтиды:

Инновациялық-коммуникациялық технологияларды, оның ішінде презентацияларды, бейнеролик - терді, интерактивті тақтаны, мультимедиялық мүмкіндіктерді, қашықтықтан конференцияларды, конкурстарды және т. б. қолдану.

АӨТД жалпы білім берудің негізгі мақсаттарына негізделген сабақтарында білім беру құзыреттілігін қалыптастыру, оның ішінде:

- Құндылық-семантикалық құзыреттіліктер. Яғни, сабақтар циклін тыңдай отырып, оқушылар өздері үшін Отан, азаматтық борыш, патриотизм ұғымымен байланысты өмірлік құндылықтар мен басымдықтарды айқындайды. Бұл құзыреттілік тобы оқушының дүниетанымымен, оның қоршаған әлемде өзін-өзі бағдарлауымен, осы әлемдегі мақсатын білумен, өмірдегі рөлі мен мақсатын түсінумен, өмірлік басымдықтарды таңдаумен байланысты. Бұл құзыреттер оқушының оқу және сыныптан тыс жұмыстарында өзін-өзі анықтауын дамытады. Жеке білім беру траекториясы құндылық-семантикалық құзыреттіліктермен де байланысты.

- Жалпы мәдени құзыреттілік - өмірдің рухани-адамгершілік негіздерін қалыптастырумен байланысты. Бұл құзыреттер Қазақстанның мемлекеттілігінің қалыптасу тарихымен, ҰОС тарихымен және т.б. байланысты сабақтар циклінде де қалыптасады. Бұл белгілі бір оқушының және оның қоршаған ортасының, жалпы адамзаттың рухани-адамгершілік негіздерін қалыптастыру және дамыту. Бұл

отбасылық құндылықтарды, өз халқының мәдени дәстүрлерін бірінші орынға қою. Бұл оқушыны әртүрлі әлеуметтік құбылыстармен таныстыру, ғылым мен діннің адам өміріндегі рөлін түсіну, оқушының әлемнің ғылыми бейнесін оның прогрессивті даму динамикасында игеру тәжірибесі. Жергілікті құбылыстардан жалпыадамзаттық ауқымдағы құбылыстарға дейін талдау мүмкіндігі. Бұл құзыреттер тобында тарих, әлеуметтік зерттеулер, дінтану, әдебиет сияқты ғылымдарға байланысты алғашқы әскери дайындықтың рөлі ерекше көрінеді.

- Оқу-танымдық құзыреттіліктер. Бұл құзыреттілік тобы АӘТД сабағында оқушының танымдық іс-әрекетімен байланысты, онда оқушының логикалық іс-әрекетінің элементтері, жалпы білім беру қызметі нақты танымдық объектілермен байланысты. Яғни, оқушы өнімді іс-әрекеттің шығармашылық дағдыларын қалыптастырады; проблемалық жағдайда қойылған нақты тәжірибеге, проблемаларды шешудің эвристикалық әдістеріне сүйене отырып, білім алуға, стандартты емес жағдайларда шешім қабылдауды үйренеді. Оқу-танымдық құзыреттіліктерге мыналар жатады: мақсат қоюды ұйымдастыру, талдау, бағалау, қызметті өзін-өзі бағалау, қызметті жоспарлау, рефлексия.

- Ақпараттық құзыреттер. Бұл қазіргі заманғы ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдалануға негізделген заманауи құзыреттер, сондай-ақ оқу орындарында бар заманауи техникалық жабдықтарды (интерактивті тақта, дербес компьютер, принтер, интернет және т.б.) иелену. Ақпараттық құзыреттіліктер-бұл ақпаратпен жұмыс істеу қабілеті, оны табу, талдау, ең бастысы жүйелеу, мақсатқа сәйкес өзгерту, оны сақтау және презентация жасау мүмкіндігі. Бұл құзыреттер АӘТД сабақтарында өте маңызды, өйткені олар оқушының қоршаған әлемге қатысты ақпаратқа қатысты іс-әрекетінің дағдыларын қамтамасыз етеді. Яғни, бұл жағдайда біз қайтадан оқушы мен оның айналасындағы әлем арасындағы байланыс болып табылатын АӘТД пәнінің қолданбалы рөліне тап боламыз.

Оқу процесінде АКТ қолданудың негізгі нәтижелері:

- Сабақта оқушылардың дербестігі мен көркемөнерпаздық деңгейінің өсуі;
- Оқушылардың пәнге, оқытушыға, бір-біріне деген оң көзқарасы;
- Оқушылардың іс-әрекетінің жеке басының дамуына объективті бағытын белгілеу;
- Оқушылардың танымдық қызығушылығының пайда болуы және өсуі;

Сабақ барысында пайда болған тұлғаның тәрбиелік және дамытушылық қозғалысы.

- Коммуникативтік құзыреттілік. Коммуникативтік құзыреттіліктерді игеру оқушы үшін, оның қазіргі әлемде әлеуметтенуі үшін де маңызды. Коммуникативтік құзыреттілік ұғымына мыналар кіреді: ұжымда жұмыс істеу дағдылары, ынтымақтастық қабілеті, тілдерді білу, пікірталас жүргізу, толерантты болу, жанжалдардан аулақ болу және жанжал жағдайынан шығу жолын табу.

- Әлеуметтік-еңбек құзыреттілігі оқушының нақты өмірімен де тығыз байланысты. Бұл оқушының ел азаматы ретіндегі өзін-өзі тануы, әлеуметтік рөлдерді меңгеруі. Әлеуметтік еңбек құзыреттері отбасылық қатынастар саласында, кәсіптік бағдарлау саласында, экономика және құқық саласында өзін көрсетеді. Оқушы қазіргі қоғамда өмір сүру үшін ең аз қажетті әлеуметтік белсенділік пен функционалдық сауаттылық дағдыларын меңгереді.

- Жеке өзін-өзі жетілдіру құзыреттілігі оқушының физикалық, рухани және интеллектуалдық өзін-өзі дамыту тәсілдерін игеруге бағытталған. Бұл құзыреттердің қалыптасуы оқушының нақты мүдделері мен мүмкіндіктерімен реттеледі, бұл оның үздіксіз өзін-өзі тануынан, қазіргі адамға қажетті жеке қасиеттерін дамытудан, психологиялық сауаттылықты, ойлау мен мінез-құлық мәдениетін қалыптастырудан көрінеді. Бұл құзыреттерге жеке гигиена ережелері, өз денсаулығына қамқорлық, ішкі экологиялық мәдениет жатады. Бұған жеке адамның қауіпсіз өмірінің негіздерімен байланысты қасиеттер жиынтығы кіреді.

АӘТД пәнінде Қазақстан Республикасы азаматтарын қарулы күштер қатарындағы әскери қызметке даярлау жүйесінің бір бөлігі болып табылатындығын ескерген маңызды. Осыған орай оқытушы орындайтын міндеттердің бірі оқушыларда қазақстан қарулы күштеріндегі әскери қызметке сенімділік пен саналы дайындық сезімін қалыптастыру болып табылады.

**Жамбыл облысы, Мойынқұм ауданы, Мойынқұм ауылы
Жамбыл атындағы мектеп-гимназиясы
Бастауыш сынып мұғалімі
Исабекова Каракат Омаровна**

БАЛАЛАРДЫҢ ЕСТЕ САҚТАУЫН, ҚИЯЛЫН ДАМУҒА ҮШІН ОҚУ САБАҚТАРЫНДА ДИДАКТИКАЛЫҚ ОЙЫНДАРДЫ ПАЙДАЛАҢУ

Балалардың психикалық даму ерекшеліктерін зерттеген көптеген ғалымдар, ең алдымен, оларда дамудың негізгі көрсеткіштері есте сақтау мен қиял екенін атап өтті. Сондықтан оқушыларымыздың бастауыш контингентін оқытуды оңтайландыру үшін танымдық процестерді белсендіруге бағытталған педагогикалық әсер ету әдістерін табу қажет. Балалардың танымдық іс-әрекетінің жетістігі көбінесе оқу процесіндегі баланың эмоционалдық жағдайына байланысты. Балалардың қоршаған ортамен, құрбы-құрдастарымен жағымды эмоциялары олардың оқуға деген құштарлығын қалыптастыруға ықпал етеді. Сабақ-ойын, сабақ-саяхат секілді оқыту түрлерін қолданғанда балаларда сан алуан эмоционалдық реакциялар туатыны байқалды. Ойын барысында балалар эмпатия, қуаныш, таңданыс, ләззат алады. Олар өз бойында жаңа мүмкіндіктерді ашады, олардың сезімдері мен ойлау процестері белсендіріледі.

Ойын, Л.С.Выготский айтқандай, дамуды жетелейді. Ойынның дамытушылық маңызы оның табиғатында жатыр, өйткені ойын - әрқашанда эмоциялар, ал эмоция бар жерде белсенділік бар, зейін мен қиял дамып, ойлау жұмыс істейді. Сондықтан бастауыш сынып оқушыларына арналған оқытудың тиімділігін арттыруда дидактикалық ойындардың алатын орны зор. Дидактикалық ойындардың мақсаты – мектебіміздің білім алушыларының танымдық процестерін (қабылдау, зейін, есте сақтау, ойлау, елестету) және сабақта алған білімдерін бекіту. Дидактикалық ойындарды, ойын жағдаяттарын, ойын жаттығуларын, тапсырмаларды қолдану балалар үшін оқу іс-әрекетін мазмұнды етіп, бағдарламалық материалды неғұрлым табысты меңгеруге ықпал етеді.

Дидактикалық ойын балалардың ақыл-ой әрекетін тәрбиелеудің құнды құралы болып табылады, ол психикалық процестерді белсендіріп, балалардың оқу процесіне деген қызығушылықтарын оятады. Онда балалар елеулі қиындықтарды ықыласпен жеңеді, күштерін шыңдайды, қабілеттері мен дағдыларын дамытады, сондай-ақ кез келген оқу материалын қызықты етуге көмектеседі, білім алушыларға терең қанағаттануды, қуанышты жұмыс көңіл-күйін тудырады және білімді меңгеру процесін жеңілдетеді. Ғалымдар дидактикалық ойындардың келесі түрлерін анықтайды:

- саяхат-ойындар;
- тапсырма түріндегі ойындар;
- болжам-ойындар;
- жұмбақ-ойындар;
- әңгімелесу ойындары.

Д.Б.Эльконин ойын адам үшін төрт маңызды функцияны орындайды деп есептейді:

- мотивациялық-сұраныс сферасын дамыту құралдары;
- ерікті мінез-құлықты дамыту құралдары;
- психикалық әрекеттерді дамыту құралдары;
- білім құралдары.

Балалардың ойындағы белсенділігінің сипаты ойынның қолданылу мақсатына, оның сабақ жүйесіндегі орнына байланысты. Дидактикалық ойын – білім берудің ойын түрі, онда екі принцип бір

уақытта әрекет етеді: білім беру, танымдық және ойындық, ойын-сауық. Бұл бір жетекші әрекеттен екіншісіне өтуді жұмсарту қажеттілігі орын алатын ойын процесінде балалар білімді оңай меңгереді, айналадағы өмір туралы түсінік алады.

Жаттығу сабақтарынан айырмашылығы, дидактикалық ойында тәрбиелік, танымдық міндеттер мұғалім түсіндіргенде, оқытқанда тікелей қойылмайды, жанама түрде – балалар ойын арқылы білім мен тәрбие алады. Мұндай ойындардағы оқу міндеті ойыншы үшін алдыңғы қатарда жасырылған сияқты, оны жүзеге асыру мотиві баланың ойынға, белгілі бір ойын әрекеттерін орындауға деген табиғи құштарлығы болып табылады. Ойындарға, ақыл-ой күш-жігерін қажет ететін мәселелерді шешуге қызығушылық барлық балаларда бірден пайда бола бермейді, сондықтан мұндай ойындарды балаларға қысым жасамай, біртіндеп ұсыну керек. Күрделі, ауыр міндеттер баланы қорқытуы мүмкін. Мұнда әсіресе қарапайымнан күрделіге қарай принципті сақтау қажет.

Дидактикалық ойын оқу әрекетіне айналмауы үшін оның құрамында келесі құрылымдық элементтер болуы керек: оқу тапсырмасы, ойын әрекеті немесе ойын элементі және ойын ережелері. Кейде ойынның мазмұны мен аяқталуы да ажыратылады. Ойындар оларда қойылған міндеттерді толық шешу үшін оларды орындау әдістемесін қатаң сақтау қажет. Дидактикалық ойынды өткізу әдістемесіне мыналар кіреді: ойынның атын жариялау; оның қатысушыларының орналасқан жері туралы хабарлама (үстелде отыру, тақтада тұру, топтық бірлестіктер); ойын материалын пайдалану тәртібі туралы; ойын барысын түсіндіру, рөлдерді бөлу, командаларды құру; мұғалімнің жеке әрекеттерді орындауын көрсету; ойынның қорытындысын шығару және жеңімпазды жариялау.

Ойын барысында бастауыш сынып мұғалімі оның барысының сәтті өтуін үнемі қадағалап отырады. Мұғалім мен оқушы арасында сыйластық, өзара түсіністік, сенім, эмпатия атмосферасы болуы керек. Ойын туралы хабарландыру мұғалімнің оның атын айтып, балалардың назарын қолда бар дидактикалық материалға, шындық объектілеріне аударатындай әдеттегі формада өтуі мүмкін. Көптеген ойындардың атаулары не және қалай істеу керектігін айтады, мысалы, «Кім жылдам?», «Әріптерді есте сақта», «Фигураны орналастыр», «Тапқыр болсаң, тауып көр» және т.б. Кейде ойынның атауын балалар ойын басталар алдында бірден сыныпқа кірген кейіпкерлердің костюмдерінен таниды.

Алдын ала белгіленген ережелерсіз ойын әрекеті өздігінен дамиды және дидактикалық тапсырмалар орындалмай қалуы мүмкін. Сондықтан ойынның ережесін мұғалім оны бастамас бұрын белгілеп, тәрбиелік, ұйымдастырушылық сипатқа ие. Алдымен балаларға ойын тапсырмасы түсіндіріледі, содан кейін - оны орындау жолы. Оқыту ережелері балалардың танымдық іс-әрекетін ұйымдастыруға, оларға ойын әрекеттерін орындаудың сипаты мен әдісін ашуға бағытталған (заттарды тексеру, жеке ерекшеліктеріне қарай салыстыру, тапқырлық таныта отырып, жауаптың дұрыстығын тексеру). Ұйымдастыру ережелері ойынның орындалу ретін және нақты қатынастарды анықтайды.

Ойын әрекеттері мен ережелерін меңгеру мұғалімнің ойынға қатысушыларға берген дұрыс бағасы арқылы ықпал етеді. Мұндай бағалаудың бағыттаушы және ынталандырушы функциялары баланың тапсырманы дұрыс орындауын білдіру, оның күш-жігері мен жетістіктерін ынталандыру, ойын мақсатына жету перспективаларына ықпал ету үшін қолданылады. Оның ойында жеңімпазды анықтаудағы рөлі ерекше. Ойын барысында балалар әр дұрыс жауап үшін фишкалар (жетондар) алады. Ойынның соңында әрбір қатысушы алған фишкалар саны есептеледі. Кім дұрыс жауаптар үшін көп фишка алған болса, сол жеңімпаз болып саналады және оған «Зейінді», «Сауатты», «Табиғатты білуші» номинациялары беріліп, медаль, ту. Сыйлықтар мен тәттілер табысталады. Жеңімпаздың жүзінен балалар үлгі көріп, өз ойындарында бірдей әрекет етуге ұмтылады. Бір бала емес, бүкіл команда жеңсе, оның әрбір мүшесі жолдастардың бүкіл тобы үшін ең жақсы нәтижелерге қол жеткізуге тырысса жақсы.

Дидактикалық ойындарда бала объектілерді бақылайды, салыстырады, қарама-қарсы қояды, белгілі бір белгілеріне қарай жіктейді, талдау мен синтезді өзіне қолжетімді етеді, жалпылау жасайды. Олардың көпшілігі мәлімдеме, пайымдау, қорытынды жасау қабілетін; ақыл-ойды ғана емес, сонымен бірге күшті ерік-жігерді, ұйымшылдықты, төзімділікті, ойын ережелерін сақтай білуді, өз мүдделерін ұжымның мүддесіне бағындыруды талап етеді. Дидактикалық ойындарды, әртүрлі ойын жаттығуларын қолдану мұғалімдерге балалардың қолжетімді білімді пайдалануларына мүмкіндік береді, көп тапсырмаларды орындауға көмектеседі, шығармашылық ойлау мен қиялды белсендіреді, оқуға деген ынтасын арттырады.

Осылайша, ойын баланың оқу және еңбек қызметінің жетістігі, ең бастысы оның әлеуметтенуінің табыстылығы кейіннен тәуелді болатын нәрсені дамытады.

Жамбыл облысы Мойынқұм ауданы Мойынқұм ауылы
Жамбыл атындағы мектеп-гимназиясы
Бастауыш сынып мұғалімі
Қалжан Сәбира Әділбекқызы

БАСТАУЫШ СЫНЫПТА ҚАЗАҚ ТІЛІН ОҚЫТУ: ОҚУ МАҚСАТТАРЫН БЕЛГІЛЕУДІҢ ЖӘНЕ ЖҮЗЕГЕ АСЫРУДЫҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ- ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Болашақтың бүгінгіден де нұрлы болуына ықпал етіп адамзат қоғамын алға апаратын күш тек білімде ғана. Қай елдің болмасын өсіп өркендеуі, өркениетті дүниеде өзіндік орын алуы оның ұлттық білім жүйесінің деңгейіне, дамыту бағытына байланысты. Қазіргі кезеңде егеменді елімізде білім берудің жаңа жүйесі жасалып, әлемдік білім беру кеңістігіне бағыт алуда. Бұл педагогика тарихы мен оқу-тәрбие үрдісіндегі елеулі өзгерістерге байланысты болып отыр, себебі, білім беру жүйесі өзгерді, білім берудің мазмұны жаңарды, жаңа көзқарас, жаңаша қарым-қатынас пайда болды. «Оқытудың жаңа технологиясын пайдалану – сапалы білім негізі дей аламыз.

Мұғалімдердің алдына қойылып отырған басты міндеттерінің бірі – оқытудың әдіс-тәсілдерін үнемі жетілдіріп отыру және жаңа педагогикалық технологияларды меңгеру. Жаңа технологияларды меңгеру мұғалімнің зияткерлік, кәсіптік, адамгершілік, рухани, азаматтық және де басқа да көптеген адами келбетінің қалыптасуына игі әсерін тигізеді, өзін-өзі дамытып, оқу-тәрбие үрдісін тиімді ұйымдастыруына көмектеседі. «Өз еңбегін талдай білген адам ғана тәжірибелі ұстаз бола алады» деген В.Сухомлинскийдің сөзін оқытушының талмай ізденген еңбегінің нәтижесінде ғана көрінетіні белгілі. Қазіргі кезде білім мен техниканың даму деңгейі әрбір оқушыға сапалы және терең білім беруіне жағдай жасап отыр. Оқытушы баяндайды, әңгімелейді, түсіндіреді, ал оқушы тыңдайды, қабылдайды, ойлайды т.б, таным әрекетерін жасайды.

Қазақ тілі – бастауыш сынып оқушыларының ана тілі. Профессор Б.Хасанов «Ана тілі – ата мұра» деген кітабында былай дейді: «Ана тілі дегеніміз күллі тіл атаулыдан ішкі құрылыс ерекшелігімен дараланатын, белгілі бір халықпен нақты кеңістікте тарихи бірге жасап, оның төл мәдениетін ұрпақтан-ұрпаққа үздіксіз ұластырушы, сол халық адамдарына (жас, жыныс, сенім, кәсіп, әлеуметтік жағдай айырмасына қарамай) түгелдей және жан-жақты қызмет ететін ұлтішілік қатынас құралы». Сондықтан да қазақ тілі – бастауыш сынып оқушылары үшін көп қырлы, мол сырлы ерекше пән болуы тиіс. Мәселе – қазақ тілі грамматикасының негізгі ұғымдарын жалаң жаттап алмай, саналылықпен ұғындыруда.

Бастауыш сыныпта қазақ тілін оқытуда жаттығу жұмысының мәні зор. Тақырып түсіндірілгеннен кейін жаттығу жұмыстары орындалады. Жаттығу нәтижесінде оқушылар алған теориялық білімдерін практикада тез де дәл қолдана алу дағдысына ие болады: Біріншіден, оқушының білімін нақтылайды, әрі нығайтады. Екіншіден, өздігінен жұмыс істеуге жаттықтырады, ой қабілетін арттырады. Шәкірттердің алған білімдерін бекіту мақсатында жүргізілетін жаттығуларда мынадай талаптар қамтылуы тиіс:

1. Белгілі бір жаттығуларды орындау үшін оқушылардың сол жаттығуларды орындай алатындай білімі болуы шарт.
2. Жаттығу оқушының тілге қызығуын, ынтасын арттыруы тиіс.
3. Жаттығу кездейсоқ болмай, белгілі бір жүйемен ұсынылуы керек.
4. Өз беттерінше жұмыс істеуге дағдыландыру.
5. Шығармашылықты талап ететін жаттығулар көбірек болуы керек.

Дамыта оқыту жүйесінде тақырыптың мазмұны дамыта оқыту сабағының құрылымдық ерекшелігіне байланысты оқу-ізденімдік тапсырмаларды орындату-орындау логикасы арқылы ғана ашылады. Жаңа ұғымды тануда оқушы мұғалімнің баяндауымен біле салмай, бірнеше ізденіс тапсырмаларын орындау арқылы өз бетімен шешімдер іздейді. Мұндай таным логикасын В.В. Давыдов «квазиисследование» яғни «квазизерттеу» деп атаған болатын. Осы яғни «квазизерттеу» үдерісінде оқушы тек тыңдаушы, таңғалушы пассив объект емес, өзі ізденіп-танып отырған оқу үдерісінің белсенді субъектісіне айналады.

Өз тәжірибемде А.Байтұрсынұлының «жалпылау» және «жалқылау» әдістерін басшылыққа ала отырып, қазақ тілін дамыта оқытуда мынадай әдістерді жүйелеп, оларды түрлендіре, орын ауыстыра отырып қолдануға тырыстым:

1. Анализ.

2. Синтез.
3. Дедукция.
4. Индукция.
5. Модельдеу.
6. Тілдік эксперимент.
7. Салыстыру.
8. Бақылау.
9. Ойын әдістері.

Сонымен, 4-сыныпта морфологияны дамыта оқыту жүйесінің дидактикалық негіздерінің негізгі тұжырымдары – дидактиканың басты категорияларын тану және әдістемелік жүйеге тірек ретінде алу болып отыр. Ол категориялардың яғни білім беру, оқу, оқыту, білім, білік-дағды, мақсат-міндеттер, білім мазмұны, оқыту формасы және оны ұйымдастыру жолдары, әдістер мен оқыту тәсілдері, оқытудың нәтижесі сияқты маңызды дидактикалық ұғымдарды бастауыш сынып мұғалімдерінің терең түйсінуі қазақ тілі пәнінің сапалы оқытылуының кепілі деп айта аламыз. Бастауыштың 4-сыныбында алғаш рет қазақ тілі пәнінен сөз таптарын дамыта оқыту әдістемесінің ғылыми негіздері айқындалып, мақсатты түрде құрылған әдістемеге негіз болу жолдары қарастырылды. 4-сыныпта морфологияны дамыта оқытуға арналған арнайы жаттығулар жүйесі және дамыта оқыту әдістемесі жасалынды. Дамыта оқыту жүйесінде тақырыптың мазмұны дамыта оқыту сабағының құрылымдық ерекшелігінде көрсетілгендей, оқу-ізденімдік тапсырмаларды орындатуорындау логикасы арқылы ғана ашылады. Сонда ғалымның ғылымда алып келген ғылыми жаңалығының танылу жолын енді мектепте соны қайталап танып жатқан оқушы да «қайталап танып өтеді». Сондай логикамен ұйымдастырылған теориялық білім мазмұны ғана оқушының санасына өзінің білімі түрінде қалыптаса алады. Өйткені сол ұғымды тануда оқушы мұғалімнің баяндауымен біле салған жоқ, бірнеше ізденіс тапсырмаларын орындау арқылы тер төкті, өз бетімен шешімдер іздеді. Мұндай таным логикасын В.В.Давыдов «квазиисследование» яғни «квазизерттеу» деп атаған болатын. Осы яғни «квазизерттеу» үдерісінде оқушы тек тыңдаушы, таңғалушы пассив объект емес, өзі ізденіп-танып отырған оқу үдерісінің белсенді субъектісіне айналады. Бастауыш сынып оқушыларына грамматикалық ұғымдарды дамыта оқыту барысында оқушылардың топтастырылған грамматикалық ұғымдар жасай алуы – дамыта оқытудың негізгі мақсаты ретінде алынып, оған жету үшін қажетті грамматикалық білім мазмұны жүйеленді. Мақсатқа сәйкес білім беру - білім алу әдістері біртұтас жүйеге жинақталды. Осыған орай бастауыш сынып оқушыларына грамматикалық, морфологиялық ұғымдарды дамыта оқытуда оқушыға топтастырылған ғылыми ұғымды меңгерту үдерісінің кезеңдері белгіленді. Морфология (Сөз таптары) ұғымдарын теориялық тұрғыдан оқытуда мұғалімнің алға қоятын мақсаттары анықталды. Сөз таптары туралы ұғымдарды меңгертуде бастауыш сынып оқушыларының оқу-танымдық белсенділіктерін дамытуға бағытталған жаттығулар жүйесі мен мұғалімдерге арналған оқу-әдістемелік кешен әзірленді. Бастауыш сыныптарда қазақ тілі грамматикасын дамыта оқыту жүйесі арқылы меңгертудің балалардың алдағы кезекте тұрған жүйелі теориялық курстың сапалы оқытылуына діңгек, негіз қалайтын әдістеме бола алатынын өзімізге дейінгі практикалық тәжірибелерді талдау арқылы көз жеткіздік. Сонымен қатар, жаңа бағытта, мұғалім мен оқушының арасындағы дидактикалық қарым-қатынастың гуманистік салада, өзара ынтымақтастық пен сыйластықты қажет ететін субъект-субъектілік қарым-қатынаста білім алу мен білім беру үдерісін құрудың жаңа мүмкіншіліктері анықталды деп толығымен айтуға негіз жасалынды.

Жаңа білімді меңгеру адамның өмірде өзін-өзі табысты жүзеге асыруы үшін жеткіліксіз болғандықтан, қажетті шарттардың бірі - өз бетінше әрекет ету қабілетін дамыту, соның арқасында адам әртүрлі мәселелерді өз бетінше шеше алады, қиын өмірлік жағдайлардан шығу жолы, сондықтан қазақ тілін дамыта оқыту жүйесі оқу мақсаттарын айқындауда қазіргі таңда өте өзекті.

**"Алматы облысы білім басқармасының Еңбекшіқазақ ауданы бойынша білім бөлімі" ММ
"М.Горький атындағы орта мектеп" коммуналдық мемлекеттік мекемесі
Көркем еңбек пәнінің мұғалімі
Кулахметов Арыстанбек**

КӨРКЕМ ЕҢБЕК ПӘНІНЕН ЖАҢАША ОҚЫТУДЫҢ ӘДІС-ТӘСІЛДЕРІ

Қазіргі таңда оқушылар цифрлық технологиялармен өсуде және олардың оқу стилі де, оқу үрдісіне көзқарастары да жаңа және оқыту мен оқуға деген жоғары талаптары да бар. Мұғалімдердің алдында жаңа міндеттер туындап, оқу үдерісін оқушылардың қажеттіліктеріне, бейімділіктеріне және талаптарына бейімдеуге байланысты маңызды мәселелерді шешуге тура келеді. Мұғалімдер оқушыларға күшті мотивация және өз оқуына белсенді қатысуға мүмкіндік беретін оқытудың әртүрлі әдістері мен тәсілдерін қолдануы керек. Осыған байланысты көбірек білім беру ұйымдары мазмұнды сақтау мен оқуды барынша арттыру үшін жаңа технологиялар мен заманауи оқыту әдістерін белсенді түрде іздестіруде. Сонымен қатар, ғылым мен технология саласындағы білімнің дереу артуы мұғалімдерді оқушыларға білім беруде жоғары жетістіктерге жетуге көмектесе алатындай етіп дайындауға және жабдықтауға көмектесетін ең тиімді оқыту әдістерімен көптеген білім беру бағдарламаларының болуына әкелді.

Соңғы жылдары білім беру саласында әртүрлі заманауи оқыту әдістері қолданылуда, мысалы, өздік жұмыс, дискуссия, геймификация және т.б., бірақ олардың барлығы бірдей орта білім беру мекемелерінде «Көркем еңбек» пәнін оқытуда жарай бермейді. Осыған байланысты «Көркем еңбек» пәнінің мұғалімдері қазіргі заманғы әдістердің ішінен тақырыпқа негіздеп, сәйкесін таңдап алуы керек немесе осы пәнді оқытудың неғұрлым жаңартылған әдістемесін ойлап табуы керек.

Соңғы жылдары Қазақстан Республикасында көркем еңбекке бөлінген сағат санының шектеулі болуына байланысты осы пәннің оқытушылары жаңа білім беру технологияларын оқу үрдісіне енгізу арқылы сыныптан тыс өзіндік жұмыстар арқылы оқушылардың шығармашылық жүктемесін кеңейтулері қажет.

Көркем еңбек сабақтарында қолданылатын белсенді және интерактивті оқыту әдістері:

- Жобалар әдісі;
- Проблемалық оқыту;
- Зерттеу әдістері;
- Көп деңгейлі оқыту;
- Топтық жұмыс;
- АКТ қолдану арқылы білім беру.

Жобалау әдісі – көркем еңбек сабақтарында қолданылатын негізгі әдіс. Жобалау іс-әрекетіне негізделген сабақтар оқушылардың танымдық қабілеттерін дамытуды, өз білімін өз бетінше құрастыру, алынған ақпаратты талдау, гипотезаларды алға тартып, шешу жолдарын табуды көздейді. Жобалық әдісті қолдану оқу үдерісін шығармашылық, мақсатты, ал оқушыны жауапты және мақсатты етеді.

Мұғалімнің міндеті – барлық оқушыларды барлығына бірдей мүмкін болатын, бірақ міндетті танымдық әрекетке дайындау. Жобалауға қатысатын әрбір оқушы өзінің интеллектуалдық даму деңгейін, осы мәселе бойынша дайындық деңгейін, қабілеті мен бейімділігін ескере отырып, өзіне жұмыс табады. Жоба сәтті болуы үшін оқушыға сену керек. Менің сенімділігім - нашар оқушылар жоқ, оқушылардың барлығы жарқын, дарынды, қайталанбас тұлғалар.

Оқушылар практикалық жұмысты орындау үшін бұрынғы білімдерінің жеткіліксіздігін түсінген кезде проблемалық жағдай туындайды. Мұндай проблемалық жағдаяттар әртүрлі тақырыптарды оқу барысында туындауы мүмкін.

Зерттеу сабағы – мектеп оқушыларын қоршаған дүние туралы білімге сүйене отырып оқытудың, белгілі бір затты немесе құбылысты зерттеуді ұйымдастырудың бір түрі. Зерттеу сабағының мақсаты – оқушылардың дүние туралы түсініктерін, тәжірибесін пайдалану, дамыту және жалпылау.

Мұндай сабақтың негізінде проблеманы, тақырыпты немесе тапсырманы практикалық зерттеуді ұйымдастыру жатыр. Сабақта оқушылар мәселенің шешімін іздейді, пікір алмасады, тәжірибе жасайды, зерттеуге арналған ұсыныстардың идеалды нұсқасын жасайды.

Ғылыми-зерттеу жұмысы өз бетінше танымдық іс-әрекетін белсендіреді, өз ойын анық, орынды жеткізе білу қабілетін дамытады, ой-өрісін кеңейтеді, тарихи дүниетанымының дамуына ықпал етеді. Оқу-тәрбие үрдісін оқушы кейінірек қолдана алатын фактілерді есте сақтап қана қоймай, сонымен бірге өмір сүретін, болашақта өмір сүретін өмір салтын игере алатындай етіп ұйымдастыру маңызды.

Топтық жұмыс – оқушылардың өзара әрекеттесуіне көбірек мүмкіндік беретін әдіс. Жұптық, топтық жұмыс балаларда ортақ мақсатты қабылдау, жауапкершілікті бөлісу, қойылған мақсатқа жету жолдарын келісу, өз іс-әрекетін серіктестердің іс-әрекетімен байланыстыру, мақсат пен жұмысты салыстыруға қатысу қабілеттерін дамытады.

«Көркем еңбек» пәні балалардың политехникалық дүниетанымын қалыптастырады, жаңа технологиямен, материалдарды өңдеудің заманауи технологияларымен таныстырады, мамандықтар әлемінде шарлауына көмектеседі, мектептегі шығармашылық жұмысқа қосылуға мүмкіндік береді. Оқушылардың дербестігін, эстетикалық және экологиялық мәдениетін дамытуда еңбектің маңызы зор. Қазіргі уақытта оқу процесін заманауи АКТ негізінде ұйымдастыру қажеттілігі туындап отыр, мұнда электронды құралдар ақпарат көзі ретінде, ең алдымен интернеттің жаһандық телекоммуникациялық желілері ретінде көбірек қолданылады. Оқу процесін ақпараттандырудың маңызды құрамдас бөлігі АКТ-ны сабақта қолдану тәжірибесін жинақтау болып табылады. Көркем еңбек сабақтарында АКТ-ны, атап айтқанда мультимедиялық презентацияларды қолдану оқушылардың назарын иллюстрацияларға, деректерге, диаграммаларға, кестелерге, бірлескен оқуға аудару үшін тақтаны ауыстыра отырып, оқылатын материалды үлкен экранда немесе мониторда көрнекі түрде көрсетуге мүмкіндік береді.

Қорытынды сабақта мен бағдарламаланған білімді бақылауда карточкалар – тапсырмалар, тесттер арқылы қолданамын, бұл ретте сауалнамаға уақытты қысқартып, барлық оқушыларды бір уақытта қамти аламын. Тәжірибе көрсеткендей, бағдарламаланған білімді бақылауды қолдану оқушыларды белсендіреді, білім деңгейін арттырады.

Технология сабағында компьютерді пайдалану оқушылардың белсенді де мазмұнды жұмысын ұйымдастырудың жаңа әдісіне айналуға. Мектепте компьютерлік технологияны қолдану арқылы мектеп оқушыларының оқытылатын пәнге танымдық қызығушылығын дамытуға жағдай туғызу үшін мұғалімдерге жаңа мүмкіндіктер ашылды.

Осыған байланысты оқушыларды көркем еңбекке баулуда белсенді оқыту әдістерін қолданған дұрыс. Негізгі белсенді оқыту әдістеріне 3D модельдеу, геймификация, білім беру және ситуациялық модельдеу жатады.

Білім беруде 3D модельдеуді қолдану оқушылардың білім алуға деген қызығушылығын оятады, кеңістіктік ойлау мен қиялды дамытады, жеке тұлғаның шығармашылық әлеуетін арттырады, сонымен қатар графикалық жұмысты орындау уақытын күрт қысқартуға мүмкіндік береді.

Соңғы жылдары ғылыми қоғамдастық геймификация туралы айта бастады, бұл ақпараттық технологиялар беретін кең мүмкіндіктердің жиынтығы. Е.Б.Қорғановтың пікірінше, оқыту бүгінгі таңда оқыту мен ойнау арасындағы айқын параллельдердің арқасында геймификация әдісін қолдану арқылы ілгерілеуге қабілетті салаға айналуға. Дегенмен, оқытудың геймификация процесі қарқынды дамып келе жатқанымен, көптеген мәселелер, әсіресе дидактикалық-технологиялық парадигма және компьютерлік ойындарды оқу процесіне кіріктіру тұрғысынан ғылыми рефлексия мен эксперименттер сатысында тұр. Мұндай технологиялардың түпкілікті жетістігі инновациялардың білім беру жүйесінің кемшіліктерін жою және қоғамның үнемі өсіп келе жатқан қажеттіліктерін қанағаттандыру міндеттерін қаншалықты жақсы шешуіне, сондай-ақ геймификацияның әсері өте жағымды болуын қамтамасыз етуге байланысты болады.

Ситуациялық модельдеу (симуляция) – оның барысында мұғалімнің өзі жасаған жағдаяттарды қамтитын симуляциялық ойындар. Ситуациялық модельдеудің мақсаты – не бар екенін түсіндіру және не

болатынын болжау. Модельдеу нақты объект пен сыртқы орта арасындағы өзара әрекеттесу процестерін төменірек шығындармен қайта құруға және осы өзара әрекеттесуді оңтайландыру критерийлерін анықтауға мүмкіндік береді.

Осылайша, «Көркем еңбек» пәнін оқытуда ақпараттық технологияларды белсендірек пайдалану және белсенді оқыту әдістерін жиі қолдану ұсынылады, өйткені бұл пән оқушылардың білімін арттырып, өнер, дизайн және өнер туралы саналы қабылдауды қалыптастыруға ғана емес, дүниежүзіндегі технология, сонымен қатар Қазақстан және дүние жүзі халықтарының көркем және мәдени мұрасын зерттей отырып, технологиялық дағдыларды, өнер мен дизайнның мәнерлі құралдары арқылы шығармашылық ойды жеткізу дағдыларын және сыни тұрғыдан ойлауды дамытуға бағытталған.

Түркістан облысы, Түркістан қаласы
"Ж.Ташенов атындағы №23 ІТ мектеп-лицейі" КММ
Тарих пәнінің мұғалімі
Байшенова Майра Қуатбековна

ТАРИХ ПӘНІН ОҚЫТУДАҒЫ ТИІМДІ ӘДІС-ТӘСІЛДЕРДІҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ

Әрбір мұғалім сабағының қызықты, тартымды және есте қаларлық болғанын қалайды. Көбінесе жас мұғалімдерге пәнді жетік білу, қызықты әңгімелер айта білу жеткілікті сияқты көрінеді.

Мақаламның мақсаты - ойын элементтерін сабақта қолдану, оны теориялық тұрғыда негіздеп, іс-тәжірибеде қолданудың жолдарын айқындау және оқушының табиғи қажеттілігіне қарай оқу әрекетін ұйымдастыру.

Бұл тақырыптың тарих пәнін оқытуда өзектілігі айқын. Кез келген мұғалімнің басты міндеті – пәнге деген ынтасын оңтайлы ету арқылы оқушының танымдық және ақыл-ой әрекетін дамыту, оқушылардың тарих сабағына деген ынтасын арттыру. Тиімді әдіс-тәсілдерді оқушықолдану арқылы үйренуге қиын терминдерді, атауларды, қызықты түрде есте сақтауға мүмкіндік алады, ойлау икемділігі, есте сақтау тиімділігі дамиды. Тарихи қиялын дамытып, алған білімдері мен дағдыларын шығармашылықпен қолдануға ықпал етеді.

Ойын технологиялары оқушылардың тарих сабағына ынтасын арттыруға ықпал етеді. Ойын белсенділікті тудырады, шабыттандырады. Білімін толықтырады, баланы оның қабілетін жан-жақты дамытудың жақсы құралы, таным процесін қызықты мазмұнмен толықтыруға ықпал етеді. Ойын баланың қиял шекарасын кеңейтуге мүмкіндік береді, оның ұялшақтығын жояды, оқушы білімді өз бетінше іздейді.

Кез келген танымдық ойынның міндеті – мектеп оқушыларының көңілін көтеру және сол арқылы білім алу. Оқыту процесінде ойын элементтерін көптен бері қолданылып келеді. Сабақ мазмұнына ойын сәттерін қосқанда оқушылардың білімін ойын арқылы меңгертуге басты назар аударған дұрыс. Олардың пәнге деген қызығушылығын арттырып, тапсырмаларды орындауға үйрету үшін мұғалім көп күш салуы керек. Тарих пәнінің ерекшеліктерін ескере отырып, тарихи ойлаудың бірнеше деңгейлерін бөліп көрсетуге болады:

1. Пән ретінде тарих құрылымының негізінде тарихи білімге бағытталған ойындар. Мысалы: тесттер, негізгі жазбаларды құрастыру.

2. Хронологияға бағытталған ойындар.

3. Тарихи тұлғаны тануға бағытталған ойындар.

Ойын барысында мұғалім мен оқушы арасындағы байланыс орнатылады, тарихты зерделеу барысында тұлғалық мәнге ие болып, тарихтың бай және сан алуан әлеміне өзінің қатысуына мүмкіндік алады. Сабақ үстінде оқушылардың іскерлігі, дағдысы, дүниетанымы дамиды. Жалпы, топтық жұмыс ұстаздың басқаруымен жүргізіледі. Әр топ өз ойын әр мәселе бойынша ортаға салады. Қазір білім беру саласында түрлі технологиялар енгізілуде, бірақ олардың ішінде қажеттілігін таңдап, сабақтың әр кезеңінде тиімді қолдану — басты талап. Мәселе технологияларды кеңінен пайдалану емес, мәселе – тұлғаны нәтижеге бағыттай білім беруде.

Археологтан сұхбат алындар

Төменде берілген археолог Кемел Ақышевтың естелігін оқиды.
«Біз үлкен үйіндіні қазуға кірістік. Оның ортаңғы бөлігіне келгенімізде, мұндағы қабірдің тоналғаны белгілі болды... алғашқы тоналған бөлік жанындағы 10 метр қиыс тұстан керемет ағаш қабырға шыға келді. Бұзылмаған бөренелі бөл- ме. «Құдай берді!» – дедік ішімізден. Сөйттік те оны топырақтан ариши бастадық. Төбесін ашып қарағанымызда не көрдік дейсіз зой?! Шегенделген табыт. Ал ішінде адам сүйегі, оның ұзына бойына айнала қоршап жарқ-жұрқ еткен мыңдаған алтын әшекейлер көзге шалынды. Ғаламат, ғажап көрініс еді!»

К.А. Ақышев естелігінен.

«Сөйлейтін» карта.

Мақсаты: жаңа идеялар пайда болады, оқушылар жауаптарды өзара талдап, қорытынды шығарады.

Шарты: мұғалім тақырып береді. Әр топ өз түсінгендерін жазады, сызады, суретін салады, әр топ өз жұмыстарын қорғайды.

Оқиғаларды хронологиялық ретпен орналастыр:

1. Ұлы Жібек жолы Б.з.д. II ғасырдың ортасынан басталды.
2. Б.з.д. II-I ғасырларда Үйсін мемлекеті Қытаймен сауда жасады.
3. 568 жылы Византия Түрік қағанатымен келісім жасасты.
4. Ұлы Жібек жолының қызметі тоқтатады.

«**Үшіншісі артық**» – пайдалы әдіс, оны тақырыпты бастапқы зерделеу кезінде немесе білімін бекіту тәсілі ретінде тақырыпты талқылаудың кез келген бөлігінде қолдануға болады. Бұл әдіс оқылатын салаға қарай оқушыларды сөздердің, сөйлемдердің, идеялардың, адамдар мен заттардың сипаттамасы туралы ойлануға итермелейді.

Оқушыларға сөздер немесе суреттер жинағын (сабақ тақырыбымен байланысты) көрсетіңіз. Олар қай сөз немесе сурет қалғандарына қатысты емес екенін анықтауы керек.

1.Король 2.граф 3.самурай.

1. Жібек саудасында Қытаймен бәсекелес ел – соғдылар.

2. Ыстықкөлден жол екі тармаққа: солтүстік және оңтүстік бағыттарға тарайды.

3. Б.з.д. I ғасырда Үндістаннан Орта Азия мен Шығыс Түркістан арқылы Қазақстан аумағына ислам діні таралды.

«**Терминдер кестесі**». Сабақ басында тақтаға тақырып бойынша терминдер беріледі және оларға түсініктеме жазуы керек.

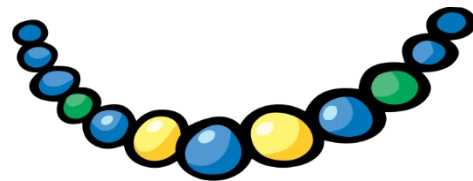
термин	мағынасы
1.Балбал —	бабалар құрметіне қабір басына қойылатын мүсін тас.
2.Інжу	Моңғол империясы бүкіл хан тұқымының иелігі болып саналды. Шыңғыс хан әулетінен шыққан билеушілерге бөлініп берілген жерлер

«**Қара, ойлан, сұрақ қой**» Мақсаты: тақырыпты тереңдете оқыта отырып,егжей-тегжейлі сипаттау, деректерді талдау. Ортағасырлық Қазақстанның экономикалық және мәдени дамуына Ұлы Жібек жолының ықпалы тақырыбы бойынша жасалған талдау.

Не көріп тұрсыз?	Бұл туралы не ойлайсыз?	Сізде қандай ой туындады?
	Ұлы Жібек жолы бір емес, бірнеше қаланың пайда болып, дамуына ықпал етті. Әсіресе, Ұлы Жібек жолының жанданған бағыттары – Жетісу мен Оңтүстік Қазақстанда қалалар ерекше дамыды.	Ұлы Жібек жолының бойында орналасқан қалалар қазақ халқының құрамына кірген түркі тілдес тайпалардың отырықшылыққа көшуінде маңызды рөл атқарды.

«**Оймоншақ**» Оқушылар тақырып бойынша кезекпен сөйлемдер айтып шығады. Сөйлемдер логикалық байланыста болуы керек.

1. Б.з.б. II мыңжылдықта адамзат металл өңдеуді игерді.
2. Адамдар қоланы өндіру тәсілін меңгеріп, одан еңбек құралдарын жасай бастады.
3. Қола табиғатта таза күйінде кездеспейді.
4. Оны мыс пен қалайының қосындысынан алады.
5. Мыспен салыстырғанда қола қатты, балқыту температурасы жоғары болып келеді.

«**Тұлғаны таны**». Оқушылардың зеректік қабілетін дамыта отырып, ой - өрісін кеңейтеді, білімге құштарлығын арттырып, оқушының дүниетанымын, тарихқа деген қызығушылығын және ойы жүйелейді, қабілетін дамытады, шығармашылығын шындай түседі.

Тарсия әдісі-мәліметтерді сыни тұрғысынан ойлап, анализ алуға негізделген тапсырма. Шілікті және Бесшатыр патша қорғандары тақырыбы бойынша жылдар мен оқиғаларды сәйкесімен геометриялық фигура арқылы орналастыру.

Бос орынды толтыр.

Қыпшақ хандығының жері шығысында Алтай мен Ертістен бастап, батысында Еділ мен оңтүстік Оралға дейінгі аралықты қамтыды. Қыпшақ хандығы күшейе бастаған кезінде – оңтүстік шекарасын кеңейтіп, Сырдарияның орта және төменгі бөлігін, Арал мен Каспий өңірі далаларын өзіне қаратты.

Ойын элементтерін қолдана отырып мұғалім оқушылардың сабаққа деген қызығушылығын, зейінін арттыру мақсатында әртүрлі әдіс-тәсілдерді қолданады. Атап айтқанда, мұғалім ойын жағдаяттарын туғыза отырып, әртүрлі заттарды қолдану арқылы сұрақтар қойып, затты көрсетіп, түсіндіріп ойын сюжетін құрастырады. Сабақтарда танымдық ойындарды жаңа тақырыпты түсіндіру барысында, қайталау, пысықтау, қорытындылау сабақтарында да пайдалануға болады. Ойындар оқушылардың ойөрісін дамытып, ойлау қабілетін арттырумен қатар, үйретілген, өтілген тақырыптарды саналы да берік меңгеруге үлкен әсер етеді.

Қорыта келе, әдіс- тәсілдерді пайдалану кезінде оқушының өз пікірін дәлелдеуге, қорытынды жасауға, өз ойларын қысқаша, дәл және нақты жасауға көмектеседі. Сабаққа деген ынтасы, қызығушылығы артады, оқушы өз бетімен іздену жолдарын үйренеді. Өз ойын кесте, суреттер, сызба арқылы еркін жеткізуге тырысады, сөйлеу мәдениетін дамытады. Ізденуі іс – әрекетін қалыптастырады. Өз бетінше жұмыс жасауға дағдыланады, оларды жинақылыққа, дәлдікке, шығармашылыққа баулиды.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Оқыту мен оқудың белсенді әдістері, Астана, 2013
2. Хамзаева Н. XXI ғасырдағы тарих пәнінің мәні мен мазмұны. Қазақ тарихы, ғылыми - әдістемелік журнал. №1, 2006ж. -36.
3. <https://www.tarbie.kz/9506>
4. Қазақстан тарихы. Жалпы білім беретін мектептің 5-сыныбына арналған оқу-лық / С.Р. Ахметова, А.М. Ибраева, А.А. Құлымбетова және т.б. – Астана: «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ, 2017
5. Тарих сабағында тиімді оқыту мен оқудағы жаңа әдіс-тәсілдерді пайдалана отырып, оқушылардың білім сапасын арттыру, Сапарбаева. А <https://bilimainasy.kz>

**Астана қаласы әкімдігінің
"№ 42 "Бәйшешек" балабақшасы" мемлекеттік коммуналдық қазыналық кәсіпорны
Меңгеруші
Махмутова Жанат Жансултановна**

МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ ҰЙЫМДАРДЫҢ ӘДІСТЕМЕЛІК ҚЫЗМЕТІН ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ

Тәрбиешінің педагогикалық шеберлігін және әдістемелік жұмыстың тиімділігін арттырудың қажетті әлеуметтік-педагогикалық шарттары бір-бірімен өзара әрекеттесетін қамтамасыз ету мен қолдаудың ішкі жүйелері болып табылады. Олар терең педагогикалық талдауға, күтілетін нәтижелерді болжауға және педагогикалық шығармашылықты ынталандыруға алғышарттар жасайды.

Оқу жылындағы әдістемелік жұмыстың негізгі мазмұнын шешкен әдіскер оның технологиялық нұсқаларын, формалары мен әдістерін ой елегінен өткізеді.

Мектепке дейінгі білім берудегі әдістемелік жұмыс технологияларының мәні кәсіби білім мен дағдыларды қалыптастыру мен дамытудың нысандары мен әдістерін таңдауда, құзыреттілік көзқарас логикасында педагогтардың жетістіктерін жан-жақты бағалауда, сондай-ақ кәсіби іс-әрекетте өзін-өзі тәрбиелеуге және шығармашылық өзін-өзі жүзеге асыруға қажетті тәрбиеші тұлғасының қасиеттерін дамыту жолдары ретінде көрініс табады.

Балабақшада әдістемелік жұмыстың дәстүрлі түрде топтық және фронтальды формалары қолданылады: семинарлар, семинар-практикумдар, педагогикалық процеске ұжымдық көзқарастар, консультациялар, педагогикалық кеңестер, мәселелік топтар, шеберлік сабақтары, шеберлік мектептері және т.б., сонымен қатар әдістемелік жұмыстың жеке формалары: әңгімелесу, жеке кеңестер, өзара сапарлар, портфолио, өзін-өзі қалыптастыру және т.б.

Семинарлар – тәжірибелі оқытушылар мен мамандардың жетекшілігімен белгілі бір жоспар бойынша топтық сабақтар. Семинарлар балалармен тәрбие жұмысының нақты мәселесі бойынша тәрбиешілердің теориялық деңгейін көтеруге бағытталған. Семинарлардың тақырыптары жылдық жоспардың міндеттерімен, мектепке дейінгі ұйымды дамыту бағдарламасының мақсаттарымен байланысты.

Семинар әдетте бірнеше сессиядан тұрады. Олардың саны мен жиілігі нақты тақырыпқа байланысты. Семинардың меңгерушісі өзге де балабақшаның, мектептің меңгерушісі, әдіскері, мамандары және т.б болуы мүмкін. Семинар жетекшісі әдіскермен бірге оның бағдарламасын, жұмыс жоспарын ойлайды. Семинарға қатысу ерікті, сондықтан тақырыпты таңдау кезінде белгілі бір балабақша педагогтарының тілектері мен қажеттіліктерін ескеру қажет. Семинарға қатысушыларды сабақтарға дайындауды қамтамасыз ету қажет. Семинардың жұмыс жоспарымен бірге әдістемелік кабинетте белгілі бір сабаққа ұсынылатын әдебиеттер тізімі ілініп, картотека таңдалып, көрмелер дайындалуда.

Алдын ала дайындық семинар жетекшісіне барлық қатысушыларды белсенді тарта отырып сабақ өткізуге мүмкіндік береді. Семинар зерттелетін мәселені өзінің педагогикалық қызметінде пайдалану мүмкіндігі туралы ұсыныстар әзірлеумен немесе осы тақырыптың нақты мәселелерін одан әрі зерттеу жоспарын жасаумен аяқталады.

Балабақша тәжірибесінде тәрбиешінің практикалық дайындық деңгейін арттыруға, балалармен жұмыс істеуде қажетті практикалық дағдыларды жетілдіруге бағытталған семинарлар да қолданылады. Семинарлардың тақырыптары тағы да тәрбиешілердің тілектері ескеріліп, жылдық жоспар

тапсырмаларымен байланыстырылған. Әдістемелік жұмыстың бұл формасының жетекшілері қажетті дағдыларды жақсы меңгерген адамдар бола алады. Демек, дене шынықтыру нұсқаушысы қимылдың негізгі түрлерін дамыту бойынша практикум жүргізе алады, музыка жетекшісі ән айту, хореографиялық қимылдарды меңгеруге көмектеседі, бейнелеу өнерінің маманы модельдеу, сурет салу, дизайнды үйрете алады. Семинар-практикумдардың жұмысы әрқашан белгілі бір материалдық нәтиже береді.

Васильева А.И. атап өткендей, теориялық семинарлар мен практикумдардың шешімдері нақты ұсыныстар түрінде ресімделетіні және олардың орындалуы балабақша әдіскері мен меңгерушісінің бақылауында болуы маңызды.

Л.М. Волобуева педагогикалық процеске ұжымдық шолуларды әдістемелік жұмыстың тиімді формаларының бірі деп атайды. Әрбір балабақшада балалармен жұмысты ұйымдастыру тәжірибесін әріптестерімен бөлісе алатын педагогтар бар.

«Ашық іс-шаралар» мен «ұжымдық шолулар» арасында айырмашылық болуы керек. Бірінші жағдайда, бұл педагогтардың кәсіби деңгейінің көрінісі және олар көбінесе аттестаттау нысандарының бірі, мектепке дейінгі білім беру мекемесінің эксперименттік жұмысының нәтижелерін көрсететін шығармашылық есептер, ал екіншісінде, басқаларға таныстыру және үйрету үшін педагогикалық процесті ұйымдастырудың нақты, ең тиімді технологияларын, формаларын, әдістерін көрсету. Көру үшін тікелей оқу әрекеті ғана емес, сонымен қатар басқа да іс-әрекет түрлері (ойын, жұмыс және т.б.), сондай-ақ жеке режим сәттері (таңертеңгілік жаттығулар, серуенді ұйымдастыру, күндізгі ұйқыдан кейін балаларды тәрбиелеу және т.б.) таңдалады. Ұжымдық қараулар үш айда бір реттен жиі емес ұйымдастырылады. Оларға жұмыстан қолы бос ұстаздар, балабақша басшыларының ұсынысы бойынша және өздері тілек білдіргендер қатысады. Әдетте, шолуға ең тәжірибелі педагогтар тартылады, бірақ кейбір стандартты емес тәсілдерді көрсете алатын жас мамандардың педагогикалық мүмкіндіктерін назардан тыс қалдыруға болмайды.

Әдіскер тәрбиешілерге педагогикалық процестің бір бөлігін қарау ұйымдастырылған әдістерді, тәсілдерді барынша тиімді көрсетуге көмектесе отырып, кеңес береді, әдіскер ұжымдық қарау алдында әрбір қатысушы алатын бақылау сұрақтарын дайындауы керек. Ұжымдық шолуды талқылауды дұрыс ұйымдастыру маңызды, оның барысында бірінші сөз өз жұмысын көрсететін тәрбиешіге беріледі. Ол қызмет түрінің мақсатымен, бағдарламалық міндеттерімен таныстырып, өзін өзі бағалау жүргізеді. Әрі қарай ұжымдық қарауға қатысушылар қажетті түсініктемелерді беретін тәрбиешіге сұрақтар қоюға шақырылады. Әдіскер барлық қатысушылардың көргенін талқылауды ұйымдастырады, кез келген мәлімдеме жағымды сәттен басталуы керек екеніне назар аударады және барлық тілектер, пікірлер сындарлы түрде айтылады.

Содан кейін тәрбиеші айтылған пікірлерге жауап береді, өз іс-әрекетінің себебін, педагогикалық әдістерін, т.б. түсіндіреді. Әдіскер талқылауды қорытындылайды. Ол сәтті әдіс-тәсілдерді қолдануға назар аударады, қарауға қатысушыларға нақты ұсыныстар береді.

Мектепке дейінгі білім беру ұйымдарының тәжірибесінде кең таралған кеңес беру – бұл тәрбиешілерге жаңа ақпаратты ұсынудың монологтық негізімен сипатталатын әдістемелік жұмыстың бір түрі.

Соған қарамастан кері байланыс элементтерін қамтамасыз ету, яғни ақпаратты жаңғыртуға, бекітуге педагогтардың белсенді қатысуын қамтамасыз ету қажет. Бұл жұмыстың белсенді әдістерін қолданғанда мүмкін болады.

Мектепке дейінгі білім беру мекемесіндегі әдістемелік жұмыстың ең маңызды түрі педагогикалық кеңестің отырысы болып табылады.

Педагогтар кеңесі – балабақшаның тұрақты жұмыс істейтін өзін-өзі басқару органы, ұжымдық педагогикалық ойдың өкілі, өзіндік шеберлік мектебі және педагогикалық тәжірибе мінбері.

Зерттеушілер мектепке дейінгі мекемелердің жетекшілері мен әдіскерлері алдыңғы қатарлы педагогикалық тәжірибені зерделеу, жалпылау, тарату және енгізу бойынша жұмыстарды жоспарлау мен жүзеге асыруда үлкен қиындықтарға тап болатынын анықтады.

Озық тәжірибені зерделеуді кез келген мектепке дейінгі мекеменің меңгерушісі немесе әдіскері ұжымда кем дегенде бірнеше тәжірибелі педагог жұмыс істеген жағдайда 1 жыл жұмыс істесе де ұйымдастыра алады. Егер педагогикалық процесті жоспарлы зерттеу барысында әдіскер кейбір бөлімде білім беру бағдарламасын жүзеге асырудың жоғары нәтижелерін, мектеп жасына дейінгі балаларды дамытудағы елеулі жетістіктерін атап өткен болса, ол балалардың жұмыс тәжірибесін зерделеу үшін бару жүйесін белгілейді.

Дегенмен, тек оң тәжірибені анықтау бойынша жұмысты болжап, мұнымен шектелу жеткіліксіз. Сондай-ақ оны жүйелі, мақсатты түрде жасау, қалыптастыру жұмыстарын практиканың талабы мен қойылған міндеттердің өзектілігіне сүйене отырып жүргізу қажет. Озық педагогикалық тәжірибені жалпылау әдістемелік жұмыстың құрамдас бөлігі болып табылады. Әдіскер тәрбиешілерге қолда бар фактілерді талдауға, негізгіні екіншіден, маңыздыны маңызды еместен ажыратуға көмектеседі. Тәжірибеде көрнекі материалдар болуы мүмкін: әзірленген оқу құралдары, ойындар, бейнероликтер, балалардың өндірістік іс-әрекетінің нәтижелері және т.б. Озық педагогикалық тәжірибені ең жақсы насихаттау – өз жұмысын басқа тәрбиешілерге тікелей көрсету.

Озық тәжірибені табысты енгізу немесе кеңінен тарату үшін әдіскер әрбір тәрбиешінің мүмкіндіктерін зерттеп, осы жұмысты ұйымдастыру бойынша нақты, нақты ұсыныстар әзірлеуі қажет. Біреудің тәжірибесін басынан бастап пайдалану - шығармашылық іс. К.Д.Ушинскийдің белгілі тұжырымы бойынша, тәжірибенің өзі емес, одан туындайтын ой беріледі. Тәрбиешінің өзі оның тәжірибесінің жүзеге асырылып жатқан тәжірибеден қалай ерекшеленетінін, нені жаңартуға, бастауға болатынын анықтай алуы маңызды.

Бұл ретте инновацияларды енгізу процесін бақылау және қалыптасқан жағдайларды ескере отырып, мақсатқа жетудің ең тиімді жолдары мен құралдарын іздеуге ықпал ететін түзетулер енгізу қажет. Шындығында, біреудің озық педагогикалық тәжірибесін енгізу барысында басқа тәрбиеші дамытатын жаңа педагогикалық тәжірибе қалыптасады.

Мектепке дейінгі тәрбиенің көптеген зерттеушілері мен практиктері қазіргі мектепке дейінгі білім беруде педагогтармен әдістемелік жұмысты ұйымдастырудың әр алуан жеке формаларын пайдаланудың қажеттілігі мен ыңғайлылығын көрсетеді. Л.М.Волобуева әдістемелік жұмыстың жеке формаларының мақсаты белгілі бір тәрбиешіге тек оған қиындық тудыратын немесе оның мүдделерінің пәні болып табылатын мәселелерді шешуге көмектесу деп жазады.

Әдістемелік жұмыстың негізі – топтағы тәрбие жұмысын бақылау. Ол мақсатты болуы керек. Мақсат неғұрлым нақты болса, әдіскердің ұсыныстары да соғұрлым айқын болады, жұмыс сапасын арттыруға көмектеседі. Бұл ретте 2-3 ұсынымнан артық болмау керектігін, олардың мәнді сипатта болуы керектігін, әрі қарай жұмыс барысында ескеру тәрбиешінің алдында тұрған мәселелерді шешуге мүмкіндік беретінін ескерген жөн.

Әдіскердің жұмыс жоспарында балалармен оқу-тәрбие процесіне жетекшілік ету ең үлкен орын алады. Оның топта болуы оқиға емес, мектепке дейінгі ұйымның қалыпты жұмыс атмосферасы болуы керек.

Басшы қызметінің осы жағының жүйелілігінің көрсеткіші тәрбиешілерді белгілі бір сабаққа, белгілі бір режим сәтіне шақыру болып табылады. Бұған тәрбиешілерге деген мейірімді, ілтипатты қарым-қатынас, қысқа мерзімде тәрбиеші жұмысының сапасын арттыруға көмектесетін іскерлік ұсыныстар арқылы ғана қол жеткізуге болады.

Әрбір бақылау тәрбиешінің жұмыс күнінің соңында жүргізілетін әдіскер мен тәрбиеші арасындағы әңгімемен аяқталуы керек. Әңгімелесу – тәрбиешілермен жұмыста әдістемелік жұмыстың жиі қолданылатын жеке түрлерінің бірі. Оның мақсаты – педагогтың балалармен қарым-қатынас үдерісі туралы ұстанымын, көзқарасын нақтылау, тәрбиешінің өзін-өзі бағалау деңгейін анықтау, педагогикалық рефлексияны дамыту, педагогикалық қызметтің байқалған аспектілерін жақсартуға бағытталған тілектер, ұсыныстар беру. Әдіскер қандай да бір нәтижеге қол жеткізгісі келсе, әңгімеге жан-жақты дайындалуы керек.

Өзін-өзі қалыптастыру қазіргі уақытта педагогтардың кәсіби құзыреттілігін арттырудың ең маңызды факторы болып табылады. Ол тұлғаның өзі басқаратын мақсатты танымдық ғылымның, техниканың, мәдениеттің кез келген саласында жүйелі білім алу әрекеті ретінде анықталады. Өзін-өзі жетілдіруге деген тұрақты ұмтылыс мектепке дейінгі білім беру ұйымының педагогтарына (тәрбиешілеріне) қажеттілік болуы керек. Өзін-өзі тәрбиелеуді ұйымдастыру балабақша әдіскерінің негізгі және күрделі міндеттерінің бірі болып табылады.

Өзін-өзі тәрбиелеудің бағыты мен мазмұнын тәрбиешінің өз қажеттілігі мен қызығушылығына сәйкес өзі анықтайды. Әрбір тәрбиеші оқу жылы немесе басқа жеткілікті ұзақ мерзім ішінде шешуде өзі белгілі бір қиындықтарды сезінетін немесе оның ең үлкен қызығушылығын тудыратын мәселені тереңірек шешуге міндетті. Бұл кезеңде әдіскер өзін-өзі тәрбиелеу мәселесін, тақырыбын анықтауға көмектеседі. Педагогикалық процестің әртүрлі аспектілеріне бақылау жүргізіп, педагогикалық талдау жасай отырып, тәрбиешілердің жұмысын бақылай отырып, әдіскер олардың әрқайсысы үшін ең өзекті

мәселелерді бөліп көрсетуге көмектеседі. Сондай-ақ әдіскер міндетті түрде талдап, өз бақылауларымен корреляцияланатын өзін-өзі тәрбиелеудің бір немесе басқа бөлімдерінде тәрбиешілердің өздеріне «баға» қоюы сияқты жұмыс түрін қолдануға болады.

Тәрбиешіні қандай да бір мәселені тереңірек шешуге сендіру ғана емес, сонымен бірге бұл жұмыстың қалай жүріп жатқанын үнемі бақылап отыру маңызды. Өзін-өзі тәрбиелеу жұмысының нәтижелері әдістемелік кабинетті әртүрлі материалдармен толықтыру көзі болып табылады. Олар міндетті түрде команданың меншігіне айналуы керек. Материалдарды болашақта балабақшаның барлық қызметкерлері пайдалана алатындай етіп дайындауға белгілі талаптарды әзірлеу қажет. Сондай-ақ оқу жылында тәрбиешілердің барынша тиімді жұмысын ынталандыру үшін белгілі бір шараларды қарастыру қажет. Өзін-өзі қалыптастырудың нәтижесі мектепке дейінгі тәрбиешілердің озық педагогикалық тәжірибесін формализациялау болуы мүмкін.

Психологиялық тұрғыдан алғанда, білім алу, өзін өзі қалыптастыру айтарлықтай күш-жігерді, шығармашылық ресурстар мен адам қабілеттерін жұмылдыруды талап етеді. Жеткілікті деңгейде ішкі мотивациясы бар, шығармашылық тұлғалы, табысқа бағытталған педагогтар жоғары кәсіби деңгейге өз бетінше қол жеткізе алады.

Педагогикалық шеберлік ең алдымен тәрбиешінің жеке басымен, кәсіби іс-әрекетті өзін-өзі ұйымдастырудың жоғары деңгейін қамтамасыз етуге ықпал ететін қасиеттер жиынтығымен байланысты. Технологиялық тұрғыдан алғанда педагогикалық шеберлік – бұл жүйе, оның негізгі құрамдас бөліктері – жоғары жалпы мәдениет, гуманистік бағыт, кәсіби білім мен дағды, шығармашылық пен педагогикалық қабілет, құзыреттілік.

Кәсіби іс-әрекетте тәрбиеші өз тұлғасының мүмкіндіктеріне сүйенеді, ал жалпы мәдениеттің жоғарылауы оның шығармашылық және педагогикалық шеберлігін дамытуға мүмкіндік береді.

Осылайша, мектепке дейінгі білім беру мекемелерінде әдістемелік жұмысты ұйымдастырудың барлық қарастырылған нысандары мұқият зерттеліп, үнемі қолданылуда. Олар мектепке дейінгі білім беру мекемесіндегі педагогикалық процесті ұйымдастыруға қатысты барлық негізгі мәселелерді қамтуға мүмкіндік береді.

Астана қаласы
«Бауыржан Момышұлы атындағы №53 мектеп-лицей» ШЖҚ МКК
Тарих пәні мұғалімі
Алиев Ербол Ермаханович

ТАРИХИ МҰРА ЖӘНЕ ЖАС ҰРПАҚТЫҢ РУХАНИ ТӘРБИЕСІ

Аннотация: мақалада тарих пәнінің оқушылардың рухани-адамгершілік тәрбиесін қалыптастырудағы қарастырылады. Тарихи білім берудің мақсаты мен міндеттері талданып, оның құндылықтарға негізделген оқыту тәсілдерімен байланысы ашып көрсетіледі. Тарих сабақтары арқылы оқушылардың сыни ойлау, эмпатия, моральдық жауапкершілік және азаматтық сана сезімдерін дамыту жолдары сипатталады. Сонымен қатар, ұлттық тарих пен өлкетанудың жас ұрпақтың рухани мәдениетін қалыптастырудағы маңызы ерекше атап өтіледі. Өткен оқиғаларды түсіну, тарихи тұлғалардың ерлігі мен ізгілікті істерінен өнеге алу оқушылардың адамгершілік қасиеттерін дамытып, оларды қоғамға пайдалы тұлға ретінде тәрбиелеуге ықпал етеді.

Кілт сөздер: тарихи білім, рухани-адамгершілік тәрбие, ұлттық бірегейлік, азаматтық сана, құндылықтарға негізделген білім, сыни ойлау, патриоттық тәрбие, тарихи мұра, өлкетану, мәдени құндылықтар

Қазақстан Республикасындағы әлеуметтік-педагогикалық, экономикалық және саяси қайта құрулар білім беру жүйесінің негізгі басымдықтарын айқындап, оқушының жеке тұлғалық дамуын басты мақсаттардың бірі ретінде белгіледі. Қазіргі білім беру саясаты тек қана білім мен дағдыларды игеруге емес, сонымен қатар ұлттық құндылықтарды дәріптеуге, оқушылардың сыни ойлауын, эмоционалды интеллектісін және әлеуметтік жауапкершілігін дамытуға бағытталған.

Соңғы онжылдықтардағы қоғамдық өзгерістер моральдық-рухани бағдарларға ғана емес, сонымен қатар қоғамның жалпы санасына да ықпал етті. Осыған байланысты, тарих сабақтарында ұлттық құндылықтарды оқыту маңызды рөл атқарады. Қазақстан тарихы арқылы оқушылар халқымыздың мәдени мұрасы мен тарихи жетістіктерін терең түсініп, ұлттық мақтаныш пен патриотизм сезімдерін қалыптастырады. Сонымен қатар, тарихи сабақтарда ұлттық тәрбиенің негізгі аспектілерін кіріктіру оқушылардың өз мәдениетін құрметтеуіне, тарихи сабақтардан алған білімдерін қазіргі заманғы әлеуметтік процестерді түсінуге қолдануына ықпал етеді.

Ақпараттық технологиялардың қарқынды дамуы мен жаһандану жағдайында білім беру жүйесі қоғам мен еңбек нарығының өзгермелі талаптарына бейімделуі қажет. Осы тұрғыда оқушылардың өз бетінше білім алуы, шығармашылық ойлауы және жаңа жағдайларға бейімделу дағдыларын дамыту негізгі міндеттердің бірі болып саналады. Тарих сабақтарында функционалдық сауаттылықты қалыптастыру үшін оқушыларға тарихи құжаттармен, статистикалық деректермен, карталармен, түрлі ақпарат көздерімен жұмыс істеу дағдыларын дамыту қажет.

Қазақстанның білім беру заңнамасы, соның ішінде «Білім туралы» заң, оқушылардың бойында ұлттық құндылықтарды, патриотизмді, мәдени мұраға деген құрметті қалыптастыруды басты бағыттардың бірі ретінде белгілейді. Осыған орай, тарих пәні тек өткенді зерттеумен шектелмей, ұлттық бірегейлікті сақтау мен нығайту құралына айналуы тиіс.

Рухани-адамгершілік тәрбие – бұл балаларды ізгілікке, адалдыққа, жауапкершілікке және мейірімділікке баулитын кешенді процесс. Ол оқушылардың адамгершілік кемелдікке ұмтылуына көмектесіп, олардың тұлғалық қасиеттерін қалыптастырады. Бұл тәрбие тарихи өткенімізді терең зерделеуге, ұлттық түп-тамырымызды тануға, отаншылдық сезімді нығайтуға және тарихи жауапкершілікке тәрбиелеуге бағытталған.

Тарих пәні арқылы қазақ халқының ерлік күресінің, батырлық мұрасының үлгілерін насихаттау ерекше маңызды. Батырлардың ерліктерін терең зерттеу арқылы оқушылар ата-бабаларымыздың Отан үшін жасаған құрбандықтарын түсінеді, олардың ерлігіне құрметпен қарауға үйренеді. Бұл оқушылардың бойында ұлттық мақтаныш пен тарихи сананы қалыптастыруға ықпал етеді.

Өз елінің тарихын, ұлттық дәстүрлері мен мәдени мұрасын зерттеу оқушылардың жеке тұлғалық өзін-өзі анықтауына, моральдық дилеммаларды түсінуіне және күрделі таңдау жасауда жауапкершілікті сезінуіне көмектеседі. Тарихты білу оқушыларға өз елінің бір бөлігі екенін сезінуге, ұлттық құндылықтарды түсінуге, мәдени мұраны құрметтеуге мүмкіндік береді. Бұл олардың рухани-адамгершілік қасиеттерін дамытып, ұлттық бірегейлігін қалыптастыруға ықпал етеді.

Қазіргі әлемде тарих пәні ерекше жауапкершілікке ие, өйткені ол оқушылардың саналы азамат болып қалыптасуына бағытталған. Тарихи білім берудің негізгі мақсаты – адамзат жинақтаған рухани-адамгершілік құндылықтарды түсіндіру, әр адамның жалпыадамзаттық моральдық қағидалармен байланысын ұғындыру.

Тарих сабағы арқылы рухани-адамгершілік тәрбиені дамыту жолдарына:

1. Ұлттық батырлар мен тұлғалардың өмір жолын зерттеу
 - Қазақтың тарихи тұлғаларының еңбектері мен ерліктері оқушыларға үлгі болады.
 - Олардың өмірлік ұстанымдарын талдау арқылы оқушылар моральдық-этикалық қағидаларды түсінеді.
2. Дәстүрлі құндылықтарды дәріптеу
 - Қазақ халқының салт-дәстүрлері мен әдет-ғұрыптарын оқыту ұлттық бірегейлікті сақтауға ықпал етеді.
 - Жас ұрпақтың мәдениетке деген қызығушылығын арттырады.
3. Тарихи оқиғаларды қазіргі заманмен байланыстыру

- Өткеннің тәжірибесі арқылы қазіргі әлемдегі өзгерістерді талдау қабілетін дамыту.
- Тарихтың сабақтарын қазіргі қоғамдағы жауапты азаматтық ұстаным қалыптастыру үшін пайдалану.

4. Патриотизмді қалыптастыру

- Ел тарихына құрметпен қарау, ұлттық мақтаныш сезімін ояту.
- Оқушыларды қоғамдық белсенділікке, өз еліне пайдалы болуға ынталандыру.

Тарихи білім беру оқушылардың сыни ойлау, талдау қабілеттерін дамытуға, тарихи оқиғалардың қазіргі мен болашаққа әсерін түсінуге мүмкіндік береді. Бұл пән оқушыларға әділеттілік, толеранттылық, құрмет пен жауапкершілік сияқты құндылықтарды сіңіруге көмектеседі. Тарихи материалдарды зерттеу арқылы олар өткеннің тәжірибесінен сабақ алып, өзінің азаматтық ұстанымын қалыптастырады.

Тарихты оқытуда ұлттық құндылықтар мен рухани-адамгершілік тәрбие маңызды орын алады. Оқушылар ата-бабаларымыздың ерлік істерімен, олардың ұлттың тәуелсіздігі мен өркендеуіне қосқан үлестерімен танысады. Бұл өз елінің тарихына, мәдени мұрасына деген құрметті арттырып, патриоттық сезімдерін нығайтады. Сонымен қатар, тарихи білім беру жас ұрпақты моральдық дилеммаларды түсінуге, әлеуметтік жауапкершілікті сезінуге және жаһандық өзгерістерге бейімделуге үйретеді.

Қазіргі білім беру жүйесі оқушыны тек ақпаратпен қамтамасыз етумен шектелмей, оны ойлауға, ізденуге, өз бетінше шешім қабылдауға үйретуі керек. Мұғалімнің міндеті – оқушыларға тарихты тек өткеннің оқиғалар жиынтығы ретінде емес, қазіргі өмірмен тығыз байланысты құбылыс ретінде түсіндіру. Осылайша, тарих сабағы тұлғаның рухани-адамгершілік мәдениетін қалыптастырып, ұлттық сана-сезімін нығайтуда шешуші рөл атқарады. Тарихи құжаттарды зерделеу, оларды егжей-тегжейлі талдау балаларға адамзат өзінің күрделі тарихында қалыптастырған адамгершілік құндылықтарына сүйене отырып, мәселеге қатысты өз пікірін білдіруге мүмкіндік береді.

Тарихи құжаттармен жұмыс істеу оқушыларға өткен оқиғаларға өз көзқарастарын қалыптастыруға, сол дәуірдің адамдарына деген түсіністік пен жанашырлықты дамытуға мүмкіндік береді. Сабақ барысында олар тарихи тұлғалардың шешімдерін сараптап, оқиғалардың себеп-салдарын талдайды. Бұл оқушылардың танымдық белсенділігін арттырып, жауапкершілік, әділеттілік және мейірімділік сияқты құндылықтарды меңгеруге ықпал етеді.

Тарих пәні арқылы оқушылар тек ақпарат алып қана қоймай, өздерін тарихи оқиғалармен байланыстыра отырып, өткенді саналы түрде бағалауға үйренеді. Оларды сол кезеңнің шынайылығына еніп, тарихи тұлғалардың орнында болуға шақыру – шешім қабылдау дағдыларын дамытудың тиімді жолы. Тарихи тәжірибені сыни тұрғыдан талдау, өткеннің жетістіктері мен қателіктерінен сабақ алу – оқушыларды саналы азамат етіп тәрбиелеудің маңызды бөлігі.

Гуманитарлық ғылымдар, әсіресе тарих пәні, жастардың рухани-адамгершілік тәрбиесін қалыптастыруда ерекше рөл атқарады. Қазіргі қоғамда жастардың адамгершілік бағдарын дұрыс қалыптастыру өзекті мәселелердің бірі болып отыр. Сондықтан, тарих сабақтары оқушыларға өткеннің құндылықтарын бойларына сіңіріп қана қоймай, олардың болашақта өркениетті қоғамның белсенді мүшесі болуына ықпал етеді.

Адамның рухани-адамгершілік дамуының маңызды жолдарының бірі – туған жерін танып-білу мен оны қадірлеу. Өлкетану арқылы оқушылар өз аймағының тарихын, мәдениетін, салт-дәстүрлерін меңгере отырып, ұлттық бірегейлікті сезінеді. Бұл олардың қоғамдағы орнын түсінуге, өз халқына деген құрмет пен патриотизмді қалыптастыруға ықпал етеді. Қазіргі мектепте өлкетануды насихаттау оқушылардың рухани мәдениетін арттырудың қажетті шартына айналып отыр. Тарих пәні тек өткен оқиғаларды баяндау ғана емес, ол оқушыларға өз елінің тарихи мұрасын құрметтеуді, мәдени дәстүрлерді бағалауды, азаматтық жауапкершілік сезімін қалыптастыруды үйретеді. Өткенді талдай отырып, олар қазіргі әлемнің қалай қалыптасқанын, қоғамдағы құндылықтардың орны мен маңызын түсінеді. Бұл үдеріс оқушылардың сыни ойлау, эмпатия және толеранттылық қабілеттерін дамытып, оларды саналы азамат етіп тәрбиелеуге ықпал етеді.

Осылайша, Қазақстан тарихын оқыту ұлттық сана-сезімді нығайтуға, мәдени мұраны сақтау мен дамытуға бағытталған. Бұл оқушыларға өзін-өзі тану мүмкіндігін беріп, олардың болашақта өз елінің дамуына үлес қосуына негіз болады. Осылайша, тарих сабақтары тек білім беру құралы ғана емес, сонымен бірге жас ұрпақты рухани-адамгершілік тұрғыдан тәрбиелеудің маңызды тетігі болып табылады.

**"Атырау облысы білім беру басқармасының Атырау қаласы білім бөлімінің
"Жалпы білім беретін еркінқала орта мектеп" коммуналдық мемлекеттік мекемесі
Ағылшын тілі пәні мұғалімі
Нимат Әйгерім Қуаналықызы**

АҒЫЛШЫН ТІЛІ ПӘНІ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ТАНЫМДЫҚ ҚАБІЛЕТТІЛІГІН АРТТЫРУ ЖОЛДАРЫ

Қазіргі қоғамда көптеген ғалым профессорлар оқушылардың танымдық қабілеттерін дамытуда мына мәселелерді негізге алады: біріншісі – мазмұнның жаңартылуы, бұрын жария етілген фактілерді жаңаша сипаттау, хабарланып отырған материалға тарихи бағдар беру, ілімнің практикалық мәнін ашып көрсету және ғылымның соңғы жаңалықтарын, табыстарын жүйелі баяндау, екіншісі - өз бетінше істеудің әркілі түрлеріне негізделген, проблемалық тұрғыдан қолға алған материалды зерттеуге және оқушының шығармашылық, практикалық жұмыстарына бағытталған оқыту тәсілдері, үшіншісі – оқушының қабілеттерін ұштау, мұғалімнің оқушыға көмек беруге дайын тұруға, олардың күш – мүмкіндіктеріне қолдау көрсету қабілеті, талап қоюшылығы мен адалдығы, балаларды көтермелей білу, сондай ақ оқушылардың өзара бәсекесіне көмек көрсете білу қасиеті. Оқушылардың танымдық белсенділігін ізденімпаздылығын арттыру үшін оқу үрдісі оларды қанағаттандыратындай ұйымдастырылуы қажет. Қазіргі сабақта мұғалім оқу процесіне әртүрлілік әкелетін, оқушылардың пәнге деген шынайы қызығушылығын тудыратын, олардың ағылшын тілі саласындағы білімдерін кеңейтетін, оқушыларды оны оқудың пайдасы туралы қорытындыға әкелетін және шет тілінде қарым-қатынасқа деген табиғи қажеттіліктің пайда болуына ықпал ететін оқытудың әртүрлі формаларын қолдана алады.

Танымдық іс – әрекетті қалыптастырудың негізгі жағдайлары:

- оқытудың мазмұны, ғылым мен техниканың соңғы табыстары, бұрыннан білетін мағлұматтың жаңа қырынан ашылуы;

- оқушылардың таным әрекетін ұйымдастыру формалары, құралдарын және әдістерін жетілдіру.

Бұған жататындар сабақта қолданылатын көрнекі құралдардың тиімділігін арттыру, танымдық ойындар ұйымдастыру, пәнаралық байланыстарды тудыру, оқушылардың өздігінен орындайтын жұмыстарын тиімді ұйымдастыру, білім тексеру мен бағалаудың алуан түрлерін ұтымды пайдалану арқылы оқытудағы кері байланысты жетілдіру.

- Мұғалім мен оқушы, оқушы мен оқушы арасындағы қарым - қатынасты сыйластық ізеттілік түрінде орнатып, жүрек жылынуының болуын қамтамасыз ету. Оқушыларды шығармашылық жұмысқа баулып, олардың белсенділігін және қызығушылығын арттыру үшін мұғалім келесі әдіс - тәсілдерді қолдануына болады:

1. Тақырыпты мазмұнына қарай жинақтау.
2. Арнаулы бір тақырыпта пікірталас тудыру.
3. Оқушылардың логикалық ойлауын дамытатын ойындармен берілген тапсырмаларды шешу (сөзжұмбақ, құрастырмалы ойындар).
4. Берілген тапсырманы түрлендіру бағытындағы жұмыс (кері есеп құрастыру, мәтін мазмұнын өңдеу, шығарма, шағын әңгіме мәтінін құру т. б.).
5. Әңгіменің ұқсастығын салыстыру бөліктерге бөлу, ат қойғызу.
6. Қиялдау арқылы сурет салғызу, рөлге бөліп оқыту.
7. Ұнатқан кейіпкерлерге мінездеме беру.
8. Мәтін, ертегі, әңгімені өз бетінше аяқтау.

Ағылшын тілі сабағында оқушылардың коммуникативтік құзіреттілігін дамытуда оқытудың сан алуан әдіс-тәсілдермен технологияларды қолдану сапалы, жаңашыл білім беруде үлкен рөл атқарады.

Ынтымақтастық оқу- бұл оқыту мен оқу тәсілі, аталған тәсіл проблемаларды шешу, тапсырмаларды орындау немесе әлдебір өнім жасау үшін оқушылар тобының бірлесіп жұмыс істеуін білдіреді. Ынтымақтастық оқу оқуды табиғи әлеуметтік әрекет ретінде қабылдауға негізделген, оған қатысушылар бір-бірімен әңгімелеседі, және осы әңгімелесу арқылы білім алады. Педагогикалық ынтымақтастық оқу тәсілдерінің саны жеткілікті, бірақ та бірлескен оқу үдерісінің негізгі сипаттамаларының бірі:

- Оқу оқушылардың әңгімелесу кезінде әлеуметтік ортасы жағдайында жетіледі. Осы зияткерлік жаттығу кезінде оқушылар ой- пайымдарының негізін құрап, мәнін ұғады.

- Оқудың ынтымақтастық ортасында оқушылар әлеуметтік және эмоционалдық тұрғыдан да дами түседі, өйткені олар түрлі көзқарастарды тыңдап, өз идеяларын айтуға және қорғауға мәжбүр болады. Мұндайда оқушылар сарапшылардың немесе мәтін аясында шектеліп қалмай, өздерінің ерекше тұжырымдамалық түсініктерін құруды бастайды. Осылайша ынтымақтастық оқу жағдайында оқушылар құрбы құрдастарымен тілдік қарым-қатынас жасауға, идеяларды ұсынуға және қорғауға, әртүрлі ұстанымдармен алмасуға, басқа тұжырымдамаларға күмәнмен қарауға және оған белсенді қатысуға мүмкіндік алады. Бірлескен оқу- мозаикалық оқыту әдісі- бұл оқытуды құрылымдаудың, сондай-ақ жұмыс көлемін бөлудің пайдалы техникасы. Мозайка атауының мағынасында жатқандай, топтың әр мүшесінен жалпы тапсырманың нақты бір бөлігін оқып әрі орындау кезінде жауапты болуын талап етеді. Содан кейін топтың әр мүшесі жалпы тапсырманы аяқтау үшін бастапқы тобына қайта оралады.

Оқушылардың табысты танымдық белсенділігінің кепілі-ағылшын тілі сабақтарының дәстүрлі емес формалары болып табылады. Мұндай сабақтар ерекше, дәстүрлі емес жағдайда өтеді. Шет тілі сабағының дәстүрлі емес нысандары топтың / сыныптың барлық оқушыларының міндетті қатысуымен жүзеге асырылады, сондай-ақ есту және визуалды көрнекілік құралдарын міндетті түрде қолдана отырып жүзеге асырылады. Сабақта оқушылар белгілі бір мөлшерде білім алып қана қоймай, зерттелетін тіл туралы түсінік қалыптастырады;

Әдістемелік тұрғыдан тиімділігі жоғары:

- сабақ - спектакль - «St.Valentine's day», «Halloween»;
- сабақ-мереке - «St.Valentine's day», «Halloween»;
- бейне сабақ - «Aladdin»;
- сабақ-экскурсия - «In and around St. Petersburg», “My native place”
- сабақ - сұхбат - «At the travel agency»
- сабақ-ойын - Who will be the last?
- сабақ-пікірталас- Why is it interesting to live in our place?
- сабақ-саяхат - «Visiting London»;

Сондай – ақ «Қайда, қашан?», «Суретке қарап әңгіме құра», «Ойлан тап?», «Мәтін мазмұнына қарап сурет сал» т. б. ойындар балаларды ауызекі сөйлеуге төселдіріп, сөздік қорын молайтып, тілін дамытуға арналған. Мысалы: «Қайда, қашан?» ойынын сабақ барысында сұрақ - жауап әдісін қолдану арқылы оқушылардың танымдық қызығушылығын арттыруға болады.

«Our house» ойыны. Топ өздері тұрғысы келетін үйдің сұлбасын сызады немесе суретін салады. Одан кейін осы үйді салу үшін материалдарды анықтап алады. Осылайша ойын өмірмен байланыста болып, оқушы құзыреттілігін дамытуға септігін тигізеді. Менің сабақ барысында пайдаланатын кейбір ойындардың үлгілері: «Milling» – «Сыңарынды тап» жаттығуы. Бұл жаттығуды кезкелген пән сабағында қолдануға болады. Оқушылар екі топқа бөлінеді. «А» және «В» тобы. Өтілген тақырып бойынша бір топқа оқиғаның аты, ал екінші топқа – оқиғаның мән-жайы жазылған карточкалар беріледі. Олар сынып бөлмесінде еркін жүріп өз сыңарларын табу керек. «Сөйлемді аяқта...» . Бұл жаттығуды да кезкелген пән сабағында қолдануға болады. Оқушылар екі топқа бөлінеді. «А» және «В» тобы. Өткен тақырып бойынша бір топқа сөйлемнің басы, екінші топқа сөйлемнің аяқталуы беріледі, олар сынып бөлмесінде еркін жүріп өз сыңарларын табу керек.

Қорытындылай келе, жаңа стандарт оқу нәтижелеріне жаңа талаптар қойып, сабаққа жаңа көзқараспен қарауға, жаңа шығармашылық идеяларды енгізуге мүмкіндік берді деп айтқым келеді.

Ағылшын тілі сабақтарында оқушылардың танымдық белсенділігін арттырудың көптеген әдістері бар. Мұғалімнің шеберлігі балалардың жасына және қызығушылығына, зерттелетін материалға және оқушылардың белгілі бір дағдыларының қалыптасуына байланысты қажетті әдісті таңдау қабілетінен тұрады.

Алматы қаласы, Наурызбай ауданы
№207 мектеп-лицей
Қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі, педагог-модератор
Алдаберлі Мархабат Тәттібайқызы

ЫБЫРАЙ АЛТЫНСАРИННИҢ ХАЛЫҚ АҒАРТУ САЛАСЫНДАҒЫ ЖАҢАШЫЛДЫҒЫ

Әр халықтың болашаққа бет алған тарихи даму жолында жарық жұлдыздай болып бағыт – бағдар берген, сөйтіп, сол ұлттың, халықтың тарихында есімдері ерекше аталатын дарынды тұлғалар болатыны айқын. Солардың бірі-Қостанай өлкесінің тумасы, тұңғыш ағартушы, жазушы, қазақ жастарын жақсылыққа жетелеген ұстаз Ыбырай Алтынсарин болып табылады. Ұлы ұстаз сан алуан кедергілер мен қиындықтарды жеңе отырып, үлкен жетістіктерге қол жеткізді, сөйтіп, туған халқының мақтан тұтатын ардақтысына айналды. Оның шығармаларынан қаншама жан сусындаған десеңші. Ыбырайдың қаламынан туындаған барлық шығармада еңбексүйгіштік, адамгершілік, білім- ізеттілікке тұнып тұр. Қазақ халқына жасаған жақсылығы, оның ішінде қазақ балаларына арнап ашқан мектептері, олар үшін жазған шығармалары мен аудармалары мәңгі баға жетпес мұра болып қалары сөзсіз. Ы. Алтынсарин – балалар әдебиетінің атасы. Бүкіл өмірін қазақ балаларын оқытуға арнаған. Сол мақсатпен алғаш рет балаларға арнап мектеп ашып, оқулық жазған. Ағартушы оқулықты жазудағы мақсатын хрестоматияның алғы сөзінде: «Бұл кітапты құрастырғанда мен, біріншіден, осы біздің ана тілімізде тұңғыш рет шыққалы отырған жалғыз кітаптың орыс-қазақ мектептерінде тәрбиеленіп жүрген қазақ балаларына оқу кітабы бола алу жағын, сонымен қатар, жалпы халықтың оқуына жарайтын кітап бола алу жағын көздедім...» деп тұжырымдаған. Өйткені, хрестоматияға Ыбырай өзінің педагогтық мақсатына лайықтай жазған тәрбиелік мәні жоғары көптеген шағын әңгімелерін, өлеңдері мен ауыз әдебиеті үлгілерін, сондай – ақ, орыс педагогтері мен айтулы орыс қаламгерлерінен аударған шығармаларды енгізген болатын. Бұл шығармалардың тақырыптық – идеялық мазмұнынан біз Ыбырайды ұстаз-тәрбиеші ретінде алдына мақсат етіп қойған адамгершілік мәселелерін көреміз.

Оның қаламынан туындаған барлық шығармада еңбексүйгіштік, адамгершілік, білім-ізеттілікке тұнып тұр. Қазақ халқына жасаған жақсылығы, оның ішінде қазақ балаларына арнап ашқан мектептері, олар үшін жазған шығармалары мен аудармалары мәңгі баға жетпес мұра болып қалары сөзсіз. Ы. Алтынсарин – балалар әдебиетінің атасы. Бүкіл өмірін қазақ балаларын оқытуға арнаған. Сол мақсатпен алғаш рет балаларға арнап мектеп ашып, оқулық жазған.

Педагог, ағартушы, дарынды жазушы, тамаша ақын, көрнекті қоғам қайраткері Ыбырай Алтынсарин қазақ қоғамының мәдениеті мен экономика жағынан мешеу кезінде өмір сүріп, халқымыздың демократиялық мәдениеті мен өнерінің түрлі саласында жаңадан өсіп өркендеуіне айқын жол ашып, баянды негіз жасады. Ыбырай Алтынсариннің ағартушылық бағыттағы еңбектері қашанда уақыт сынынан мүдірмей өтіп, өз халқымен бірге жасасып келеді. Оның өмірі өз Отанын шексіз сүйіп, оған бүкіл жан тәнімен қызмет етудің тамаша үлгілерінің бірі болып табылады. Ыбырай жастардың білімді адам болудағы мақсат, міндеттері – халқына пайдасын келтіру, өнер – білім меңгерудің арқасында өз елін «тастан сарай салдырған», «отынсыз тамақ пісірген, теңізде кеме жүргізген» мәдениетті елдердің қатарына жеткізу деп ойлаймыз. Білімін өзі жүйелі жетілдірудің арқасында ол өз заманының аса білімді азаматы болды. Орыс педагогика ғылымының тарихы мен өз тұсындағы жағдайды терең зерттеп білу оны қазақ халқының аса көрнекті ағартушысы етіп қалыптастырды. Ы. Алтынсарин орыс-қазақ мектептерінің білім алушыларына арнап екі оқу құралын: «Қырғыз (қазақ) хрестоматиясы» мен «Қырғыздарға

(қазақтарға) орыс тілін үйретуге алғашқы басшылық» жазды. Ағартушының қазақ қоғамының даму тарихында ерекше құбылыс боп саналатын «Қазақ хрестоматиясының» баспадан шыға салысымен – ақ «Оренбургский листок» газетінде таныстырылуы және бағалануы айрықша атап өтерлік жағдай. Қоғамдық өмірге жаңа ғана келген, прогресшіл мәдениет пен озық өнер – білімнің алғашқы қарлығашы тәрізді хрестоматияның бірден, халық сынына түспей тұрып – ақ жоғары бағалануы Ыбырай Алтынсариннің сол қоғамдық өмірдегі беделін, оның қандай мақсаттағы мәдениет қайраткері ретінде замандастарына танылғанын аңғартып қоймайды, хрестоматиямен нақты танысқан бастапқы аз ғана адамдардың да оның жаңаша мазмұны мен мақсатын дұрыс бағалап, оған лайықты үміт артқанын білдіреді. Ыбырай Алтынсариннің еңбегі, әдеби шығармаларының бірден - бір жинағы, қазақ жазба әдебиетінің төл басы «Қазақ хрестоматиясы» екенін мақтанышпен айтамыз. Ыбырай Алтынсариннің төл туындыларымен қатар көптеген аудармалары да бар. Халықты сауаттандыру, сана – сезімін ояту, рухани өмірін дамыта түсу мақсаттарында жазған хрестоматиясында Ыбырай Алтынсарин орыс тіліндегі әртүрлі оқулықтардан сырттай үлгі алумен тынған жоқ. Осы іздену үстінде ол орыс мәдениетінің қазақ арасына енуіне жол ашты: орыстың алдыңғы қатардағы жазушылары мен үлкен ойшылдарының, ағартушылары мен педагогтерінің еңбектерін қазақ даласына алып келді; оларды қазақ тіліне аударып, дала өміріне сіңістірді. Ыбырай Алтынсарин И.Крыловтың «Егіннің бастары», «Қарға мен түлкі», «Қайырымды түлкі», Лев Толстойдан «Полкан деген ит», «Силинші», И.И.Дмитриевтен «Екі шыбын», орыс хрестоматияларынан, көбінесе Паульсонның хрестоматиясынан «Тәккаппаршылық», «Дүние қалай етсең табылады», «Талаптың пайдасы», «Үш ұры», «Алтын шеттеуік», «Аурудан – аяған күштірек», «Әке мен бала», «Білгеннің пайдасы», «Асыл шөп», «Бақша ағаштары», «Жаман жолдас», «Мейірімді бала» сияқты көптеген шығармаларды аударды. Бұл шығармалардың барлығы да әрі қысқа, әрі көркем, баланың жас ерекшелігі мен білім көлеміне сай, түсінуге жеңіл, тәрбиелік жағынан шебер құрылған шығармалар.

Ыбырай Алтынсарин – бар саналы ғұмырын туған халқын білім-ғылымды, жаңа заманның өркениетті, мәдениетті елдерінің қатарына қосу жолына арнаған дарынды тұлға. Ол өзінің ағартушылық, педагогтік, шығармашылыққа толы тарихи қызметі мен зор талантын, жан-жақты терең білімі мен қайрат-жігерін туған елінің «желкілдеп өскен көк шөптей» жас ұрпағын білім нәрімен сусындатып, қазақ жерінде жаңа үлгідегі мектептер ашып, оқушыларды өз кезінің озық ғылымымен қаруландыруға, кәсіп түрлеріне үйретуге арнаған.

Ол қазақ балалары үшін зайырлы мектептер ашуды армандады. 1860 жылы облыстық басқарма оған Торғай қаласында қазақ балалары үшін бастауыш мектеп ашуды тапсырды. Өзі сол мектепте орыс тілінің мұғалімі етіп тағайындалды. Ағартушылық идеялары жігерлендірген ол ауыл- ауылды аралап, жергілікті халыққа білім алудың маңызы мен қажеттілігін түсіндіруге күш салды. Осыдан бастап оның ағартушылық және педагогикалық қызметі басталды. 1864 жылы қазақ балаларына арналған интернаты бар мектеп салтанатты түрде өз есігін ашты. Үгіт жұмыстарының нәтижесінде оқуға 16 бала жазылды. Кейінірек бұл мектептердегі оқушылардың саны арта бастады. Халық ағартушысы жүргізген үгіт жұмыстары өте жемісті болды. Бұл ретте ол былай деп қуана жазды: «Аш қасқырдың қойға ұмтылғаны сияқты, мен балаларды оқытуға қызу кірістім және мені өте қанағаттандыратыны — бұл балалар әлдеқандай үш айдың ішінде оқуды, тіпті жазуды үйреніп алды».

Мектепті үздік бітірген ол, 1857 – 1859 жылдары арасында өз атасы Балқожа бидің пәсірі болады да, 1860 жылы Орынбор облыстық басқармасына кіші тілмаштыққа ауысады. Кейіннен өз қалауы бойынша Торғай қаласындағы бастауыш мектепке мұғалім болып келеді. 1879 жылы Ы. Алтынсарин Торғай облысы мектептерінің инспекторы болып тағайындалды. Оның еңбегінің нәтижесінде білім беру саласы қазақ елінде жаңа деңгейге шықты. Осы кезден бастап Алтынсариннің ағартушылық – педагогикалық қызметі басталады. Ол кездері шалғай түкпірде мектеп ашу өте қиын еді: қаражат, мектеп үйі, оқу құралдары жетіспейтін. Оның үстіне осындай ізгілікті іске облыстық басқармадағылар да, жергілікті әкімшілік те салқын қарайтын.

Бірақ соның бәрі оның талабын қайтара алмады, ағартушылық идеямен қанаттанған қайраткер көздеген мақсатын орындауға құлшына кірісті. Ол мектеп ашуға ел – елді аралап қаражат жинауға кіріседі. 1864 жылы қаңтардың 8 – ші жұлдызында жұрттың көптен күткен мектебі ашылады. Ыбырай Алтынсарин ашылған мектептерді мұғалімдермен және оқушылармен толық қамтамасыз етті. Ол мектептердің жабдықталуына, олардың жанында шағын кітапханалар ұйымдастыруға ерекше назар аударды. Қазақстанда қыз балаларға білім берудің басталуы да Ы. Алтынсариннің есімімен байланысты. Аса көрнекті халық ағартушысының басшылығымен қыз балаларға арналған бірнеше мектеп ашылды.

Ол мектептердің жанында интернаты болды. 1886 жылы мектеп- интернаттарда 211 қыз бала білім алды. Ы. Алтынсарин мектепті халық ағарту ісінің басты қайнар көзі деп санады.

Ол өзінің қазақ балаларына «Қазақ хрестоматиясы» атты тұңғыш оқулығын «Кел, балалар, оқылық» деген өлеңімен ашып, онда жастарды оқуға, талаптанып талпынуға, білім алуға шақырады. Бұл өлеңде ақын бір жағынан, жастарды оқуға, білім алуға үндесе, екінші жағынан, өмірдің бар қызығы тек байлықта деп ұғатын, оқу, өнер, ғылым – білімге мән бермейтін кертартпа көзқарасқа соққы береді. Өмірде сарқылмас мол байлық – білім екендігін айта келіп, оған қол жеткізу үшін ерінбей –жалықпай еңбектенудің керектігін түсіндіреді. Ыбырай жастардың білімді адам болудағы мақсат, міндеттері – халқына пайдасын келтіру, өнер – білім меңгерудің арқасында өз елін «тастан сарай салдырған», от пен суды пайдаланып, «отынсыз тамақ пісірген, теңізде кеме жүргізген» мәдениетті елдердің қатарына жеткізу деп білген деп ойлаймын. Келешекке сенімі мол Ыбырай өзі орындай алмаған істерді, келешек ұрпақ, яғни біз жастар орындайды деп сенді. Ыбырай Алтынсарин қалдырған мәдени мұра бүгінгі өскелең оқушы қауымның қолына жеткенше талай кезеңді басынан кешірді. Қазақ қоғамының ерте кездегі мәдени мешеулігіне байланысты тамаша ағартушының қолымен жасалған асыл мұрасы біраз уақыт көзден таса болып жүрді, одан кейін ұлтшыл – буржуазияшылдардың бұрмалауымен теріс сынға да ұшырады. Сондада ағартушы есімі қай кезде де халықтың көңілінен тыс болып көрген жоқ. Соның нәтижесінде оның жас ұрпақ, жаңа қауымға қалдырған мұрасы қандай жағдайларға душар болғанына қарамастан ескірмей, өшпей бүкіл асыл қасиеттерін өз бойында сақтап, уақыт, дәуір сынынан толық өтіп біздің бақытты заманымызға жетті. Қазақ жастарының көзі ашық, білімді адам болсын деген мақсаты өз халқының бір керегіне жарау, оны «тастан сарай салдырып, айшылық алыс жерлерден көзінді ашып-жұмғанша, жылдам хабар алғызатын» елдердің қатарына жеткізу деп білді. Бұл өлеңдердегі: жақсы мен жаманды, білімділік пен надандықты салыстыра суреттеу әдісі де жас балаларға оларды айқынырақ таныту мақсатын көздейді. Сондықтан Ыбырай өз дәуірі оқырмандарының ұғымына жеңіл етіп, салыстырулар жасайды. Бұл өлеңдердің көп тіркестері бүгінде мақал-мәтелге айналып кетті. Келешекке сенімі мол Ыбырай өмір көркі, болашақтың иесі – жастар деп санады.

Ыбырай Алтынсариннің қазақ жұртшылығын қараңғы түнектен алып шығып, тұңғыш рет ана тілімізде сауаттылық жолына бастауда сан түрлі ұлттық мектептер ұйымдастырып, мектеп және мұғалімдер үшін оқулық пен әдістемелік еңбектер өзектілігін жоғалтқан емес. Сондықтан да бүгінгі күні де ұстаздар қауымы ағартушы шығармаларын өз жұмыстарында үнемі басшылыққа алып келеді. Ыбырайдың өлең, әңгімелері түгел дерлік оқушысына түсінікті, тілі жеңіл, тәрбиелік мәні зор, оқып отырған оқырманына үлкен ой салатындай тақырыбы әсерлі, көркем бейнеленген және ойын жеткізуде тілдік стиль ерекшелігі зор.

Мектеп бағдарламасына Ыбырай Алтынсариннің шығармаларының оқушыға жеңіл, түсінікті оқушының жас ерекшелігін ескере отырып кейбір шығармалары берілген. Оның қай туындысы болса да, баланың тіл мәдениетін көркейтуге, дамытуға әсері көп. Оны балалар сүйіп, ынтыға оқиды. Өзі өшсе де сөзі өшпейді дегендей, өзі жоқ болса да біз үшін оның еңбектері мәңгі өшпейтін мұра болып қалмақ.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. «Ы.Алтынсарин тағлымы». Алматы, Жазушы, 1991ж.
2. Асқаров А. «Ұлы Тұранның ұлдары», Алматы, 1998 ж. 51-58 б.
3. Алтынсарин Ы. «Қазақ хрестоматиясы». Алматы, 2003 ж
4. Дербісәлин Ә. «Ы.Алтынсариннің жазушылық қызметі туралы». Алматы 1958ж.
5. Алтынсарин Ы. «Екі томдық шығармаларжинағы». Алматы, 2003ж. 18 – 21 б.
6. Сүлейменов Б.С. «Ы.Алтынсарин таңдамалы шығармалары». Алматы, 1955ж

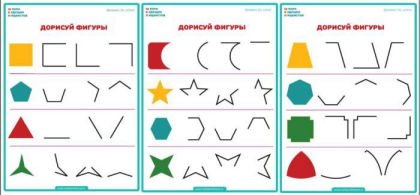
**Батыс Қазақстан облысы, Жаңақала ауданы
Пятимар жалпы орта білім беретін мектебі
Мұғалім-логопед
Бақтығалиева Бұлдыгүл Бақтығалиқызы**

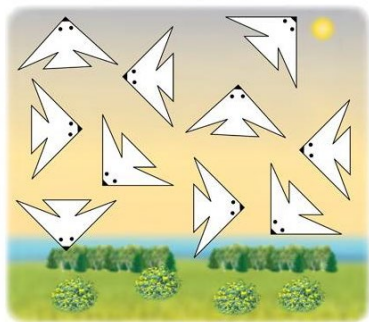

МЕНІҢ ОТБАСЫМ ЖӘНЕ ДОСТАРЫМ

Логопедтің тегі, аты, әкесінің аты:	Бақтығалиева Бұлдыгүл Бақтығалиқызы
Күні:	
Сынып/топ: МАД	Қатысушылар саны: Қатыспағандар саны:
Сабақтың тақырыбы:	Менің отбасым және достарым.
Сабақтың мақсаты:	- Сөйлеу қызметінің психологиялық негізін дамыту; - Фонематикалық және буындық талдау мен жинақтау дағдыларын дамыту; - «Менің отбасым және достарым» лексикалық тақырыбы бойынша сөздік қорын молайту; - Ілік септігіндегі зат есімдерді құрай алу дағдыларын дамыту;

Сабақтың барысы

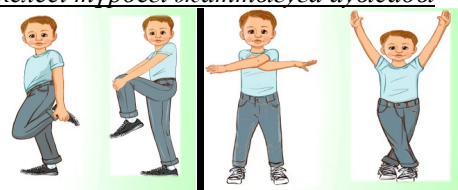
Сабақтың кезеңі/ уақыт	Логопедтің әрекеті	Оқушының әрекеті	Бағалау	Ресурстар
Ұйымдастыру кезеңі Сабақтың басы	- Сәлеметсіңдер ме, балалар? - Бүгінгі көңіл-күйлерің қалай? Демалыстарыңыз қалай өтті? - Көңіл-күйіміз жақсы болса барлық назарымызды сабаққа аударайық 1-тапсырма Көріп қабылдауы мен көріп есте сақтауын дамытуға арналған тапсырма <u>Әр қатардағы геометриялық фигураларды қарап, есте сақтап алыңдар. Оларды аяқтап, тиісті түске бояңдар</u> 2-тапсырма Кеңістіктік бағдарлауын дамыту. «Құстар» жаттығуы <u>Оң жаққа ұшып бара жатқан құстарды қызыл қарындашпен, солға ұшқандарын – көкпен, төбеге ұшқандарын – сарымен, төменге ұшқандарын жасылмен, оң жақ жоғарыға ұшқандарын қоңырмен, сол жақ төменге ұшқандарын күлгінмен бояңдар.</u>	- Сәлеметсіз бе, мұғалім! - Көңіл күйіміз жақсы - Өте тамаша Назарларын сабаққа аударады. Сол жақтағы геометриялық фигураларды қарап есінде сақтап алады. Бетін жауып әр қатардан сол фигуралардың аяқталмаған суреттерін аяқтап, тиісті түске бояйды. Құстарды ұшу бағытына қарай (<u>Оң жаққа ұшып бара жатқан құстарды қызыл қарындашпен, солға ұшқандарын – көкпен, төбеге ұшқандарын – сарымен, төменге ұшқандарын жасылмен, оң жақ</u>		

3-тапсырма

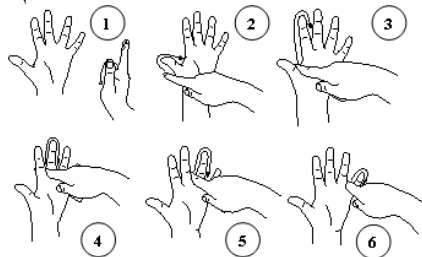
Жалпы және ұсақ моториканы дамыту

«Кинезиотерапиялық» жаттығу

Жаттығуларды суреттегідей қалыпта орындайды логопед қол шапалақтағанда, келесі түрдегі жаттығуға ауысады

Қол жаттығулары:

жоғарыға ұшқандарын қоңырмен, сол жақ төменге ұшқандарын күлгінмен бояйды.

Суретке қарап жаттығуларды орындайды, логопед қол шапалақтағанда келесі қалыпқа ауысады.

Саусақ жаттығуларын суреттегі шарты бойынша орындайды.

Сылдырмақтың қайдан сылдырлағанын көздерін жұму арқылы табады.

Артикуляциялық жаттығуларды айнаға қарап орындайды.

Ойын шартына сәйкес тапсырманы орындайды.

Сабақтың ортасы**4-тапсырма**

Фонематикалық есту қабілетін дамытуға арналған тапсырма

«Дыбысты ұстап ал» ойыны. Балалар мен сендерге қазір дыбыстар қатарын айтамын, сендер, Дауысты дауысты дыбыстарды естігенде қол шапалақтандар

**А П Р Д О Ұ Қ Л Т И Д С
О Ө Б Ю Ж З Ы В К Н Р
О У Ы С О О И Т П
А Ү Ұ О Ж Х О Л**

5-тапсырма

Буындық құрылым бойынша жұмыс, буындарды дыбыстық талдау

Берілген суреттерді атаңдар. Буынға бөліндер, сөздегі буын санын айтыңдар, әр буынға дыбыстық талдау жасаңдар.

Сұрақтарға жауап бер

Дыбыстар қатарынан дауысты дыбыстарды естігенде қол шапалақтайды.

Бұл – БАНАН. БА - НАН. 2 буыннан тұрады. БА буынында 1 дауысты 1 дауыссыз дыбыс, НАН буынында 1 дауысты, екі дауыссыз дыбыс бар (Осылайша барлық суреттерді атап, талдап шығады.)

Сұрақтарға жауап жазу арқылы өз достары жайлы айтып береді.

Сабақтың аяқталуы	- Балалар бүгінгі сабақ сендерге ұнады ма? Кері байланыс Бүгінгі сабақ ұнаса бағдаршамның жасыл түсіне, ал ұнамаса қызыл түсінне стикерді жапсыр	-Ия, ұнады. Стикерлерді бағдаршамға жапсырады.		
--------------------------	---	---	--	---

Абай облысы, Семей қаласы
«Мұқан Төлебаев атындағы музыка училищесі» КМҚК
Арнайы пән оқытушысы
Сагадиева Нуршат Төлеуовна

МУЗЫКА САБАҒЫНДА ИННОВАЦИЯЛЫҚ ӘДІС-ТӘСІЛДЕР АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ОЙЛАУ ҚАБІЛЕТІН ДАМУЫ

Қазіргі таңда білім беру жүйесінде оқушылардың шығармашылық және аналитикалық ойлау қабілеттерін дамыту басты мақсаттардың бірі болып табылады. Осы орайда музыка пәнінің рөлі ерекше маңызды, себебі музыка оқушылардың эмоциялық, эстетикалық, сондай-ақ когнитивтік қабілеттерін жетілдіруге ықпал етеді. Бүгінгі білім беру жүйесінде инновациялық әдіс-тәсілдер пайдалану арқылы оқушылардың ойлау қабілетін дамыту мәселесі өзекті болып отыр. Қазіргі таңда дәстүрлі оқыту әдістері көбіне оқушылардың сыни ойлау, шығармашылық ізденіс қабілеттерін толық көлемде дамытуға мүмкіндік бермейді. Сол себепті, музыка пәнін оқытуда жаңа әдіс-тәсілдер мен технологияларды қолдану оқушылардың ойлау дағдыларын арттыруға мүмкіндік береді.

Инновациялық әдіс-тәсілдер мен заманауи педагогикалық технологияларды енгізу оқушылардың білім алу процесін қызықты әрі тиімді етіп, олардың шығармашылық қабілеттерін ашуға, сыни ойлау дағдыларын дамытуға әсер етеді. Музыка сабағында қолданылатын жаңа тәсілдер, мысалы, музыкалық тыңдау, музыкалық шығармаларды талдау, топтық жұмыстар мен жобалар оқушылардың аналитикалық ойлауын дамыта отырып, олардың шығармашылық әлеуетін де жоғарылатуға мүмкіндік береді. Бұл тақырыптың өзектілігі сонда, қазіргі заманғы білім беру талаптарына жауап беретін, оқушылардың жан-жақты дамуына септігін тигізетін жаңа инновациялық әдіс-тәсілдерді зерттеу мен енгізу қажеттілігі туындап отыр.

Бүгінгі таңда қоғамымыздың жаңа қарқынмен дамуы, ғылыми-техникалық прогрестердің жетістіктері, еліміздің өркениетті елдер қатарынан көрінуі білім беру жүйесіне де ықпал етпей қойған жоқ. Оқу жұмысын ұйымдастырудың негізгі түрі – сыныптық сабақ жүйесі екені бәрімізге мәлім. Осыған орай біздің тәжірибемізде сабақтың қалыптасқан дәстүрлі түрінен басқа, дәстүрлі емес сабақтар түрлері де пайда болуда. Олар көбінесе оқытудың жаңаша әдістеріне негізделіп құрылуда. Ондағы мақсатымыз - әрбір сабақтың оқу - тәрбиелік мүмкіншіліктерін ескере отырып, оны жаңа сапалық сатыға көтеру. Бүгінде оқыту жұмысын осылай ұйымдастыру мен әдістің жаңалығы басқа ұстаздардың жаңа жағдайға байланысты оқу-тәрбие процесін шығармашылықпен пайдаланудың негізгі өлшеміне айналуға.

Логика адам ойлауын өзінің нысанасы ретінде қарастыратын ғылым болғандықтан оны философия, психология, педагогика, әлеуметтану, жоғары жүйке қызметінің физиологиясы және басқа ғылымдардың зерттеу пәні.

Ал, педагогика ғылымы оқыту мен тәрбиені ерекше бірлік пен бүтіндік деп танып, өсіп келе жатқан ұрпақты қоғам өміріне үйрету мақсатына бағытталған қызметі ретінде зерттейді [1].

Сондықтан айтуға болады – қаншама музыкалық дарынды адамдар, жай ғана музыканы сүйетін адамдар болса, соншама музыкалық қабілетінің құрылымы болады. Олай болса, зерттеуіміздің төңірегіндегі музыка сабағында инновациялық әдіс-тәсілдер арқылы оқушылардың ойлау қабілетін дамытудың

4 түрінің мүмкіншілігін төмендегі 1 кесте арқылы көрсетеміз:

Кесте – 2. Музыка сабағында инновациялық әдіс-тәсілдер арқылы оқушылардың ойлау қабілетін дамытудың 4 түрі бар (дамуы мен адамның қабылдау мүмкіншілігі):

Музыкалық қабілеттің дамуы мен адамның қабылдау мүмкіншілігі			
білім мен икемділік арқылы қалыптасуы (үлгі – парактан нотаны оқуының дамуы, осы кезде білімділік пен икемділік жаңа психологиялық механизмді құрайды);	жекеменшік стилі мен әрекетінің тәсілі (баяу оқушысы өзінің екпіні арқылы еңбегінің жоғары деңгейінде ұтады);	өтімінің қабылдаушылығы арқылы мүмкін (қабылдауының жылдамдығынан зейінін реттеуі);	музыкалық қабілетінің жеке компонентінің қатысы арқылы болуы мүмкін (бір музыкантта гармониялық есту сезімі фактура - гармониялық жағынан, ал басқа музыкантта - әуенділік не сазгармоникалық).

Инновациялық процестің осы кезеңдеріне байланысты инновациялық іс - әрекеттің үш кезеңін атап көрсетуге болады.

Бірінші кезеңде мұғалім жаңалықтың қажеттілігін дәлелдеу арқылы жаңалық туралы ақпарат жинайды, одан кейін әртүрлі жаңалықтың ішінен қажетті жаңалықты таңдап алып, оны қолдану туралы шешім қабылдайды. Содан кейін, мұғалім инновациялық іс-әрекеттің **екінші кезеңіне** көшеді, яғни іске асыру кезеңдерін зерттеп, енгізу жоспарын құрып, жаңалықты қолданады. Бұл кезеңде мұғалім оқу-тәрбие процесіне, жаңалықты енгізуіне кедергі жасап отырған факторларды ескере отырып, өзгерістер енгізеді, жаңалықты уақыты мерзіміне байланысты жұмыстарды өткізеді. Жаңалықты енгізу уақыты аяқталғаннан кейін инновациялық іс-әрекет **үшінші кезеңіне** өтеді. Бұл кезеңде мұғалім жаңашыл тұрғыда ұйымдастырылған оқу-тәрбие жұмысының нәтижесін көтеруге жасаған ықпалын анықтайды, жаңалықтың оқу – тәрбие жұмысына нәтижелі енгізу шарттарын белгілеп, оны таратуға ұсынады [4].

Оқушы тұлғасының дамуына, қабілетінің артуына инновациялық жаңа технологиялар айтарлықтай ықпал жасайтыны сөзсіз және бұл қазіргі таңдағы білім беру жүйесінің дамуындағы елеулі бағыт.

Мұғалімдердің алдына қойылып отырған басты міндеттердің бірі–оқытудың әдіс-тәсілдерін үнемі жетілдіріп отыру және жаңа педагогикалық технологияны меңгеру. Бұл жөнінде Қазақстан Республикасы "Білім туралы" Заңының 8-бабында "Білім беру жүйесінің басым міндеттерінің бірі – оқытудың жаңа технологияларын енгізу, білім беруді акпараттандыру, халықаралық ғаламдық коммуникациялық желілерге шығу" деп көрсетілген.

Сондықтан әрбір әдіс-тәсілдің ұстаздар үшін маңызы зор. Жаңа білім парадигмасы бірінші орынға баланың білім білік дағдыларын емес, оның тұлға ретінде дамуын қояды. Бүгінгі таңда ұстаздардан талап етіліп отырған үрдіс ол жаңа оқыту технологиялары негізінде инновациялық іс-әрекет атқара отырып ойлау қабілетін дамыту болып саналады.

Қазіргі білім беру жүйесінде оқушылардың шығармашылық, аналитикалық және сыни ойлау қабілеттерін дамыту басты мақсаттардың бірі болып табылады. Музыка сабағында инновациялық әдіс-тәсілдерді қолдану осы мақсатқа жетудің тиімді жолы ретінде қарастырылады. Жаңа әдістер мен технологияларды енгізу арқылы музыка сабағында оқушылардың ойлау қабілеті, эмоционалдық реакциялары, және шығармашылық әлеуеті жоғарылайды. Музыкалық шығармаларды талдау, тыңдау, орындау, топтық жұмыс және басқа да инновациялық тәсілдер оқушылардың танымдық белсенділігін арттырып, сыни тұрғыдан ойлауға, мәселелерді шешуге және өз пікірлерін еркін жеткізуге ықпал етеді.

Қорыта айтқанда, музыка сабағында қолданылатын инновациялық әдіс-тәсілдер оқушылардың ойлау қабілетін дамытуға, олардың жан-жақты дамуына мүмкіндік береді. Бұл әдістердің тиімділігі мұғалімдердің кәсіби біліктілігін арттыру мен жаңа педагогикалық технологияларды енгізуге бағытталған оқу үрдісін жаңғыртуда көрінеді. Осы бағыттағы зерттеулер мен тәжірибелерді жалғастыру,

инновациялық әдістерді тәжірибеге енгізу және мұғалімдерге арналған әдістемелік қолдау көрсету білім сапасын арттыруға және оқушылардың шығармашылық ойлау дағдыларын дамытуға көмектеседі.

Болашақта музыка сабағындағы инновациялық әдіс-тәсілдерді кеңінен қолдану оқушылардың тұлғалық және шығармашылық әлеуетін толық ашуға, олардың білім алу процесіне қызығушылықтарын арттыруға жол ашады. Осыған орай, музыка пәнінің білім беру жүйесіндегі рөлін нығайту, жаңа технологияларды енгізу арқылы оқу сапасын жақсарту және балалардың ойлау қабілетін дамыту маңызды міндет болып қала бермек.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Кариева Қ.Ө. Оқу үрдісін жобалауда педагогикалық технологияны іске асырудың дидактикалық шарттары. Пед.ғыл.канд....автореф.: 02.07.04. – Алматы: Абай атындағы ҚҰПУ, 2004. – 30б.
2. Ахметова Д., преподаватель вуза и инновационные технологии //Высшее образование в России. - 2001. №4. – С. 138-144.

**Жамбыл облысы әкімдігінің білім басқармасы Жуалы ауданының білім бөлімінің
"№ 1 бөбекжай-балабақшасы" МКҚК
Тәрбиеші
Алахвердиева Пачиза Исмаиловна**

«САҢЫРАУҚҰЛАҚТЫҢ САЯСЫНДА» ЕРТЕГІСІ

Міндеттері:

Күз туралы балалардың түсініктерін кеңейту, жаңбыр және саңырауқұлақтар түсініктерін байланыстыру. Дауыс аппаратын, дауыс күшін реттей білу ікемділігін, «а» және «у» дыбыстарын айтуларын дамыту. Өлең оқуда және кітаптағы суреттерді қарастыруда жағымды Көңіл күй тудыру. Әдіс-тәсілдер: сұрақ-жауап, жаттау, көрсету.

Сөздік жұмысы: саңырауқұлақ

Көрнекіліктер: суреттер, слайдты көрсетілім.

Эмоционалдық оң көзқарасты қалыптастыру.

1. Тілдің грамматикалық құрылымы.

Тәрбиеші балаларды өлең оқиды, бірге қайталауын өтінеді.

Сары, акпыз, қарамыз. Бәрімізде баламыз. Бір ауылда тұрамыз, Бір бақшаға барамыз.. Ак қара деп бөлмейміз. Бір жыл туған төлдейміз. Туысқанбыз, татумыз, Биіктерге өрлейміз.

2. Сөйлеудің дыбыстық мәдениеті.

Тәрбиеші балаларға жұмбақ жасырады.

Жапырақтар сарғаяды, Жанбыр жие жауады. Құстар жылы жаққа ұшады. Айтыңдаршы, балалар, Бұл қай кезде болады?

Балалар жұмбақтың шешімін табады.

Сұрақтар:

Балалар күз мезгілі екенін қайдан білеміз?

Күн суытады, жапырақтар сарғаяды, құстар жылы жаққа ұшып кетеді.

3. Сөздік қор (саңырауқұлақ).

4. Байланыстырып сөйлеу.

Д/о: «Саңырауқұлақ жинау»

Шарты: Балалар екі себетке саңырауқұлақ жинайды.

Шашылған саңырауқұлақтарды екі себетке жинайды, жеуге болатынын бір бөлек, улы-

Сын бір бөлек топтастырады.

Тәрбиеші ертегімен таныстырады. Балалар орындарына отырып, тыңдайды.

Бір күні құмырсқа жаңбыр астында қалды. Қайда тығылуға болады? Қараса, алқапта кіп-кішкентай саңырауқұлақ өсіп тұр екен. Жүгіріп барып саңырауқұлақтың әдемі калпак пасының астына тығылды. Жауын сіркіреп жауып тұр. Бір кезде, қанаттары суланып, әрен шып Көбелек келеді: Құмырсқа, Құмырсқа! Үстім су болды, ұша алмаймын. Саңырау-құлақтың астына мен де тығылайыншы! Мен сені қайда кіргіземін?! Өзім де әрең сиып ұрмын,- дейді ол. Түк те етпейді, көңіліміз кең болса, жер тарлығы оқа емес. Құмырсқа Көбелекті саңырауқұлақтың астына кіргізді. Жаңбыр тіпті қатты жауа бастады. Осы кезде Саңырауқұлақтың қасына ентіге жүгіріп Тышқан келеді. Кіргізіндерші мені! Үстімнен су орғалап тұр! – дейді Тышқан жалынып. Сені қайда кіргіземіз?! Көрмейсің бе, өзімізге де арын жетпей тұр! – Сығылысып көрейікші?! Үшеуі сығылысып, саңырауқұлақтың астын паналайды. Жаңбыр болса, токтар емес, шелектеп құйып тұр. Саңырауқұлақтың қасына екіріп Торғай келді. – Қауырсындарым су болды, қанаттарым шаршады! Жаңбыр біткенше

Әмірсейт Бекзат: шы! – деп жылап жіберді кішкентай Торғай. Орын жоқ қой, сені қайда кіргіземіз? Өті Немін, жылжып көріндерші! Жарайды, кіре гой! Құмырсқа, Көбелек, Тышқан жан Наңырауқұлақтың астына Торқа осы арада ырғып шыққан Қони саңырауқұлақты көріп айқай салды. Құтқарындар! Менің артымнан Түлкі қуып келе жа тыр, қай тесіккенын түрі сон, қай жерге жасырынамын? Көмектесіңдер! – Тағы мемлқан көрейікші, Қоянның түрі сондай аянышты!- деді Құмырсқа. Қоян да тығылып үлгерді, даа сол кезде Түлкі жүгіріп келді. Қоянды көрдіңдер ме? – деп сұрады. Жоқ, көрмедік. Ту саңырауқұлаққа жакындап, тұмсығымен түрткілеп иіскей бастады. Осы жерде Қоян тығы лып тұрған жоқ па? Ол бұл жерде қалай тығылады, өзіміз сығылысып зорға сидык! Түлкі сары құйрығымен әрі-бері бұландатып кетіп қалды. Жаңбыр осы кезде тоқтап, күннің көзі жарқырай ашылды. Саңырауқұлақтың астындағылардың бәрі қуана-қуана алқапка жүгіре шықты. Құмырсқа ойланып қалды: Бұл қалай болды? Алғашында саңырауқұлақтың асты менің өзіме тар еді, ал енді бесеумізге де орын табылып, кішкентай жерге сыйып кеттік! -Бакбак! Деп бакылдаған Бақаның дауысы естілді. Бәрі қараса, саңырауқұлақ үстінде Бақа күліп отыр. Әй, сендер! Саңырауқұлақтың... деп сөзін аяқтамастан ол секіріп кете барды. Бәрі саңырауқұлаққа қарап ойланып қалды. Басында біреуінің өзі әрең сыйып, келе-келе Бірнешеуіне пана болған саңырауқұлақтың сырын ұға алмай бәрі дал болып қалды. Ал, сендер қалай ойлайсындар?

Тактаға суреттер іліп, ертегі мазмұнын 1-2 бала шығып айтады.

Тәрбиеші сұрақ қою арқылы көмек көрсетеді.

Сұрақ қою арқылы ертегі кейіпкерлерін айту.

Ертегіні қайталап айту.

Мазмұнын айту

Сергіту сәті.

Саңырауқұлақ болайық,

Тізе бүгіп отырайық.

Жаңбыр жауса көтеріліп,

Өсіп-өсіп алайық.

Қайталайды, мағынасына қарай кимыл-қозғалыс жасайды.

ҰЛӨ талдауы мен нәтижесі.

Балалар біздер қандай ертегіні тындадық?

Саңырауқұлақ туралы

Сендерге ертегі ұнады ма?

Ұнады.

Саңырауқұлақ нені жақсы көреді екен?

Жаңбырды.

Ендеше екі топқа бөлініп, мына құмға бір топ саусақпен жаңбырдың тамшысын са-лыңдар, екінші топ мына кесеге құмды толтырып алақандарыңмен бастырып, оны төңкері дөңгелек жасап, жан жағына талдарды қойып, күннің бейнесін салыңдар.

Маңғыстау облысы, Қарақия ауданы, Құрық ауылы
"Облыстық санаторлық мектеп-интернат"
Дене шынықтыру пәні мұғалімі
Балдыкбаев Асқар

ДӘСТҮРЛІ САДАҚ АТУДЫҢ ДЕНСАУЛЫҚҚА ПАЙДАСЫ

Сабақтың барысы

Сабақтың басы

1 Амандасу

2 Бүгінгі сабақтың тақырыбын түсіндіру

Сабақтың ортасы

I. Садақтың келіп шығу тарихы (видео ролик, ауызекі айту)

Садақ — жер бетіндегі алғашқы садақ қашан, қай жерде жасалғанын тап басып айту қиын дегенмен ғалымдар садақтың тарихы осыдан 35 мың жыл бұрынғы мезолит дәуірінен басталды деб жүр.

Ол кезде тау мұздары еріп кең жазықтар, саванналар түзілді. Жаңа климатқа бейімделе алмаған жәй басар маманттар, бизондар қырылып орнына желаяқ арқар, еліктер пайда болды. Олар тым жылдам, аса үркек, жүгіріп жету, ұстау, найзамен теру мүмкін емес еді. Енді аңды алыстан ату құралы керек болды, дәл осы қажеттілік садақты өмірге әкелді. Садақ пайда болғанға дейін жалғыз адам деген ұғым жоқ еді, тек тобыр болып жүрген, адамдар аңға шықсада тек топ болып жүретін жалғыз адам ешкім емес еді. Ал садақ бір адамның аңшылық қылуына жол ашты.

II. Садақтың құрылымы

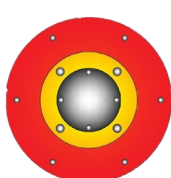

II. Нысананың түрлері

Олимп нысанасы

Қалқан нысанасы

Пұта нысанасы

IV. Садақ атудың денсаулыққа пайдасы

Садақ ату ол физикалық күшті талап ететұғын спорт түрі. Ату кезінде қолдар, кеуде және арқа бұлшық еттерін дамытады және нығайтуға көмектеседі. Ең алдымен трицепс пен бицепс, латиссимус арқа және кеуде бұлшық еттері жұмыс істейді.

Фокусты күшейтеді, ату кезеңінде физикалық күшті ғана емес, сонымен қатар ақыл-ойдың дайындығын қажет етеді. Садақшы барлық ойын бір жерге жинап кірістен оқты (жебе) босатамын дегенше назары тек қана нысанада болу керек. Әдемі фигураны алу үшін пайдалы.

Садақ ату – бүкіл денеге жаттығу. Сонымен қатар стрессті және андрогендерді, стресспен байланысты гормондарды азайтуға көмектеседі. Сондай-ақ қандағы холестеринді төмендетуге және қан айналымын жақсартуға көмектеседі, бұл жүрек – тамыр жүйесіне оң әсер етеді.

1. Барлығына қол жетімді спорт түрі
2. Зейінді күшейтеді
3. Шыдамды болуға үйретеді
4. Қол мен көздің үйлесімділігіне әсер етеді
5. Жауапкершілік алуды үйретеді.
6. Өз-өзінді бағалауды арттырады.

Трицепс
Сергіту сәті

Бицепс

Латиссимум

Барлық оқушылар ортаға шығып шеңбер болып тұрады бір немес екі оқушыны аңшы қылып таңдайды, аңшылар артқа қарап тұрады, ал шеңберде тұрған оқушылар өздеріне басқарушысын таңдайды, сол басқарушы іс-қимыл әрекетін көрсетеді қалған оқушылар басқарушының қимылын бірдей орындап тұрады, аңшы(лар) шеңбер ортасына келеді, аңшы басқарушыға қарамай тұрған сәтте басқарушы қимыл – қозғалысын өзгертеді, аңшының мақсаты сол басқарушыны табу керек.

Топтық жұмыс

Оқушылар сапқа тұрады 1,2 ге саналып 2 топқа бөлінеді

I топ Садақ тобы

II топ Нысана тобы

1 тапсырма

Сөз жұмбақ ойыны

2 тапсырма

Әр топтан 1 адам шығып минутқа жаққа(садаққа) кірісті (жібін) ілу керек, іліп болған соң нысанаға атуы керек, атып болғаннан кейін, қайта жақты бастапқы босатылған қалпына келтіруі керек қай топтың ойыншысы жылдам болады сол топ жеңеді.

Сабақтың соңы

Кері байланыс

Қолдың көмегімен

Қорытынды

Дәстүрлі садақ ату – қазақ халқының мәдени мұрасы, оны сақтау мен дамыту қазіргі ұрпақтың міндеті. Садақ ату қазақтың ерлік дәстүрлерін, батырлық рухын дәріптейтін спорт түрі әрі өнер ретінде әлі күнге дейін өз маңыздылығын жоғалтпаған.

Қазақтың батырлары мен баһадүрлерінің садақ атудағы шеберлігі туралы аңыздар мен эпостарда көп айтылады. Мысалы, Қобыланды батыр мен Алпамыс батыр сияқты эпикалық кейіпкерлердің садақ атудағы шеберлігі туралы аңыздар кең таралған.

Белгілі туған ер едім,

Беліме садақ асынған,

Біріндеп жауды қашырған,

Мен келелі қара бұлтпын,

Келе жаумай ашылма.

Қарсыласқан дұшпанға

Найзағай менен жасылмын. – деп Махамбет Өтемісұлы айтқан осы сөзбен сабағымызды аяқтаймыз

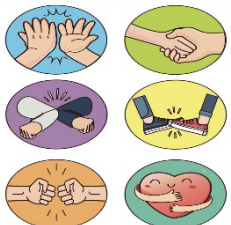
Маңғыстау облысы, Қарақия ауданы, Құрық ауылы
"Облыстық санаторлық мектеп-интернат"
Тәрбиеші
Бакишева Жанат Мақсетбаевна

ҚОРШАҒАН ОРТАНЫ ҚОРҒАУ - ӘРБІР АДАМНЫҢ МІНДЕТІ

Тәрбиешінің аты – жөні:	Бакишева Жанат Мақсетбаевна	
Тобы:	Жауқазын	
Күні:	Қатысқандар:	Қатыспағандар:
Сабақтың тақырыбы:	Қоршаған ортаны қорғау-әр бір адамның міндеті.	
Мақсаты:	1.Тәрбиеленушілерге қоршаған ортаны қорғаудың маңыздылығын түсіндіру. 2.Экологиялық тәрбие беру арқылы табиғатты аялауға табиғи ресурстарды ұқыпты пайдалануға баулу.	
Дәйек сөз:	«Табиғатсыз адамзаттың күні жоқ, оны айтуға табиғаттың тілі жоқ»	

Сабақтың барысы:

Сабақтың кезеңі/ уақыт	Тәрбиешінің әрекеті	Тәрбиеленушінің әрекеті	Бағалау	Ресурстар
Сабақтың басы 5 мин	Ұйымдастыру кезеңі: Амандасу, сабақтың тақырыбын және мақсатын таныстыру. Кубик әдісі 	Тәрбиеленушілер ұстазымен амандасады, «Кубик» әдісі 		
Сабақтың ортасы 30	Табиғатты асыраушың, қамқоршың десен де болады. Ата-бабаңның «Жер - қазына, су - алтын, мол байлық» деп өсиет айтып келгені тегіннен тегін емес. Күнделікті ішіп жүрген тамағымыз, үстіміздегі киіміміз, оқитын кітабымыз, жазатын қағазымыз, мінер көлігіміз, ауырғанда пайдаланатын дәріміз,тыныс алар ауамыз, ішер суымыз – осылардың бәрі жомарт табиғаттың берген сыйы. Алайда әлемдегі шиеленіскен экологиялық мәселелер адамдардың өмір сүру ортасына деген көзқарасын біршама өзгертті. Көз ілестірмес жылдамдықпен дамып жатқан заманда жаңа инновациялық технологиялар, жаңа әлеуметтік институттар, өндіріс орындары пайда бола бастады. Бұл факторды адамдардың өмір сүру салтының трансформацияға ұшырауымен, сәйкесінше сұраныс деңгейінің арта түскендігімен байланыстыруға болады. Ендігіде адамдар экологиялық апаттан қалай құтылуды емес, керісінше оның экологиялық-мәдени салдарын қалай жеңілдетуге болады деген сұрақтардың жауабын іздей бастады.			https://youtu.be/2mp73hh2iTk?si=Zd6leGIswAVROkP

«Жергілікті экологиялық мәселелер — тұрғындардың тіршілік ету салтының ерекшеліктеріне байланысты туындайды. Өзіміз шығарып жатқан қоқыс қалдықтарын қалай сұрыпталуын үйренеді.

Топқа бөлу

Мағыналас, мазмұндас сөздер арқылы тәрбиеленушілерді қима қағаздар арқылы 2 топқа бөліп аламыз (синоним сөздер)

1. Жер-Ана, табиғат, орман, өзен, тау
 2. Интернет, актив, алтел, смс, телефон
- I топ Табиғат тобы
II топ Ғаламшар тобы

1 Тапсырма: Табиғат жайлы он сөз жазың. Қай топ бірінші болса, қоңырау түймесін басады.

2. Тапсырма: сұрақ – жауап

1. «Қызыл кітап» жайлы не білесіңдер?
 2. Өлі табиғатқа нелер кіреді?
 3. Тірі табиғатқа ше?
 4. Күн жүйесіндегі ғаламшарларды айтыңыз?
 5. Ауамыз ластанбауы үшін біз жас буын не істеуіміз керек?
 6. Табиғатта судың маңызын айтыңдар?
 7. Жануарлар мен өсімдіктердің пайдасын айтыңыздар?
 8. Ағаштар не үшін керек? Оларды қалай қорғаймыз.
 9. Жұмбақ Түнде сөнемін, таңертең қайтіп келемін.
 10. Күмбірлетіп тау ішін, қайталанады дауысым.
 11. Аспандағы алып доп, жарқырайды жарық боп.
 12. Ғажап көпір аспалы, айшықтап тұр аспанды.
3. Тапсырма: берілген уақыт ішінде қоқыстарды қоқыс жәшігіне сұрыптау

Сергіту сәті

Ерке сылқым күйі

Қима қағаздарды таңдап топқа бөлінеді.

Қай топ бірінші болса, қоңырау түймесін басады.

Қоқысты жәшікке сұрыптайды.

Топ мүшелерінің бәрі осы бейнекөрініске өз пікірін айтады.

Табиғат тобына
әр бір орындаған тапсырмаға берілеті бағаны, берілген қағазға табиғаттың көрінісін шығаратын суреттер беріледі тәрбиеленушілер табиғат көріністерін реттілігімен қойып шығады (тау, өзен, орман, жануарлар және т.б.)

Ғаламшар тобына
әр бір орындаған тапсырмаға берілеті бағаны, берілген қағазға күн жүйесіндегі планеталардың суреті беріледі тәрбиеленушілер планеталарды реттілігімен қойып шығады (меркурий, шолпан, жер және т.б.)

A4 қағазы

Қолғап,
қоқыс
жәшігі,
қоқыс
қалтасы,
секундомер

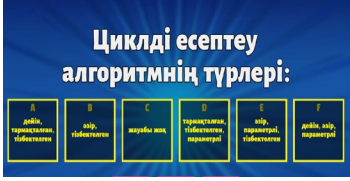
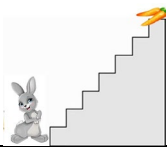
	4.Тапсырма Әр топқа табиғат жайлы бейнекөрініс көрсетіледі. 			
Сабақтың соңы 5 минут Қорытынды	Рефлексия «Табиғатсыз адамзаттың күні жоқ, оны айтуға табиғаттың тілі жоқ» деп халық даналығында айтылғандай, табиғатты қорғау біздің міндетіміз, болашақ ұрпаққа қалдырар байлығымыз. Сондықтан табиғаттың жанашыры болу әр адамның міндетті борышы екенін біліп жүрейік!			

Түркістан облысы, Сарыағаш ауданы, Еңкес ауылы
 «№21 Яссауи атындағы жалпы білім беретін мектебі» КММ
 Информатика пәні мұғалімі, педагог-зерттеуші
 Кошанова Гүльнара Балхияевна

FOR ЦИКЛ ОПЕРАТОРЫН ПАЙДАЛАНУ

Күні:	Малімнің аты-жөні: Кошанова Г			
Сабақтың тақырыбы	for цикл операторын пайдалану			
Осы сабақта қол жеткізілетін оқу мақсаттары	8.3.3.2 for цикл операторын пайдалану;			
Сабақтың мақсаты	Барлық оқушы: For циклін Python программалау тілінде қолдану ; Оқушылардың көбі: Python программалау тілінде For циклінің қолданылуын талдау, қолдану; Кейбір оқушылар: For циклін қолданудың маңыздылығын бағалау.			
Құндылықтарға баулу	Индустрияландыру мен инновацияларға негізделген экономикалық өсу құндылықтарына сәйкес оқушыларды еңбекке және шығармашылыққа, ынтымақтастыққа, өмір бойы білім алуға баулу. Академиялық адалдық: академиялық адалдық принциптерін сақтауға негізделген басқа адамдардың идеялары мен ойларын құрметтеу.			
Сабақтың жоспарланған кезеңдері/уақыт	Мұғалімнің іс-әрекеті	Оқушының іс-әрекеті	Бағалау	Ресурстар
Сабақтың басы Ұйымдастыру кезеңі/3мин	Сәлемдесу, түгендеу. 1.Тибет 2.Кения	Оқушылар мұғаліммен сәлемдеседі «Пойыз» жаттығуы. Ойын	Қошемет	

Топқа біріктіру/2мин Қызығушылықты ояту Өткен сабақты пысықтау /7мин Топтық жұмыс.	Психологиялық ахуалорнату, ширату жаттығуы. «Топтасқан сандар» тәсілі арқылы топтарға біріктіру. «Жаңбырша жауған сұрақтар» әдісі.	ортада жүргізіледі. Ең алдымен, 1, 2-ге саналып алады. 1-нөмірдегілер қолдарын бір рет соғып, аяқтарымен еденді екі рет тарсылдатады, 2-нөмірдегілер қолдарын екі рет соғып, аяқтарымен еденді үш рет тарсылдатады. «Топтасқан сандар» тәсілі арқылы 1, 2, деп ретімен саналған бойынша оқушылар топқа бірігеді. 	көрсету. Ақша купюра арқылы ҚБ.	Оқытудың белсенді әдістері NIS. Астана, 2013
Миға шабуыл/3мин	«Миға шабуыл» әдісі арқылы өткен сабақпен жаңа сабақты ұштастыру мақсатында проблеманы бірге шешу.	Берілген сурет туралы не ойлайсындар? Оқушылар сын тұрғысынан ойланып өз пікірлерін айтады. Тақырыпты өздері ашады. 	Ауызша мадақтау.	Wordwall
		- Циклдер жайлы небілесің? Бұл ұғымның біздің өмірімізге қандай байланысы бар? - Табиғат пен адам өмірінде циклдердің маңызы қандай? - Циклдердің адам өміріндегі маңызы қандай деп ойлайсындар? Математикада циклдерге не жатады?		
Жаңа сабақ. Сабақтың ортасы. 20 мин. Дәптермен жұмыс. Мағынанытану. Жұптық жұмыс	Оқулықта 78 бетте «For циклі» берілген ақпаратты оқушылармен бірге талдайды Wile-әзірше For-үшін Range-диапазон <pre> 1-тапсырма. Келесі кодта не орындалады? 1. for i in range(3): for j in range(2): print(i,j) 2. for i in range(4): for j in range(2): print(i,j) 3. for i in range(6): for j in range(3): print(i,j) </pre> 1 тапсырма тапсырам Ноутбук әдісі. Ішіне программа код жазады	Оқушылар оқулықтағы ақпаратпен танысады, визуалды ақпарат алады. Мұғаліммен бірге талдайды. Мақсаты: аудиал мен визуал оқушылардың білім алуына жағдай жасау. Негізгі ұғымдар мен сабақта қолданылатын термин сөздерді дәптерлеріне жазады. Үш тілде берілген термин сөздерді мұғаліммен бірге қайталайды. Оқушылар тапсырманы ноутбукта жазады	Ақша купюра арқылы ҚБ Ақша купюра арқылы ҚБ	

Жеке жұмыс	программа құрады 2-тапсырма. Кодта қате бар. Қатесін <pre>1. for i in range(5) for j in range(4) print(i,j)</pre> Жауап: қос нүкте жоқ <pre>2. for j in range(1,10,0): print(i)</pre> Жауап: қадам 0 мәні болмау керек Шәй ішеік әдісі 	Оқушылар кодтың қатесін табады		
Практикалық жұмыс/15мин	3-тапсырма жалпытапсырма. Мұғалімкөмектеседі.	1- Тапсырма Оқушылар практикалық тапсырмаларды жеке орындайды. 1) К мен N ($1 \leq K \leq N \leq 100$) барлық жұп сандарды экранға шығаратын программақұрастыр. Дескрипторлар: - Жұп сандардыанықтайды; - Қайталану санынанықтайды; - Жұп сандарды табу алгоритмін құрады; - Алгоритмді компьютерде программалайды; - Нәтижесін тексереді.	4 балл	Компьютер, информатика. 8-сынып оқулығы
Жұптық жұмыс	4-тапсырма шығармашылық тапсырма. Өз беттерінше орындауын қадағалайды.	3- тапсырманы өз беттерінше орындайды. Параметрлі циклдер көмегімен орындалатын қарапайым бір мысал құрындар. Құрған мысалдарыңның Python тіліндегі программа кодының жобасын дайындап, ұсыныңдар. Дескриптор - Параметрлі циклді анықтайды; Параметрлі циклдіқолданады.		
Сабақтыңсоңы Ойтолғаныс. 3мин Кері байланыс: /2мин	Сабақты бекіту үшін Кітапта тапсырманы орындау «Шар ұшыру» әдісі.	Оқушылар тапсырманы жеке орындайды. Циклдік операторларды программалауда қолданудың маңызына баға бер. Дескриптор -параметрлі циклді қолданудың маңыздылығын тұжырымдайды. Оқушылар сабақтан алған әсерлерін стикерге жазып шарға жапсырады,ұшырады	Өздерін-өзі бағалау.	А4 парағы

**Қызылорда облысы, Арал ауданы, Арал қаласы
Ж.Әбдірашев атындағы №62 мектеп-лицейі
Қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі
Айтимова Лаура Иманбаевна**

СЫНИ ОЙЛАУ ТЕХНОЛОГИЯСЫН ҚОЛДАНУ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ АҚЫЛ-ОЙ ҚАБІЛЕТТЕРІН АРТТЫРУ

Қазіргі жаһандану дәуірінде әр адамның жеке басының мүмкіндіктері мен қабілеттерін дамытуға бағытталған білім беру мазмұнын сапалы түрде өзгерту қажет. Білім беру ұйымдары мен мұғалімдер баланың жеке басының өзін-өзі тануына және оның ақыл-ой қабілеттерін дамытуға жағдай жасауы керек. Ол үшін озық технологиялар мен оқытудың бар түрлерін пайдалану қажет.

Сабақтарда жаңа технологияларды қолданудың бірнеше маңызды себептері бар. Біріншіден, олар оқушылардың шығармашылық ойлауын қалыптастыруға ықпал етеді. Екіншіден, олар жазбаша және ауызша сөйлеу дағдыларын дамытуға көмектеседі. Үшіншіден, жаңа технологиялар ақпараттың үлкен көлемін өңдеуге мүмкіндік береді, бұл әсіресе қазіргі ақпараттық қоғамда маңызды. Төртіншіден, технологияны қолдану оқушылардың танымдық белсенділікке деген ынтасының жетіспеушілігін жеңуге көмектеседі. Бесіншіден, жаңа технологиялар оқушылардың сыни ойлауын дамытуға көмектеседі, бұл қазіргі әлемде маңызды дағды.

Қазіргі мұғалім ақпараттандыру дәуірінде қалай сабақ беру керек және оқушылардың бәсекеге қабілеттілігін қалай қамтамасыз ету керек деген сұрақтарға тап болуда. Дағдылар мен білімді тез өзгеретін әлемде оқушыларды өз бетінше ойлауға, қиындықтарды көруге және оларды жеңудің жолдарын табуға, сондай-ақ алған білімдерін іс жүзінде қолдануға үйрету маңызды.

Ол үшін сыни тұрғыдан ойлау технологиясының әдістерін қолдану қажет. Олар оқытудың ресми тәсілін жеңіп қана қоймай, сонымен қатар әр оқушының жеке басын ескеруге, олардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға және нақты өмірлік міндеттерді шешуге дайындалуға көмектеседі.

Сыни тұрғыдан ойлау технологиясы оқушылардың ақыл-ой қабілеттерін дамытуға көмектеседі. Бұған сыни тұрғыдан ойлауды, ақпаратты талдауды, бағалауды және негізделген шешімдер қабылдауды қажет ететін жағдайларды құру арқылы қол жеткізіледі. Бұл тәсіл оқушыларға өздігінен білім алуға ғана емес, оларды нақты жағдайларда іс жүзінде қолдануға көмектеседі. Тұтастай алғанда, сыни тұрғыдан ойлау технологиясы оқушылардың болашақ табысының маңызды факторы болып табылатын қабілеттерін, ойлауы мен шығармашылығын дамытуға мүмкіндік беретін оқуды ізгілендіру және жағдай жасау болып табылады. Оқу процесі мұғалім мен оқушы арасындағы қарым-қатынасқа байланысты. Мұғалімнің қазіргі рөлі-оқу іс-әрекетінің бастамашысы, кеңесші, тәлімгер және оқушының өзіндік жұмысын сүйемелдеу. Бүгінгі таңда сыни ойлау технологиясы қоғамның дамуында өзекті болып табылады. Бұл технология оқу процесін жандандыруға ықпал ететін әдістерді нақты қолдануға, сондай-ақ әлеуметтік дағдыларды қалыптастыруға бағытталған. Оқушыларға ойлау процестерін қалыптастыруға көмектесетін әдістерге және үйренген ақпарат үшін жауапкершілікке назар аударылады. Жалпы, сыни тұрғыдан ойлау технологиясы оқу процесін қалыптастыруда және оқушының жеке басының дамуындағы мұғалімнің рөлін күшейтуде маңызды болып табылады.

Сыни тұрғыдан ойлау қабілеті бар оқушы әртүрлі интерпретация әдістерін қолдана отырып, ақпаратты талдауға және бағалауға қабілетті. Ол мәтіндегі сәйкессіздіктерді оңай тани алады және онда қолданылатын құрылымдардың түрлерін анықтай алады. Сонымен қатар, мұндай оқушы өзінің

логикалық тұжырымдарынан ғана емес, басқа оқушылардың сөздерін саралай отыра, өз көзқарасын қорғай алады.

Сыни тұрғыдан ойлайтын оқушы ақпараттың әртүрлі түрлерімен тиімді жұмыс істейді және өз мақсаттарына жету үшін әртүрлі ресурстарды пайдалана алады. Ол сондай-ақ әлемнің көпполярлығын және жалпыадамзаттық құндылықтар шеңберінде әртүрлі көзқарастардың қатар өмір сүру ықтималдығын түсіну және қабылдау арқылы ақпараттық кеңістіктермен өзара әрекеттесе алады. Осылайша, сыни тұрғыдан ойлайтын оқушы шешуші, икемді және жаңа идеяларға ашық. Ол әртүрлі жағдайларға бейімделе алады және өзінің дағдылары мен білімін қолдана отырып, мәселелерді тиімді шеше алады.

Қазақ тілі сабағында сыни тұрғыдан ойлау технологиясы келесі мәселелерді шешуге мүмкіндік береді: білім беру мотивациясы (оқу процесіне қызығушылықты арттыру және оқу материалын белсенді қабылдау); жазу мәдениеті (әр түрлі жанрдағы мәтіндерді жазу қабілетін қалыптастыру); ақпараттық сауаттылық (кез-келген күрделіліктегі ақпаратпен өзіндік аналитикалық және бағалау жұмысына қабілеттілікті қалыптастыру); әлеуметтік құзыреттілік (коммуникативті дағдыларды қалыптастыру және жауапкершілікті қалыптастыру).

Технологияның негізгі идеясы-оқудың атмосферасын қалыптастыру, онда балалар мұғаліммен бірге динамикалық жұмыс істейді, оқу процесі туралы саналы түрде ойланады, өзгереді және өздерін таниды. Сыни тұрғыдан ойлау технологиясы сабақтың құрылымын қамтиды, ол бірнеше кезеңнен тұрады: ынталандыру кезеңі, түсіндіру кезеңі және рефлексия кезеңі. Зерттеушілер бұл құрылым адамның қабылдау кезеңдеріне сәйкес келетінін айтады: алдымен осы тақырып бойынша білімді есте түсіріп, жаңа ақпаратпен таныстырып, содан кейін алған білім не үшін қажет болатынын және оны қалай пайдалану керектігін жеткізу қажет.

Бірінші кезең –мәселе бойынша оқушылардың бұрыннан бар білімдерін өзектендіруге және қорытындылауға, зерттелетін тақырыпқа қызығушылық танытуға, оқушыны сабақта және үйде динамикалық іс-әрекетке итермелеуге мүмкіндік береді. Ынталандыру кезеңінде мұғалім тек еске түсіру процесіне қатыспай, тапсырмаларды анықтайды. Оқушылар осы мәселе бойынша білгендерінің бәрін есіне алады, содан кейін жұптасып, тапсырмаларды талқылайды. Нәтижесінде жұмыс істеуге тура келетін бастапқы материал көрінеді. Жұптық жұмыс лингвистикалық сауаттылыққа ықпал етеді.

Ынталандыру кезеңінде қолданылатын әдістер (кластерлер, кілт сөздер, «Идеялар себеті», «Дұрыс - дұрыс емес мәлімдемелер») оқушыларға құрастырылған ақпаратты анықтауға мүмкіндік береді, ал тұжырымдалған ойлардың құрылымдалуы қайшылықтарды, ақпаратты іздеудің келесі жолын анықтайтын кейбір түсініксіз сәттерді анықтайды.

Сыни тұрғыдан ойлау технологиясының екінші кезеңі-мазмұнды түсіну-жаңа ақпарат алуға, оны түсінуге, бұрыннан бар біліммен салыстыруға мүмкіндік береді. Бұл кезеңде қарқынды тәуелсіз қызмет өтеді. Бұл кезеңде мұғалім оқулықтың мәтінімен, параграфымен танысуға, дәріс тыңдауға, бейнефильм көруге мүмкіндік береді. Осы кезеңде жиі қолданылатындардың бірі - "Инсерт" әдісі.

Ынталандыру және түсіндіру кезеңінде қолданылатын көптеген әдістер сабақтың үшінші кезеңіне – рефлексия кезеңіне табиғи түрде өтеді. Бұл кезең алынған барлық ақпаратты түсінуге, оны өз біліміне айналдыруға, әр оқушының зерттелетін материалға жеке көзқарасын қалыптастыруға мүмкіндік береді. Рефлексия ақпаратты жүйелеуге, жаңа идеяларды әзірлеуге, бұрын тағайындалған мақсаттарды шешуге бағытталған. Мұғалім зерттелген ақпарат негізінде шығармашылық, зерттеу және практикалық тапсырмалар береді. Рефлексия процесінде оқушылардың өз көзқарасынан түсінуге дейінгі жолын өз бетінше бағалауы маңызды. Осылайша, қазақ тілі сабақтарында сыни ойлау әдістерін қолдану оқушылардың ойлауын жандандырудың тиімді тәсілі болып табылады. Бұл тәсіл оқушыларға өздерінің шығармашылық және интеллектуалдық қабілеттерін көрсетуге ғана емес, сонымен қатар мәселелерді шешу жолдарын табуға, ақпаратты талдауға және негізделген қорытынды жасауға үйренуге көмектеседі. Сонымен қатар, қазақ тілі сабақтарында сыни ойлау әдістерін қолдану коммуникативтік дағдыларды дамытуға, өзара сыйластыққа ықпал етеді және оқушылар арасындағы өзара қарым-қатынасты ынталандырады. Мұғалімдер оқушыларға өз пікірлерін басқалардың пікірлерімен салыстыруға және әртүрлі көзқарастарды ескеруге көмектесу үшін осындай әдістерді қолдана алады. Бұл оқушылар мен мұғалімдер арасындағы жақсы түсіністікке әкелуі мүмкін.

Сыни тұрғыдан ойлау дағдылары адамдар арасындағы түсіністікті қамтамасыз ету және әлемге әртүрлі көзқарастарды қабылдау үшін қажет. Олар сондай-ақ оқушылардың шығармашылық тұлғасының өзін-өзі жүзеге асыруына ықпал ете алады. Мұның бәрі қазақ тілі сабақтарында сыни тұрғыдан ойлау әдістерін қолдануды аса маңызды етеді.

Түркістан облысы, Сарыағаш ауданы, Еңкес ауылы
«№21 Яссауи атындағы жалпы білім беретін мектебі» КММ
Информатика пәні мұғалімі, педагог-модератор
Медетова Аманкул Байбековна

АРИФМЕТИКАЛЫҚ ӨРНЕКТЕРДІҢ ЖАЗЫЛУ ЕРЕЖЕЛЕРІ

Бөлім:	PYTHON тілінде программалау
Педагогтің тегі, аты, әкесінің аты	Медетова Аманкул Байбековна
Күні:	
Сынып:	ба сыныбы
Сабақтың тақырыбы	Арифметикалық өрнектердің жазылу ережелері
Оқу бағдарламасына сәйкес оқыту мақсаттары	6.3.2.1 Python тіліндегі сызықтық алгоритмдерді жазу;
Сабақтың мақсаты	Python тілінде арифметикалық әрекеттерді қолдану арқылы өрнектерді жазады

Сабақтың барысы

Сабақтың кезеңі/ уақыт	Педагогтің әрекеті	Оқушының әрекеті	Бағалау	Ресурстар
Сабақтың басы 7 мин	1) Оқушылармен сәлемдесу, сабаққа қатысуды тексеру. 2) Достық шеңбері» тренингі Мақсаты: Топтық бірлікті нығайту. Сипаттамасы: Оқушылар шеңберге тұрып, бір-біріне жақсы сөздер немесе комплименттер айтады. Мысалы, «Сенің күлкің өте әдемі» немесе «Сен жақсы доссың». Нәтиже: Оқушылар бір-біріне жағымды эмоциялар сыйлап, достық қарым-қатынасты нығайтады. Көңіл-күйлерін көтереді. Топтарға бірігеді. 1 Python тобы 2 SketchUp тобы 3) Үй тапсырмасын тексеру. Өткен тақырыпты қайталау. Wordwall платформасы арқылы өткен сабақты сұраймын Wordwall Create better lessons quicker.	Балалар жұмыс орындарын тексереді. Оқушылар бір-біріне жақсы тілектер айтады Сұрақтарға жауап береді, әр оқушы өз пікірімен бөліседі.	Мақтау әдісі «дұрыс» әдісі бойынша бағалау 	Интербелсенді тақта, презентация

Сабақтың ортасы 31 мин	Жаңа тақырыпты меңгеру <i>Оқулықпен жұмыс.</i> Мұғалім оқушыларды жаңа ақпаратпен таныстырады, бірге талқылайды (бейнежазба, презентация, флипчарт қолдануға болады). https://yandex.kz/video/preview/16960249669862170774 Арифметикалық әрекеттерді орындау ережелерімен танысады <table><tr><th>Арифметикалық операциялар</th><th>Сипаттамасы</th></tr><tr><td>+</td><td>қосу</td></tr><tr><td>-</td><td>азайту</td></tr><tr><td>*</td><td>көбейту</td></tr><tr><td>/</td><td>бөлу</td></tr><tr><td>%</td><td>бөлгендегі қалдық</td></tr><tr><td>//</td><td>бүтін санды бөлу</td></tr><tr><td>**</td><td>дәрежелену</td></tr></table> № 1 тапсырма. <pre>print (8%2) # print (9%2) # print (13.2%5) # print (21/ 4) # print (12/ 5) # print (9 / 3) #</pre> 2 тапсырма Практикалық жұмыс Есептеулерді программада орындаңдар: 1-денгей 55-ке 5-ті қосыңдар. 100-ден 45-ті азайтыңдар. 8-ді (-11)-ге көбейтіңдер. 41-ді 12-ге бөліңдер. 2-денгей 61-ді 9-ға бөлгендегі қалдықты есептеңдер. 84-ті 11-ге бөлгендегі бүтін бөлікті есептеңдер. 22-нің 6 дәрежесін есептеңдер. 47-нің 3 дәрежесін есептеңдер. Білімді бекіту <table><tr><td>print(10 / 2) Жауабы: 5.0</td><td>print(11 * 7) Жауабы: 77</td><td>print(11 % 4) Жауабы: 3</td></tr><tr><td>print(20 // 4) Жауабы: 5</td><td>print(2 ** 4) Жауабы: 16</td><td>print(10 + 10) Жауабы: 20</td></tr></table>	Арифметикалық операциялар	Сипаттамасы	+	қосу	-	азайту	*	көбейту	/	бөлу	%	бөлгендегі қалдық	//	бүтін санды бөлу	**	дәрежелену	print(10 / 2) Жауабы: 5.0	print(11 * 7) Жауабы: 77	print(11 % 4) Жауабы: 3	print(20 // 4) Жауабы: 5	print(2 ** 4) Жауабы: 16	print(10 + 10) Жауабы: 20	Мұғалімнің ақпаратын тыңдайды, мысалдарды талдайды	«дұрыс» әдісі бойынша бағалау	Презентация, оқулық
Арифметикалық операциялар	Сипаттамасы																									
+	қосу																									
-	азайту																									
*	көбейту																									
/	бөлу																									
%	бөлгендегі қалдық																									
//	бүтін санды бөлу																									
**	дәрежелену																									
print(10 / 2) Жауабы: 5.0	print(11 * 7) Жауабы: 77	print(11 % 4) Жауабы: 3																								
print(20 // 4) Жауабы: 5	print(2 ** 4) Жауабы: 16	print(10 + 10) Жауабы: 20																								
Видеосабқты көреді	Тапсырманы орындайды, шыққан нәтижеге талдау жасайды	«дұрыс» әдісі бойынша бағалау	Оқулық, Жұмыс дәптерлері, жұмыс парағы, компьютер																							
Дескрипторлар: - анықтамаларды жазады - кестені толтырады - анықтаманы жазады	- өрнектерді программалау тіліне аударып жазады; - өрнектерді программалау тіліне аударып жазады;	«дұрыс» әдісі бойынша бағалау	https://learningapps.org/watch?v=p1hk_tught25																							
- интерактивті тапсырманы орындайды;																										
Сабақтың соңы 7 мин	Үй тапсырмасы: 107-бет, 5-тапсырма Рефлексия. Рефлексия “Ашық микрофон” әдісі Сабақтан қандай әсер алдыңдар? Сабақта өзіне не ұнады?	Үй тапсырмасын жазады	Өзін-өзі бағалау																							
Өз жұмыстарын бағалайды																										

**Жамбыл облысы әкімдігінің білім басқармасы Жуалы ауданының білім бөлімінің
"№ 1 бөбекжай-балабақшасы" МКҚК
Тәрбиеші
Жусупова Ләззат Нуруллаевна**

«ТОРҒАЙ МЕН МЫСЫҚ» ӘНГІМЕСІ

Міндеттері:

Әңгіме мазмұнын түсінуге үйрету. Әңгіменің мазмұнына байланысты сұрақтарға жауап беруге дағдыландыру. Диалог сөздерді мәнеріне келтіре айту дағдысын, өзіне айтылған сөздерді ынта қойып тыңдауды және түсінуді қалыптастыру. Құстарға аяушылық сезімін ояту.

Алдын ала жұмыс:

Қыстап қалатын құстар жайлы түсінік беру, құстар туралы тыйым сөз үйрету.

Тыйым сөз жаттау:

«Құстың ұясын бұзба»

«Торғайға тас атпа»

Әдіс-тәсілдер:

Әңгімелеу, түсіндіру, сұрақ-жауап, мнемотехника.

Қажетті құрал-жабдықтар, көрнекіліктер:

Жылжымалы суреттер, қораптағы торғай, «Торғай мен мысық» әңгімесі.

Сөздік жұмыс:

Қамқорлық, аяушылық.

Эмоционалдық оң көзқарасты қалыптастыру.

Тәрбиеші балаларға жыл құстары жайлы алған білімдерін анықтауға арналған сұрақтар қояды:

Балалар, қазір жылдың қай мезгілі? (балалардың жауабы).

Қыс мезгілінде қыстап қалатын қандай құстарды білесіңдер? (балалардың жауабы).

(Осы кезде торғайдың шырылдаған дауысы естіледі)

Тәрбиеші:

Балалар, мынау ненің дауысы? (балалардың жауабы).

Балалар тыңдап, торғайдың дауысы Болат деген баланың ауласынан шығып жатқанын біледі.

Тәрбиеші әңгіме айтады:

«Торғай мен мысық»

Қыс мезгілі. Торғайдың азығы таусылды. Бір кезде жан-жағына алақтап қарап, айнала ұшып, үйдің терезесіне келіп қонды. Ішке үңіліп қараса, үстелдің үстінде нанның қиқымы бар екен.

Анықтап қараса, мысықтың қызыл көздері өзіне тесіле қарап отыр.

Торғай қорыққанынан ұша жөнелді.

Болат торғайды көріп, терезені ашып, үйіне кіргізді.

Ол торғайға тамақ беріп, күтім жасады. Бірнеше күннен кейін торғай сауығып, Болат оны далаға ұшырды.

Торғай ағашқа барып қонып, нәзік үнімен шик-шиқ етіп қуанды.

Сұрақтар:

Балалар, сендерге әңгіме ұнады ма?

Торғайдың көмек сұраған дауысы кімнің ауласынан естілді?

**Түркістан облысы, Сарыағаш ауданы, Еңкес ауылы
«№21 Яссауи атындағы жалпы білім беретін мектебі» КММ
География пәні мұғалімі, педагог-модератор
Аширова Гаухар Арапбаевна**

ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ КӨШІ-ҚОН

Бөлім:	Бөлім 4. Әлеуметтік география. 4.1 Халық географиясы	
Педагогтың аты-жөні	Аширова Гаухар	
Күні:		
Сынып: 9 «б»	Қатысушылар саны:	Қатыспағандар саны:
Сабақтың тақырыбы:	Қазақстандағы көші-қон	
Оқу бағдарламасына сәйкес оқу мақсаттары:	9.4.1.2 дүниежүзі халқының басты көші-қон бағыттарын, себеп-салдарын түсіндіреді. 9.4.1.3 Қазақстандағы көші-қон үдерістерін талдап, басты бағыттарын анықтайды 9.4.1.4 көші-қон саясатының өзіндік үлгісін ұсынады	
Сабақтың мақсаты:	● Қазақстандағы көші-қон үдерістерін талдап, басты бағыттарын анықтайды, көші-қон саясатының өзіндік үлгісін ұсынады; ● Қазақстандағы миграция саясатына қатысты мемлекеттік бағдарламаларды таныстырады:	

Сабақтың барысы:

Сабақтың кезеңі/ уақыт	Педагогтің әрекеті	Оқушының әрекеті	Бағалау	Ресурстар
1. Басы: Ұйымдастыру кезеңі 7 минут	1.Сәлемдеседі. Оқушылардың қатысуын тіркейді. Оқушыларды «Қаламсап» әдісі арқылы топқа бөледі: 1-топ: Демография 2-топ: Миграция 3-топ: Диаспора Үй тапсырмасын сұрау Қазақстандағы ұлт өкілдері мен дін жайында сұрақ қояды. 1.Қазақстандағы халық саны қанша? 2.Елімізде тұратын негізгі этнос өкілдерін ата. 3.Қазақстандағы сан жағынан қандай ұлттар көп? 4.Славян ұлттары қай өңірлерде көп кездеседі? 5.Ұйғырлар мен дүнгендер ше? Бұлай орналасуға не себеп? 6.Ел тұрғындары ұстанатын негізгі 3 діннің пайыздық көрсеткіштерін атаңдар. 7.Зайырлы мемлекет деген не? 8.Толеранттылық сөзінің мағынасын қалай ашасыңдар? 9.Ассамблея деген не?	1.Мұғаліммен сәлемдеседі. Топтарға бөлінеді. Оқушылар қол көтере отырып, кезектесе сұрақтарға жауап береді. Зайырлы мемлекет Қазақстан Республикасында діни мекемелер мен дін ұстаудың мемлекеттен бөлектігін білдіреді және бұл жағдай Қазақстандағы ислам мен православиелік, тағы да басқа нанымдық ағымдарға бірдей қатысты.	1.Жарайсыңдар!	«Қаламсап» әдісі Түсті қаламсаптар

	10.Қазақстан халқы ассамблеясы қашан құрылды, мақсаты қандай?			
2.Жаңа тақырыпқа кіріспе: 7 мин.	1.ЖИ демограф Мақаш Тәтімов 2. Қазақстандағы халықтың көші-қоны. Миграциялық саясат тақырыбына кіріспе білімдерді Миграция жайындағы медиафайлды көрсетеді. презентация арқылы таныстырады. 1-тапсырма. Жұптық жұмыс Сәйкестендіру тапсырмасы. ДЖ халқы және Қазақстан халқының миграциясы. Wordwall бағдарламасы арқылы сәйкестендіру тестін жұп болып орындайды https://wordwall.net/ru/resource/28686718	2. Оқушылар педагогты тыңдайды, миграция жайындағы медиафайлды лэдэкраннан қарайды. Демограф - Мақаш Тәтімов WordWall бағдарламасында дайындалған жеке жұмысты орындайды.	3 ҚБ Бағалау парақтары.	Презентация Медиафайл Интербелсенді такта, Wordwall бағдарламасы
3.Ортасы. Топтық жұмыс 20 минут. (Орындау :15мин Баяндау :5мин)	Топтық жұмыстың тапсырмасын таратады. 2-тапсырма.Топтық жұмыс: 1-топ. 1.Ел тұрғындарының қоныс аудару себептерін айтыңыздар 2.Ел аумағындағы көші-қон ағынын құрайтын көшбасшы аумақтарды жіктеп, атаңыздар 3.1990жылдардан бастапқы көші-қон үдерісін түсіндіріңіздер. 2-топ. 1. Көші-қон кезіндегі миграция сальдосын есептейді. Оң сальдо мен теріс миграциялық сальдон кезеңдерін анықтайды. 2. Репатрианттардың Қазақстан көші-қон үдерісіндегі ролін түсіндіріңіздер. 3. Қазақстандағы тарихи кезеңдердегі миграциялық геоакпараттар айтыңыздар. 3-топ. 1.Сыртқы иммигранттар саны бойынша көшбасшы аймақтарды атаңыздар 2.Қазақстандағы көші-қон үдерісіне байланысты проблемаларды жіктеп, айтыңыздар. 3.Қазақстанның көші-қон саясатын,мақсатын,заңдарды, Миграциялық бағдарламаларды таныстырыңыздар	3.Топтық жұмысты слайдтағы деректерді қолданып орындайды. Топтар берілген тапсырма жұмыстарын интерактивті тактадан берілген слайдпен таныстырады.Топтар бірін-бірі тыңдай отырып қолдарына берілген парақшадағы сәйкестікті анықтап тапсырмасын орындайды	3.Топтық тапсырма. ҚБ 3балл	3.Оқулық,суреттер,мәтіндер, презентация, ғаламтор
5 мин.	3-тапсырма.Жеке жұмыс: Қорытынды кезең. Оқушылар педагог берген слайд деректерін зерделей отырып қорытынды тест сұрақтарының дұрыс жауаптарын анықтайды Google classroom 3-тапсырма жеке жұмыс https://onlinetestpad.com/m5ri7mp4ahuwa	4.Сәйкестік тапсырмасын орындап береді.		

	1. Жауабы с; 2. Жауабы с; 3. Жауабы а, f, h; 4. Жауабы: b; 5. 1-B, 2-A; 6. Жауабыа, d, e, h; 7. 1-A, 2-B; 8. 1-B, 2-A		4. Танымдық кері байланыс. ҚБ 4балл	4. Ғаламтор.
Сабақтың соңы: 6 минут.	4. Оқу мақсатын ашып кері байланыс жасау.	5. Оқу мақсатына жеткенін анықтайды	ҚБ бәрекелді	5. Слайд

Шығыс Қазақстан облысы Марқакөл ауданы Төсқайың ауылы
«Төсқайың орта мектебі» КММ
Қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі
Қизатолда Назгүл Нұрланқызы

ҚАЗАҚ ТІЛІ МЕН ӘДЕБИЕТІ САБАҚТАРЫН ОҚЫТУДА ЗАМАНАУИ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУ

Қазіргі заманғы оқытудың мақсаты - Қазақстан Республикасының әлеуметтік және саяси өміріне тиімді қатысуға дайын бәсекеге қабілетті тұлғаны даярлау. Қазіргі заманғы оқытудың міндеттері оқушыларды патриоттыққа тәрбиелеу, адам құқықтары мен бостандықтарын құрметтеу, табысты және тиімді қызметке дайын құзыретті, белсенді, шығармашылық тұлғаны қалыптастыру болып табылады.

Жалпы педагогикалық практикада "оқытудың белсенді әдістері мен формалары" термині бұрыннан қолданылып келеді. Ол оқушылардың оқу іс-әрекетінің жоғары деңгейіне жететін педагогикалық технологиялар тобын біріктіреді.

Қазіргі білім туралы ғылым білім беру процесінде ең маңызды нәрсені – әр оқушының жеке басын, оның белсенділігін дамытуды қамтамасыз ететін педагогикалық технологияларды құру қажеттілігі туындаған сәтке жақындады. Оқушы өз жұмысының жаңа нәтижелерін алуға және болашақта оларды практикалық іс-әрекетте сәтті қолдануға ұмтылуы үшін осындай оқу жағдайларын жасау қажет.

Бүгінгі таңда біз оқушыларымыздың не күтетіні туралы ойланбай тұра алмаймыз. Болашақ олардан таңдалған мамандық бойынша ғана емес, сонымен қатар заманауи технологиялар саласында да үлкен білім қорын талап ететіні белгілі. Бүгінгі таңда ұсыныстардың көпшілігі минималды компьютерлік білімді қажет етеді, сондықтан мамандарды даярлау кезінде заманауи ақпараттық технологиялар біздің өмірімізге тереңірек енетінін ескеру өте маңызды.

Қазіргі мектеп мұғалімнен оның кәсібилігін арттыруды, атап айтқанда, сабақта оқушылардың іс-әрекетін ұйымдастыруды таңдауды талап етеді. Қазақ тілі объективті түрде күрделі мектеп пәндерінің бірі болып табылады және көптеген оқушыларға қиындық туғызады. Сонымен қатар, әр сыныпта осы пәнге қабілеті айқын оқушылар саны бар.

Мұғалімнің міндеті – оқуды ұйымдастырудың икемді түрлерін іздеу.

Мен өз жұмысымда ойын технологиялары, топтық технологиялар, денсаулық сақтау, технология - лары, компьютерлік технологиялар, тұлғаға бағытталған технологиялар сияқты педагогикалық технологияларды қолданамын.

Топтық жұмыс. Бұл жерде негізгі педагогикалық ереже: оқушыларды күшті және әлсіздерге бөлу емес, балаларды бірлескен-топтық оқу іс-әрекеті арқылы өзара оқытуды ұйымдастыру. Міндеттері: әр оқушыны танымдық қажеттіліктердің қалыптасуы мен дамуын қамтамасыз ететін іс-шараларға қосу. Сынып 2-3 топқа бөлінеді. Топтардағы балалар әртүрлі даму деңгейімен ұйымдастырылған. Топтар тапсырмалар алады. Тапсырмалар бәрін орындайды, ал бір-біріне сауалнама жүргізіледі, түсінбеген сұрақтарын бір-бірімен талқылайды. Осылайша, барлық оқушылар барлық пайдалы уақыттарын сабақтың басты мақсатына жетуге жұмсады.

II. Сабақтарда оқушылардың денсаулығына зиян тигізбеу үшін түрлі жатыңуларды қолдану технологиялары.

Тапсырмалар: оқушыға шаршауды, көңілсіздікті, қанағаттанбауды жеңуге көмектесу. Оқушылар мұғалімнің эмоционалды көңіл-күйін түсіру қабілетіне ие, сондықтан сабақтың алғашқы минуттарынан бастап сәлемдесуден бастап сіз ізгі ниет ортасын, жағымды эмоционалды көңіл-күй қалыптастыруыңыз керек. Сабақтарда мен невроздарға, интракраниальды қысымға жағымды әсер ететін көзге арналған қарапайым жаттығуларды қолдануға болады; физикалық минуттар, энергия жаттығулары (бұл қысқа жаттығулар, сабақтың басында сыныпты, топты іс-әрекетке дайындайды немесе сабақ барысында сыныппен әр оқушының энергиясын қалпына келтіреді), бүкіл денеге белсенді әсер етеді.

III. Ойын технологиясын ұғымдарды игеруде, тақырыпты зерттеуде, жаңа материалды түсіндіруде және оны бекітуде, сөйлеу әрекетінің ауызша түрлерін оқытуда қолдану.

Ойын технологиясының міндеттері:

- оқушылардың коммуникативті белсенділігін арттыру;
- балалар арасында рөлдерді дұрыс бөлу, өйткені олардың сөйлеу дайындығының әр түрлі деңгейі бар;

- өзара көмек жағдайын, белсенді ауызша-сөйлеу қарым-қатынасын, оқушылардың эмоционалды жағдайын құру, бұл материалды игеру сапасына және ойын нәтижесіне әсер етуі мүмкін. Сонымен қатар, сабақ барысында дәстүрлі емес сабақ түрлерін қолдануға болады, мысалы: экскурсия, саяхат, ойын. Ойын барысында оқушылар ұсынылған жағдайда еркін бағдарланады, импровизация жасай алады. Олар сабаққа қызығушылық танытады. Рөлдік ойында жұпта, топ құрамында жұмыс істеуге мүмкіншіліктер жоғары.

IV. Компьютер оқу процесінде маңызды және жаңа құралдардың бірі болып табылады. Оны пайдалану жаңа ақпараттық технологиялардың пайда болуына ықпал етті. Компьютерлік технологиялар қазақ тілін оқытудың негізгі әдістерін іске асыруға мүмкіндік береді: көрсету, түсіндіру, түзету, білімді бағалау. Қазақ тілі сабақтарында компьютерді пайдалану:

- оқылатын тілдік құбылыстарға оқытуды көрнекі түрде ұсынуға;
- оқылатын тілде сөйлеу дағдыларын қалыптастыруға көмектеседі;
- білімді, белгілі бір дәрежеде дағдыларды қалыптастыруды бақылау.

V. Сондай-ақ, жеке тұлғаға бағытталған технологияларды қолдана отырып, мен білімнің белгілі бір мөлшерін беріп қана қоймай, олардың оқуға, шығармашылық жұмысқа деген қызығушылығын дамытуды басты міндет ретінде қоямын. Олар:

- алған білімдерін өз бетінше пайдалануға ұмтылу;
- жеке тәсілді ескеру;
- оқу процесін диалог түрінде, оқушымен демократиялық стильде құру.

Осындай жаңашылдықтың бір жолы-мен әр түрлі дидактикалық материалдың дамуы мен қолданылуын көремін, оны құру оқулық тапсырмаларындағы шектеулерді толтыруға, оқушылардың шығармашылық белсенділігін арттыратын оқыту формаларын әртараптандыруға мүмкіндік береді. Мұндай карточкаларды қолдану арқылы оқушылар түрлі дағдыларға ие болады. Оқушылар жаңа нәрселерді үйреніп, біліп, есте сақтап, шығармашылықпен айналысып жатқанын байқамайды.

Зияткерлік дағдыларды мақсатты дамытудың ең тиімді әдістерінің бірі - "Сыни ойлауды дамыту" технологиясын қолдану. Бұл технология білімнің әртүрлі салаларында өсіп келе жатқан және үнемі жаңарып отыратын ақпараттық ағынмен жұмыс істей білу сияқты білім беру нәтижелеріне қол жеткізуге мүмкіндік береді; өз ойларын (ауызша және жазбаша) басқаларға қатысты анық, сенімді және дұрыс жеткізе білу; әртүрлі тәжірибелерді, идеялар мен идеяларды түсіну негізінде өз пікірін дамыта білу; проблемаларды шеше білу; өз бетінше оқумен айналысу қабілеті (академиялық ұтқырлық); топта ынтымақтасу және жұмыс істеу қабілеті; басқа адамдармен сындарлы қарым-қатынас орнату қабілеті.

Осылайша, қазақ тілі сабақтарында жаңа технологияларды қолдану пәнге деген қызығушылықты қалыптастырады, танымдық және ойлау қызметін, шығармашылық қабілеттерін жандандырады, байқағыштықты дамытады.

Түркістан облысы, Сарыағаш ауданы, Еңкес ауылы
«№21 Яссауи атындағы жалпы білім беретін мектебі» КММ
Информатика пәні мұғалімі, педагог-модератор
Ақжигитова Айзат Болатбековна

АРИФМЕТИКАЛЫҚ АМАЛДАРДЫҢ ЖАЗЫЛУ ЕРЕЖЕЛЕРІ

Бөлім:	PYTHON тілінде программалау	
Педагогтің тегі, аты, әкесінің аты	Ақжигитова Айзат	
Күні:		
Сынып: 6	Қатысушылар саны:	Қатыспағандар саны:
Сабақтың тақырыбы	Арифметикалық амалдардың жазылу ережелері	
Оқу бағдарламасына сәйкес оқыту мақсаттары	6.3.2.1 Python тіліндегі сызықтық алгоритмдерді жазу;	
Сабақтың мақсаты	Python тілінде арифметикалық әрекеттерді қолдану арқылы өрнектерді жазады	

Сабақтың барысы

Сабақтың кезеңі/ уақыт	Педагогтің әрекеті	Оқушының әрекеті	Бағалау	Ресурстар
Сабақтың басы	1) Оқушылармен сәлемдесу, сабаққа қатысуды тексеру. 2) Таңғы комплимент» тренингі Мақсаты: Топтық бірлікті нығайту. Сипаттамасы: Оқушылар шеңберге тұрып, бір-біріне жақсы сөздер немесе комплименттер айтады. Мысалы, «Ерекшесің» немесе «Сен бақытты жансың». Нәтиже: Оқушылар бір-біріне жағымды эмоциялар сыйлап, достық қарым-қатынасты нығайтады. ды. Көңіл-күйлерін көтереді. 1) сандар тобы 2) таңбалар тобы 3) Үй тапсырмасын тексеру. Өткен тақырыпты қайталау. Word woll платформасы арқылы сәйкестендіру тапсырмаларын орындау Миға шабуыл. Топтардың аттарына байланыстыра отырып сабақтың тақырыбын анықтау.	Балалар жұмыс орындарын тексереді. Оқушылар бір-біріне жақсы тілектер айтады Сәйкестендіру тапсырмаларын орындайды. Жаңа ақпараттармен танысады, керегін дәптерлеріне жазып алады.	Мақтау «Асық әдісі» әдісі бойынша бағалау	Интербелсенді тақта, презентация Интербелсенді тақта Презентация

Сабақтың ортасы	Жаңа тақырыпты меңгеру <i>Оқулықпен жұмыс.</i> Мұғалім оқушыларды жаңа ақпаратпен таныстырады, бірге талқылайды (бейнежазба, презентация, флипчарт қолдануға болады). https://yandex.kz/video/preview/16960249669862170774 Арифметикалық әрекеттерді орындау ережелерімен танысады Амалдардың ор <table><tr><th>Амалдар таңбасы</th><th>Амалдар атауы</th></tr><tr><td>+</td><td>Қосу</td></tr><tr><td>-</td><td>Азайту</td></tr><tr><td>*</td><td>Көбейту</td></tr><tr><td>/</td><td>бөлу</td></tr><tr><td>//</td><td>Бүтін бөлігін анықтау</td></tr><tr><td>%</td><td>Қалдық бөлігін анықтау</td></tr></table> Практикалық жұмыс: Компьютерде практикалық тапсырма № 1 тапсырма. <code>print(15+5)</code> қосады <code>print (20+-3)</code> азайтады <code>print (13.4+7)</code> бүтін сан мен нақты санды қосады № 2 тапсырма <table><tr><th>Python-ның бағдарламасы</th><th>Шығарылуы</th><th>Нәтиже</th></tr><tr><td><code>print(2+3)</code></td><td></td><td></td></tr><tr><td><code>print(25//3)</code></td><td></td><td></td></tr><tr><td><code>print(2-3)</code></td><td></td><td></td></tr><tr><td><code>print(25%3)</code></td><td></td><td></td></tr><tr><td><code>print(2*3)</code></td><td></td><td></td></tr><tr><td><code>print(3/2)</code></td><td></td><td></td></tr><tr><td><code>print(2**3)</code></td><td></td><td></td></tr><tr><td><code>print(3.0/2.0)</code></td><td></td><td>Активация Windows Одноразовая активация Windows раздел "Параметры".</td></tr></table> Сергіту сәті Көз жаттығулары Екі көзімізбен солға қараймыз, осылай 5 секунд тұрамыз Екі көзімізбен бірге оң жақ нығамызға қараймыз, 5 секунд тұрамыз Екі көзімізбен жоғары қарау Екі көзімізбен төмен қарау Бекіту Оқулықтан 107 беттегі компьютерде орындайық тапсырмаларын орындайды	Амалдар таңбасы	Амалдар атауы	+	Қосу	-	Азайту	*	Көбейту	/	бөлу	//	Бүтін бөлігін анықтау	%	Қалдық бөлігін анықтау	Python-ның бағдарламасы	Шығарылуы	Нәтиже	<code>print(2+3)</code>			<code>print(25//3)</code>			<code>print(2-3)</code>			<code>print(25%3)</code>			<code>print(2*3)</code>			<code>print(3/2)</code>			<code>print(2**3)</code>			<code>print(3.0/2.0)</code>		Активация Windows Одноразовая активация Windows раздел "Параметры".	Мұғалімнің ақпаратын тыңдайды, мысалдарды талдайды	«Асық әдісі» әдісі бойынша бағалау	Презентация, оқулық
Амалдар таңбасы	Амалдар атауы																																												
+	Қосу																																												
-	Азайту																																												
*	Көбейту																																												
/	бөлу																																												
//	Бүтін бөлігін анықтау																																												
%	Қалдық бөлігін анықтау																																												
Python-ның бағдарламасы	Шығарылуы	Нәтиже																																											
<code>print(2+3)</code>																																													
<code>print(25//3)</code>																																													
<code>print(2-3)</code>																																													
<code>print(25%3)</code>																																													
<code>print(2*3)</code>																																													
<code>print(3/2)</code>																																													
<code>print(2**3)</code>																																													
<code>print(3.0/2.0)</code>		Активация Windows Одноразовая активация Windows раздел "Параметры".																																											
Сабақтың соңы	Үй тапсырмасы: Арифметикалық амалдарға мысалдар келтіріңдер%,//,*. Өрнектер мен нәтижелерді дәптерге жазыңыз. Рефлексия. Рефлексия “Ашық микрофон” әдісі Сабақтан қандай әсер алдыңдар? Сабақта өзіңе не ұнады?	Мұғалімнің ақпаратын тыңдайды, мысалдарды талдайды	«Асық әдісі» әдісі бойынша бағалау	Презентация, оқулық																																									

**Қызылорда облысы, Шиелі ауданы
№219 Ыбырай Алтынсарин атындағы орта мектебі
Бастауыш сынып мұғалімі
Ақылбекова Сымбат Русланбекқызы**

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТІН ДАМУЫ

Қазіргі таңда еліміздің болашақ ұрпақтарын тәрбиелеу бағытындағы білім беру мәселесі - мемлекетіміздің басты ұстанымдарының бірі. Осы ұстанымға жетудің бірден – бір жолы: әлемдік білім кеңістігінен орын алу, өркениетті, қуатты елдер қатарына қосылу болып табылады. Оқытудың инновациялық технологияларын пайдалана отырып білім сапасын арттыру, сондай – ақ рухани жан дүниесі бай, жан – жақты дамыған ұрпақ тәрбиелеу - осы ұстанымдардан туып отырған өзекті мәселелердің бірі.

Бүгінгі таңда білім саласының алдында дайын білімді, дағдыларды меңгеретін, қайталайтын ғана емес, шығармашылық бағытта жұмыс істейтін, тың жаңалықтар ашатын, біртума ойлау қабілетімен ерекшеленетін жеке тұлға қалыптастыру міндеті тұр.

Оқушының шығармашық іс - әрекетіне жағдай тудыру дегеніміз – оқушыны ойлай білуге үйрету екені сөзсіз. Бүгінгі таңдағы жаңаша білім беру міндеттерін негізі үш мақсат қана шеше алады. Олар- дүниетанымдылық, шығармашылық және терең білімділік.

«Мұғалім әрдайым ізденісте болса ғана шәкірт жанына нұр құя алады» - деп Ахмет Байтұрсынұлы айтқандай мұғалімнің ізденісі жан-жақтылығы, құзіреттілігі арқылы айқындалса, сол құзіреттілік оқушы шығармашылығы арқылы көрінеді. Мектеп қабырғасында оқытылатын пәндер бойынша дарындылық танытқан оқушылардың шығармашылық қабілетін дамыту өз ісіне жауапкершілікпен қарайтын мұғалімнен педагогикалық - психологиялық көріністі талап етеді. «Шығармашылық» ұғымының жалпы теориясын зерттеген С.Л.Рубинштейн «оқушы шығармашылығының ерекшелігі оның сапалы түрде мақсатты әрекет жасауымен анықталады» - дей келе, «шығармашылық, шешімінің нәтижесі баланың өзі үшін жаңалық болса жеткілікті» екендігін айтады, яғни баланың шығармашылық өнімді еңбегі оның жеке тәжірибесімен салыстырылады.

«Қыран – түлегіне қайыспас қанат сыйлайды, ұстаз – шәкіртіне талап сыйлайды» деген халқымыздың қанатты сөзі ұстаз арқылы дарыған талаппен ұрпақтың алысқа ұшатынын меңзешген сияқты. Еліне қорған, ұлтына қамқор болар ұрпақтың қашанда көңілі ояу, айналасындағы өзгерістерге сын көзбен қарай білуі, пікір, қорытынды айтып, шешім қабылдай алуы қажет – ақ. Міне, бұл биік – оқушының шығармашылығы арқылы келетін іс. ендіше оқушыларды шығармашылыққа баулуды алғаш мектепке келген сәттен бастап – ақ қолға алу керек.

Бастауыш сынып - оқушысы тұлғасы мен санасының дамуы қуатты жүретін, ерекше құнды қайталанбас кезең. Сондықтан бастауыш білім- үздіксіз білім берудің алғашқы басқышы, қиын да жауапты жұмыс. Бастауыш мектеп балаға белгілі бір білім беріп қана қоймай, оны жалпы дамыту, яғни сөйлеу, оқу, қоршаған орта жөнінде дұрыс көзқарас қалыптастыру, талдау жасауға үйрету, ойын дұрыс айтуға, салыстыра білуге, дәлелдеуге, сөйлеу мәдениетіне үйретеді. Дамыта оқытудың ең басты мақсаты- баланы оқыта отырып, оны шығармашылық бағытта жан-жақты дамыту. Оқушылардың шығармашылық қызығуын ояту, ана тіліне сүйіспеншілігін қалыптастыру өте маңызды іс. Мұндай іс мұғалімнен көп ізденуді талап етеді. Шығармашылық дегеніміз- адамның өмірінде өзін-өзі таңуға ұмтылуы, өз бетінше

ізденуі. Өмірде дұрыс жол табу үшін адам дұрыс ой түйіндеп, өздігінен сапалы дәлелді шешімдер қабылдай білуге үйренуі керек.

Шығармашыл адам жаңашыл, ізденімпаз болады, алдына қойған мақсаттарын жүзеге асыру барысында кездескен кедергілерді жеңе алады, үздіксіз ізденіп отырады.

И.Д. Левидовтың пікірінше, оқушылардың шығармашылық қабілеттері деп іс-әрекет қорытындысында жаңа бір нәрсені үйренулері және оқушылардың даралық бейімділіктерінің, қабілеттерінің, тәжірибелерінің көрінуі болып табылады. Оқушылардың шығармашылық қабілетін танып білу үшін олардың қабілет деңгейін әр алуан болатынын ескеру керек. Қабілетін анықтау үшін психологиялық тесттер қолдануға болады. Көптеген психологтар оқушылардың жасы өскен сайын нерв жүйелерінің мүмкіндіктері кеңейіп, қалыптастырып отыратындығын, бірақ оқушының дамуы үшін ең қажетті, құнды қасиеттерінің біртіндеп жоғалып отыратындығымен түсіндіре отырып, бала қабілеттерінің дамуы үшін ең қымбатты кезеңді тиімді пайдаланып алуға асығу керектігін ескертеді. Бастауыш сынып оқушыларының жас ерекшеліктеріне сай зейіні тұрақсыз, қабылдау мүмкіндіктері де әр алуан болады.

Бейімділік – бұл адамның белгілі бір іс - әрекетпен айналысуға бет бұрысы, оған көңілінің аууы, оянып келе жатқан қабілеттің алғашқы белгісі. Сондықтан да біздіңше, балалық кезде ерекше көзге түсетін бейімділіктердің келешекте олардың қабілеттерінің көрсеткіштері екенін ескеріп, оқушылардың бейімділіктерін дер кезінде көре біліп, оларды соған сәйкес қабілеттерді дамыту біздің міндетті борышымыз екенін ұмытпауымыз керек.

Бастауыш сынып оқушыларының шығармашылық қабілеттерін дамыту жөнінде И.П.Волновтың айтқан пікірі өте құнды. Ол балалардың әр саладағы қабілеттерін айқындау, дамытуға қажетті, тиімді жағдай туғызуы, бірінші сыныптан бастап балалардың қабілеттерін, бейімділіктерін дамытатын дербес, өздігінен орындайтын шығармашылық тапсырма жүйесін құру, оны сыныптан тыс жұмыстар арқылы да жүзеге асыруға болады дейді. Сондықтан да бастауыш сынып оқушыларының шығармашылық жұмыс қабілеттерін олардың өз беттерімен меңгерген білімдерін, іскерліктерін, дағдыларын пайдалана отырып, өздеріне бұрыннан белгісіз жаңадан бір нәтиже алуы деп түсінеміз.

Оқушының шығармашылықпен айналысуына қоршаған ортасы, ата – ана, мектеп қолайлы жағдай туғызуы керек. Мұғалімнің міндеті шығармашылық бағыт – бағдар беріп отыру. Шығармашылықпен жеке дара оқушы емес, сыныптағы барлық оқушылар айналысу үшін мүмкіндік керек. Мұндай іске белгілі бір тақырыпта пікір – сайыстар өткізудің маңызы зор. Күнделікті сабақта өтілген тақырып бойынша оқушының ойын білу, сол тақырып бойынша көзқарасын білдіруі, шығарманы талдауы – шығармашылық қабілетті арттырудың бір жолы. Шығармашыл қабілетті дамытуды ең алдымен, қарапайым нәрселерді суреттей білуден бастаған жөн. Бала күнделікті өмірдеөзі көріп жүрген оқиғаларды баяндай білуі, оған өз түйсігімен қарап, өд жүрегімен сезініп, ішкі жан дүниесіндегі тебіреністі әңгімелей білуге үйрету керек.

Оқушылардың шығармашылық қабілетін дамытуда логикалық тапсырмалардың да маңызы зор. Логикалық тапсырмалар оқушыларды белсенділікке тәрбиелеуге, өз бетінше іздене білуге дағдыландыру, икемділік пен шеберлілікке баулу мақсатында пайдаланылады.

Бастауыш сыныптағы оқытудың мазмұнында ерекше орын алатын пән – ана тілі. Ана тілін үйрету – сөздерді түсініп, меңгеріп оқу, жаттау, олардың жүйесін, өзгеру заңдарын білу ғана емес, тіл үйрену мен қатар, бала сансыз көп ұғымдарды, ойларын, сезімдерін, сұлу үлгілерін, ойлау жүйесін де меңгереді. Ана тілін оқып-үйрену арқылы олар Қазақстанның мәртебесін көтере туған халқының өткені мен бүгіні, болашағы жайында мол мағлұматтар ала отырып, танымдық, тәрбиелік, білім-дағдыны үйренері хақ. Өтілетін әр сабақ белгілі бір мақсатқа құралған, оқушы танымы мен дүниетанымын қалыптастыра отырып шығармашылыққа баулуы тиіс. Ол үшін мұғалім күнделікті сабаққа жете ізденіп, жаңа технологияны шебер пайдаланса, сабақ өз мақсатына жеткен шығармашылыққа бағдарланған, оқушы дүниетанымын байытатын бірден-бір сабақ болар еді. Қай сабақ болмасын «мынау оның білімдік жағы, мынау тәрбиелік жағы» деп бөліп жаруға болмайды. Себебі білім мен тәрбие-әркез егіз үрдіс. Шебер мұғалім осы екі қасиетті оқушы бойына дарыта оқыта отырып, оқыту әдісін, жаттықтыру жұмысын, қолданылатын көрнекілік түрлерін оқушының жас ерекшелігін ескере отырып, қабілеті мен ынтасына қарай тандай білсе, өзі көздеген мақсатына жетеді.

Оқушылардың шығармашыл қабілеттерін әр түрлі әдіс тәсілдерін қолдана отырып арттыруға болады. Олар мынадай:

- Тақырыпты мазмұнына қарай жинақтау;

- Арнаулы бір тақырыпта пікірталас тудыру;
- Логикалық ойлауын дамытатын ойындармен берілген тапсырмаларды шешу (анаграмма, сөзжұмбақ, ребус, құрастырмалы ойындар, т.б)
- Әңгіменің ұқсастығын салыстыру, бөліктерге бөлу, ат қойғызу;
- Қиялдау арқылы сурет салғызу, рөлге бөліп оқыту;
- Мәтін кейіпкерлеріне мінездеме беру;
- Ой шапшаңдығын, сөз байлығын дамытуда өлең шумақтарын құрастыру;
- Мәтін, ертегі, әңгімені өз бетінше аяқтау.

Осындай әдіс – тәсілдерді үнемі жүргізу оқушыларды шығармашылыққа баулуға, шәкірт бойындағы қабілет көзін ашып, тілін байытуға, қиялын ұштауға, өз бетінше ізденуге зор әсерін тигізеді. Бала бойындағы қабілетті ашу – оқушыны шығармашылық бағытта дамуына жете мән беруі болып табылады.

Бала мен мұғалім арасындағы қарым-қатынастағы сезім байланысын орнатып, үйлесімділікке қол жеткізуге Ш. Амонашвилидің мұғалімдерге берген кеңесін берген кеңесін де басшылыққа алуға болады. Ол: *«Педагогикалық процесте баламен тіл таба білу, яғни балаға өз ойын, талғамын, көңіліндегісін айтуға мұрсат беру тәрбиешіден көп шеберлікті талап етеді. Осынау қарым- қатынаста бала жанының қозғалысы ұстаз жанының қозғалысымен үйлесім тапқан кезде бала өз бойындағы табиғи дарынын ашады, ал мұғалім өзінің шығармашылық жігер қуатының жемісін көруге мүмкіндік алады. Басқаша айтқанда, бала шығармашылығы мұғалім шығармашылығымен ұштасып кетеді. Мұндай жағдайда рухани тұтастық пайда болады»* - дейді.

Шығармашылықпен айналысқан оқушының ойы жүйрік, тұғыры биік азамат болып қалыптасады. Ана тілімен қатар қазақ тілі сабағы да сөзбен жүргізілетін жұмыс сөздерді байланыстырып сөйлеуге, әңгіме айтуға, шығарма жазуға көмектеседі. Сөздік жұмысы оқушыны бір жағынан ойлауға жетелесе, екінші жағынан қызығушылығын оятып, шығармашылық қабілетін арттыруға, белсенділікке ынталандырады. Мысалы:

1. Берілген сөздердің ішінен солдан оңға қарай оқығанда жаңа сөз шығатын сөздерді теріп жаз:

- Қыран қала Дархан
- Мұз бұлақ есек
- Қысым сүт киім

1. «Ал» буынынан басталатын бірнеше жеміс атауларын жазып, төрт сөйлем құра ма

1. Қандай сын есім жазылғанын табындар:

- Зықыл (қызыл) рыса (сары)
- Ыңқал (қалың) ікби(биік)*
- Анжу (жуан) рат(тар)

«Көкірегі сезімді, көңілі ойлыға, бәрі де анық тұрмай ма ойлағанда» деп Абай атамыздың сөзімен айтар болсақ, шығармашылық қабілеті дамыған баланың көкірегі сезімді, көңілі ояу боларына дау жоқ.

Бұл жұмыстар оқушылардың шығармашылық қабілетін дамытуға зор үлесін тигізеді.

Оқушыны шығармашылыққа баулу, өз еңбегінің нәтижесін көруге, оны бағалауға бағыттау-өте күрделі үрдіс. Оқушының шығармашылық мүмкіндігі оның жеке тұлға ретінде қалыптасу үрдісінде пайда болады. Егер шығармашылық оқушының жас кезінде бағалы бағдар болып қалыптаспаса онда болашақта да оның қалыптасуы екіталай. Бүгінгі жас ұрпаққа жан-жақты білім беру, тәрбиелеу әрбір ұстаздың басты міндеті. Олай болса, қазіргі ұстаздар қауымының алдындағы үлкен мақсат: өмірдің барлық саласындағы белсенді, шығармашылық іс-әрекетіне қабілетті, еркін және жан-жақты жетілген тұлға тәрбиелеу. Оқушы шығармашылығын дамыту ісі үздіксіз жүргізіле бермек. Бұл қоғамталабынан туындайтын қажеттілік. Қоғамның әлеуметтік – экономикалық даму деңгейі сол қоғамдағы жеке адамның шығармашылық мүмкіндігіне байланысты. Оқушы шығармашылығы практикалық әрекеттер, ізденімпаздылық арқылы дамиды. Шығармашылыққа үйрететін сабақтар – жаңа технологияларды қолдану болып табылады. Мұндай сабақтарда оқушыға ерекше ахуал, мұғалім мен оқушы арасында ынтымақтастық қатынас сақталады. Мұғалім бақылаушы емес, бағалаушы емес, танымдық іс-әрекетін ұйымдастыратын шығармашылық істердің ұйытқысы. Тек осындай оқыту ғана оқушы интелектісінің көзін ашып, шығармашылығын дамытады. Оқушының шығармашылығына бағыт – бағдар беруді ең алғаш білім мазмұнына енгізген М.Жұмабаев болатын. Ол балалардың ойларын дамыту туралы

«Ойлау жанның өте бір қиын терең ісі -деп атап көрсете келіп, тәрбиеші баланың ойлап, үйренуіне көп күш жұмсау керектігін ескертеді.

Қорыта келгенде, бастауыш сыныптың қай пәнінде болсын оқушылардың танымдық шығармашылық қабілетін дамыта оқыту олардың сабаққа деген қызығушылығын оятып, ойын, ынтасын, дамыта түседі. Мұғалім өз сабағын шығармашылықпен өткізе алса, өзінің білімін сарқып жұмсаса, үнемі ізденіс үстінде болса, шәкірттерді анасындай айналып жүрек жылуын бәріне бірдей шаша білудің қорытындысы- бағбанның жақсы ағаштан жиған сапалы жемісі іспеттес.

Бүгінгі күннің мұғалімі – шығармашылық адамы. Ол қанша ізденсе, болашақ ұрпаққа соншалықты сапалы білім бермек. Ендеше мұғалім күш-қуатын көңіл-күйін әрдайым жоғары көтере білсе, сонда сабақ беру сапасы арта түсіп, еңбегі жанады.

**Батыс Қазақстан облысы, Казталов ауданы, Бостандық ауылы
Бостандық жалпы орта білім беретін мектебінің
Бастауыш сынып мұғалімі
Қожанова Фарида Амантұрлықызы**

ТҮБІР МЕН ҚОСЫМША

Білім беру ұйымының атауы	Бостандық жалпы орта білім беретін мектебі			
Пәні:	Қазақ тілі			
Бөлім:	Дені саудың жаны сау			
Педагогтің аты-жөні:	Қожанова Фарида Амантұрлықызы			
Күні:				
Сынып: 2 «Б»	Қатысқандар саны:		Қатыспағандар саны:1	
Сабақтың тақырыбы:	№76 сабақ.Түбір мен қосымша			
Оқу бағдарламасына сәйкес оқыту мақсаты:	2.1.4.1 - тірек сөздерді қатыстыра отырып, берілген тақырып бойынша әңгіме құрау 2.4.2.1 мұғалімнің көмегімен түбір мен қосымшаны ажырату			
Сабақтың мақсаты	Тірек сөздерді пайдаланып, әңгіме құрастырады. Түбір мен қосымшаны ажыратады.			
Құндылықтар:	Сабақ құндылығы: ЖАСАМПАЗДЫҚ ЖӘНЕ ЖАҢАШЫЛДЫҚ			
Қаңтар айы: Заң және тәртіп	Апта дәйексөзі: Тәртіпсіз ел болмайды.			
Сабақтың барысы				
Сабақтың кезеңі// уақыты	Педагогтің әрекеті	Оқушының әрекеті	Бағалау	Ресурстар
Сабақтың басы 5 минут	Амандасу. Үлкенге де сіз, Кішіге де сіз. Бар адамды құрметтеп, Бас иеміз, біз. Психологиялық ахуал қалыптастыру «Біз қандаймыз» -Біз қандаймыз? Қандаймыз?	Амандасады. «Біз қандаймыз» диалог өлеңі айтылады.		

Өткенді пысықтау 5 минут	- Шұғылалы таңдаймыз. -Бір – бірімізді? -Қолдаймыз. -Пікіріміз? -Құнды -Қателесуге ? -Қорықпаймыз. Үй тапсырмасын тексеру. 48-жаттығу. Жаңылтпашты жатқа жаз Ескекті Есен,Естен еседі, Ескекшілер есен,Естен ескекті еседі. Құндылық мақсаты: Еңбекті, өзінің және басқалардың еңбек нәтижелерін Бағалау Дескриптор: Жаңылтпашты жатқа жазады. Қарамен жазылған сөздердің түбірі мен қосымшасын ажыратады.	Үй тапсырмасын тексертеді	ҚБ: «Телефон» әдісі Дескриптор: Жаңылтпашты жатқа жазады-1 б Қарамен жазылған сөздердің түбірі мен қосымшасын ажыратады-1б	Суреттер Оқулық Суреттер
Сабак тың ортасы 22 минут	Өткенді пысықтау Балалар, өткенді пысықтау үшін сіздерге мәнерлеп сырғанау шебері Элизавет Тұрсынбаева ережелерге қатысты сұрақ қоймақшы. Сұрақтарға дұрыс жауап берген оқушыларға медаль беріледі. Сондықтан сұраққа толық жауап беріңіздер. 1. Түбір дегеніміз не? 2. Қосымша дегеніміз не? 3. Қосымша жеке тұрғанда.. жалғастыр. Дескриптор: 1. Ережелерге толық жауап береді. Жаңа тақырып Күннің жадын жазады. 49-жаттығу. Сөйлемдерді қатесіз көшіріп жаз. Түбір сөздерді тап. Өте, жиі,жөн,бала,көп Дескриптор: Сөйлемді қатесіз жазады. Түбір сөзді табады . 50-жаттығу Тірек сөздерді пайдаланып, «Сырғанақта» тақырыбына әңгіме құрастыр. Қыс келді.Далада жапалақтап қар жауып тұр.Балалар тау етегіндегі сырғанаққа	Өткенді пысықтау үшін D-ID ЖИ арқылы қойылған сұрақтарға толық жауап береді. Көшіріп жазады.	ҚБ: «Телефон» әдісі Дескриптор: Ережелерге толық жауап береді-1б ҚБ: «Телефон» әдісі Дескриптор: Сөйлемді қатесіз жазады. Түбір сөзді табады -1б ҚБ: «Телефон» әдісі Дескриптор: Сөйлемді қатесіз жазады. Түбір сөзді табады -1б	Оқулық Оқулық ЖИ платформа
		Тірек сөздерді қатыстыра отырып, әңгіме құрастырады.	Тамаша Жарайсың Дескриптор:	Оқулық

Сергіту сәті
2 минут

бармақшы болды. Олар өздерімен бірге шана, шаңғыларын алды. Кешке аяз түскенде үйлеріне қайтты. Олар көңілді қайтты.

Дескриптор:

тірек сөздерді қатыстыра отырып, әңгіме құрайды.

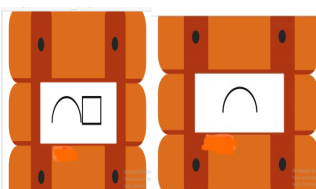
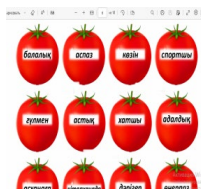
Сергіту сәті

Нейрожаттығу /видеодан қайталау/

1-топ:

Берілген қызанақтағы сөздерді дұрыс жәшікке орналастырып, түбір сөз бен қосымшалы сөздерді ажырату.

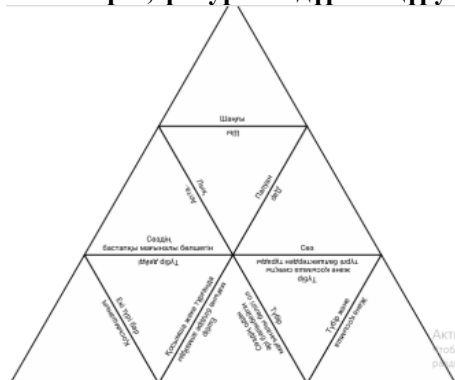

Дескриптор:

1. Берілген қызанақтағы сөздерді дұрыс жәшікке орналастырады.
2. Түбір сөз бен қосымшалы сөздерді ажыратады.

2-топ:

Тарсия ойыны арқылы ережелердің, сұрақтардың жауаптарын тауып, беттестіріп, фигураны дұрыс құру.

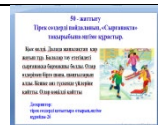

Дескриптор :

1. Тарсия ойыны арқылы ережелердің, сұрақтардың жауаптарын тауады.
2. Фигураны дұрыс құрады.

3-топ:

ТОРІҚ платформасында берілген тапсырманы орындай отырып, берілген түбір сөздерге дұрыс жалғанған қосымшаны табу.

Нейрожаттығу
жасайды

Берілген қызанақтағы сөздерді дұрыс жәшікке орналастырып, түбір сөз бен қосымшалы сөздерді ажыратады.

Топтық жұмыс
жасайды

Тарсия ойыны арқылы ережелердің, сұрақтардың жауаптарын тауып, беттестіріп, фигураны дұрыс құрады.

ТОРІҚ платформасында берілген тапсырманы орындай отырып, берілген түбір сөздерге дұрыс

Берілген қызанақтағы сөздерді дұрыс жәшікке орналастырады. Түбір сөз бен қосымшалы сөздерді ажыратады.-16

ҚБ: «Телефон» әдісі

Дескриптор :

Тарсия ойыны арқылы ережелердің, сұрақтардың жауаптарын тауады. Фигураны дұрыс құрад.-16

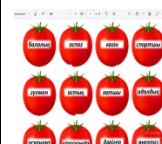
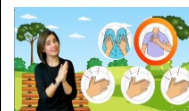
Дескриптор:

ТОРІҚ платформасында берілген тапсырманы орындайды. Берілген түбір сөздерге дұрыс жалғанған қосымшаны табады.-16

Дескриптор:

Оқулық

Презентация

Сабақты
қорыту
6 минут

Қосымша
тапсырма

Үйге
тапсырма

Бағалау

Кері
байланыс
5 минут

• Қарамен жазылған сөздердің түбірі мен қосымшасын бөліп көрсет.

адамның - +
еңбекқор - +
ақылды - +
пайдалы - +
дәруменге - +

Дескриптор:

1. **ТОPIQ** платформасында берілген тапсырманы орындайды.
2. Берілген түбір сөздерге дұрыс жалғанған қосымшаны табады.

Жеке жұмыс:

2 деңгейлі функционалдық тапсырма
Түбірмен қосымшаны ажыратып көрсетіп, семантикалық картаны толтыр.
Түбір сөздерді боя.

Түбір	Қосымша
адамның	
еңбекқор	
ақылды	
пайдалы	
дәруменге	

Дескриптор:

1. Түбірмен қосымшаны ажыратып көрсетеді. Семантикалық картаны толтырады.
2. Түбір сөздерді бояды.

Үй тапсырмасы

52-жаттығу

Берілген әріптер қатарында жасырынған сөздерді тауып оқы
ШАБАСКЕТБОЛҚФ
ТРЕБАССЕЙНЗФК
БОКСШЫПАНСКТЕ
НЮШАКЖҮЗГҢШГ
ҚЖ:

Түбірге қосымша жалғап жаз.

Дескриптор:

1. Берілген әріптер қатарынан жасырынған сөздерді табады.
2. Түбірге қосымша жалғап жазады.

Бағалау

«Телефон» әдісі арқылы өзін-өзі бағалау парағындағы тапсырма бойынша баллдарын есептеп, тапсырады.

Кері байланыс

«Classroom screen» платформасы арқылы кері байланыс береді.

жалғанған қосымшаны табады.

Жеке фс жұмысын орындайды.

Үй тапсырмасын алады.

Бағаланады

Кері байланыс жасайды

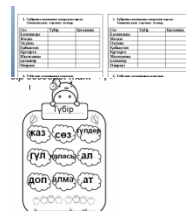
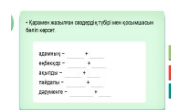
Түбірмен қосымшаны ажыратып көрсетеді. Семантикалық картаны толтырады. -16
Түбір сөздерді бояды. 16

Тамаша

«Телефон» өзін-өзі бағалау парағы

«Бағдаршам» әдісі

«Телефон» өзін-өзі бағалау парағы

«Classroom screen» «тақтасы»

**Шығыс Қазақстан облысы білім басқармасы Өскемен қаласы бойынша білім бөлімінің
«№22 орта мектебі» КММ
Директордың оқу ісі жөніндегі орынбасары, биология пәні мұғалімі,
педагогика ғылымдарының магистрі, педагог-зерттеуші
Дүйсенбекова Балауса Дүйсенбекқызы**

«БИОЛОГИЯ ПӘНІНДЕ ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТІ ҚОЛДАНУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ»

Жасанды интеллект–интеллектуалдық қабілеттерді қажет ететін тапсырмаларды орындауға қабілетті бағдарламалар мен жүйелерді құрумен айналысатын технологиялық құрал. Жасанды интеллекттің негізгі мақсаты - компьютерлік жүйелерге қоршаған ортаны қабылдауға, ақпаратты өңдеуге, шешім қабылдауға және тәжірибеден тәуелсіз үйренуге мүмкіндік беретін алгоритмдер мен модельдерді жасау. Білім берудегі жасанды интеллект рөлі оның оқушыны оқытудың, коммуникациялаудың, талдаудың, бағалаудың, процестерді басқарудың және оңтайландырудың зияткерлік әдістерінен тұрады.

Мектептерде жасанды интеллектті қолдану мұғалімдер үшін оңтайлы шешім болып келеді. Өйткені жасанды интеллект мұғалімнің жұмысын жеңілдетеді. Сабақ жоспарын құрудан бастап, кез келген құжатты өңдеуге дейін. Сонымен қатар жасанды интеллект мектептердегі оқу үдерісінің әртүрлі аспектілерін автоматтандыруда қолданылады:

- ✓ оқу материалдарын басқаруда;
- ✓ электрондық тесттер мен бағалаулар жүйесінде;
- ✓ әкімшілік тапсырмаларды басқаруда;
- ✓ кері байланысты басқару жүйелерінде;
- ✓ оқушылардың үлгерімі мен тәртібі туралы есептерді автоматты түрде жасауда;
- ✓ қабылдау және қабылдау процесін автоматтандыруда және т.б.

Жалпы, жасанды интеллект білім беруде өте пайдалы, өйткені жасанды интеллект әрбір оқушының қабілеті мен стиліне сай оқуға көмектесе отырып, қолдау көрсетеді. Сондай-ақ, мұғалімдердің жүктемесін азайту арқылы күнделікті тапсырмаларды автоматтандыруға және оқушылардың үлгерімі туралы нақты мәлімет беруге қабілетті. Жасанды интеллект оқушылардың түрлі қажеттіліктеріне сай оқу материалдарын бейімдей алады, бұл білім беруді одан сайын қолжетімді және тиімді етеді.

Жасанды интеллект негізінде білім беру платформалары, виртуалды зертханалар мен симуляциялар, 3 D модельдеу және визуализация құралдары, автоматтандырылған бағалау жүйелері, ақпараттық ресурстарға қолжетімділік және интерактивті білім беру қосымшаларының биология пәнін оқытудағы рөлі мен тиімділігі зор.

Қазіргі кезде биология сабағында қолданылатын көптеген платформалар бар. Платформаларды жаңа сабақтың тақырыбын ашуға, жаңа материалды игеруде, жаңа материалды бекітуге, оқушылардың білімдерін тексеруде қолданылады. Сабақтың әр кезеңдерінде қолдануға болады. Мысалы: learning.Apps, quizlet.com, wordwall, Canva, Padlet.com, ZipGread, Googl.forms, WordSearch және т.б.

Жаңа сабақпен таныстыруда жасанды интеллект платформалары оқу материалын тиімді игеру үшін қолданады. Демонстрацияға арналған ыңғайлы презентацияларды, инфографиканы, диаграмманы Power Point, Canva, Emaze, Google sites, Genially және тағы басқа платформаларда жасауға болады. Презентацияларды жаңа материалмен танысу үшін, ақпарат беру үшін қолданады. Ол оқушыларға жаңа тақырыпты тереңірек түсінуге көмектеседі. Сонымен қатар, тақырып бойынша видео көрсету, 3 D

модельдерді жаңа сабақты түсіндіруде қолданамын. Атап айтсам, мүшелер жүйесінің суреттерін, муляждармен көрсетуге болса, ал жасушаның құрылысын, терінің құрылысын, адам денесі, құлақ және есту механизмдері, нәруыздың биосинтезін сияқты тақырыптарда **Mozaik 3D** моделін қолдану тиімді. **Mozaik 3D** модельде мүшелердің құрылысымен тереңірек танысады, яғни көзбен көре алмайтын заттарды көре алады және оны жан – жағынан көруге болады.

Classtime-платформасын жаңа материалды бекітуге, қайталауға, үй тапсырмасын тексеруге қолдануға болады. Бұл платформаның ерекшелігі тапсырмаларды әр түрлі формада жасауға болады. Оқушылар қызыға орындайды.

Magic school- мұғалімдерге сабақтарды жоспарлауға, тест тапсырмаларын жазуға, нұсқауды саралауға, кері байланыс пен қарым-қатынасты қамтамасыз етуге көмектесетін жасанды интеллекті пайдаланатын платформа.

Осы платформалардың әрқайсысы жасанды интеллект оқытуда, кері байланысты қамтамасыз етуде және білімге қолжетімділікті жеңілдетуге рөл атқарады және биология сабағында пайдаланудың артықшылықтары мен тиімділігін көрсетеді.

Қорытындылай келе, жасанды интеллекттің биология пәнін оқытуда қолданылуы оқушылардың функционалдық сауаттылықтарын арттыруға, оқу үдерісін тиімдірек және тартымды етуге мүмкіндік береді. Жасанды интеллект технологиялары оқушылардың жеке қажеттіліктеріне бейімделіп, олардың оқу үлгерімін жақсартуға ықпал етеді. Мұғалімдер жасанды интеллект құралдарын белсенді қолданып, оқу үрдісін үздіксіз жетілдіруге ұмтылуы қажет.

Әдебиеттер тізімі:

1. Смит, Дж «Жасанды интеллекттің білімге әсері». Білім беру технологиясы журналы, 2020 ж
2. Балин А.В. «Оқытуда инновациялық әдістерді қолдану». Жас ғалым-2014 ж
3. Ғаламтор материалдары

Қызылорда облысы, Қазалы ауданы, Шакен ауылдық округі, Шилі ауылы
№259 негізгі мектебі

Математика пәні мұғалімі
Құттыбай Еркебұлан Құттыбекұлы

МАТЕМАТИКА ПӘНІ МҰҒАЛІМДЕРІНІҢ ЖАҢАШЫЛ ӘРЕКЕТТЕРІ

Қазіргі уақытта инновациялық қызмет қоғамның барлық салаларында ең өзекті қызмет түрлерінің бірі болып табылады. Инновация - бұл ұзақ мерзімді ғылыми еңбектің, әртүрлі бағыттағы кәсіпорындар мен ұйымдардың озық тәжірибесінің, сондай-ақ қызмет нәтижелерін терең талдаудың нәтижесі. Білім беру қоғам өмірінің жалпы жүйесінің бөлігі ретінде өзін әлеуметтік маңызды игілік ретінде ғана емес, сонымен бірге экономикалық өсудің маңызды факторларының бірі ретінде көрсетеді. Жүйенің басым міндеті-мемлекеттің барлық негізгі заманауи талаптарына сәйкес келетін білім берудің жаңа сапасына қол жеткізу. Мұғалім - бұл мәселені шешудегі негізгі тұлға. Сондықтан мұғалімнің кәсіби дайындығы жоғары деңгейде жүзеге асырылуы керек, ал міндетті жеке қасиеттер: өзін-өзі жүзеге асыру, өзін-өзі дамыту, тиімді шығармашылық және инновациялық қызметке қабілеттілік болуы керек.

Шын мәнінде, білім қазірдің өзінде инновация болып табылады. Білім беру саласындағы инновациялар деп «Педагогикалық технологияларды, оқыту әдістері, тәсілдері мен құралдарының жиынтығын жетілдіру процесі» түсініледі. Білім берудегі инновациялық қызмет, басымдықта, өз іскерліктері мен дағдыларын іске асырудың кез келген саласында табысқа жетуге бағытталған бәсекеге қабілетті тұлғаны құруға бағытталуы тиіс. Педагогикалық қызметті мақсатты, мағыналы, модернизациялау, осы қызметті басқару-бұл педагогикалық инновация. Осылайша, білім беру қызметкерлерінің инновациялық қызметін дамытуды білім берудің барлық сатыларын жаңғыртуды, оның сапасын, тиімділігін және барлығына қолжетімділігін айтарлықтай арттыруды қамтамасыз ету тәсілі ретінде қарастыруға болады.

Математика мұғалімдерінің инновациялық әрекеттері - бұл саладағы білім беру процесін жетілдіруге бағытталған жұмыстың әртүрлі формалары мен әдістері. Олар жаңа әдістемелерді, технологиялар мен жабдықтарды пайдалануды, жеке оқу материалдары мен бағдарламаларын әзірлеуді және оқу процесін ұйымдастырудың инновациялық формалары мен әдістерін қолдануды қамтуы мүмкін.

Математика пәні мұғалімдерінің инновациялық әрекеттері оқушылардың математиканы оқуға деген ынтасын арттыруға, материалды түсінуді жақсартуға, шығармашылық қабілеттерін дамытуға және есептерді өз бетінше шешу дағдыларын қалыптастыруға ықпал етуі мүмкін. Сонымен қатар, олар білім беру процесін жаңа және қызықты элементтермен байытуға, білім беру сапасын арттыруға және оқу орнының қоғамдағы позициясын нығайтуға мүмкіндік береді. Сондықтан математика пәні мұғалімнің басты мақсаты – оқушыларды сабақтың мазмұнына қызықтыру, оны практикалық іс-әрекеттермен байланыстыру.

Қазіргі білім беру технологиялары білім мазмұнын сапалы етуге мүмкіндік береді. Сол себепті, заманауи білім беру технологияларына сүйене отырып, математика сабақтарында қолданатын кейбір белсенді әдістерге тоқталсақ:

1. Мәселелік оқыту – оқушының ойлауын белсендірудің тиімді құралдарының бірі. Мәселелік оқытуда қол жеткізілетін іс-әрекеттің мәні оқушының нақты материалды талдап, оған өз бетімен жаңа ақпаратты алу үшін әрекет етуінде. Басқаша айтқанда, бұл бұрын алынған білімнің көмегімен білімді кеңейту, тереңдету немесе бұрынғы білімді жаңаша қолдану. Мұғалім де, кітап та бұрынғы білімнің жаңаша қолданылуын бере алмайды, оны оқушы өзі іздейді және табады, сәйкес жағдайға қояды.

Мәселелік оқыту әдістемесі-бұл қызметтің төрт кезеңінен тұратын іс-қимыл жүйесі: мәселені көру, табу (көп күш жұмсауды қажет етеді); мәселені мәселелік сұрақ түрінде тұжырымдау (ол жауап-рефлексияны қажет етеді); шешім нұсқаларын іздеу (кемінде үш); ұтымды синтез (шешімнің оңтайлы нұсқасы).

Оқытудың бұл түрінің сәттілігі мәселелік деңгейге байланысты, ол мыналармен анықталады: осы мәселе шеңберінде оқушыларға белгілі және белгісіз қатынастардан туындайтын мәселенің күрделілік дәрежесі, мәселелік жағдай оқушыны таң қалдыруы, оның қызығушылығын, түсінуге деген ұмтылысын тудыруы маңызды; мәселені шешу процесінде оқушылардың шығармашылық қатысуының үлесі (жеке және ұжымдық). Оқушылардың мәселені шешу кезінде алатын ақпараты оқу жоспарында және практикалық қолдануда маңызды болуы керек.

2. Оқушылардың сабақтағы өзіндік іс-әрекеті ақыл-ой белсенділігін арттырудың кең таралған әдісі болып табылады.

Белсенді және өз бетінше ойлауды тек белсенді және өзіндік жұмыс жағдайында үйренуге болады. Педагогикалық әдебиеттерде білімді игерудің барлық кезеңдерінде өзіндік жұмысқа үлкен мән беретін мұғалімдер сабақта өз бетінше жұмыс істеуге әдеттегіден 2-3 есе көп уақыт бөлетіні көрсетілген.

Өзіндік жұмыс әр оқушының даралығын көрсетуге мүмкіндік береді, оның ақыл-ойы мен мінезін қалыптастырады. Мұның бәрі терең және берік білімді игеруге ықпал етеді. Мұғалімнің табысты қызметі үшін зерттелетін тақырыпта өзіндік жұмыстың нақты орнын анықтау маңызды, мүмкіндігінше оқушылардың ақыл-ой әрекетінің сипатына және қойылған дидактикалық мақсатқа байланысты өзіндік жұмыс формасын және оның түрін дұрыс таңдау керек. Сондықтан оқушылардың өзіндік жұмыстарының белгілі бір түрлерін ұйымдастыру үшін оқу материалына мұқият талдау жасалады.

3. Талдауды (анализ) қолдана отырып есептерді шешу. Талдауды қолдана отырып есептерді шешу әдісі оқушылардың зерттеушілік, демек, ойлау әрекеттерін белсендіруге көмектеседі.

Математика пәнінен тапсырмалар мектеп оқушыларының ой-өрісін ынталандырады, олардың оқу іс-әрекетін ғылыми ізденістерге жақындатады, оларды белгілі бір дәрежеде ғылыми танымның

кезеңдерімен, әдістерімен және құралдарымен таныстырады, әрине, оқушыларды олардың болашақ практикалық іс-әрекетіне дайындайды.

Белсенді ойлау әрекеті үшін әртүрлі тапсырмалар өте пайдалы, оларды шешу процесі жоғары психикалық шиеленіспен, тәуелсіз ізденіспен, дәлелдермен, пайымдаулармен сипатталады. Есептерді шешу талдау және синтездеу, абстракциялау, салыстыру, нақтылау, жалпылау сияқты ақыл-ой операцияларын барынша жұмылдырады және дамытады, оқушыларды осы операцияларды өзінің танымдық іс-әрекетінде дұрыс қолдануға үйретеді. Бұл процесс сабаққа эмоционалды жандандырады, осы пәнге деген қызығушылықты арттырады.

Есептерді шешуді талдау оқу уақытының жеткілікті үлкен шығындарын талап етеді, бірақ бұл оқушыға шешімді қалай табуға болатындығын көрсетуге мүмкіндік береді. Егер әдіс жүйелі түрде қолданылса, онда оқушылар есептердің шешімін табу дағдыларын қалыптастырады. Талдау көптеген мәселелерді шешудің ажырамас бөлігі болғандықтан, мектеп оқушыларына бұл процесті үйретудің қаншалықты маңызды екендігі анық. Математиканы оқыту теоремалар мен олардың дәлелдерін есте сақтауға емес, таным әдістерін игеруге байланысты болғандықтан да маңызды.

4. Салыстыру әдісі. Оқу білімін игеру кезінде оқушылардың ойлау процестерін жандандыру мақсатында оқушылардың ойлау белсенділігін, олардың білім сапасын арттыратын салыстыру әдісін қолдану өте тиімді. Зерттелетін материал терең түсініледі, жадта мықтап сақталады. Салыстыру ойлау процестерінің өнімділігінің негізгі шарты ғана емес, сонымен қатар толыққанды аналитикалық және синтетикалық ақыл-ой операцияларын жүзеге асырудың шарты болып табылады. Бұл жеке белгілерді бөліп көрсету, әртүрлі заттар мен құбылыстарға тән жалпы және әртүрлі белгілерді табу және осыған сүйене отырып, оларды жалпылау, тұжырымдамаға келтіру, яғни салыстыру кез-келген абстракция мен кез-келген жалпылаудың міндетті шарты ретінде әрекет ететін психикалық белсенділікті білдіреді.

Пәндер, құбылыстар, процестер, заңдар арасындағы ұқсастықтар мен айырмашылықтардың белгілерін анықтауға мүмкіндік беретін ақыл-ой салыстыру операциясы оқушылардың ақыл-ой белсенділігіне, олардың танымдық қабілеттерінің дамуына терең әсер етеді.

5. Сұрақтар әдісі. Көптеген сұрақтар мидың қызметін белсендіреді, оны дұрыс жауапты табуға бағыттайды. Бұл жағдайда тұлғаның психикалық белсенділігінің деңгейі соншалықты жоғары деңгейде болмайтыны сөзсіз, ол жаңа білімді іздеуді талап ететін белгісіздік аймағын қамтитын сұрақтардың көмегімен қол жеткізіледі.

Негізінен мыналарды қажет ететін сұрақтар қолданылады:

1) бұрын игерілген білімді қалпына келтіру және оларды жаңғырту;

2) жаңа білімді іздеу, фактілерді терең талдау, оларды салыстыру. Бірінші топтың сұрақтарына жауап беру үшін білім алушылар оқу, еңбек қызметі процесінде ұсынылған фактілерді, құбылыстар, процестер туралы мәліметтерді еске түсіреді. Мұндай сұрақтар сынақтарда, емтихандарда, яғни білімді бақылау процесінде және оларды практикада қолдануды ұйымдастыруда қолданылады. Олар білімді жүйелеуге ықпал етеді, есте сақтау қабілетін қамтамасыз етеді. Екінші топтың сұрақтарында белгісіз, даулы, түсініксіз элементтер бар. Дидактикада олар мәселелік деп аталады. Олар белгісіз аймақты қамтиды. Мәселелік сұрақтарға жауап беру үшін жаңа білім қажет, оларды іздеу оқушылардың ақыл-ой белсенділігін барынша арттырады. Оқушылардың ақыл-ой әрекетін жандандыру мақсатында оқушылардан сабақта өз бетінше жұмыс жасау барысында алған білімдерін жай ғана жаңғыртуды емес, жаңа танымдық мәселелерді шешу үшін білімді шығармашылықпен пайдалануды талап ететін мәселелерді қоюды кеңінен қолдану қажет екенін ерекше атап өткен жөн. Сұрақтарды оқушылардың ақыл-ой қабілеттерін қарастыратын фактілер мен ақпаратты талдауға, салыстыруға бағыттайтындай және логикалық ойлауының дамуына ықпал ететіндей етіп құрастырған жөн.

Осылайша, мұғалімнің математика сабақтарында оқытудың заманауи белсенді әдістерін жүйелі қолдануы білім алушының оқу іс-әрекетін және оны жүзеге асыратын жалпы білім беру дағдыларын қалыптастыруға қолайлы жағдай жасайды.

Жетісу облысы, Панфилов ауданы
 "Х.Көбіков атындағы орта мектеп мектепке дейінгі шағын орталығымен" КММ
 Ағылшын тілі пәні мұғалімі
 Жердентапқанова Айгуль Мырзахановна

«ENVIRONMENTAL PROBLEMS»

Unit:Earth and our place in it		School:H. Kobikov		
Date:		Teacher name: Zherdentapkanova Aigul		
CLASS: 9 «A»		Number present:11		absent:0
The theme of the lesson:		«Environmental problems»		
Learning objectives(s) that this lesson is contributing to		9.2.8.1 begin to identify inconsistencies in the arguments given in a lengthy conversation on some general and educational topics 9.3.6.1 comment with a certain degree of flexibility on what others have said at the level of a sentence or reasoning during the pair, group and work of the whole class;		
Lesson objectives		• Learn vocabulary relating to the environment. • Talk about environmental problems and solutions		
Plan				
Part of the lesson/Time	Teacher’s activity	Student’s activity	Assessment	Resources
Beginning of the lesson Warming-up	Organization moment: 1.Greeting. It’s time to think It’s time to speak It’s time to show Ready steady go!	Greeting Learners repeat the words with the actions	At the organization moment T tries to award active Ss. « <i>The praise</i> » method is used to evaluate Ss with phrases like: “Good job! Well done!”	Road Map https://emaze.link/@RDTMMWF
Middle	Task 1. Lead-in:show students video related to the theme and let them guess what will be Task 2. New words: 1.smog-түтін 2.acid rain-қышқылды жауын 3.oil spill-төгілген мұнай 4.toxic waste-зиянды қалдықтар 5.fossil fuels- 6.alternative enery- баламалы энергия	Ss: show the video and find the theme of the lesson Efficiency can improve vocabulary mastery of the students .	« The praise » “Good job! Well done!” «Perfect!» Descriptor: Learners repeat the words and learn it	Whiteboard Video Whiteboard Work book

	7.protect the nature- табиғатты қорғау 8.plant trees- ағаш егу 9.save water-суды үнемдеу 10. save energy- энергияны үнемдеу 11.respect the animals- андарды қорғау			
	3. Pre listening task: Pay attention to the environmental problems Learners watch the video about «Environmental problems» As human we are part of the environment Environmental problems is important in the world, for example: Water pollution, air pollution, over population, changing the climate, global warming. How can you protect the environment? 4.Post listening task Wordwall Ss: answer the questions related to the topic Refreshing moment The song «Save the planet» Task 5. A. Match the words/phrases below with the definitions a-f. page 78 Task 6. Group work. Students divide into 3 groups 1-st group «Save water» 2-nd group «The latest trendy accessories» 3-rd group «Trendy junk» Task 7. Match the words with the picture	Students watch the video and learn new phrases Learners try to answer the question: -What do you and your school do with rubbish? -How eco-friendly are you at home? -How can you protect the environment? -What environmental problems is in the world? Learners write the sentences on the blackboard Learners sing a song Students match the words/phrases below with the definitions a-f Learners show your tasks which they made at home Ss: match correct answer	Descriptor: Students take the information about the theme Descriptor: Learners answer the questions and write their sentences on the blackboard T praise active Ss with phrases such as: “Good job! Well done!” “One more time, please” Descriptor: Learners match the words with the definitions Descriptor: Learners speak about the environmental problem show their video, poster and discuss Descriptor: Match the words with the picture T. praise active Ss with phrases such as: “Good job! Well done!” done	Whiteboard Video https://youtu.be/aTrWtFR_FrQ?si=nDQxgbAfFK4a2u73 Whiteboard Wordwall platform https://youtube.com/watch?v=IJToF8D9bdU&feature=shared Whiteboard Videohttps://interacty.me/projects/c02586cdc22a32a1 Flipped classroom method Whiteboard Video Poster Whiteboard «Lumio» platform
End of the lesson. Reflection Individual work:	Giving the hometask. Write an essay about «Environmental problems in your country»	Feedback At the end of the lesson, learners reflect on their learning: -What has learned -What remained unclear -What is necessary to work on		Platform mentimeter

**Жамбыл облысы әкімдігінің білім басқармасы Байзақ ауданының білім бөлімінің
"Дихан тірек мектебі" коммуналдық мемлекеттік мекемесі**

Тәрбиеші

Салимбаева Акерке Канатбековна

МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ ТҰЛҒАЛЫҚ ЖӘНЕ ӘЛЕУМЕТТІК ДАМУЫ

Қазіргі уақытта мектепке дейінгі балалық шақтың ішкі құндылығын, оның бірегейлігін және тұлғаны дамытудағы ерекше маңызын тану бағытында мектепке дейінгі тәрбие тұжырымдамасында елеулі өзгерістер болды.

Орта мектептерде мектепалды даярлық сыныбының функциялары баланы мектепке дайындаумен ғана шектелмейді, оның тұлғасының әлеуметтік-психологиялық негіздерін қалыптастыруға дейін кеңейеді, бала тәрбиесінің құндылығы оның тұлғалық дамуының құндылығымен ауыстырылады. Бастауыш сыныпқа дейінгі тәрбиенің құндылықтары мен мақсаттарын түсінуге жаңа көзқарас қазіргі мектепалды даярлық оқушыларының жеке басын дамыту бойынша тәрбие жұмысының мазмұнын дамыту мен нақтылауды өзекті етеді.

Қазіргі кезеңде адамның балалық шағы - физиологиялық, психологиялық, педагогикалық ғана емес, сонымен қатар күрделі әлеуметтік-мәдени құбылыс. Сонымен қатар қазіргі заманғы мектепке дейінгі білім беру саласындағы мамандар балалық шақтағы оқыту мен тәрбиелеудегі қолданыстағы тәсілдер «жалпы» балаға арналғанын, олар мәдени-тарихи жағдайды ескермейтінін атап өтеді. Адамзат мәдениеті жүйесіндегі балалық шақ мәртебесінің өзгеруін ғалымдар мен педагог мамандар түсінуі керек.

Жеке тұлғаны дамыту әрқашан қиын міндет болды. Мұғалімдердің алдында қазіргі жағдайда баланы нені оқыту және қалай тәрбиелеу керек деген дәстүрлі сұрақтардан басқа тарихи дамудың қазіргі кезеңінде қоғам талаптарына жауап беретін тұлғаны қалай қалыптастыру керек деген мәселе туындайды. Тұлғаның негізгі құрылымдары өмірдің алғашқы жылдарында қаланады, демек, жас ұрпақтың бойында тұлғалық қасиеттерді тәрбиелеуде отбасы мен білім беру мекемелеріне ерекше жауапкершілік жүктеледі. Негізгі мақсаттардың бірі – баланың табысты әлеуметтенуіне үлес қосу.

Мектепке дейінгі білім берудің негізгі жалпы білім беру бағдарламасының құрылымына қойылатын талаптарда мектеп жасына дейінгі балаларды дамытудың төрт бағыты белгіленген. Соның бірі – әлеуметтік және тұлғалық даму. Бұл бағыт сонымен қатар мектеп жасына дейінгі балалардың интеллектуалдық және тұлғалық қасиеттерін дамытуға бағытталған бағыт ретінде «әлеуметтендіру» білім беру саласын қамтиды.

Мектеп жасына дейінгі баланы табысты әлеуметтендіру бүгінгі күні мектепке дейінгі білім беру мекемесі және бастауыш сынып кезеңі үшін ең өзекті мәселе болып табылады. Әлеуметтену – жеке тұлғаның әлеуметтік тәжірибені, әлеуметтік байланыстар мен қатынастар жүйесін ассимиляциялау процесі. Әлеуметтену процесінде адам қоғамда қалыпты өмір сүруге қажетті мінез-құлықтың қоғамда бекітілген формаларына ие болады.

Жеке тұлғаның одан әрі дамуы, оның қабілеттерінің ашылуы, тұлғаның қалыптасуы мектепке дейінгі жаста сәтті әлеуметтенуге байланысты, сондықтан педагогтардың міндеті – олардың күш-жігерін мектепке дейінгі білім беру мекемесінде тәрбиеленушілердің табысты әлеуметтенуі үшін жағдай жасауға бағыттау.

Мектеп жасына дейінгі баланың әлеуметтенуі мыналарды қамтиды:

- өзіне қолжетімді әлеуметтік ортада адекватты бағдарлану қабілетін дамыту, қоғамның мәдени дәстүрлеріне сәйкес өзінің жеке басының және басқа адамдардың өзіндік құндылығын сезіну, әлемге сезімі мен көзқарасын білдіру;

- баланың эмоционалдық әл-ауқаты – бұл ең алдымен баланың жан дүниесіндегі жайлылық (өзін-өзі жоғары бағалау, мақсатқа жетудегі жетістікке бағдарлану, жағымды эмоциялардың болуы). Әрбір балаға қолайлы, оның даралығын, шығармашылығын дамытуға, шығармашылық белсенділік дағдыларын дамытуға және өмірде табысқа жетуге қолайлы жағдай жасау;

- баланың басқа адамдарға деген оң көзқарасы, сыйластық пен толеранттылыққа тәрбиелеу. Тұлғаның қалыптасу процесі көбінесе баланың басқалармен қарым-қатынасының ерекшеліктеріне байланысты;

- баланың коммуникативтік құзіреттілігін (басқа адамдармен қажетті тиімді байланыстарды орнату және қолдау, ынтымақтастық, тыңдау және есту, басқа адамдардың эмоционалдық тәжірибесі мен күйлерін тану, өз эмоцияларын білдіру) дамыту;

- балалардың әлеуметтік дағдыларын дамыту.

Әлеуметтік дағдылар достық қарым-қатынас орнатуға, кез келген ортада өзін жайлы сезінуге, басқа адамдармен араласуға дайын болуға, бейімделу қабілетіне көмектеседі. Объектілік-кеңістіктік ортаны байыту баланың өзін-өзі дамытуға мүмкіндік береді.

Мектепке дейінгі жаста ойын жетекші іс-әрекет болып табылады, ал қарым-қатынас оның бөлігі мен шартына айналады. Бұл жаста сол салыстырмалы тұрақты дүние игеріледі, бұл баланы алғаш рет толық дамымағанымен, одан әрі дамып, жетілдіре алатын тұлға деп атауға негіз береді. Бұған ойын және әртүрлі өндірістік қызмет түрлері (жобалау, модельдеу, сурет салу және т.б.), сондай-ақ еңбек және оқу әрекетінің бастапқы формалары ықпал етеді.

Ойын арқылы баланың тұлғасы жетілдіріледі:

1) мотивациялық-қажеттілік сферасы дамиды: мотивтер иерархиясы туындайды, мұнда бала үшін жеке мотивтерден гөрі әлеуметтік мотивтер маңыздырақ болады.

2) танымдық және эмоционалдық эгоцентризм женеді: бала кез келген кейіпкердің, қаһарманның және т.б. рөлін ала отырып, оның мінез-құлқының ерекшеліктерін, позициясын ескереді. Бала өз іс-әрекетін ойындағы серіктес - кейіпкердің әрекетімен үйлестіру керек. Бұл адамдар арасындағы қарым-қатынасты бағдарлауға көмектеседі, мектеп жасына дейінгі баланың өзін-өзі тануы мен өзін-өзі бағалауының дамуына ықпал етеді.

3) мінез-құлықта ашықтық дамиды: рөл ойнағанда бала оны стандартқа жақындатуға ұмтылады. Әлеуметтік әлемде адамдар арасындағы қарым-қатынастың типтік жағдайларын жаңғырта отырып, мектеп жасына дейінгі бала әлеуметтік заңдылықтарға сәйкес өзінің іс-әрекетін, импульсін және әрекетін бағындырады. Бұл балаға мінез-құлық нормалары мен ережелерін түсінуге және ескеруге көмектеседі.

4) ақыл-ой әрекеттері дамиды: ой жоспары қалыптасады, баланың қабілеті мен шығармашылық мүмкіндіктері дамиды.

Тағы бір маңызды шарт – мектеп жасына дейінгі баланың жеке басының дамуына әсер ете алатын білім беру ұйымдары мамандарының кәсібилігі:

- түсіну және көмектесу – мұғалімнің басты ұстанымы;

- өмірге оң көзқарас;

- жақсылыққа ұмтылу;

- шығармашылық белсенділікті қалыптастыру;

- мейірімділік;

- баланың ішкі дүниесін алған әсерлерімен байыту;

- оқу үрдісін сауатты және педагогикалық мақсатқа сай құру;

- мектеп жасына дейінгі баланың әлеуметтік және тұлғалық дамуы үшін жағдай жасау және қамтамасыз ету.

Баланы тәрбиелеу мен дамытудың, оның әлеуметтік тәжірибені меңгеруіндегі басым фактор – отбасы (әлеуметтену институттарының бірі ретінде). Ата-аналар оқу процесінің белсенді қатысушылары болып табылады. Отбасындағы бала қарым-қатынас жасауды үйренеді, алғашқы әлеуметтік тәжірибені алады, әлеуметтік бағыттылықты меңгереді. Отбасы тәрбиесінің басымдығын тану білім беру ұйымы тарапынан отбасына деген жаңа көзқарасты және отбасымен жұмыстың жаңа формаларын талап етеді.

Осыдан негізгі міндет: мұғалімдердің отбасылармен тиімді қарым-қатынас жасау үшін жағдай жасау. Сондықтан да «мұғалім – бала – ата-ана» триадасында толыққанды әлеуметтік ынтымақтастықты құру – біздің қызметіміздің басты міндеттерінің бірі. Ынтымақтастық – бұл «тең негізде» қарым-қатынас.

Қорыта келгенде, білім беру мен оқытудың тиімділігі мәселесі кез келген уақытта өзекті саналады.

Балалардың ерте жастан бастап табысты әлеуметтенуі олардың жалпы дамуы мен әл-ауқаты үшін өте маңызды. Мектепке дейінгі білім беру бағдарламалары әлеуметтік өзара әрекеттесу мүмкіндіктерін қамтамасыз етуге, қолайлы орта құруға, эмпатия мен мейірімділікке үйретуге, ата-аналар мен мұғалімдерді процеске тартуға бағытталуы керек. Осылайша, балалар өздерінің болашақ қарым-қатынастары мен тәжірибесінде өркендеу үшін қажетті әлеуметтік дағдылар мен эмоционалдық интеллектті дамыта алады.

**Алматы облысы Іле ауданы Байсерке ауылы
«№28 мектеп-гимназия» мемлекеттік коммуналдық мекемесі
Бастауыш сынып мұғалімі, педагог-модератор
Әділжанова Ақерке Талғатқызы**

“ЖАҢА ТЕХНОЛОГИЯЛАР НЕГІЗІНДЕ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТТЕРІН АРТТЫРУ”

Қазіргі білім беру саласында оқытудың озық технологияларын меңгермейінше, сауатты, жан-жақты маман болу мүмкін емес. Жаңа технологияны меңгеру мұғалімнің интеллектуалдық, кәсіптік, адамгершілік, рухани азаматтылық, адами келбетінің қалыптасуына игі әсерін тигізеді, өзін-өзі дамытып, оқу үрдісін тиімді ұйымдастыруына көмектеседі.

Ұстаз үшін ең негізгі мақсат – әр сабағын түсінікті, тартымды, тиімді өткізу. Білімді әрі сауатты адамдар — бұл ХХІ ғасырда адамзат дамуының негізгі қозғаушы күші. Ал баланың жеке тұлға ретіндегі дамуы, өзіндік көзқарасының қалыптасуы, ой-өрісінің кеңеюі мектеп қабырғасында басталады. Қазіргі мектептердегі оқу үрдісін ұйымдастыру жаңа әдіс-тәсілдерден, технологиялардан құралады. Демек, баланың білімі ерекше болуы, ол білімнің нәтижелі болуы пән мұғалімінен жауапкершілікті талап етеді.

Әрбір оқушының білім деңгейін талапқа сай көтеру үшін озық әдістемелік технологиялар қажет. Сол жаңа озық әдістемелік технологиялармен қаруланған, заман талабына сай оқытудың жаңа әдістерін, яғни жаңа әдіс- тәсілдерді толық меңгерген педагог ғана білім алушының сапалы білім алуына мүмкіндік жасайды.

Өз бетінше ізденімпаздықпен жұмыс істей білу, яғни оқу материалын тандау, жаңаны қабылдау мен меңгеру, алған білімдерін іс жүзінде қолдана білу, оңтайлы әдістерді таңдап алу, белгілі бір нәтижеге жетуге ұмтылу т.б. оқушылардың шығармашылық дербестігін қалыптастырудың алғыштары болып табылады. Оқытудың инновациялық технологияларын пайдалана отырып, оқушылардың шығармашылық қабілеттерін арттыру, сондай-ақ рухани жан дүниесі бай, жан-жақты дамыған ұрпақ тәрбиелеу- осы ұстанымдардан туып отырған өзекті мәселелердің бірі.

-Қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында жаңа технологияларды қолданудың тиімділігі өте зор. ХХІ көшбасшысы – жаңашыл, ізденімпаз, шебер ұстаз. ХХІ ғасыр ұстазы бүгінгі күн талабына сай жан-жақты

дамыған, өмірге реалистік тұрғыдан қарайтын, терең біліммен қаруланған оқушы тұлғасын сомдау үшін өзі де шеберліктің шыңынан көрінуі тиіс. Әр баланың бойындағы туғаннан пайда болған интуициясын әрі қарай дамытуға ықпал ету, оқушының табиғи қасиеттерін пәндік білім деңгейін тереңдету үшін оқытуды жоспарлы түрде ұйымдастыру, өз бетінше білім алу дағдыларының дамуына негіз салу болып табылады.

Шығармашылық жұмыстар арқылы оқушыларды ойлауға жетелеп, қызығушылығын оятып, шығармашылық қабілетін арттыруға, белсенділікке ынталандырады. Оқушылардың танымдық, интеллектуалдық қабілеттің дамуына, өз білімін өмірде пайдалана білу дағдылары қалыптастырады. Қазіргі таңда оқу үрдісінде қазақ тілі мен әдебиетін оқытуда сан-алуан жаңа әдіс-тәсілдері мен технологиялар сапалы білім беруде үлкен рөл атқарады.

-Бүгінгі заман талабына сай, әлемдік білім кеңістігі деңгейінде сапалы білім беру үшін мектеп жасындағы баланың шығармашылық қабілеттерін арттыруды қамтамасыз ету қажет. Оқушылардың шығармашылық қабілетін дамыту, жан - жақты дамуына көңіл бөлу, ғылыми - зерттеу дағдыларын қалыптастыру. Тек біліммен қаруландырып қана қоймай, өздігінен білім алуды дамыта отырып үздіксіз өз бетінше өрлеуіне қажеттілік тудыратын жаңа технологияларды қолдану. Шығармашылық жұмыста өзінің қабілетін іске асыруға дайындығын қалыптастыру. Өзін - өзі тану баланы жолдастары арасында өзін сыйлата білуге, өзін - өзі жетілдіріп басқадан үлгі алуға, қоршаған орта жағдайында өзін - өзі бағып алуына, өз бетінше бір шешім айта алуына, әр іске жауапкершілікпен қарауға бағыттау. Қазіргі уақыттың негізгі талаптарының бірі- бала шығармашылығының бастауын, қайнар көзін ашып, оны тұлғалық тұғырға көтеру.

“Баланың шығармашылық қабілетін ашу, оны алға қарай дамыту үшін ең бастысы жағдайлар жасау қажет”. Оқушының дарындылығының дамуы, қабілетінің ашылуы көбінесе мұғалімнің кәсіби біліктілігіне, және оның тұлғалық қасиетіне байланысты екені айдан анық. Көбінесе “дарынды оқушы – бұл жақсы оқитын оқушы” деген пікір қалыптасқан. Белгілі ағылшын психологы П. Торранстың зерттеулері бұл пікірдің мұғалімдер арасында жиі кездесетінін анықтады. Оларға оқуда қиыншылық туғызбайтын, тәртіпті, ұйымшыл, білімді, тұрақты, ұғымтал, өз ойын нақты және түсінікті жеткізе алатын оқушылар көбірек ұнайды. Ал қисынсыз сұрақ қоятын, өз жұмысымен ғана айналысатын, тәуелсіз, көбіне түсініспеушілік туғызатын, қияли, әр нәрсеге көзқарасы бөлек оқушылар ұнамайды. П. Торранстың зерттеулері нақ осы қасиеттер оқушының шығармашылық дарындылығын көрсететін және оның нашар оқитын оқушылардың арасында да аз емес екендігін айқындаған. Сондықтан мұғалімдер осы зерттеулердің нәтижесін есте ұстағаны жөн. Шығармашылық - тұлғаны дамытудың ең тиімді тәсілі. Күнде өзгеріп отырған аласапыран өмірде аман қалу, биіктерге беттеу, нәтижелерге жету тек қана шығармашыл адамдардың қолынан келеді және бұл мәселені неғұрлым ерте қолға алса, соғұрлым нәтижелі болатындығы ғылымда дәлелденген. Оқушыға белгілі бір көлемдегі білім - білік, дағдыларды меңгерте отырып, жаңа педагогикалық технологияларды шебер пайдалана білу арқылы оқыту үрдісін демократияландыру және ізгілендіру, сабақтағы оқушының шығармашылық рөлін арттырып, еркіндігін қамтамасыз ету, сол арқылы оқушылардың даралық, интеллектуалдық және шығармашылық қабілеттерін, бейімділіктерін ашу және дамыту қажеттігі туындап отыр. Жаңа адамды тек жанашыл мұғалім тәрбиелейді.

-Білім беруді технологиялық жолмен ұйымдастырудың жаңа бағыттағы оқытушының кәсіби шеберлігін шыңдауға, өз білімін көтеруге жауапкершілігін шыңдауға, өз білімін көтеруге жауапкершілік арттыру, тәжірибесін рефлексиялауға үйретеді. Әрбір жаңашыл оқытушы ақпараттық технологиялардың ғылыми-теориялық негізін меңгеріп, әрбір баламен ғылымның жаңалықтарымен ой бөлісіп, жұмысында қолдануға тырысу.

-Жаңа педагогикалық технологияларды күнделікті сабақ үрдісінде пайдалану үшін, әр мұғалім алдында отырған оқушылардың жас ерекшеліктерін ескере отырып, педагогтік мақсатына, мүддесіне сай, өзінің шеберлігіне орай тандап алады. Бұл жаңа технологиялар - оқушылардың шығармашылық қабілеттерін, терең ойлай білуін, теориялық негіздерін, эстетикалық көзқарастарын пайымдауын, баға беруін, танымдық белсенділігін дамытуға бағытталған. Жалпы білім беретін мектептердегі оқу-тәрбие үрдісін жаңаша дамыту, яғни оның нәтижесінің жоғарғы деңгейде болуын қадағалау жаңашыл педагогтардың қолында болды. Олар педагогикаға «жаңа технология» терминін енгізді. Бұл жаңашыл педагогтардың мақсаты - оқушылардың алатын білімдерін сапалы ету, оның толыққанды жеке тұлға болып қалыптасуына негіз болу. Осыған орай қазірде педагогикалық технологиялар көптеп саналады.

Мысалы, атап айтар болсақ, Ынтымақтастықта оқыту технологиясы, Ш.А.Амонашвилидің «Білім беруді ізгілендіру технологиясы», П.М.Эрдниевтің «Дидактикалық бірліктерді ірілендіру технологиясы»,

Л. С. Выготский, Л.В.Эльконин, В.В.Давыдовтің «Дамыта оқыту технологиясы», В.М.Монаховтың «Модульдік оқыту технологиясы», «Проблемалық оқыту технологиясы», В.Ф.Шаталовтың «Тірек сигналдары арқылы оқыту технологиясы», С.Н.Лысенконың «Түсіндіре басқарып оза оқыту технологиясы», «Деңгейлеп саралап оқыту технологиясы», «Оқытудың компьютерлік технологиясы», Сын тұрғысынан ойлау арқылы оқыту технологиясы» т. б. көптеген технологиялар енгізілді. Оқушылардың шығармашылық қабілеттерін, педагогикалық технологияларды қолдана отырып дамытуға болатынын өз тәжірибемем сүйеніп толық айта аламын. Оқыту барысында өз сабақтарымда қолданып жүрген технологиялар ішіндегі «Сын тұрғысынан ойлау технологиясы» стратегиялары қазақ тілі және әдебиеті пәніне арнап құрастырылған десем, артық айтқаным болмас. Сын тұрғысынан ойлау бағдарламасында 100-ге жуық стратегиялар бар. Қазіргі кезде мен қолданып жүрген стратегиялар Венн диаграммасы, эссе, ой қозғау, инсерт, шығу парағы, кубизм, дискуссиялық өрнек, кластер, ішіне сыртына, синквин, т.б. СТО бағдарламасын қазақ тілі және әдебиет сабағында осы жүйемен өтілген сабақтарда ғана оқушылардың жазған, айтқан сөздерінде табиғатқа, елге, айналаға, өзгеге, өзіне деген азаматтық жауапкершілік үні айқын сезіліп, оқушылардың бойында ұйымдастырушылық, көсбасшылық қабілеттері қалыптаса бастады.

«Әрбір ұстаз — білікті маман, ал әрбір оқушы — ойшыл тұлға» деген қағидаларды ұстана отырып, білім беру үрдісінде кез келген ұстаз білім сапасын жақсарту мақсатында оқытудың озық технологияларын пайдаланады. Болашақ ұрпаққа қоғам талабына сай тәрбие мен білім беруде оқытушылардың инновациялық іс-әрекетінің ғылыми-педагогикалық негізін меңгеруі-маңызды мәселелердің бірі. Оқушылардың шығармашылық белсенділігін қалыптастыруда сабақтарды түрлендіріп өткізудің маңызы ерекше. Мұндай сабақтардың тиімділігін атап өтсек: сабақ құрылымының ұйымдастырылуы, сыныптағы оқушылардың іс - әрекетін бақылауға қолайлылық, оқу - танымдық тапсырмаларды орындаудағы ұжымдық бірлескен әрекеттің жүзеге асуы, оқыту уақытының үнемделуі.

-Шығармашылық - бүкіл тіршілік көзі. Адам баласының сөйлей бастаған кезінен бастап, бүгінгі күнге дейін жеткен жетістіктері шығармашылықтың нәтижесі. Ал, бүгінгі күрделі жаңарулар тұсында балалардың шығармашылық бастамасы басты нысанасы болып отыр. Баланың шығармашылық бастамасын дамытудың жолдарын, құралдарын анықтау психология мен педагогика ғылымдарында өте ертеден зерттеліп келеді. Шығармашылық ұғымы мәдениеттің барлық дәуіріндегі ойшылдардың назарында болған. Ежелден-ақ ойшылдарымыз Жүсіп Баласұғын, Әл-Фараби, Абайды ерекше толғандырып, өз еңбектерінде адамның жеке басын, қабілеттерін дамытуды үнемі көтеріп отырған. Педагогтар К.Д.Ушинский, Ы.Алтынсарин, А.С.Макаренконың шығармаларында шығармашылықты дамытудың жолдары қарастырылса, оқушы шығармашылығына бағыт-бағдар беруді ең алғаш мазмұнына енгізген М.Жұмабаев болатын. Психологтар мен ғалымдар Л.С.Выгодский., В.В.Давыдов, Л. В. Занков, В. А. Крутецкий, өз республикамыздағы көрнекті ғалымдар Т.Тәжібаев, М.Мұханов, Ж.М.Әбдилдин, Қ.Б.Жарықбаев, Т.С.Сабыровтың еңбектері жеке тұлғаны дамыту мәселесінің теориясы және практиканың алтын қоры деп білеміз. Шығармашылық жөнінде жазылған еңбектерді талдай келе төмендегідей қорытындыға келуге болады. Шығармашылық - өте күрделі психологиялық процесс. Ол іс-әрекеттің түрі болғандықтан тек адамға ғана тән «Шығармашылық» сөзінің төркіні - шығару, ойлап табу, сол арқылы жетістікке қол жеткізу деп түсіну керек. Философиялық сөздікте «Шығармашылық - қайталанбас тарихи қоғамдық мәні бар, жоғары сападағы жаңалық ашатын іс-әрекет» деп түсіндіріледі. Ұзақ жылдар бойы шығармашылық барлық адамның қолынан келе бермейді деп қарастырылып келсе, қазіргі ғылым жетістіктері кез-келген баланы шығармашылық деңгейге көтеруге болатындығын айтуда. Ал, бастауыш сынып оқушысының шығармашылығы - тек өзіне жаңалық болып табылатын, субъективтік жаңалық.

**Маңғыстау облысы, Жаңаөзен қаласы
«№12 бастауыш мектеп» КММ
Орыс тілі және әдебиет пәні мұғалімі
Акмолдаева Айнур Жармахамметовна**

ИННОВАЦИОННЫЕ МЕТОДЫ И ПРИЕМЫ ОБУЧЕНИЯ ШКОЛЬНИКОВ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ

Одна из важных особенностей современного образования, это его постоянное совершенствование, все больше внимания уделяется развитию многогранной личности, способной к самооценке, к саморазвитию, к самоанализу. В связи с этим ощущается острая потребность в таких методах обучения, которые бы способствовали развитию навыков и умений, позволяющих эффективно справляться с проблемами и трудными случаями, возникающими в реальной учебной деятельности.

Задача каждого учителя-сделать свой урок привлекательным и современным. В наше время, когда наука и техника стремительно развиваются, компьютерная техника прочно входит в нашу жизнь, обучение детей бережному и умелому использованию слова, понимать красоту и уникальность русского языка – важнейшая задача.

Изучению русского языка отводится центральное место в школе, поскольку этот предмет открывает ученику возможности для изучения других дисциплин. Для многих школьников русский язык является одним из самых сложных предметов. Раздел, посвященный орфографии, им еще труднее усвоить. Поэтому необходимо воспитывать у детей интерес к процессу овладения орфографическими навыками и умениями, а также развивать их познавательный интерес. Для эффективного обучения правописанию необходимо многократно и разнообразно использовать наглядные пособия на разных этапах разработки концепции и включать большое количество различных упражнений для закрепления навыков. С учетом этого в образовательный процесс внедряются электронные средства обучения.

Наша задача-не только дать детям знания, но и научить учащихся самостоятельно искать и усваивать знания. Сегодня возможность обработки информации является очень ценным активом. Как ИКТ может помочь учителю русского языка достичь этой цели? Что такое ИКТ? Во-первых, это технологии, которые позволяют искать, обрабатывать и усваивать информацию из различных источников, включая интернет. Во-вторых, это использование самого компьютера, различных программ.

Использование информационно-коммуникативных технологий на уроках русского языка может значительно улучшить эффективность обучения и помочь ученикам развивать навыки владения русским языком. Некоторые примеры использования таких технологий на уроках русского языка могут включать в себя:

- Использование электронных словарей и справочных систем для расширения словарного запаса учеников и улучшения их понимания терминов и концепций, связанных с русским языком.
- Использование онлайн-ресурсов, таких как интерактивные упражнения и игры, для тренировки грамматики, пунктуации и орфографии русского языка.
- Использование веб-сайтов и блогов для изучения литературных произведений на русском языке и развития навыков анализа текстов.
- Использование социальных сетей и других платформ для обмена мнениями и обсуждения лингвистических вопросов с другими учениками и преподавателями.

- Использование видео- и аудио-материалов для тренировки навыков аудирования и развития произношения.
- Использование программ для создания и редактирования текстовых документов и презентаций для развития навыков письма и ораторского искусства.
- Использование онлайн-сервисов для проверки грамматики и орфографии в написании текстов и коррекции ошибок.

Использование информационно-коммуникативных технологий может помочь ученикам более эффективно изучать русский язык и развивать разнообразные навыки владения языком. Однако, необходимо учитывать возможные ограничения доступа к технологиям и контролировать их использование для достижения наилучших результатов обучения.

На уроках необходимо использовать информационные технологии, что позволяет эффективно организовать групповую и самостоятельную работу на уроке, способствует совершенствованию практических навыков учащихся; позволяет индивидуализировать учебный процесс, повысить интерес к урокам русского языка и литературы, повысить познавательную активность учащихся, развивать творческий потенциал учащихся, совершенствовать урок.

Учитывая, что современные компьютеры позволяют интегрировать тексты, графику, звук, анимацию, видеоклипы, качественные фотографии в рамках одной программы, где и как лучше использовать информационные технологии в обучении русскому языку? Во-первых, при изложении нового материала: визуализация знаний (демонстрационные энциклопедические программы, программы для создания презентаций, интерактивная доска).

Разнообразие заданий объясняется стремлением сделать урок запоминающимся, интересным, динамичным. Часто тема урока, языковой материал, требует поиска формы, максимально отвечающей содержанию, а также поставленным задачам и целям. Многие задания иллюстрированы рисунками, включение которых обусловлено психологическими особенностями детей данной возрастной категории, а также развлекательной формой многих заданий. Часто рисунок помогает решить поставленную перед учеником задачу. Такие виды работ повышают мотивацию учащихся к изучению правил, развивают внимание, скорость, умение работать в команде. Способствует индивидуальному обучению конкретных способностей ученика: внимание, память, мышление.

Учащихся интересует новизна проведения занятий через мультимедийные презентации. Во время таких занятий в классе создается атмосфера искреннего общения, в которой учащиеся пытаются выразить свои мысли своими словами, охотно выполняют задания, проявляют интерес к изучаемому материалу, а ученики теряют чувство страха. Учащиеся учатся самостоятельно работать с учебной, справочной и другой литературой по теме. Они будут заинтересованы в получении высоких результатов, будут готовы и мотивированы выполнять дополнительные задачи. Использование презентаций улучшает успеваемость учащихся. При выполнении практических действий проявляется самоконтроль.

С помощью презентации можно сделать учебные занятия особенно интересными. Портреты писателей, места, где они жили, постановка отдельных эпизодов из произведений, составление плана, использование словарных произведений делают занятие интересным.

Презентация может быть использована на любом этапе урока: в интерпретации, закреплении, повторении, контроле нового материала, проведении внеклассной работы и т.д. В результате ребенок становится более заинтересованным в учебе, неутомимым, творческим, настойчивым, трудолюбивым. Таким образом, работа, затраченная на управление познавательной деятельностью с помощью средств ИКТ, оправдывает себя во всех отношениях:

- повышает качество образования;
- продвигает общее развитие ребенка;
- помогает преодолевать трудности;
- приносит радость в жизнь ребенка;
- создает благоприятные условия для взаимопонимания и сотрудничества учителя и учащихся в учебно-воспитательном процессе.

Интерактивное обучение-способ познания, реализуемый в форме совместной деятельности учащихся. Формирование у учащихся прочных знаний, умений, навыков – одна из главных задач на уроке. Ее решению способствуют возможности интерактивной доски, которая позволяет интегрировать инновационные и традиционные методы обучения учащихся.

Интерактивная доска-мощный инструмент, который своей новизной повышает интерес учащихся к занятиям. Например, теперь с учащимися можно работать индивидуально не только в классе, но и при подготовке домашнего задания.

Поэтому современная школьная доска должна быть интерактивной-к такому выводу приходит каждый, сталкивающийся с постоянно растущими требованиями к организации и информационному охвату образовательного процесса в школе. На практике интерактивные доски намного эффективнее традиционных досок или проекторов. Благодаря передаче материала в интерактивном режиме значительно улучшается коммуникативное общение с учащимися, что позволяет им быстрее и эффективнее передавать информацию. Соответственно повышается и качество образования.

Таким образом, ИКТ становятся неотъемлемой частью современного учебного процесса, способствуя повышению качества образования. Учитель должен уметь работать с новыми инструментами обучения, чтобы обеспечить одно из главных прав ученика – право на качественное образование. При этом необходимо твердо осознавать, что информационно-образовательные ресурсы не должны заменять педагогические технологии. Они призваны помочь нам оптимизировать наши расходы, сосредоточиться на личной и творческой работе. Необходимо научить детей видеть красоту слова, красоту окружающего мира.

г. Алматы, Жетысуский район

№103 школа-гимназия

Учитель начальных классов, педагог-модератор

Шабрик Светлана Михайловна

РАЗВИТИЕ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ У ШКОЛЬНИКОВ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВИЗАЦИИ

Введение

Цифровизация образования представляет собой важный и неотъемлемый аспект современного образовательного процесса, оказывающий значительное влияние на развитие учащихся. В условиях быстро меняющегося информационного пространства особое значение приобретает развитие критического мышления у школьников, которое способствует их способности объективно воспринимать информацию, анализировать, систематизировать и принимать решения. Введение информационно-коммуникационных технологий в образовательный процесс предполагает не только изменение методов и средств обучения, но и формирует новые вызовы для педагогов и школьников. Одним из таких вызовов является необходимость научить детей работать с огромным потоком информации, анализировать её и делать обоснованные выводы.

Цель исследования

Целью данной статьи является изучение особенностей и методов развития критического мышления у школьников в условиях цифровизации, а также выявление значимости цифровых технологий в этом процессе.

Методология

В исследовании использованы методы анализа литературы, педагогического наблюдения, а также интервью с педагогами и школьниками, чтобы выявить текущие тенденции и проблемы, связанные с развитием критического мышления в условиях цифровизации.

Критическое мышление и его значение в образовательном процессе

Критическое мышление — это способность осмысленно анализировать информацию, выявлять логические связи, делать выводы на основе доказательств и аргументов, а также принимать взвешенные решения. В условиях цифровизации это умение приобретает особую важность, так как школьники ежедневно сталкиваются с огромным объемом информации, часть которой может быть недостоверной или манипулятивной. Поэтому одним из ключевых аспектов образовательного процесса становится

умение фильтровать информацию, анализировать источники и использовать критическое мышление для осознания правдивости и актуальности материалов.

Цифровизация образования и её влияние на развитие критического мышления

Цифровизация образования предоставляет новые возможности для обучения и развития критического мышления. Современные цифровые технологии, такие как интернет-ресурсы, образовательные платформы, онлайн-курсы, социальные сети, создают уникальные условия для более глубокого и разнообразного освоения учебного материала. Однако наряду с этим, в условиях цифровизации возникают и определённые сложности.

1. Доступ к разнообразной информации: Современные школьники могут легко получать доступ к различным образовательным ресурсам. Это способствует расширению кругозора и углублению знаний, однако также может привести к информационному перенасыщению. Чтобы не стать жертвой фальшивых или ненадёжных источников, школьникам необходимо развивать навыки анализа информации, отличать достоверные данные от манипулятивных.

2. Использование цифровых инструментов: Виртуальные доски, презентации, интерактивные задания, онлайн-тесты и другие инструменты могут стать не только дополнительными средствами обучения, но и способами тренировки критического мышления. Например, использование платформ для обсуждения и анализа материалов с одноклассниками способствует развитию навыков аргументации, выработке собственных суждений и повышению уровня мышления.

3. Влияние социальных сетей и медиа: Социальные сети и СМИ играют большую роль в жизни школьников, формируя их мировоззрение. Педагоги должны обучать детей правильно воспринимать и анализировать информацию, поступающую из этих источников, а также развивать умение выявлять ложные новости, манипуляции и пропаганду.

Методы развития критического мышления в условиях цифровизации

1. Проектная деятельность: Создание проектов с использованием цифровых технологий позволяет учащимся работать с разной информацией, систематизировать её и выстраивать логическую цепочку. Например, проектирование и создание мультимедийных презентаций, видеороликов или веб-сайтов требует от школьников аналитических способностей и критического подхода к выбору информации.

2. Дискуссии и дебаты: Использование форматов онлайн-дискуссий и дебатов помогает развивать у школьников навыки аргументации, способность анализировать различные точки зрения и делать обоснованные выводы.

3. Использование образовательных платформ и приложений: Программы и платформы, такие как Kahoot!, Quizlet, Google Classroom, могут стать эффективными инструментами для проверки знаний, развития логического и критического мышления. Эти ресурсы позволяют вовлекать учеников в активное познание и анализ информации.

4. Обучение навыкам медиаграмотности: Одним из ключевых аспектов является обучение школьников навыкам медиаграмотности, что включает в себя умение критически оценивать информацию, выявлять её источники и понимать контекст. Это помогает учащимся ориентироваться в мире цифровых технологий и научиться разбираться в многообразии контента.

Роль учителя в развитии критического мышления

Учитель играет ключевую роль в формировании и развитии критического мышления у школьников. Он должен не только внедрять инновационные методики и цифровые инструменты в образовательный процесс, но и быть наставником, который направляет учеников в поисках достоверной информации, учит их задавать правильные вопросы, сомневаться и делать обоснованные выводы. Для этого педагогам важно постоянно совершенствовать свои знания и умения в сфере цифровых технологий и медиаграмотности.

Заключение

Развитие критического мышления у школьников в условиях цифровизации — это важная задача, которая требует комплексного подхода. Современные цифровые технологии открывают новые горизонты для образовательного процесса, однако они также предъявляют повышенные требования к ученикам и педагогам в части анализа информации и формирования аналитических навыков. Чтобы эффективно использовать возможности цифровизации, необходимы грамотные методические подходы, направленные на развитие у школьников критического мышления и навыков медиаграмотности.

Алматы қаласы, Түрксіб ауданы
№11 жалпы білім беретін мектеп
Дене шынықтыру пәні мұғалімі
Мұхаметжанов Әділ Жұмабекұлы

ДЕНЕ ТӘРБИЕСІ САБАҒЫНДА ФИЗИКАЛЫҚ ДАҒДЫЛАРДЫ БАСКЕТБОЛ ОЙЫНЫ АРҚЫЛЫ ДАМУ

Дене шынықтыру кез-келген оқушыны оқытуда маңызды фактор болып табылады, өйткені ол әр адамның, әсіресе баланың физикалық және психикалық дамуына айтарлықтай әсер етеді. Дене жаттығулары жүйке жүйесінің және жалпы оқушының шаршауын азайтуға көмектеседі, оның өнімділігін, иммунитетін және ақпаратты қабылдау қабілетін арттырады, моральдық және рухани дамуға ықпал етеді. Физикалық белсенділік әр оқушының мықты физикалық денсаулығын қалыптастыруда, әртүрлі моториканы қалыптастыруда маңызды рөл атқарады, сонымен қатар жалпы эмоционалды фонды нығайтуға көмектеседі, психологиялық разряд береді және жай ғана рахат әкеледі. Қазіргі заманғы оқу процесі оқушылардан зейінді шоғырландыру және бөлу, жедел жады мен ойлауды дамыту, ақпаратты өңдеу жылдамдығы, ерікті қасиеттерді дамыту, еңбексүйгіштік, төзімділік дағдыларын талап етеді және көптеген адамдар спорттық ойынды жастар арасында өте танымал қазіргі өмірдің үлгісі ретінде қарастырады.

Дене тәрбиесі сабағында оқушылар денені шынықтырып, денсаулықтарын нығайтады және жан жақты дамытады. Дұрыс таңдалған жаттығу жүйесі көптеген созылмалы аурулардың жақсы алдын-алу болып табылады және тірек-қимыл аппаратының көптеген мәселелерін шешуге көмектеседі. Ойын оқушыларды жылдамдыққа, төзімділікке ептілікке тәрбиелейді. Сондай спорт ойындарының бір түрі баскетбол ойыны. Баскетбол-бұл адамның әртүрлі моторикасын дамытатын спорт түрі.

Баскетбол ойнау барысында моторлық (физикалық) қабілеттер дамиды:

- жылдамдық;
- жылдамдық күші (серпіліс, доппен және допсыз секіру, лақтыру және Пас беру және т. б.);
- төзімділік (доппен және допсыз жаттығуларды әр түрлі, көбінесе жоғары жылдамдықпен ұзақ орындау).

Баскетболға негізделген жаттығулар жүйесі орта мектеп оқушысының денесіндегі психикалық процестердің дамуына көпжақты әсер етеді. Олар қабылдауды, зейінді, есте сақтауды жақсартады, қиял мен ойлауды дамытады, бұл ережелерді сапалы қабылдау мен орындаудың негізі болып табылады, жаттығулардың өзі де, ойын шарттары да, жеке ойыншының да, жалпы команданың да әрекеттерін үйлестіру.

Баскетбол бастапқыда қыс мезгілінде тек гимнастикамен айналысудан шаршаған оқушыларға арналған ойын ретінде ойластырылған, кейіннен ол XIX ғасырдағы АҚШ-тың спорт клубтарында, мектептерінде, университеттерінде кең таралған.

Баскетбол біздің қазіргі түсінігімізде қозғалыс белсенділігінің жоғары деңгейімен және үлкен физикалық белсенділікпен сипатталады. Ол көптеген қарсыластармен қоршалған серуендеуді, жүгіруді, тоқтауды, бұрылыстарды, секіруді, аулауды, лақтыруды және дриблингті біріктіреді. Бүгінгі таңда баскетбол-бұл ойын, спорт түрі ғана емес, сонымен қатар адамның физикалық дағдыларының белгілі бір қабатын дамытуға мүмкіндік беретін арнайы жаттығулар жүйесі.

Оқушылар үшін баскетбол-бұл мектептің оқу бағдарламасына енгізілген қызықты спорттық ойын ғана емес, сонымен қатар дене тәрбиесінің тиімді құралы. Баскетбол физикалық белсенділіктің максималды деңгейімен ерекше мобильді ойын ретінде балалардың денсаулығын нығайту, ептілік пен үйлестіруді, реакция жылдамдығын дамыту, сондай-ақ олардың мінезін қатайту, ұжымшылдық пен бәсекелестік рухын, жауапкершілікті тәрбиелеу мәселелерін шешеді.

Жеке, екі, үш, командаларда, ашық ойындарда және доп тапсырмаларында орындалатын арнайы таңдалған ойын жаттығулары, ең алдымен, үйлестіру қабілеттерін дамыту үшін шексіз мүмкіндіктер жасайды:

- кеңістіктегі бағдарлау;
- реакция жылдамдығы;
- қозғалыс әрекеттерін қайта құру;
- қозғалыстардың кеңістіктік, күштік және уақыттық параметрлерін саралау және бағалау дәлдігі;
- жеке қозғалыстарды тұтас комбинацияларға сәйкестендіру қабілеті.

Баскетболдың ерекшелігі-жағдайлардың лезде өзгеруі, күрделі қозғалыс белсенділігіне бағдарлану, әртүрлі әрекеттерді орындау, доппен және допсыз әртүрлі моторлық әрекеттерді орындау. Моториканы немесе дағдыларды дамыту-бұл кейбір қарапайым әрекеттерді автоматизмге жеткізуге мүмкіндік беретін ұзақ, күрделі және ауыр процесс. Баскетбол оқушылар мектеп оқушыларында дриблинг, допты командаласқа дәл беру, қарсыласын айналып өту, үш аймақтан (айыппұл, екі, үш ұпай) сақинаға соғу сияқты дағдыларды дамытады, олар әртүрлі ұпай санымен бағаланады. Алайда, бұл дағдылар ойын барысында өте дәл және тиімді болуы үшін мектеп оқушыларына жылдамдықты, күшті, ептілікті, төзімділікті дамытуға ықпал ететін дене шынықтырудың кем дегенде негізгі деңгейі болуы керек.

Дене шынықтырудың маңызды ерекшелігі-оны дайындықтың басқа түрлерінен, атап айтқанда арнайы моториканы игеруден бөлудегі қиындықтар. Күш, төзімділік, жылдамдық өздігінен көрінбейтіндіктен, олардың болуы тек белсенді әрекеттер аясында мүмкін болады. Осылайша, кез-келген моториканың өзегі физикалық қасиеттерден тұрады. Бұл қозғалыстардың тиімділігі олардың орындалуының дұрыстығына ғана емес, сонымен қатар физикалық қасиеттердің көріну дәрежесіне де байланысты. Сондықтан дене шынықтыру ойынның техникасы мен тактикасын меңгерумен тікелей байланысты және олардың оңтайлы жетістіктерін қамтамасыз етуге арналған.

Баскетбол ойнау дағдыларын игергісі келетін оқушылар үшін жалпы және арнайы дене шынықтыру әдістері әзірленіп, баскетбол секциялары ашылды.

Жалпы дене шынықтыру-бұл негізгі сипаттағы немесе жан-жақты физикалық дайындықтағы физикалық қасиеттерді дамытуға қажетті және алдағы күрделі арнайы дене шынықтыруға көшуге бағытталған жаттығулар жиынтығы. Жалпы дене шынықтыру, ең алдымен, мыналарды қамтиды:

- қатысушылардың жан-жақты физикалық дамуы;
- денсаулықты нығайту;
- функционалдылықты арттыру;
- спорттық жұмысқа қабілеттілікті сатып алу;
- негізгі физикалық қасиеттерді дамыту және т. б.

Арнайы дене шынықтыру-бұл ойын дағдыларын тікелей игеруге бағытталған дайындық (дриблинг, пас беру, допты себетке лақтыру және т.б.). Сонымен қатар, дене шынықтыру оңтайлы нәтижеге жету үшін қажетті құралдар спектріне ие. Атап айтқанда, бұл:

- аяқтың, қолдың және дененің бұлшық еттерінің күшін дамытуға арналған жалпы және арнайы әсер ететін күш және жылдамдық жаттығулары;
- төзімділікті дамытуға арналған жалпы және арнайы әсер ету жаттығулары (жылдамдық және жылдамдық);
- қозғалыс жылдамдығы мен жылдамдығын дамытуға арналған жалпы және арнайы әсер ету жаттығулары (жылдамдық баскетболдағы негізгі элемент болып табылады, сонымен қатар баскетболшының маңызды қасиеттерінің бірі болып табылады);
- ептілікті дамыту үшін жалпы және арнайы әсер ету жаттығулары (ептілік-бұл тамаша үйлестіру, ойынның өзгеретін жағдайына сәйкес әрекеттерді бақылау);
- икемділікті дамыту үшін жалпы және арнайы әсер ету жаттығулары (жеке ойыншының қозғалыс амплитудасы неғұрлым көп болса, бүкіл команданың ойыны соғұрлым тиімді болады).

Осылайша, физикалық дағдылардың өзегі болып табылатын тиісті физикалық дайындықсыз моториканы дамыту мүмкін емес. Оқушылар үшін физикалық белсенділік форманы қолдаудың оңай әдісі емес, сонымен қатар эмоционалды разряд пен энергия зарядының құралы болып табылады. Сонымен қатар, баскетбол балаларда допты жылдам беру, қарсыласты айналып өту, допты себетке соғу және т.б. сияқты пайдалы моториканың барлық кешенін дамытады, сонымен қатар осы ойынға негізделген физикалық жаттығулар дене шынықтыруды сақтауға және жақсартуға ықпал етеді, оқушылардың денсаулығына оң әсер етеді.

**Атырау облысы Жылыой ауданы Құлсары қаласы
Құлсары балалар өнер мектебі
Көркем сурет бөлімінің мұғалімі, педагог-зерттеуші
Айдарханова Гульзада Айтбаевна**

РОЛЬ ХУДОЖЕСТВЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ В ФОРМИРОВАНИИ ЛИЧНОСТИ РЕБЕНКА

Художественное образование оказывает значительное влияние на личностное развитие ребенка. В процессе обучения искусству ребенок не только приобретает знания и навыки в конкретной области (живопись, музыка, танец и т. д.), но и развивается как индивидуальность, что имеет широкий спектр положительных последствий для его общего воспитания:

- Эстетическое восприятие мира: Обучение искусству развивает у детей способность воспринимать и оценивать красоту, как в природе, так и в произведениях искусства. Это способствует формированию культурных и моральных ценностей, пониманию разнообразия культур и традиций.

- Развитие творческих способностей: Процесс творчества помогает ребенку развивать воображение, креативность, а также решать нестандартные задачи. В искусстве не существует единственно правильного пути, что способствует развитию гибкости мышления.

- Эмоциональное развитие: Искусство помогает детям лучше понимать и выражать свои эмоции, что особенно важно в подростковом возрасте. Это помогает справляться с внутренними переживаниями и усиливает эмоциональный интеллект.

- Социальная адаптация:

В детских школах искусств ребенок учится работать в коллективе, уважать мнение других, сотрудничать и общаться. Эти навыки важны как для личной, так и для профессиональной жизни в будущем.

- Развитие дисциплины и ответственности:

В процессе обучения искусству дети учат усердно работать, добиваться поставленных целей, преодолевать трудности, что развивает у них важные качества для жизни.

Художественное образование играет важнейшую роль в формировании личности ребенка, поскольку оно не только развивает творческие способности, но и способствует общей гармонизации психоэмоционального состояния, развитию эстетического восприятия мира, а также помогает в формировании социальных и личных навыков.

1. Развитие творческого мышления. Художественные дисциплины способствуют развитию воображения и оригинальности, что имеет большое значение не только для искусства, но и для решения проблем в различных сферах жизни. Ребенок, который обучается искусству, учится подходить к задачам с нестандартной стороны, развивает умение находить новые пути и решения.

2. Формирование эстетического вкуса. Художественное образование помогает ребенку воспринимать и ценить красоту в окружающем мире, что способствует его культурному и интеллектуальному развитию. Человек, который с раннего возраста осознает и понимает ценность эстетики, чаще становится более чутким и отзывчивым к культуре и искусству в будущем.

3. Эмоциональное развитие. Занятия искусством помогают детям лучше выражать свои чувства и эмоции. Процесс создания произведений искусства позволяет им не только справляться с внутренними переживаниями, но и обучает их контролировать эмоции, что важно для развития эмоциональной зрелости.

4. Социальные навыки. В процессе работы в группе, участия в коллективных проектах, выставках, конкурсах дети учатся работать в команде, взаимодействовать с другими, делиться идеями и ощущениями. Это развивает у них ответственность, умение слушать и воспринимать чужое мнение, а также формирует лидерские качества.

5. Уверенность в себе и самовыражение. Участие в творческом процессе способствует формированию у ребенка уверенности в себе, умения реализовывать свои идеи. Когда ребенок видит, что его труд ценят, это способствует развитию самоуважения и внутренней мотивации для дальнейшего обучения.

Преимущества и особенности обучения детей в детской школе искусств Детские школы искусств обеспечивают уникальную образовательную среду, в которой ребенок может не только развивать свои творческие способности, но и получать важные навыки, которые влияют на его личностное развитие и подготовку к жизни.

1. Индивидуальный подход. В детских школах искусств преподаватели стремятся учитывать индивидуальные особенности каждого ученика, что дает возможность каждому ребенку развивать свой потенциал в максимально комфортных условиях. Это особенно важно в искусстве, где нет строгих стандартов и каждый ученик может проявить себя через уникальные подходы и стили.

2. Развитие различных типов интеллекта. Обучение в детской школе искусств способствует развитию как логического, так и эмоционального интеллекта. Процесс создания произведений искусства требует не только технических знаний и навыков, но и способности понять и передать свою внутреннюю концепцию через форму и содержание.

3. Гармоничное сочетание обучения и творчества. Детская школа искусств предоставляет не только теоретические знания, но и дает детям пространство для практической реализации своих идей. Это помогает ребенку развивать свои художественные и технические навыки, а также обучает его самоконтролю, целеустремленности и дисциплине.

4. Стимулирование личной ответственности. Занятия искусством помогают ребенку развить чувство ответственности за свой процесс творчества. От ученика требуется не только выполнение заданий, но и самостоятельный подход к работе, принятие решений, а также оценка и рефлексия своей работы. Это учит детей быть ответственными за результат и развивает самодисциплину.

5. Социальная интеграция и мотивация. Детская школа искусств является местом, где дети могут познакомиться с другими детьми, разделяющими схожие интересы. Это способствует развитию социальных связей, расширению кругозора, а также мотивации через конкурсы, выставки и проекты, где дети могут продемонстрировать свои достижения и получить признание.

6. Широкие перспективы для будущего. Обучение в детской школе искусств открывает перед ребенком возможности для будущего профессионального роста. Умения и навыки, приобретенные в процессе обучения, могут стать основой для выбора карьеры в области искусства, дизайна, архитектуры, театра, кино и многих других творческих профессий.

Таким образом, детская школа искусств предоставляет ребенку не только уникальные возможности для самовыражения и творческого развития, но и способствует формированию навыков, которые окажутся полезными в разных сферах жизни. Важность такой школы для ребенка заключается не только в художественном обучении, но и в воспитании целеустремленной, уверенной в себе личности, способной адаптироваться и взаимодействовать в социальном, культурном и профессиональном контексте.

1. Развитие терпения и усидчивости. Процесс освоения искусства требует значительного времени и усилий, что способствует развитию у детей терпения и усидчивости. Работая над произведением, дети учатся преодолевать трудности и достигать результата через постоянные тренировки и совершенствование своих навыков. Эти качества являются важными не только в сфере искусства, но и в жизни в целом, ведь они помогают успешно справляться с любыми вызовами.

2. Приверженность к высоким стандартам и самокритичность. В ходе обучения в детской школе искусств дети привыкают к высокой планке требований как к себе, так и к своим работам. Это помогает развить чувство ответственности за результат, прививает любовь к качеству и перфекционизму, что важно для дальнейшего профессионального роста и самореализации.

3. Междисциплинарный подход. Занятия искусством не ограничиваются только изучением технических и теоретических аспектов конкретного направления. Дети также учат взаимодействовать с другими дисциплинами, такими как литература, история, музыка, архитектура, что помогает им расширить горизонты и лучше понять контекст создания произведений искусства. Это развивает у них аналитическое мышление и способность видеть связи между различными областями знания.

4. Культурная осведомленность и идентичность. Детская школа искусств помогает ребенку глубже понять культуру и искусство своего народа и других стран, что способствует формированию культурной осведомленности и патриотизма. Это позволяет детям воспринимать искусство как часть своей культурной идентичности, что укрепляет их внутреннюю связь с историей, традициями и современным культурным контекстом.

5. Влияние на общекультурное развитие. Помимо развития специфических художественных навыков, обучение в детской школе искусств также способствует улучшению общих интеллектуальных и когнитивных способностей ребенка. Занятия искусством помогают детям развивать зрительную память, внимание, а также способность к абстрактному мышлению. Эти навыки полезны для успешного обучения в других областях и развития общего интеллекта.

6. Интеграция в мировое искусство. В детской школе искусств детям предоставляется возможность познакомиться с мировыми шедеврами и великими мастерами искусства, что помогает им развивать глубокое восприятие и уважение к мировой культуре. Они учат не только технике и стилям, но и важным философским и художественным концепциям, что расширяет их кругозор и формирует более зрелое понимание искусства. Таким образом, обучение в детской школе искусств играет ключевую роль в формировании гармоничной личности ребенка. Это не просто образовательный процесс, а мощный инструмент для развития ребенка, который затрагивает все сферы его жизни — от интеллектуального и творческого роста до социального и эмоционального развития. Преимущества такого образования очевидны: дети становятся более уверенными в себе, развивают важные личностные качества, умеют работать в коллективе, анализировать и воспринимать окружающий мир через призму искусства.

Использованная литература

1. Бакаева, Н. М. Развитие художественного образования в Казахстане: история и современность. — Алматы: Ғылым, 2011.
2. Ахметова, З. К. Методика преподавания декоративно-прикладного искусства в детских школах. — Астана: Мектеп, 2017.

**Қарағанды облысының білім басқармасының
"Мынжасар Әдекенов атындағы Қарқаралы ауылшаруашылық колледжі" КМҚК
Дене шынықтыру пәні оқытушысы
Құрманбай Аян Талапұлы**

ЕЛ ТУЫН АСҚАҚТАТАР ЖАСТАР ТӘРБИЕСІ – ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТА

Қай заманда болмасын адамзат алдында тұратын ұлы міндет – өзінің өмірін жалғастырушы саналы ұрпақ тәрбиелеу. Жас ұрпақты ұлттық мақтаныш пен ұлттық патриотизм рухына қалай тәрбиелесек, еліміздің, халқымыздың болашағы, даналығы да солай айқын көрінеді.

Осы заманаға сай биылғы жастар жылына байланысты, білікті, білімді маман, болшағы жарқын отаншыл азамат болып өз үлестерін қосатын жастарға елбасы үлкен көмек көрсетуде.

Елдік пен Тәуелсіздіктің Киелі көк Туын ХХІ ғасырда асқақтата желбіртетін - жастар. Сондықтан да халқымыз сауаттылыққа, отансүйгіштікке бағыт алып, болашақ иелері жастарға көп сенім артып отыр.

«Ту жанында қисық ағаш жатпайды» дегендей, сан тараулы тәрбие жолының тоғысар тұсы халықтың өзінде, ата-баба салт-санасында, дәстүрінде.

Қазақстан - халқы татулыққа ұйыған, жастары жасампаздыққа ұмытылған елге айналды. Бір буын ауыспай-ақ, мүлдем басқа сипаттағы жаңа ұлт, жаңа ел болдық. Күллі әлем таныған, құрметтеп төріне оздырған беделді мемлекетпіз. Мұның бәрі бір күнде, бір сәтте бола салған жоқ. Ел дамуына адал, тынбай еңбек еткен ұлттың рухын асқақтатып, туын көкке көтерген патриот жандардың арқасында әлемнің қаншама елін басып оздық.

Барша халқымыздың ең басты құндылығы - Тәуелсіздік! Біз - көшпенділердің ұрпағымыз, ат үстінде жүрген қайсар елміз. Ержүрек халықтың жалғасын табатын ол - жастар.

Жастар - біздің болашағымыз. Оларды жаңа заманда өмір сүруге үйрету және көмек көрсету - ол біздің міндетіміз. Жаңа құндылықтар жастардың жүрегіне тезірек жол табады. Әрбір өскелең ұрпақ өз болашағын отбасындағы тәрбиемен ұштастарып, білімді, білікті маман болуы тиіс.

Қазақстанның білім беру ұйымдарында «Мәңгілік Ел» жалпыұлттық идеясының негізіндегі тәрбие процесінің мазмұны белгіленген осы формалар арқылы жүзеге асырылады. Білім беру ұйымдарында жас ұрпақты «Мәңгілік ел» идеясының негізінде тәрбие процесін ұйымдастыру және шығармашылықпен айналдыстыру арқылы жүзеге асырумен орындалады. Сондықтан жастарға патриоттық тәрбие беруді жүзеге асырудың мынандай формалары ұсынылады: экскурсия, саяхат, тақырыптық кештер, дөңгелек үстел, олимпиадалар және үнемі спорт пен іс-шараларға қатысу, шығармашылықпен үнемі айналасу.

Білім беру ұйымдарында оқушыларды патриоттық тәрбиеге, Отанын сүюге, елжандылыққа тәрбиелеу – маңызды мәселе. Кез келген білім беруші ұлт ұрпағының саналы тәрбие мен сапалы білім алуына көп көңіл бөлуі тиіс. Әрбір халықтың тарихи өмірінде қол жеткізген ең құнды дүниелері – рухани және адами қасиеттер, құлықтылық үлгілері бар. Сондықтан да әрбір жаңа ұрпақ үшін мәнді тәрбие – ұлттық тұрғыдағы тәрбие үлгісі болып табылады. Өйткені мұндай тәрбиенің негізін замандар бойы қалыптастырып әкелген асыл рухани құндылықтар және биік ізеттілік пен құлықтылық тұрғысындағы ұрпақтан - ұрпаққа жалғасып жататын адамның адамдық қасиетін нығайтып әрі асылдандыра түсетін, халықтың даналық өмір –салтынан туындап отыратын қағидалар.

Ұлттық тәрбие – адам өмірінің алтын арқауы. Ұлттық тәрбие жалпы адамзаттық рухани құндылықтарды жоққа шығармайды, қайта солармен үндесіп жатады. Бұлар бір-бірін байытып, құнарландырып отырады.

Ұлттық тәрбиеден тереңдеп нәр алған адам –рухани бай адам. Ондай адам жалпы адамзаттық тұрғыдан мәдени және рухани құндылықтады бойына тезірек сіңіреді, сөйтіп толық әрі кәміл сенімді адам дәрежесіне тезірек жетеді. Бүгінгі таңда Қазақстан Республикасының егеменді ел болып, ана тілінің мемлекеттік тіл болуымен қатар өткен тарихымызды қайта қарап, ондағы рухани құндылықтады елеп және рухани құндылықтардың қорына өлшеусіз үлес қосатын мұраларын зерделеп зерттеу бүгінгі біздің жас ұрпақтарымыздың мәселерінің бірі болуда. Сондықтан оқушылар ұлттық тәрбие құндылықтарымен сусындасын десек, қазақ этнопедагогикасы негізінде ұлттық тәрбие беруіміз керек. Ұлттық тәрби құндылықтары болып саналады: ұлттық тіл, ұлттық – әдеп ғұрыптар мен салт – дәстүрлер, ұлттық тарих, өнер, ұлттық ойындар.

Адамзат тарихында құндылықтар қалыптасуының негізгі ерте заманнан-ақ ойшылдар мен ғұламалардың назарында болды. Олардың тәрбиелік негіздері атадан балаға, ұрпақтан-ұрпаққа даритын

ізгі қасиеттер мен сезім ниеттерінен тұрады. Ұлттық құндылық белгілі бір бағытты, мақсатты, жүйелі ұлттық көзқарасты, мінез-құлықтағы адамдық тәртіп пен рухани дағдыны қалыптастыратын жүйе. Олай болса ұрпақ тәрбиесіндегі құндылықтар негізгі ізгілікті, ақылды адамгершілік, парасаттылық, имандылық міндеттерін ажырата біліп өзіне таңдау жасауы.

Халықта «Балаңды өз тәрбиеңмен емес, өз ұлтыңның тәрбиесімен тәрбиеле» деген мақал бар. Жас ұрпаққа білім мен тәрбие беру саласында халықтық педагогиканы енгізе отырып, қазақ халқының салт-дәстүрін, әдет-ғұрпын, мінез-құлық мәдениетін меңгеруде оқушылардың бойына ұлттық имандылық, адамгершілік, сыпайылық қасиеттерін қалыптастыру. Ұлттық тәрбие біздің ұрпақтан-ұрпаққа жеткізетін асыл қазынамыз.

Ұлттық құндылықтардың әрбір халықтың өмірінде алатын орны өзгеше екені белгілі. Сондықтан да әрбір жаңа ұрпақ үшін мәнді тәрбие – ұлттық тұрғыдағы тәрбие үлгісі болып табылады. Содықтан ғасырлық ұлттық тәрбиенің негіздерін бір арнаға түсіріп тәрбие мәселесінде пайдалану бүгінгі таңда күн тәртібіндегі тұрған ең басты қажеттілік деп білемін.

Жеке тұлғаны ұлттық тәрбие арқылы дамытудағы нақты әрекеттер:

- белсенділік;
- индивиттік;
- өзіндік тәртіп;
- шыдамдылық;
- жауапкершілік;
- патриоттылық;
- сезімталдық;
- дамытушылық;
- намысшылдық.

Бала бойына ұлттық құндылықтарды дамытудағы негізгі құралдар:

- сыныптағы тәрбие сағаттар;
- баспасөз және қабырға газеттері;
- бұқаралық ақпарат құралдары;
- тәрбие шаралары;
- кітап оқу, мектептен және сыныптан тыс шаралар ұйымдастыру;
- шығармашылық жобалар қорғау;
- саяхат жасау, үйірмелерге қатысу.

Осы жерде айтқым келетіні қазақ халқының ұлы ақыны, ғалым М.Жұмабаевтың мына сөзі ойға келеді: «Ұлт тәрбиесі - баяғыдан бері сыналып, көп буын қолданып келе жатқан тақтақ жол болғандықтан, әрбір тәрбиеші сөз жоқ, ұлт тәрбиесімен таныс болуға тиіс. Және әр ұлттың баласы өз ұлтының арасында, өз ұлты үшін қызмет ететін болғандықтан тәрбиеші баланы сол ұлт тәрбиесімен тәрбиелеуге міндетті».

Қазақтың ұлттық құндылықтарын жаңғырту бүгінгі мемлекеттен өзінің ішкі және сыртқы саясатын ұлттық сипатта жүргізуді талап етеді. Қазақи рухы биік ұлттық идеяның қалыптасуында ұлттық құндылықтардың маңызы зор. Өскелең жас ұрпақты тәрбиелеу барысында, оларға отан жолында ерлік істерінің ұлылығын дәріптеп түсіндіре отыруымыз қажет. Осы жерде еліміздің тарихы жетекші орын алады. Қазақ елінің тарихын насихаттап, өскелең ұрпақты ұлтжанды етіп тәрбиелеп, тәуелсіздігіміздің мәңгі болуын наихаттауымыз қажет.

Жас ұрпақты тәрбиелеуде ата-бабамыздан келе жатқан ұлттық тәрбие үлгісін ұғындырып, мәдениетті, адами қасиеті мол, шығармашылық тұлға етіп тәрбиелеу – бұл қазіргі таңда өмір талабы және қоғам қажеттілігі. Ойымды қорытындылай келе, ұлы ағартушы Ахмет Байтұрсынұлының: «Балам деп жұрт болмаса, жұртым дейтін бала қайдан болсын» деген сөзімен аяқтағым келіп отыр. Сондықтан ел болып, жұрт болып ұрпақ тәрбиесін қолға алу басты міндет. Тәрбие беруде ұлттық құндылықтарымыз арқылы жол көрсетер болсақ, жастарымыз Қазақстан қоғамының әлеуметтік – мәдени өзгерістеріне жоғары мәдениетті деңгейде бейімделе алады деп айта аламын.

Сонымен, бүгінгі күнде жастарды әдепті де саналы етіп тәрбиелеу үшін ең алдымен тәрбие ережелеріне сүйене отырып, ұлттық дәстүрімізді, әдет-ғұрыптарымызды, дінімізді, ата-бабаларымыздан қалған насихат-мұраларды жастардың санасына сіңіре білуіміз қажет. Тәрбиенің көзі ата-бабаларымыздан қалған мұралар мен дана сөздер десек, біз соларды насихаттайтын жүргізушіміз. Бүкіл қоғам болып қолға алып, мәдениетті, тәрбиелі болып жүруді әрқайсысымыз өзімізден бастасақ, жас ұрпақтың тәрбиесі де өз жемісін берері анық.

Атырау облысы, Құрманғазы ауданы, Құрманғазы ауылы
«Құрманғазы аудандық оқушылар үйі» КММ
Әдістемелік бөлім меңгерушісі
Каржауова Ардак Жасеновна

ҚОСЫМША БІЛІМ БЕРУДЕГІ ӘДІСТЕМЕЛІК ЖҰМЫСТЫҢ МАҢЫЗЫ

Аннотация: мақала қосымша білім беру жүйесіндегі әдістемелік жұмыстың маңыздылығын қарастырады. Әдістемелік жұмыс педагогтің кәсіби деңгейін арттыруға, оқыту әдістерін жетілдіруге және білім беру үдерісінің тиімділігін қамтамасыз етуге бағытталған. Қосымша білім беру педагогінің әдістемелік қызметі оқу бағдарламаларының сапасын арттырумен қатар, оның кәсіби құзыреттілігін дамытудың негізгі факторы болып табылады. Сонымен қатар, мақалада әдістемелік жұмысты жоспарлау және ұйымдастырудың негізгі аспектілері қарастырылады.

Кілт сөздер: қосымша білім беру, әдістемелік жұмыс, педагогтің кәсіби дамуы, оқыту әдістері, білім беру үдерісі, инновациялық технологиялар, педагогикалық шеберлік.

Қосымша білім беру – оқушылардың жан-жақты дамуына, олардың шығармашылық әлеуетін арттыруға, жеке қабілеттерін жетілдіруге бағытталған маңызды білім беру саласы. Бұл жүйе тек негізгі білім алуға ғана емес, сонымен қатар тұлғаның рухани-адамгершілік қасиеттерін, әлеуметтік дағдыларын, кәсіби бағдарын айқындауға көмектеседі. Осы орайда, қосымша білім беру мекемелерінде әдістемелік жұмыстың маңызы зор.

Қосымша білім беру жүйесінде әдістемелік жұмыс педагогтердің кәсіби дамуын қамтамасыз ететін, білім беру сапасын арттыруға бағытталған маңызды құрамдас бөлік болып табылады. Әдістемелік жұмыс педагогтің оқу-тәрбие үдерісін жетілдіруіне, инновациялық әдістерді енгізуіне және өзінің кәсіби құзыреттілігін арттыруына ықпал етеді.

Әдістемелік жұмыс – бұл білім беру мазмұнын жүйелі түрде жаңарту, тиімді оқыту технологияларын іздестіру және оларды тәжірибеге енгізу үдерісі. Ол қосымша білім беру мекемелерінде оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға, олардың білім алуға деген ынтасын арттыруға және оқу бағдарламаларының сапасын жетілдіруге бағытталған.

Г.И. Кругликовтың пікірінше, қосымша білім беру педагогінің әдістемелік қызметі – бұл ғылыми негізделген, үздік педагогикалық тәжірибеге сүйенетін, кәсіби шеберлікті жетілдіруге бағытталған өзара байланысты шаралар жүйесі. Оның басты мақсаты – педагогтерге өздерінің ғылыми-теориялық және зерттеушілік дағдыларын дамытуға көмектесу. Әдістемелік жұмыстың тиімді ұйымдастырылуы педагогтің шығармашылық әлеуетін жүзеге асыруына және кәсіби құзыреттілігін арттыруына ықпал етеді.

Қосымша білім беру педагогінің кәсіби дамуы үздіксіз жүретін күрделі процесс болып табылады. Бұл үдерістің негізгі мақсаты – педагогтің жоғары деңгейдегі кәсібилігін қалыптастыру. Осы мақсатқа жету үшін әдістемелік жұмыстың тиімді құрылымы қажет, өйткені ол педагогтердің психологиялық-педагогикалық құзыреттілігін арттыруда маңызды рөл атқарады.

Әдістемелік жұмыс қосымша білім беру ұйымдарындағы оқу процесінің сапасын арттырудың маңызды құралы болып табылады. Ол балалар бірлестіктеріндегі оқыту мен тәрбие жұмысының тиімділігін арттыруға, оқу бағдарламаларын жетілдіруге, оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға және олардың білім алуға деген қызығушылығын қалыптастыруға ықпал етеді. Сонымен қатар,

әдістемелік жұмыс педагогтердің өзара тәжірибе алмасуына, кәсіби дағдыларын жетілдіруге және жаңа білім беру технологияларын енгізуге жағдай жасайды.

Қосымша білім беру жүйесінде педагогтің кәсіби дамуын қамтамасыз етуде әдістемелік жұмыстың маңызы ерекше. Әдістемелік жұмыс педагогтің білім беру үдерісіне бейімделуіне және әлеуметтік интеграциялануына ықпал етеді. Ғылыми-әдістемелік қызметке кешенді түрде қатысу арқылы педагог тек бар білімі мен дағдыларын бекітіп қана қоймай, сонымен қатар, жаңа кәсіби құзыреттерді меңгереді. Бұл үдеріс мұғалімнің оқу-тәрбие жұмысын жетілдіруге, сондай-ақ Қазақстан Республикасының білім беру стандарттарына сәйкес білім сапасын арттыруға мүмкіндік береді.

Қазақстанның білім беру жүйесінде педагогикалық тәжірибе жинақталған сайын кәсіби өзін-өзі сақтау функциясы қалыптасады, бұл өз кезегінде мұғалімдердің кәсіби күйзеліс пен эмоционалдық шаршаудың алдын алуға көмектеседі. Сонымен қатар, әдістемелік жұмыс педагогтерге ескірген оқыту технологиялары мен әдістерінен арылуға, білім беру жүйесіндегі өзгерістерге бейімделуге және жаңа кәсіби талаптарға сәйкес жұмыс істеуге мүмкіндік береді. Мұндай педагогикалық икемділік әр маманның бәсекеге қабілеттілігін арттырады және оның кәсіби дамуына ықпал етеді.

Қазақстанда білім беру жүйесін жаңғырту, оның мазмұнын жаңарту және реформалау үдерістері педагогтерге қойылатын талаптарды күшейтті. Бүгінгі таңда педагогтің негізгі міндеттері:

- Мемлекеттік білім беру стандарттарына сәйкес білім беру бағдарламаларын жүзеге асыру;
- Қосымша білім беру аясында заманауи педагогикалық технологияларды меңгеру және қолдану;
- Оқушылардың шығармашылық және зияткерлік қабілеттерін дамыту үшін тиімді әдістерді қолдану;
- Педагогикалық тәжірибені зерттеу, талдау және кәсіби даму мақсатында әдістемелік жұмыстарға белсенді қатысу;
- Білім беру үрдісіндегі жаңашылдықтарды игеру және тәжірибеге енгізу.

Осы міндеттерді орындау үшін педагогтерге жан-жақты әдістемелік қолдау көрсету қажет. Әдістемелік қызмет қосымша білім беру бағдарламаларын жүзеге асыру үдерісін бақылап, педагогтерге нақты әрі тиімді әдістемелік көмек көрсетеді. Бұл білім беру сапасын арттырып қана қоймай, оқушылардың жеке қабілеттерін дамытуға және білім алуға деген қызығушылығын арттыруға мүмкіндік береді.

Қазіргі таңда қосымша білім беру бағдарламаларын жүзеге асыру барысында әдістемелік жұмыстың маңызы ерекше артып келеді. Себебі бұл үдерісте әдістемелік қызмет кешенді түрде жұмыс істейді. Ол педагогтердің білім беру бағдарламасын тиімді жүзеге асырып, оқушыларды оқытуға, олардың болашақ кәсіби әлеуетін дамытуға және білім алуға деген ынтасын арттыруға көмектеседі. Сонымен қатар, әдістемелік қызмет білім беру саласына инновациялық технологиялар мен заманауи әдістерді енгізуге мүмкіндік береді, бұл өз кезегінде білім алушылардың жан-жақты дамуына және өзін-өзі жетілдіруіне ықпал етеді. Әдістемелік жұмыс сонымен бірге қосымша білім беру бағдарламаларының кәсіптік стандарттарға сәйкестігін бақылауды қамтамасыз етеді. Бұл білім алушылардың өзекті құзыреттерді меңгеруіне және заманауи білім алуына жағдай жасап, олардың кәсіби және тұлғалық дағдыларын жетілдіруге ықпал етеді. Осы арқылы әдістемелік жұмыс білім сапасын арттыруда маңызды рөл атқарады.

Қосымша білім беру педагогінің әдістемелік жұмысын ұйымдастыру барысында ең маңызды аспектілердің бірі – оқыту мазмұнын дұрыс таңдау. Бұл мазмұн нақты білім беру курсының әдістемесін жүйелі түрде қалыптастыруға, оқу процесін қажетті дидактикалық материалдармен және көрнекі құралдармен жабдықтауға бағытталуы тиіс. Таңдалған мазмұнның өзектілігі мен болашағы білім алушылардың оған деген қызығушылығына, білім беру үдерісінің тиімділігіне және оның оңтайлылығына тікелей әсер етеді.

Зерттеу элементтері бар қосымша білім беру педагогінің әдістемелік жұмысы шығармашылық қызметтің күрделі және кешенді кезеңі болып табылады. Бұл кезең педагогтен зерттеу әдістерін меңгеруді, кәсіби-педагогикалық қызметті зерттеу бойынша ғылыми әдебиеттерді талдауды талап етеді. Мұндай жұмыс педагогтің кәсіби құзыреттілігін арттыруға, оқыту сапасын жетілдіруге және инновациялық тәсілдерді енгізуге мүмкіндік береді. Сонымен қатар, әдістемелік жұмыстың негізгі бағыттарының бірі – педагогтің кәсіби өзін-өзі жетілдіруі мен үздіксіз білім алуына жағдай жасау. Қазіргі заманғы білім беру жүйесінде мұғалімдер өз тәжірибесін үнемі жаңартып, заманауи әдістер мен технологияларды меңгеруі қажет. Бұл ретте, әдістемелік жұмыс педагогтерге білім берудің жаңа үрдістерін зерттеуге, тиімді оқыту стратегияларын әзірлеуге және оларды тәжірибеде қолдануға көмектеседі.

Қосымша білім беру жүйесіндегі әдістемелік қызмет тек педагогтердің кәсіби шеберлігін арттырып қана қоймай, білім алушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға да ықпал етеді. Оқушыларды тәрбиелеуде және олардың тұлғалық өсуін қамтамасыз етуде әдістемелік жұмыс арқылы инновациялық технологиялар мен жобалық оқыту тәсілдерін енгізу маңызды. Сондықтан әдістемелік жұмысты жүйелі түрде ұйымдастыру білім беру сапасын арттырудың, педагогтің кәсіби дамуын қамтамасыз етудің және білім алушылардың жан-жақты дамуына қолдау көрсетудің маңызды шарты болып табылады.

Осылайша, қосымша білім беру педагогінің әдістемелік жұмысы – бұл оқыту мен тәрбиелеудің жалпы тәсілдерін, мазмұнын, әдістері мен құралдарын қамтитын нақты нәтижеге бағытталған кәсіби қызмет. Бұл жұмыс педагогтің біліктілігін арттыруға, оның педагогикалық шеберлігін жетілдіруге және инновациялық оқыту әдістерін енгізуге бағытталған. Әдістемелік жұмыстың тиімділігі оның жүйелілігі мен мақсаттылығына тікелей байланысты. Сондықтан педагогтің әдістемелік қызметі оқыту сапасын жетілдірумен қатар, оның өзін-өзі дамытуына және жаңа білім беру технологияларын меңгеруіне ықпал ететін маңызды фактор болып табылады.

Қолданылған әдебиеттер:

1. Лебедева, О.Е. Дополнительное образование детей / О.Е. Лебедева. – М.: Книга по Требованию, 2016. – 256 с.
2. Дударева, Л. П., Панов, А. И. Методическая работа в системе общего образования субъекта РФ (структурно-функциональный аспект) / Л. П. Дударева, А. И. Панов // Методист. — 2015. — № 2. — С. 21–25.

Атырау облысы Құрманғазы ауданы Құрманғазы ауылы
Құрманғазы аудандық оқушылар үйі
Бұқаралық бөлім меңгерушісі, Роботтар әлемі үйірмесінің жетекшісі
Евниенова Аятқан Нурсултановна

РОБОТОТЕХНИКА МҮМКІНДІКТЕРІН МАТЕМАТИКА САБАҒЫНДА ТИІМДІ ҚОЛДАНУ

Аннотация: мақала білім беру жүйесінде робототехниканы қолданудың маңыздылығы мен оның математика сабақтарындағы тиімділігі туралы. Онда робототехниканы енгізу кезінде туындайтын негізгі қиындықтар (әдістемелік материалдардың тапшылығы мен жабдықтардың жоғары құны) және оларды шешу жолдары қарастырылады. Сонымен қатар, робототехниканың оқу процесіне тигізетін пайдасы, яғни оқушылардың логикалық ойлауын дамыту, математикалық ұғымдарды тәжірибе жүзінде қолдану және сабақтарды қызықты әрі интерактивті ету мүмкіндігі сипатталады.

Кілт сөздер: робототехника, білім беру, математика, инновация, STEM, бағдарламалау, модельдеу, әдістемелік материалдар, оқу процесі, логикалық ойлау, практикалық қолдану, интерактивті оқыту, білім беру технологиялары.

Қазіргі ХХІ ғасырда білім берудің негізгі үш маңызды бағытын анықтауға болады. Біріншіден, адамдар өмір бойы білімдерін жаңартып, жетілдіруге ұмтылады. Екіншіден, білім беру жүйесі әр

оқушының жас ерекшеліктері мен қабілеттеріне бейімделеді. Үшіншіден, тәрбие беру үдерісі халықаралық деңгейде жүргізіліп, қоғамның әртүрлі салаларын қамтиды.

«Роботтар әлемі» үйірмесі – осы заманауи білім беру талаптарына сай келетін инновациялық бағыттардың бірі. Ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың қарқынды дамуы жас ұрпақты білімге жаңа көзқараспен қарауға жетелейді. Бүгінде оқыту үдерісі тек теориялық біліммен шектелмей, практикалық және шығармашылық қабілеттерді дамытуды көздейді. Бұл өз кезегінде оқушылардың сыни ойлау, шешім қабылдау, инновациялық идеяларды жүзеге асыру дағдыларын жетілдіреді.

Жаңа технологияларды меңгеру – қазіргі заман адамы үшін қажеттілік. Осыдан он жыл бұрын қиял болып көрінген жасанды интеллект, робототехника және автоматтандыру салалары бүгінгі таңда күнделікті өміріміздің ажырамас бөлігіне айналды. Сондықтан мектептерде STEM-білім беру бағытын енгізу, робот техникасын дамыту, бағдарламалау негіздерін оқыту – болашақ мамандарды даярлаудың маңызды қадамы.

Білім алушылардың ақпараттық сауаттылығын дамыту, логикалық және құрылымдық ойлау қабілетін жетілдіру – ақпараттық қоғамда сұранысқа ие негізгі дағдылардың бірі. «Роботтар әлемі» үйірмесі оқушыларға тек техникалық білім беріп қана қоймай, оларды шығармашылық ізденіске, командалық жұмысқа, өздігінен шешім қабылдауға үйретеді. Сонымен қатар, ұлттық мәдениет пен тарихи құндылықтарды ескере отырып, жаңа технологияларды игеру – заманауи білім беру жүйесінің басты мақсаты болып табылады.

Болашақта цифрлық және робототехникалық жүйелердің маңызы одан әрі арта түсетінін ескере отырып, ақпараттық-коммуникациялық технологияларды тиімді пайдалану және білім беру үдерісіне инновациялық әдістерді енгізу – қоғамның тұрақты дамуының басты шарты.

Қазіргі жағдайда робототехника негіздерін зерттеу ерекше өзектілікке ие болып, сұранысқа ие бағыттардың біріне айналууда. Бұл сала қолданбалы ғылымдар, физика, информатика, микроэлектроника, механика, заманауи ақпараттық технологиялар және жасанды интеллект сияқты түрлі ғылыми бағыттарды біріктіретін интегративті бағыт болып табылады. Оның басты мақсаты – автоматтандырылған техникалық жүйелерді дамыту және оларды өндірістік, ғылыми, тұрмыстық салаларға енгізу.

Робототехниканың дамуы ғылымның, техниканың және технологияның жетістіктерімен тығыз байланысты. Қазіргі таңда бұл бағыт ақпараттық технологиялар саласындағы ең перспективалы салалардың бірі ретінде қарастырылады. Себебі машина жасау, микроэлектроника, өндіріс және автоматтандыру салалары робототехникалық кешендерді қолданбай тиімді жұмыс істей алмайды. Осыған байланысты, робототехника саласының дамуы білікті мамандарды даярлау қажеттілігін туындатып отыр.

Қазіргі қоғамға тек дайын ақпаратты қабылдайтын емес, оны өз бетінше өндіре алатын, талдай білетін және тәжірибеде қолдана алатын тұлға қажет. Сондықтан жаңа заман адамы – зерттеуші, өз бетінше шешім қабылдайтын, қиындықтарды жеңе білетін тұлға болуы керек. Осындай қабілеттерді дамыту үшін білім беру жүйесінде робототехниканы тиімді қолдану маңызды.

Робототехника тек техникалық білім берумен шектелмейді, ол оқушылардың шығармашылық ойлау қабілетін дамыта отырып, түрлі мәселелерді кешенді түрде шешуге үйретеді. Бұл бағыт оқушыларды командалық жұмысқа, логикалық және құрылымдық ойлауға, инновациялық идеяларды жүзеге асыруға баулиды. Сонымен қатар, цифрлық технологиялар мен автоматтандыруға негізделген болашақ экономикасына дайындықтың маңызды элементі болып табылады.

Қазіргі білім беру жүйесінде робототехниканы қолдану оқыту үдерісін қызықты әрі тиімді етуге көмектеседі. Әсіресе, математика сабақтарында бұл әдіс оқушылардың математикалық ұғымдарды нақты өмірде жақсы түсінуіне және оларды қолдана білуіне ықпал етеді.

Lego WeDo конструкторлары оқушылардың логикалық ойлауын, ұсақ моторикасын және шығармашылық қабілеттерін дамытудың тамаша құралы болып табылады. Олар математиканы оқытудың интерактивті тәсілін ұсынады, өйткені оқушылар модельдер құрастырып, оларды бағдарламалау арқылы математикалық ұғымдарды тәжірибе жүзінде қолдана алады.

Lego WeDo-мен жұмыс істеу барысында оқушылар:

- Талдау жүргізуді;
- Гипотезалар жасауды және оларды тексеруді;
- Нәтижелер негізінде шешімдер қабылдауды;
- Модельдерді жетілдіруді үйренеді.

Бұл тек математикалық дағдыларды ғана емес, сонымен қатар мәселені шешу қабілетін, логикалық ойлауды және топтық жұмыс дағдыларын дамытуға көмектеседі.

Lego WeDo дизайнын, бағдарламалауды және математиканы біріктіре отырып, оқушылардың STEM (ғылым, технология, инженерия, математика) пәндеріне деген қызығушылығын арттырады. Бұл әдіс арқылы оқушылар математикалық теорияны шынайы өмірмен байланыстыра отырып, білімдерін тәжірибеде қолдана алады.

Робототехниканы оқытудың әртүрлі кезеңдерінде әртүрлі мақсаттарға жету үшін оны арнайы үйірмелерде, элективті сабақтар мен курстарда қолдану ұсынылады. Оқушылардың техникалық және аналитикалық ойлау қабілетін дамыту үшін әртүрлі робототехникалық платформаларды пайдалану маңызды.

Қорытындылай келе, математика сабақтарында робототехниканы қолдану оқушыларға теориялық білімдерін нығайтып қана қоймай, оларды шығармашылық тұрғыдан ойлауға және практикалық міндеттерді шешуге баулиды. Бұл әдіс болашақта ғылым мен технология саласында бәсекеге қабілетті мамандарды даярлауға ықпал етеді.

Робототехниканы білім беру жүйесіне енгізу заманауи оқытудың маңызды бағыттарының бірі болғанымен, оның дамуын тежейтін екі негізгі мәселе бар:

1. Әдістемелік материалдардың тапшылығы

Мұғалімдерге робототехника сабақтарын жүргізуге көмектесетін әдістемелік құралдардың жеткіліксіздігі үлкен қиындық туғызады. Әсіресе, бұл салада тәжірибесі жоқ мұғалімдер үшін сабақтар мен оқу бағдарламаларын әзірлеу күрделі процесс болуы мүмкін.

Мәселені шешу жолдары:

- Робототехника бойынша сапалы әдістемелік материалдарды әзірлеу және тарату;
- Мұғалімдерге арналған біліктілікті арттыру курстарын ұйымдастыру;
- Мұғалімдер арасында тәжірибе алмасу алаңдарын құру.

2. Робототехникалық құрылғылардың жоғары құны

Көптеген білім беру мекемелері мен отбасылар үшін қымбат жабдықты сатып алу қаржылық қиындық тудырады.

Мәселені шешу жолдары:

- Роботтарды құрастыру үшін қолжетімді материалдарды пайдалану;
- Бағдарламалық модельдеу құралдарын кеңінен қолдану;
- Жергілікті кәсіпорындармен, демеушілермен және университеттермен серіктестік орнату арқылы қажетті жабдықтармен қамтамасыз ету.

Робототехниканы математика сабақтарында қолдану – инновациялық және тиімді оқыту әдісі. Бұл тәсіл оқушыларға математикалық ұғымдарды практикалық тұрғыдан меңгеруге мүмкіндік береді.

Робототехниканың оқу процесіне тигізетін пайдасы:

- Оқушылар бағдарламалау, модельдеу және есептерді шешу арқылы математикалық ұғымдарды тікелей тәжірибе жүзінде қолданады;
- Логикалық ойлау дағдыларын жетілдіреді;
- Алынған білімді нақты өмірлік жағдайларда қолдануға үйретеді;
- Интерактивті және қызықты оқу процесін қамтамасыз етеді.

Қорыта айтқанда, робототехниканы математика сабақтарында қолдану оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырып қана қоймай, олардың шығармашылық және аналитикалық ойлау қабілетін дамытуға да ықпал етеді. Осы бағытты дамыту үшін әдістемелік материалдарды жетілдіру және қаржылық кедергілерді еңсеру маңызды міндет болып табылады.

**Ақмола облысы, Зеренді ауданы, Ақкөл ауылы
«Ақкөл ауылының жалпы білім беретін мектеп» КММ
Бастауыш сынып мұғалімі, педагог-сарапшы
Абуова Бакытжан Темиргалиевна**

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ІЗДЕНУШІЛІК, ЗЕРТТЕУШІЛІК ҚАБІЛЕТТЕРІН АРТТЫРУ

Қазіргі кездегі білім беру ісінің негізгі нысаны-жас ұрпақтың біліктілігін ғана қалыптастырып қоймай, олардың бойында ақпаратты өздері іздеп табатын және талдай алатын, сонымен қатар оны ұтымды пайдалана білетін, жылдам өзгеріп жатқан бүгінгі күнге лайықты өмір сүріп, қызмет етуге қабілетті тұлғаны қалыптастыру болып отыр. Бәсекеге қабілетті жетілген тұлғаны қалыптастыру үшін оқушыны ізденушілікке, өз бетінше жұмыс жасауға, бақылау мен зерттеуге, зерттеу нәтижелерін жинақтап, қорытынды жасай білуге үйрету бастауыш сыныптан басталуы қажет. Бастауыш мектеп сатысынан-ақ зерттеушілік бағыттағы тапсырмалар ретінде зерттеу элементтерін қолдануға болады. Бұл заманауи білім беру үдерісінің маңызды міндеті — бастауыш мектептен бастап іздеу-зерттеу қызметіне баулу мәселесін шешпек.

Зерттеушілік қабілеттер оқушылар бойында өз жұмысын өзі ұйымдастыра білу, өздігінен жұмыс жасай білу, өздігінен үйрену, реттеу, өз-өзін билеу және өз-өзін дамыту қабілеттерінің болуын нұсқайды. Зерттеу тапсырмасын орындау нәтижесінде оқушының мәдени ой-өрісі кеңейіп, өзін-өзі тануы жүзеге асады. Оқушы өзі таңдаған пән алаңында зерттеу қызметін іске асырып, өз іс-әрекетінің нәтижесін талдау қажеттілігін түсінеді. Ал әрбір жеткен нәтижені қорытындылап-түйіндеу зерттеудің жаңа кезеңін тудырады, бұл жаңа ойлар мен шығармашылық жоспарлардың пайда болуына ықпал етеді. Міне, өзін-өзі танудың осы бір деңгейі оқушыға өзге ұжым мүшелері алдында бұрынғыға қарағанда функционалды, яғни, маңыздырақ «әріптес» рөліне енуіне мүмкіндік береді. Ал бұл өз алдына оқушының өз іс-әрекетін қорытындылап, қоршаған ортаға деген өзіндік қарым-қатынасының пайда болуына ықпал етеді.

Бастауыш сынып оқушыларының зерттеу дағдыларын қалыптастыру шарттары:

- Мотивация. Оқушылар өздерінің шығармашылық зерттеу қызметінің маңыздылығын түсінуге, оны жүзеге асырудағы таланттары мен қабілеттерін, өзін-өзі жүзеге асыру тәсілдерін көруге көмектесуі керек.

- Мақсат қою және жүйелілік. Зерттеу дағдыларын дамыту бойынша жұмыс сыныптық және сыныптан тыс сабақтар түрінде жүзеге асырылуы тиіс. Мұғалім әдебиет, қазақ тілі, математика, дүниетану материалдарын пайдалануы керек.

- Шығармашылық орта. Мұғалім шығармашылық орта құрып, ғылыми-зерттеу жұмыстарына деген қызығушылықты арттыруы керек.

- Психологиялық жайлылық. Мұғалімнің міндеттерінің бірі-оқушылардың шығармашылық ұшқындарын көру және олардың шығармашылық ізденістерге деген ұмтылысын бағалау. Олардың қателесуден қорықпауы маңызды. Әр оқушыға өзінің мықты жақтарын көруге және өзіне сенуге мүмкіндік берілуі керек.

- Мұғалімнің жеке басы. Зерттеу қызметін дамыту үшін шығармашылықпен жұмыс істейтін, шығармашылық орта құруға ұмтылатын, зерттеу жұмысын жүргізу үшін белгілі бір білімі мен дайындығы бар мұғалім қажет.

• Жас айырмашылықтарын ескеру. Зерттеу қызметі орынды, жасына сәйкес, қызықты және балалардың қабылдауы үшін пайдалы болуы керек. Зерттеу қызметін қалыптастыру процесі осы шарттар орындалған жағдайда ғана сәтті жүзеге асырылуы мүмкін деп санаймыз.

Зерттеу жұмысымен айналысу, шығармашылық жоба жазу оқушының аналитикалық ойлау қабілетін дамытады, шешім қабылдай алу қабілетін қалыптастырады. Оқушыны ізденушілікке баули отырып, ғылым мен техниканың жетістігіне сәйкес армандарына жетуге, өз жолдарын дәл табуға көмектеседі.

Зерттеу түрлері:

- Теориялық– зерттеу мәселелерін теориялық талдау. Мәселелердің маңыздылығын, оның ерекшеліктерін, осы тақырып бойынша әртүрлі көзқарастарды сипаттау, сондай-ақ оның бүгінгі таңдағы шешілу жолдары. Осының барлығы зерттеу бөлімінің 1-ші теориялық мазмұнын құрайды.

- Фантастикалық- өмірде болмайтын фантастикалық құбылыстар мен заттар жөнінде.

- Эксперименттік – өзіндік байқаулар мен эксперименттерді жүргізуді талап етеді. Балалар үшін ең қызықты эксперимент-нақты заттарға және олардың қасиеттеріне жасалған тәжірибелер. Оқушыларға әр түрлі тақырыпты беруге болады. Экспериментальді (практикалық бөлім) зерттеу мәселелер мәнісін түсіндіретін немесе оны шешуге мүмкіндік беретін ғылыми әдістерді пайдалануды болжайды. Зерттеу жұмыстарының бұл кезеңі маңызды болып табылады, бұл кезеңде жоба авторы өзінің шығармашылық мүмкіндігін көрсете алады. Бұл кезеңде эксперименттер, байқау, сауалнама, әңгімелесу, сұрақ қою, интервью алу т.б. зерттеу әдістері пайдаланылады. Ғылыми зерттеуді жүргізу кезінде дұрыс ақпарат алу үшін бір емес, бірнеше әдістер жиынтығы қолданылады.

Зерттеудің қол жетімді әдістері:

1. дербес ойлау

2. кітаптан оқып білу

3. кино, теле фильмдерден білу

4. интернет желісінен іздеп табу

5. басқа адамдардан сұрап білеу

6. байқау

7. эксперимент жүргізу.

Зерттеу, іздеу белсенділігі-баланың жаратылысына тән табиғи құбылыс. Зерттеушілік әдісін қолдану қажеттігі оқушының білім алу процесінде қоршаған ортасына қызығушылығымен, сүйіспеншілікпен қарауымен түсіндіріледі. Оқушының өз бетінше зерттеу жүргізуі оның жеке талабын қанағаттандыруға, көкейінде жүрген сұрақтарға жауап табуға үлкен ықпал етеді. Одан басқа зерттеу жүргізу интеллектуалдық және шығармашылық қабілеті мен ойлау, зерттеу білігінің дамуына мүмкіндік туғызады.

Зерттеушілік қабілеттерді дамыту оқушыға төмендегі мүмкіндіктерді береді:

• оқушы зерттеу әдістерін игереді, кейін осы әдістерді ол кез келген басқа пән материалдарын игеру кезінде де қолдана алады;

• алынған білім мен біліктерді өзінің жеке мүддесі үшін қолдана алады, бұл оқушының әрі қарай өзін тануына, тұлға ретінде анықталуына мүмкіндік береді;

• ғылым түрлеріне, мектеп пәндеріне және жалпы танымдық процеске деген қызығушылығын дамытады.

Оқу-зерттеу әрекеті оқушы бойында төмендегі білім мен біліктерді дамытады:

• жаңа фактілер мен заңдылықтарды ешкімнің көмегінсіз, өздігінен түсіндіре және дәлелдей білуді;

• бұрын зерттелген құбылыстар мен заңдылықтарды жіктеуді, салыстыру, талдау және жинақтауды білуді;

• эксперименттер жасап, гипотезалар ұсына алады және оларды дәлелдей білуді үйренеді;

• себеп-салдарлық байланыстар мен қатынастарды орната білуді;

• фактіні, құбылыстар мен заңдылықтарды басқа қырынан, басқаша тұрғыдан қарастыра білуді;

• зерттеудің ғылыми әдістерін (теориялық анализ және синтез, эксперимент жасау, модельдеу және т.б.) қолдануды;

• шешімнің бірнеше нұсқасын ұсыну және ең қолайлысын таңдау, қорытындыны дәлелдеу; өзінің және жолдастарының зерттеу жұмысын бағалау және рецензиялау.

Қорытындылай келсек, зерттеу әрекеттері бала жаратылысына тән: білуге құмарлық, байқау жасауға талпыныс, өзінше эксперимент жүргізу сияқты табиғи құбылыстарды ынталандыра отырып, олардың жеке қасиеттерін ашуға жағдай жасайды. Зерттеушілік іс-әрекеттің оқушы мен мұғалім арасындағы ынтымақтастықты орнатудағы маңызы да өте зор. Бұл үшін мұғалім оқу материалдарын жіті таңдап, оның мазмұнын талдаудан өткізуі керек. Осының негізінде ол оқушының өздігінен жұмыс істеуіне мүмкіндік беріп, танымдық қызығушылығын арттыратын тапсырмаларды жасауға қажетті сұрақтарды анықтай алады.

**Жетісу облысының білім басқармасы мемлекеттік мекемесінің
"Сарқан қаласының облыстық №3 арнайы мектеп-интернаты" КММ
Математика пәні мұғалімі
Сарсенбаева Бакытгуль Сламжановна**

LESSON STUDY-ДІ МАТЕМАТИКА САБАҚТАРЫНДА ҚОЛДАНУ

Мәнді, ерекше құрастырылған сабақ оқушылардың жадында қалары сөзсіз. Оқушылардың назарын аудару үшін ең алдымен қызықтыру, таң қалдыру керек. Осы мақсатқа жету үшін мұғалімнің көмегіне дәстүрлі емес және стандартты емес сабақтар келеді.

Білім беру ұйымының инновациялық қызметі қазіргі мектептің даму жолдарының бірі болып табылады: жетілдіру, өзгерту, жаңашылдық, инновация. Оқушылардың білім сапасын арттыру бағытында нәтижелі жұмыс істеу үшін өзгерістер қажет, инновациялық білімді әріптестеріне жеткізу қажет, сонда мұғалімдердің де оқу-тәрбие үрдісіндегі барлық жұмыс жүйесін жақсартуға, өзгертуге деген ұмтылысы мен қажеттілігі туындайды. Осы таңда мектептің педагогикалық ұжымының басты мақсаты - мектептің білім беруді дамыту, интерактивті, инклюзивті, цифрлық ортасын дамыту, мектептің оқу-тәрбие жұмысына инновациялық білім беру технологияларын енгізу және білім беру ұйымын басқару.

Соңғы онжылдықтарда Lesson Study технологиясы Қазақстанның білім беру жүйесіне белсенді енгізілуде. Оның сипаттамалық белгілерінің бірі-кәсіби құзыреттілікті арттыруға, әріптестерімен ынтымақтастықта неғұрлым нақты, жүйелі және жүзеге асырылатын процеске ұмтылуға мүмкіндік беретін білім беру процесіне қатысушылардың рефлексиясының әртүрлі түрлері.

Lesson Study-сабақтарды әзірлеу және зерттеу арқылы оқытудың сапасын жақсарту үшін қолданылатын әдіс. Сонымен қатар Lesson Study - педагогикалық тәжірибе саласындағы білімді жетілдіруге бағытталған педагогикалық технология, ол өзі сабақтағы қызметті зерттеудің ерекше объектісі болып табылады. Бұл мұғалімдер тобы бірлесіп жоспарлайтын, оқытатын, бақылайтын және талдайтын кем дегенде үш деңгейді қамтитын цикл. Lesson Study көмегімен оқушылар білім сапасына әсер ете отырып, өздерінің зерттеулері мен тренингтерін демократиялық жолмен жүргізе алады. Lesson Study технологиясы оқушылар мен мұғалімдердің қателіктерін көруге, олардан қалай құтылуға болатынын түсінуге, білім сапасын арттыруға мүмкіндік береді. Негізінде, Lesson Study-мұғалімдерді оқытудағы және олардың оқыту мен оқу тәжірибесін дамытудағы бірлескен технология.

Математика сабақтарында Lesson Study әдісін қолдану мұғалімдерге оқытудың жаңа әдістерін зерттеуге, олардың тиімділігін тексеруге және дағдыларын жақсартуға көмектеседі. Төменде мұғалімдер математика сабақтарында Lesson Study әдісін қолдана алатын қадамдар берілген:

- Сабақты жоспарлау. Мұғалімдер зерттегісі келетін тақырыпты таңдап, сабақтың егжей-тегжейлі жоспарын жасайды. Олар жаңа идеялар мен оқыту әдістерін табу үшін ғылыми мақалаларға немесе математика кітаптарына жүгіне алады.

- Сабақ өткізу. Мұғалімдер сабақты әзірленген жоспарға сәйкес өткізеді. Сабақ барысында олар оқушылардың мінез-құлқын бақылайды, бақылаулары мен ескертулерін жазады.

- Сабақты талдау. Сабақты өткізгеннен кейін мұғалімдер оны талқылау және талдау үшін жиналады. Олар өздерінің бақылауларын талқылайды, әсерлері мен тәжірибелерімен бөліседі және сабақтың күшті және әлсіз жақтарын анықтайды.

- Сабақты әзірлеу. Талдау негізінде мұғалімдер оның тиімділігін арттыру үшін сабаққа өзгерістер енгізе алады. Олар сабақ құрылымын өзгерте алады, жаңа тапсырмалар қосады немесе оқыту әдістерін өзгерте алады.

- Сабақты қайта өткізу. Мұғалімдер сабақты өзгертулермен қайта өткізіп, оның нәтижелерін қайта талдай алады. Олар қажетті нәтижелерге қол жеткізгенше сабақтарды жалғастыра алады.

Математика сабағында алдымен әдеби дереккөздерді зерттегеннен кейін мен дәйекті сабақтар сериясын жоспарлаған жөн. Басқа мұғалімдермен бірге оқушылармен кері байланыс әдістері мен формаларын әзірлеп, оқушылардың белгілі бір топтарының типтік өкілдері болып табылатын үш «Зерттеу» тобы таңдалады: «Күшті» – А, «Орташа» – В, «Әлсіз» – С. Бұл өздерін жоғары деңгейге көтеруге деген ұмтылысы мен мүмкіндіктері бар, қабілеттері орташа және барлық пәндер бойынша аз ынталы оқушылар. Одан әрі оқушылардың осы үш санатын оқытуға және дамытуға көңіл бөлінеді.

Алдымен мектеп психологы мұғалімдер тобы құрастырған оқушыларға сауалнама жүргізеді. Сауалнама нәтижелері көрсеткендей:

- А деңгейіндегі оқушы сауалнамаға жауап беру кезінде оқуға деген ынтасы жоғары тапсырманы орындауда өзіне сенімді көшбасшы ретінде танылды;

- В деңгейіндегі оқушының оқуға деген қызығушылығы нақты белгіленген тапсырманы орындауда біршама күрделене түседі, көшбасшылық қасиеттерін арттыруды талап етеді;

- Оқушының оқуға деген қызығушылығы төмен, ол тапсырманы орындау кезінде басқалардан көмек сұрайды.

Lesson Study-ді оқу процесіне енгізе отырып, мен келесі нәтижелерге қол жеткіземін деп күттім:

- оқушылардың жеке басын дамыту үшін қолайлы оқу-танымдық орта құру;

- Lesson Study тәсілімен командада тұрақты жұмыс істейтін шығармашылық топ құру;

- зерттеу қызметіне тарту арқылы мұғалімдердің кәсіби деңгейін арттыру.

Таңдалған оқушылардың белсенділігі мен үлгерімін зерттеу мақсатында жеті модульдің іріктірілген элементтері бар бірнеше математика сабақтары өткізілді. Lesson Study технологиясының нысандары мен әдістерін тәжірибеге енгізу кезінде оқушылардың сыни ойлау дағдыларының қалыптасу деңгейі келесі әрекеттерде атап өтілді:

- оқушылардың көзқарастары әртүрлі болды, олар өз пікірлерін толық қорғауды, сыныптастарының пікірлеріне сыни көзқараспен қарауды үйренді;

- оқушылар бір-бірін құрметтеуге, ұсыныстар жасауға, тыңдауға үйренді.

Эксперимент барысында оқушылардың оқу процесінде белсенділігі мен пәнге қызығушылығы артқаны дәлелденді (математика), сыни ойлау деңгейінде тапсырмаларды орындайды, суретке түсіреді, сұрақтар қояды.

Педагогикалық эксперимент кезеңінде зерттеудің мақсаты Lesson Study мұғалімдерінің кәсіби құзыреттілігін дамытудың инновациялық технологиясы ретінде сабақты зерттеудің әртүрлі мәселелерін анықтау болды. Сабақты оқыту мәселесін мұғалімдердің кәсіби шеберлігін, яғни сыни ойлауды дамытуға арналған инновациялық Lesson Study технологиясы ретінде анықтай отырып, жалпы математика мұғалімдерінің белсенді ынтымақтастығы мұндай сабақтарды өткізуде өте тиімді болатынын атап өткім келеді.

Сабақты бақылаушы мұғалімдер өздеріне бекітілген оқушылар туралы мәліметтер жинап, әр практикалық сабақтан кейін сабақты талқылады. Олар оқушылардың реакциясын ескере отырып, келесі сабақтың барысына өзгерістер енгізді. Бақылаушылар мұғалімнің олардан не талап ететінін түсінбеген кезде, сабақтың әр кезеңінде нақты мақсаттар мен міндеттер қойылмаған кезде, топтағы рөлдерді бөлу қажет болғанда, жұмыс үшін әр тапсырманың орындалу уақыты келісілетіндей уақыт туралы ескерткен кезде оқушылардың қандай қиындықтарға тап болатынын көрді.

Менің ойымша, оқушылардың бақылау және салыстыру, түсіндіру және талдау, жағдайды бағалау және шешім қабылдау арқылы меңгеруге болатын пәннің мәнін терең түсіну қабілетін арттыру қажет. Мұндай жағдайларда және білім беру деңгейінде оқушылардың сыни ойлауы дамиды.

Осылайша, Lesson Study практикасына енгізу кезінде келесі іс-әрекеттерде оқушылардың сыни ойлау дағдыларының қалыптасу деңгейі атап өтілді: А және В деңгейіндегі оқушылар зерттелетін пәнге көбірек қызығушылық таныта бастады, сондай-ақ С деңгейіндегі оқушылар білім деңгейін арттыра алды. Эксперименттік топ әріптестер арасындағы тәжірибе алмасу сапалы деңгейге жетті және оқу тәжірибесінің өзі жақсарды деген қорытындыға келді.

Батыс Қазақстан облысы Бәйтерек ауданы Достық ауылы
Достық жалпы орта білім беретін мектебі
Әлеуметтік педагог
Кенжеғалиев Турарбек Жаксылыкович

ЕРЕКСЕ БІЛІМ БЕРУ ҚАЖЕТТІЛІКТЕРІ БАР БАЛАЛАРМЕН ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУ КЕҢІСТІГІНДЕГІ ӘЛЕУМЕТТІК ПЕДАГОГТЫҢ КӘСІБИ ҚЫЗМЕТІНІҢ ЕРЕКСЕЛІГІ

Соңғы уақытта Қазақстанда денсаулығында дамуында бұзылыстары бар адамдарға деген қоғамның көзқарасы және ерекше білім алуды қажет ететін балалардың мүмкіндіктері туралы пікірлері өзгерді. Осыған байланысты білім берудің тағы бір түрі – инклюзия тарай бастады. Инклюзивті білім беруді енгізу ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалардың жеке тұлғасының дамуына және олардың қалыпты дамып келе жатқан қатарластарына оң әсер етеді. Ерекше білім беру қажеттіліктері бар білім алушыларға төзімділік позициясын қалыптастыру, оларға көмектесуге ұмтылу олардың сыныптастары арасында бас тартушылық және агрессивтілік қаупін азайтады.

Қазіргі Қазақстанда ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды оқытуға көбірек көңіл бөлінуде. Өткен жылдың басында Мемлекет басшысы Қазақстанда ерекше білім беруді қажет ететін балалар саны артып келе жатқанын атап өтті. Бүгінгі таңда облыстық психологиялық-медициналық-педагогикалық комиссияларда 7 мен 18 жас аралығындағы ерекше білім беруді қажет ететін 112 мыңдай бала есепте тұр.

2021 жылғы 25 ақпанда Қасым-Жомарт Тоқаев ҰҚКК V отырысында мамандандырылған мекемелер мен ұйымдардың жұмыс істеуінің қолданыстағы стандарттарын жаңарту қажет екенін атап өтті. Осыған байланысты Қазақстан Республикасының Президенті осы саладағы нормаларды қолданыстағы стандарттарды ескере отырып жаңғыртуды тапсырды. Осы тапсырмаларды орындауға Қазақстан Республикасының 2021 жылғы 26 маусымдағы № 56 Заңы бағытталған. Сондай-ақ бұл құжат ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалар үшін даму бағдарламаларын жасауды, қолданыстағы білім беру жоспарларын бейімдеуді және психологиялық-педагогикалық қолдау көрсетуді көздейді.

Инклюзивті білім беру енгізілгенге дейін білім берудің екі жүйесі – жалпы білім беру және арнайы білім беру жүйесі болғаны белгілі. Екі жүйе дерлік автономды жұмыс істеді және бір-біріне тәуелді болмады. Жалпы білім беру жүйесі қалыпты дамыған балаларды оқытумен айналысты. Арнайы білім беру жүйесі ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды оқытуға бағытталған және айтарлықтай тиімді нәтиже көрсетті. Осыған қарамастан, көптеген ғалымдар бұл жүйенің кемшіліктерін анықтады, олардың негізгілері ерекше білім беру қажеттіліктері бар баланы әдеттегі ортадан оқшаулау және болашақта әлеуметтік өмірдің қиындықтарына төтеп беру қабілетінің қалыптаспауы болды.

Инклюзивті білім беру – адам тұлғасының ерекше құндылығына, оның бірегейлігіне, қандай физикалық жағдайына қарамастан лайықты өмір сүру құқығына негізделген гуманизм идеяларының дамуының нәтижесі.

Инклюзивті білім беру концепциясы – барлық адамдардың өзіне тән қадір-қасиетін құрметтеу феноменін тудырған мүлде жаңа ұғым. Туа біткен қадір-қасиет концепциясы қоғамдағы барлық адамдардың ерекшеліктеріне қарамастан белсенді қатысуын атап көрсетеді. Инклюзивті білім беру жүйесі егер бала оқи алмаса, онда мәселе ерекше білім беру қажеттіліктері бар балада емес, білім беру

жүйесінде деп есептейді. Білім беру барлық балалардың қажеттіліктерін қанағаттандыратындай оқытуды ұйымдастыруға жауапты.

Кез келген білім беру бағдарламасының табысты болуы мұғалімдердің дайындығына және олардың көзқарасына байланысты. Инклюзивті оқу бағдарламасы мектептердің оқушылардың айырмашылықтары негізінде ұйымдастырылуы және барлық оқушыларға өз мақсаттарына жетуге мүмкіндік беретін икемді болуы қажеттігін мойындайды. Инклюзивті оқу бағдарламасын енгізу қазіргі заманғы оқыту тәжірибесіне, оқу бағдарламасының мазмұнына, бағалау процедураларына және мектеп деңгейіндегі қолжетімді ресурстарға бірқатар өзгерістер енгізуді талап етті, онсыз сапалы білім беру мақсаты жүзеге аспай қалады.

Ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды оқытудағы қиындықтар оларға интолерантты қарым-қатынастан, әдістемелер мен оқу бағдарламаларының сәйкессіз мазмұнынан, қолжетімсіз ортадан, қажетті ресурстардың жетіспеушілігінен, ата-аналардың жеткіліксіз қатысуынан, мұғалімдердің дайын еместігінен және оқыту сапасының төмендігінен туындайды. Осы факторлардың барлығын ескере отырып, мұғалімдердің құзыреттілігі мен мұғалімдердің оң көзқарасы өмірлік маңызды болып табылады, өйткені өз сыныптарында әртүрлі сипаттағы балаларды тәрбиелеу және инклюзивті білім беру принциптерін шынайы мағынаға айналдыру мұғалімдерге байланысты.

Осылайша, білім беру жүйесін жауапты егуден басты назар аударылады. Балалардың қабілеті әртүрлі, әртүрлі пәндерді түсінуі де әртүрлі. Мұғалімнің рөлі тек пәнді оқыту ғана емес, сонымен қатар мобильділікке үйрету, өзіне-өзі қызмет көрсетуді үйрету, ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалардың қажеттіліктеріне сәйкес оқу материалдарын дайындау сияқты басқа да тренингтерді өткізу болып табылады.

Әлеуметтік қолдау ерекше білім алуды қажет ететін балалар үшін өте маңызды. Осыған байланысты әлеуметтік педагог инклюзивті білім беруде негізгі рөлдердің бірін алады. Әлеуметтік педагог жұмысының мақсаты – баланы тұтас тұлға ретінде қарастырып, оның дамуына қолдау көрсету. Әлеуметтік педагог рефлексиялық практик рөлі арқылы жүзеге асуы керек, өйткені білім беру жүйесі тұрақты және жеделдетілген өзгерістерге ұшырайды, соның арқасында қарапайым заңдар тез өзгереді.

Ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларға интолеранттылық мәселесі кейде мұғалімдердің оларға төзімсіздік танытуымен қиындайды. Сондықтан да әлеуметтік педагог жұмысының басты мақсаттарының бірі – педагогтар арасында толеранттылықты қалыптастыру. Ол үшін әдістемелік материалдарды әзірлеу, инклюзивті білім берумен таныстыру үшін дәрістер ұйымдастыру, кеңес беру, шеберлік сыныптары мен топтық тренингтер қолданылады. Ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды кейіннен тәрбиелеу үшін педагогтар үшін инклюзивті білім беру негіздерін меңгеру маңызды. Педагог ерекше білім беруді қажет ететін балалармен табысты жұмыс істеуі үшін оның тиісті құзыреттіліктері болуы керек.

Әлеуметтік педагог үшін ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалармен және олардың қалыпты дамып келе жатқан құрдастарымен жұмыс бірдей маңызды. Ол өз қызметінің шеңберінде профилактикалық бағдарламаларды жасайды және жүзеге асырады, бұл соңғылар тарапынан интолеранттылық тәуекелдерінің төмендеуіне және ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалардың қорғаныс факторларының артуына әкеледі. Айта кету керек, әлеуметтік педагог сонымен қатар әрбір баланың және барлық балалар тобының қажеттіліктері мен жеке ерекшеліктерін бағалайды. Ерекшеліктерді бағалауға сәйкес келетін жеке және топтық әлеуметтік-педагогикалық әрекеттерді әзірлейді, жүзеге асырады және бағалайды. Сондай-ақ ол мұғалімдермен, құрдастарымен, ата-аналарымен және ерекше білім беру қажеттіліктері бар баланың өміріндегі барлық маңызды адамдармен кеңеседі.

Инклюзивті білім берудің пайда болуы мен жүзеге асырылуы шешуді қажет ететін әртүрлі қиындықтармен қатар жүреді. Ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды жалпы білім беру жүйесіне қосу, жаңа әдістерді енгізу, қолданыстағы білім беру бағдарламаларын бейімдеу және жеке психологиялық ерекшеліктері мен қажеттіліктерін ескере отырып, тұрақты білім беру ортасына ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды тезірек және тиімдірек қамтуға әкеледі.

Осылайша, әлеуметтік педагог ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларға толеранттылықты қалыптастыруда жетекші орын алады және білім беру мекемесінде қолайлы психологиялық-педагогикалық климат құруға ықпал етеді.

КГУ "Основная средняя школа села Улан отдела образования по Сандыктаускому району
управления образования Акмолинской области"
Учитель начальных классов, педагог-модератор
Кошелева Софья Олеговна

«СОЗДАНИЕ ПЛАСТИЛИННОВОГО МУЛЬТФИЛЬМА: «ЛАПОТЬ, ПУЗЫРЬ И СОЛОМИНКА»

Аннотация

Что на свете сильнее всего обожают дети? Ну, безусловно же мультфильмы! увлекательные мультики, как и аппетитные конфеты, никогда не надоедают – это вам скажет каждый ребёнок.

Я, как и все дети, сильно обожаю смотреть мультфильмы. Количество просмотренных мной мультиков уже и не сосчитать. И казалось, что я всё-всё знаю о них... Но однажды, после очередного просмотра моего любимого мультфильма «Репка» я задумалась: а что же такое мультфильмы?

Мне захотелось разузнать побольше о том, как создаются мультфильмы. В процессе сбора информации я поняла, что снимать мультфильмы не так сложно, как может показаться с первого взгляда. С развитием современной техники и разных компьютерных программ становится невозможное возможным. В интернете есть множество сайтов и видео, разъясняющие подробно, как можно создать мультфильм. Мне очень захотелось попробовать создать свой собственный мультфильм. Но как это сделать? С чего начинать? В чём заключаются секреты создания мультфильмов?

Чтобы получить ответы на волнующие меня вопросы, я решила провести исследование.

Цель моего исследования: узнать технологию создания пластилиновых мультфильмов и создать собственный мультфильм.

Задачи работы:

- познакомиться с развитием пластилиновой мультипликации;
- изучить как создаётся пластилиновый мультфильм экспериментальным путём;
- создать свой пластилиновый мультфильм с помощью программы Stop Motion Studio.

Объект исследования: пластилиновая мультипликация;

Предмет исследования: процесс создания пластилиновой мультипликации.

Гипотеза работы: если раскрыть секреты создания мультфильмов, то можно создать свой собственный пластилиновый мультфильм.

Для исследования были использованы методы изучения литературы и сайтов про создания мультфильмов, разбор программы для монтажа, метод создания творческого продукта.

Практическая значимость: предоставленное исследование поможет завлечь окружающих меня людей к искусству пластилиновой мультипликации, которая в наше время, к сожалению, мало употребляется в мульт индустрии.

Введение

Прежде, чем начинать воплощать свою идею в реальность, я познакомилась с видами мультипликации и историей развития именно пластилиновой мультипликации.

Мультипликация — это создание на экране движущегося изображения. Вернее, иллюзии непрерывного движения. На деле это последовательность статичных (неподвижных) кадров. А ещё — технически сложное и постоянно развивающееся искусство.

Классификация мультфильмов. Мультфильм, как вид киноискусства начал разгораться в начале 20 века. В 1906 г. в США впервые вышел на экраны первый в мире рисованный детский фильм. В СССР в 1936 г. также приступила к работе студия “Союзмультфильм”. На ней снимали рисованные и кукольные мультфильмы. Сюжеты для них брались, как правило, из русских народных сказок. В наше время принято делить все мультфильмы по технологическому процессу: рисованные, кукольные, пластилиновые, песочные, компьютерные.

Первый пластилиновый мультфильм в СССР был снят в 1981 году Александром Татарским под названием «Пластилиновая ворона». Тип мультфильма: рисованная и пластилиновая анимация. На создание мультфильма ушло около 800 кг советского пластилина, который из-за блеклых расцветок пришлось раскрашивать красками.

Пластилиновая мультипликация – вид анимации, где фильм создаётся путём покадровой съёмки пластилиновых объектов с их модификацией в промежутках между снятыми кадрами.

В пластилиновой анимации имеются две техники, в которых снимают пластилиновые мультфильмы:

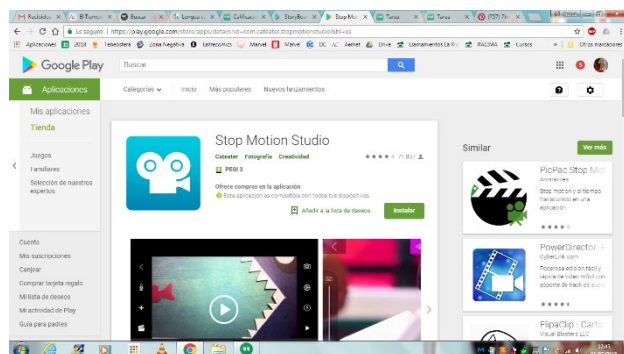
*Перекладка (Особенность техники заключается в следующем: построение состоит из нескольких слоев героев и декораций (по слою для каждого персонажа, заднего или переднего планов). Слои размещаются на нескольких стёклах, друг над другом, а камера – вертикально над стёклами. герои и декорации плоской формы (барельефы) перекладывают, снимая покадрово (именно так создавал свои шедевры Александр Татарский). С развитием компьютерных технологий каждый слой стали фотографировать отдельно, а потом – соединять при монтаже).

*Объёмная пластилиновая мультипликация (В этой технике герои размещаются в объёмной декорации. Когда всё готово, на компьютере приступают к монтажу. При создании мультфильмов в данной технике всё в основном делается по старинке: и лепят, и оживляют героев руками).

Именно объёмную пластилиновую мультипликацию я и буду использовать для доказательства своей гипотезы.

После того, как я познакомилась с историей пластилиновой мультипликацией, определилось с каким видом я буду работать я начала рассматривать различные варианты для монтажа мультфильма. С помощью совета своего руководителя я остановилась на работе с программой: Stop Motion Studio Pro.

Stop Motion (стоп-моушен) анимация – это технология анимации в мультипликации, когда созданные вручную герои либо предметы приводят в перемещение путем покадровой съёмки их движений и последующей клейки получившихся иллюстраций в единый видеоряд.

Исследовательская часть

Этапы создания анимационного фильма:

1. *Определение общей идеи мультфильма.* В данном этапе мы выбрали идею проекта, поставили цели и задачи.

2. *Написание сценария мультфильма.* Определились с выбором сказки, написали сценарий, расписали героев.

3. *Раскадровка (сцены в схематичных картинках).* Нарисовали рисунки к сказке, распределили кадры в будущем мультфильме.

4. *Изготовление героев и декораций для всех сцен фильма.* Начали лепить героев сказки, декорации к ней.

5. *Покадровая съёмка мультфильма.* Начали делать фотографии.

6. *Соединение кадров в фильм при помощи программы.* Работали с самой программой, монтировали, смотрели эскизы мультфильма.

7. *Озвучивание фильма.* Дали героям голоса.

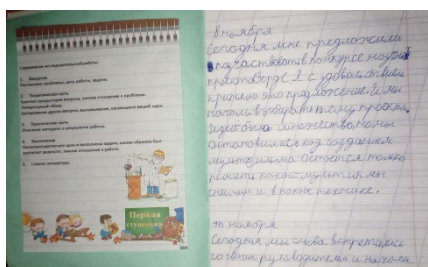
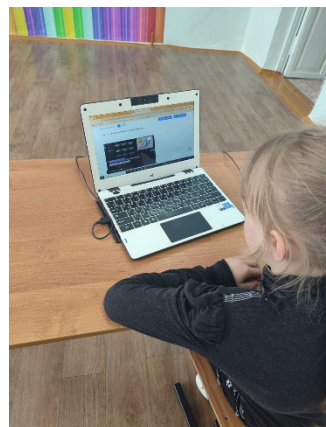
8. *Совместный просмотр.* Просмотр с друзьями и одноклассниками готового мультфильма.

Технологическая карта создания мультфильма.

1. Подобрать сказку по сложности изготовления. На первом этапе необходимо познакомиться с разными видами сказок, иметь представление самой сказки в голове. Представить, как эта сказка будет выглядеть в мультфильме.

2. После выбора темы и названия сказки, нужно расписать сценарий будущего мультфильма. Для этого нужно определить героев, разобраться с фоном и декорациями.
3. На этом этапе необходимо нарисовать рисунки-эскизы для мультфильма. Распределить что за чем будет идти. Решить в каком месте будет идти сюжет. Сколько будет местоположений у героев.
4. На 4 этапе начинается лепка героев, всех декораций. Облепить фон для сюжетов.
5. Для фотографирования нужно для начала установить штатив, закрепить камеру над одним уровнем. Закрепить фон, героев, фотографировать каждое движение героев.
6. Заняться монтажом мультфильма. Распределить скорость каждого кадра и собрать фотографии в один видеоряд.
7. Чтобы озвучить мультфильм, нужно распределить роли, записать на диктофон и вставить в видеоряд.
8. Сохранить видеофайл в нужном формате. Показать одноклассникам, выставить файл в интернет.

4. Приложение

Сказка «Лапоть, Пузырь и Соломинка».

Жили-были пузырь, соломинка и лапоть. Соломинка предложила друзьям: «Друзья мои, давайте сходим в лес за дровами». Друзья согласились и пошли они в лес дрова рубить. Дошли до реки и не знают, как перейти через реку. Лапоть говорит пузырю:

— Пузырь, давай на тебе переплывем!

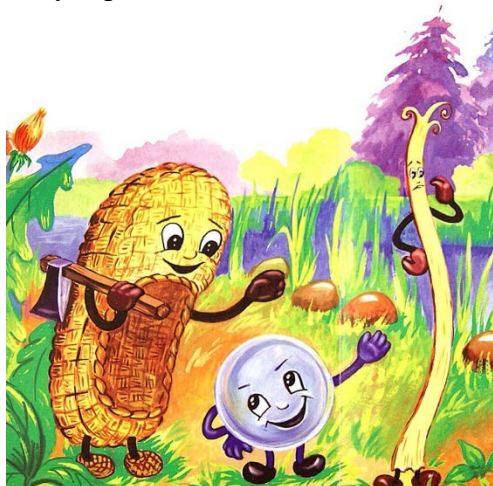
— Нет, лапоть! Пусть лучше соломинка перетянется с берега на берег, мы по ней перейдем.

Соломинка перетянулась с берега на берег.

Лапоть пошел по соломинке, она и переломилась.

Лапоть упал в воду.

А пузырь хохотал, хохотал, да и лопнул.

Ссылка на мультфильм: <https://www.youtube.com/watch?v=QSPXpUPR-m7o>

Заключение

Моя работа мне очень понравилась, хотя в ней было очень много трудностей. В начале нужно было подобрать подходящую сказку, чтобы было меньше героев, чтобы было интересное начало и имело смысловую концовку. Затем нужно было придумать и сделать так, чтобы фон, чтобы фон всегда оставался неподвижным. Но мы преодолели все трудности и у нас получился классный мультфильм.

Благодаря данной работе, я теперь знаю, что мультфильм-это трудное, но интересное занятие. Мой первый мультфильм получился длительностью 56 секунд, но чтобы снять это время мы потратили на работу почти 4 месяца.

Закончив свою работу, я подтвердила свою гипотезу, раскрыв секреты создания мультфильмов, я создала свой собственный пластилиновый.

Таким образом, в результате моей работы цель была мною достигнута и в будущем я планирую продолжить исследование мультипликационных фильмов.

Список использованной литературы.

1. https://vuzlit.ru/978688/dostoinstva_nedostatki_powerpoint
2. <https://zen.yandex.ru/media/blackmariakino/istoriia-razvitiia-multiplikacii-5b604acec5559500a9c1c7f1>
3. <http://www.myltik.ru/index.php?topic=interes/history>
4. <http://www.calend.ru/holidays/0/0/2273/>
5. <http://sbblog.ru/tag/pervyj-multfilm/>
6. <https://videozayac.ru/blog/15-programm-dlya-sozdaniya-animacii/>

**КГУ "Основная средняя школа села Улан отдела образования по Сандыктаускому району
управления образования Акмолинской области"**

**Учитель физической культуры
Казбаев Болат Валиханович**

ОСНОВНЫЕ АСПЕКТЫ ПРИМЕНЕНИЯ ДИФФЕРЕНЦИРОВАННЫХ ПОДХОДОВ НА УРОКАХ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ

Сегодня важным требованием к работе учителя и успешной организации учебного процесса является обеспечение полного усвоения знаний и навыков всеми учащимися. Однако для достижения этой цели необходимо учитывать индивидуальные особенности развития учеников и их способностей, то есть использовать дифференцированный подход. Это означает, что учитель должен учитывать разные уровни знаний и навыков, интересы и потребности учащихся, чтобы обеспечить оптимальное обучение каждого ребенка. Дифференцированный подход помогает адаптировать материал и методы обучения к индивидуальным потребностям и способностям учеников, создавая более благоприятные условия для их обучения и достижения успеха.

Совершенствование урока физической культуры и повышение его эффективности невозможно без создания проблемы дифференцированного обучения. Важнейшим требованием современного урока физической культуры является обеспечение дифференцированного и индивидуального подхода к обучающимся с учетом состояния здоровья, особенностей физического развития, физической подготовленности, развития психических качеств. В целях реализации дифференцированного подхода к организации занятий физической культурой все учащиеся школы делятся по уровню здоровья и физической подготовки на три медицинские группы – основную, подготовительную и специальную медицинскую. Занятия в этих группах отличаются учебными программами, объемом и структурой физических нагрузок, а также требованиями к уровню усвоения учебного материала.

Под дифференцированным подходом на уроках общей физической культуры понимается четкий подход к каждой из выявленных групп учащихся в зависимости от их возможностей, позволяющий достичь оптимального уровня физического развития, физической подготовленности, а также соответствующего объема знаний, умений и навыков.

Важным и актуальным признается проблема организации дифференцированного подхода в теории и методике физического воспитания. Существуют научные разработки по различным аспектам этой проблемы, благодаря которым стали очевидны признаки, лежащие в основе дифференцированного подхода: состояние здоровья и уровень физического развития, уровень физической подготовки, степень биологической зрелости и пол детей, нервная система и свойства темперамента. Расширен раздел в группе упражнений для правильной осанки и укрепления мышц спины и живота. Скалолазание, подтягивания и акробатические упражнения полностью исключены. Учебный материал программы предназначен для обеспечения последовательной подготовки учащихся и, таким образом, создания хороших условий для подготовки или перехода в основную группу.

В решении задач дифференциации физического воспитания важным является вопрос достижения школьниками высокого уровня физической подготовленности. Практика показывает, что физически подготовленные дети быстрее адаптируются к учебным нагрузкам, увереннее в своих знаниях и умениях, добиваются лучших результатов в учебной деятельности. Следовательно, необходимо дифференцировать учебно-воспитательный процесс по физической культуре с учетом подготовки школьников.

Комплекс методов по организации дифференцированного подхода на уроках физической культуры является весьма рациональным для проведения учебно-воспитательного процесса.

В целях совершенствования учебно-воспитательного процесса по предмету «Физическая культура» разработана учебная программа с методикой дифференцированного обучения учащихся 5-9 классов на основе учета индивидуальных возможностей учащихся и дифференциации процесса обучения и развития физических качеств. Дифференцированная методика обучения в соответствии с настоящей программой предусматривает решение следующих задач:

1. обучение жизненно важным моторикам и навыкам, их применение в различных ситуациях.
2. повышение уровня физической и функциональной подготовленности.
3. развивать индивидуальные способности ученика, устранять слабые места в физической подготовке.
4. получение знаний в области гигиены, медицины, необходимых понятий и теоретической информации по физической культуре и спорту.
5. воспитывать потребность и умение самостоятельно заниматься физической культурой, использовать их с целью осознанного отдыха, тренировок, повышения работоспособности.

Результат дифференциации физического воспитания учащегося зависит от процесса формирования индивидуальности человека, содержания обучения и воспитания, технологии обучения и воспитания, организации учебных форм.

Для того чтобы педагогически правильно управлять учебным процессом, своевременно вносить коррективы в урок, реализовывать дифференцированный подход в практической деятельности, помимо учета физического развития школьника, необходимо следить за физической подготовкой учащихся. Для изучения физической подготовленности учащихся можно составить программу, которая может включать в себя следующие тесты: прыжки в длину с места, метание мяча, ручная динамометрия.

Прыжки в длину с места. Эта задача показывает развитие силы и скорости движения.

Метание мяча (1 кг) в основном используется для оценки скоростно-силовых качеств при работе, выполняемой мышцами рук и туловища.

Кистевая динамометрия. Мышечная сила руки определяется динамометром. Для учащихся 1-3 классов шкала распределения составляет от 0 до 30 кг, для учащихся 4-10 классов шкала составляет от 0 до 90 кг. Сила правой и левой руки измеряется отдельно.

Дифференцированный подход можно применять не только в классе, но и при выполнении домашних заданий.

На уроке в соответствии с учебным материалом, изучаемым на данном этапе, подбираются упражнения для самостоятельной работы, комплексы домашней работы в основном предусматривают специальные упражнения для развития общеразвивающих и двигательных качеств. Составление домашнего задания таким образом, чтобы оно было доступным для учащихся и соответствовало их домашней подготовке, понятным, конкретным, запоминающимся и упорядоченным.

Следующий этап-введение домашнего задания в жизнь учащихся.

Заключительный этап-подведение итогов (наблюдение).

В настоящее время возникла необходимость в модернизации или совершенствовании физического воспитания в учебных заведениях, неоправданном забывании, утрата реальности контакта с природой, нарушение регулярности физического воспитания, появление многих других факторов. Если живой организм не получает хотя бы предельных нагрузок, он не развивается, не улучшается. На уроке физкультуры, когда ученик не потел, не устал, для него занятие было пустым. Внедряя на практике дифференцированный подход к обучению физической культуре с соответствующей технической спортивной базой, ученик получает необходимую нагрузку, может совершенствоваться. Кроме того, только на таких занятиях учитель может дать учащимся множество знаний и навыков, связанных с медицинской и гигиенической деятельностью и здоровьем. Одним словом, только на таких занятиях можно освоить вторую часть предмета – культуру.

**КГУ "Основная средняя школа села Улан отдела образования по Сандыктаускому району
управления образования Акмолинской области"
Учитель художественного труда, педагог-эксперт
Жаилганова Гульгиза Азыккановна**

ТВОРЧЕСКАЯ РАБОТА «ИСКУССТВО ПЛАСТИЧЕСКИХ ФОРМ. СКУЛЬПТУРА»

Раздел:	Визуальное искусство	
ФИО педагога	Жаилганова Г.А.	
Дата:		
Класс: 5	Количество присутствующих:	Количество отсутствующих:
Тема урока	Творческая работа «Искусство пластических форм. Скульптура»	
Цели обучения в соответствии с учебной программой	5.1.5.2 Выполнять эскизы и наброски для реализации творческих идей 5.1.6.4 Экспериментировать и использовать техники, художественные материалы, учитывая свойства выбранных средств 5.2.1.1 Использовать визуальные элементы окружающего мира и выразительные средства	
Цели урока	- экспериментируя и используя техники, художественные материалы, учитывая свойства выбранных средств - выполнить творческую работу; - передать свои идеи, используя выразительные средства искусства.	

Ход урока

Этап урока/ Время	Действия педагога	Действия ученика	Оценивание	Ресурсы
Начало урока (5 минут)	Организационный момент: готовность к уроку, приветствие. Психологический настрой: с каким настроением я пришел на урок Активизация изученного материала: 1.«Определика»: - Определить вид изобразительного искусства; - Жанр изобразительного искусства. 2. «Тест»	Приветствуют учителя, проверяют готовность к уроку; Настраиваются на работу; Работа в группе Работа в паре	Взаимооценивание ФО – словесная похвала учителя	Презентация Карточки Гульгиза Жаилганова • Образавр
Ценность воспитания	Независимость и патриотизм			
Середина урока (25 минут)	Практически часть: 1.Повторяют приемы и правила работы с пластилином. 2.Исследовательская работа: Приготовление массы для лепки. (по технологической карте) 3.Выполнение барельефа Учащиеся из приготовленной массы выполняют барельефное изображение рыбки, передают форму на основе полученных знаний. В своих работах учащиеся	выполняют форму в виде барельефа Работа в паре по технологической карте Выполняют работу	ФО Самоконтроль и самооценка;	Презентация Технологическая карта, крахмал, маска для волос, чашка, весы кухонные, ложка столовая.

(10 минут)	должны передать свои идеи через объемные формы. Работа под руководством учителя Работу учащиеся выбирают согласованно с учителем, воплощая свои идеи. Своевременно инструктировать учащихся и давать обратную связь; Показать степень и качество полученных знаний; Учащиеся взаимно обмениваются мнениями о качестве и уровнях выполняемых работ. Таким образом в процессе урока обсуждают работы друг друга сравнивая между собой. Выставка работ. Законченные работы ученики выставляют на защиту и всеобщее обсуждение. Учащиеся могут оценить свои достижения по критериям: <table><tr><th>Критерии</th><th>Дескрипторы</th></tr><tr><td>Подготовил массу для лепки</td><td>Точно взвешивает сухую массу Точно использует объем маски Замешивает массу</td></tr><tr><td>Выполнил работу</td><td>Раскатывает массу в пласт Переносит шаблон рыбки Выполняет элементы барельефа пластиковым ножом</td></tr><tr><td>Анализ проделанной работы</td><td>Доказательность ответов</td></tr></table> 7. Выводы: К концу урока учащиеся проделают: Оценят свою и чужие работы согласно сформулированным критериям: желающие могут уточнить недостатки в работе и проанализировать их. Оцени свои достижения при помощи дескрипторов: - Соблюдает законы композиции - Четко выполняет изображение - Креативность работы - Верное заключение выводов	Критерии	Дескрипторы	Подготовил массу для лепки	Точно взвешивает сухую массу Точно использует объем маски Замешивает массу	Выполнил работу	Раскатывает массу в пласт Переносит шаблон рыбки Выполняет элементы барельефа пластиковым ножом	Анализ проделанной работы	Доказательность ответов	Учащиеся демонстрируют работы, комментируя готовое изделие. Учащиеся взаимно обмениваются мнениями о качестве и уровнях выполняемых работ.	Взаимооценивание	Шаблон, масса для лепки, пластиковый нож, скалка, ручка, маркеры Работы учащихся
Критерии	Дескрипторы											
Подготовил массу для лепки	Точно взвешивает сухую массу Точно использует объем маски Замешивает массу											
Выполнил работу	Раскатывает массу в пласт Переносит шаблон рыбки Выполняет элементы барельефа пластиковым ножом											
Анализ проделанной работы	Доказательность ответов											
Конец урока (5 минут)	Урок завершается с закреплением пройденного материала с помощью вопросов к классу. Что надо учитывать для получения хорошего барельефа? В конце урока учащиеся проводят рефлексию: - чему научился - что осталось непонятным	Демонстрируют свои знания проводят рефлексию	ФО Словесное оценивание учителя – уровень выполнения работы	Презентация								

	- над чем необходимо работать Зарисовать середину ромашки: Красный цвет – все прекрасно Желтый - все хорошо Синий – что-то осталось непонятным 			
Здоровье и соблюдение техники безопасности	Соблюдение техники безопасности в кабинете			

**Шығыс Қазақстан облысы білім басқармасы Зайсан ауданы бойынша білім бөлімінің
"Балалар музыка мектебі" КМҚК
Домбыра сынып мұғалімі
Қабиолданова Айтолқын Айтқазықызы**

ҚАЗАҚ КҮЙ ӨНЕРІНІҢ ДАМУЫ

Аннотация: мақалада қазақтың дәстүрлі күй өнерінің ерекшеліктері мен дамуы қарастырылады. Домбыра – қазақ халқының рухани мұрасын бейнелейтін ұлттық аспап, ал күйшілердің шығармашылығы тарихи-мәдени маңызға ие. Құрманғазы, Дәулеткерей, Дина Нұрпейісова сынды ұлы тұлғалардың еңбектері арқылы күй жанрының қалыптасуы мен эволюциясы сипатталады. Дина Нұрпейісованың шығармашылығына ерекше мән беріліп, оның орындаушылық шеберлігі мен музыкалық стилі талданады. Сонымен қатар, қазақ күй өнерінің қазіргі заманғы маңызы мен ұлттық мәдениеттегі рөлі көрсетіледі.

Кілт сөздер: қазақ күй өнері, домбыра, Құрманғазы, Дәулеткерей, Дина Нұрпейісова, күйшілер, музыкалық мұра, дәстүрлі музыка, орындаушылық шеберлік, халық өнері.

Қазақ халқының рухани мұрасы, соның ішінде музыкалық өнері – көшпелі мәдениеттің ажырамас бөлігі. Бұл мәдениеттің тамыры тереңге кетіп, ғасырлар бойы қалыптасқан. Қазақтың халық әндері мен күйлерінде ежелгі түркі әлемінің бейнелері мен әуендік интонациялары сақталып, ұлттық болмысты айшықтайды.

Қазақ музыкалық мәдениетінің негізін поэзия мен музыка құрайды, олар уақыт өте келе кәсіби деңгейге дейін дамыды. Әсіресе домбыра қазақ халқының ұлттық музыкалық мұрасының басты символдарының бірі болып табылады. Домбыра – тек музыкалық аспап емес, ол халықтың тарихын, оның қуанышы мен қайғысын, ерлігін, даналығын жеткізетін рухани құндылық.

Қазақ мәдениетінде музыкант тек аспапта ойнайтын адам емес, ол сондай-ақ поэзияны меңгерген, күй шығаруда шеберлікке жеткен, ұлттық дәстүрлер мен әдет-ғұрыптарды бойына сіңірген тұлға. Көне

дәуірден бастап, халық арасында күйші-жыршылар халықтың сөзін сөйлеп, олардың мұңын, арманын, өмірге деген көзқарасын жеткізіп отырған.

Домбыра күйлері арқылы қазақ халқы өз рухани әлемін, табиғатқа, өмірге деген көзқарасын білдірген. Көне күйлерде тарихтың ізі сақталған, олар халықтың жадын жаңғыртып, оның мәдени келбетін айқындайды. Бүгінде домбыра тек өткеннің мұрасы ғана емес, сонымен қатар ұлттық бірегейліктің белгісі ретінде қазақ мәдениетінің ажырамас бөлігі болып қала бермек.

Садықова Г.Т. атап өткендей, «дәстүрлі музыкалық мәдениет қазақ халқының қоғамдық санасының мәнін барынша толық жеткізуге, ұрпақтар арасындағы рухани байланысты сақтауға ықпал етті, яғни өткен, қазіргі және болашақ арасындағы көпір рөлін атқарды. Өмір шындығымен тығыз өрілген бұл мәдениет қазіргі заманның толғанысында өмір сүріп жатқан адамның тарихи үдерістердің ажырамас бөлігі екенін түсінуіне, оның әлеуметтік ортасына, мәдени құндылықтарға және адамзат өркениетіне қатыстылығын сезінуіне мүмкіндік береді».

Музыка қазақ халқының дәстүрлі мәдениетінің ажырамас бөлігі болып табылады. Ол халықтың негізгі ойларын, дүниетанымын, дәстүрлері мен әдет-ғұрыптарын жеткізетін және сақтайтын баға жетпес мұра. Дәстүрлі қазақ мәдениетінде композиторлық және орындаушылық шеберлікті, сондай-ақ халықтың салт-дәстүрлері мен әдет-ғұрыптарын терең меңгерген тұлғаны «сазгер» деп атаған. Бұл атақ кез келген музыкантқа беріле бермеген, оған лайық болу үшін адам ерекше талант пен жоғары шеберлікке ие болуы керек еді. Сазгерлер халықтың мұңын, қуанышын, арман-мақсатын музыка тілімен жеткізіп, қазақ халқының рухани әлемінің айнасына айналған.

Қазақ мәдениетіндегі кәсіби музыканттар бірнеше санатқа бөлінген:

1. Жыраулар – эпикалық жанрдағы ірі және шағын көлемді шығармаларды дүниеге әкелген өнерпаздар.

2. Ақындар – айтыстарға қатысқан суырыпсалма ақындар, яғни поэтикалық өнер мен әншілікті қатар меңгерген тұлғалар.

3. Серілер мен салдар – лирикалық шығармалар жазған әрі орындаған композиторлар мен ақындар.

4. Күйшілер – күй шығарып, оны шебер орындаған домбырашылар.

Бұл өнер иелерінің барлығы суырыпсалмалық қабілеті жоғары, өз жанрының үздік шеберлері болған. Алайда олардың барлығы бірдей сазгер атағына ие бола бермеген. Сазгер болу үшін ерекше музыкалық дарындылық пен терең білім қажет еді.

Қазақтың дәстүрлі музыкалық мәдениетінде негізгі жанрлар эпос, ән және күй болып саналады. Егер эпос пен ән көптеген халықтардың өнерінде кездесетін болса, күй – қазақ халқының төл туындысы. Күй – ұзақтығы екі-үш минуттан бес минутқа дейін жететін аспаптық миниатюра. Оның қысқа болуы музыкалық туындының көркемдік тереңдігіне әсер етпейді, керісінше, күй – адам жанының нәзік иірімдерін, қуаныш пен мұңды, күрес пен жеңісті, өмірдің сан қырлы болмысын шебер жеткізетін бірегей өнер туындысы.

Күйлер көбіне домбырамен орындалады. Домбыра – қазақтың ұлттық аспабы, оның үні жұмсақ, қоңыр және ерекше көркемдік мүмкіндіктерге ие. Домбыра – екі ішекті, шертіп ойналатын хордофон, ол тұтас ағаштан ойылып жасалады.

Домбыра өнерінің тарихы қазақ халқының өткенімен тығыз байланысты. Бұл аспаптың күйлері арқылы халқымыздың тарихи белестері, өмір салты мен дүниетанымы көрініс тапқан. Домбыра қазақтардың бүкіл өмірін – балалық шақтан бастап, үлкен мерекелер мен ауыр сынақтарға дейін музыкалық серік болған.

Зерттеуші Сейілова Б.К. атап өткендей, қазақ музыкасының ішіндегі ең жақсы сақталған дәстүр – домбыра өнері, ол екі негізгі стильге бөлінеді: төкпе күй (Батыс Қазақстан) және шертпе күй (Шығыс, Орталық және Оңтүстік Қазақстан).

- Төкпе күй – батыл, жігерлі, эпикалық сипаттағы шығармалар. Батыс өңірінің күйлері көбінесе тарихи оқиғалар мен күрескерлік рухты бейнелейді. Олар белгілі бір форма-схемаға сәйкес орындалады, яғни импровизациялық құрылымы бас буын, орта буын, саға секілді бөліктерден тұрады.

- Шертпе күй – терең лирикалық толғаныстар мен нәзік сезімдерге құрылған. Бұл стильде орындалатын күйлердің әуені созылыңқы, ойлы, философиялық сипатта болады.

Домбыраның орындаушылық техникасы әр аймақта әртүрлі болғанымен, төкпе күйдегі ерекшелік – ойнау кезінде қолдың білезік қимылдары үлкен рөл атқарады, ал шертпе күйлерде саусақтардың жатық, нәзік қозғалысы басым. Бұл қазақ музыкасының байлығы мен әртүрлілігін көрсететін маңызды ерекшеліктердің бірі.

Бүгінгі таңда қазақтың бай музыкалық мұрасын сақтау мен дамытуға ерекше көңіл бөлінуде. XX ғасырдың 30-жылдарынан бастап қазақ халық аспаптар оркестрлері құрыла бастады. Бұл оркестрлердің репертуарында халық күйлері мен әндері, қазақстандық композиторлардың шығармалары, сондай-ақ әлемдік музыкалық мәдениеттің заманауи өңделген туындылары орын алады.

Осындай ірі оркестрлердің бірі – Құрманғазы атындағы Қазақ мемлекеттік халық аспаптар оркестрі. Бұл ұжым қазақ музыкасының инструменталды орындаушылық өнерін жаңа деңгейге көтеріп, ұлттық мұраны насихаттауда маңызды рөл атқаруда. Оркестрдің репертуары дәстүрлі күйлерден бастап симфониялық шығармаларға дейін кеңейіп, ұлттық музыканың заманауи сахнада жаңаша дамуына ықпал етіп келеді.

Құрманғазының басты еңбегі – оның музыкалық бейнені терең жеткізе алатын жаңа тіл табуында. Күйші табиғат дыбыстарын қарапайым еліктеумен шектелмей, оларды терең мағыналық мазмұнмен толықтырды. Даулеткерейдің «Бұлбұл» күйінде музыкалық-өрнектік құралдарды жетілдіру мен жаңа тәсілдерді іздеу байқалады. Күйдің құрылымында форшлагтар, тритондар, төмен-төмен өрбитін секвенциялар, квинта негізіндегі әуендік өрнектер мен ерекше ырғақтық шешімдер кездеседі. Бұл ерекшеліктер күйге шығыстық ориентализмге тән бояу береді.

Музыкатанушы А. Затаевич Даулеткерейдің осы күйін былай сипаттайды: *«Бұл шығарма өзінің ерекше поэзиясымен және бейнелілігімен көзге түседі. Оның толқынды триольді кіріспесі мен интерлюдияларының фонында таза шығыстық сипаттағы ойлы речитативтер естіледі».*

Даулеткерейдің «Бұлбұл» күйінде екі негізгі тақырыптық кешен байқалады:

1. Құрылымы анық, интонациясы жарқын басты әуен
2. Импровизациялық сипаттағы әуендік өрнектер, олар негізгі музыкалық ойды толықтыра отырып, дыбыстық бейнелеу қызметін атқарады.

Қазақ музыкасының аспаптық бейнелеу өнерінің шарықтау кезеңі Дина Нұрпейісованың есімімен байланысты. Оның «Бұлбұл» күйі терең мазмұны мен мінсіз құрылымымен ерекшеленеді. Бұл күй күрделі тақырыптық өрнектері мен дамуының көпқырлылығымен қазақ домбыра өнеріндегі ең күрделі шығармалардың қатарына жатады.

Динаның күйінде Құрманғазы мен Даулеткерей күйлерінің негізгі интонациялық элементтері әртүрлі түрлендірілген күйде кездеседі. Алайда, бұл музыканың құрылымдық тұтастығын бұзбайды, керісінше, композициялық тұтастық пен көркемдік мәнерді жоғары деңгейге жеткізеді.\

Дина Нұрпейісованың шығармашылығы қазақ күй өнерінің кең жанрлық аясын қамтиды. Оның күйлері түрлі эмоцияларды, тарихи оқиғаларды және заман тынысын бейнелейді. *«Той бастар»*, *«Шалқыма»*, *«Арнау»* сияқты салтанатты күйлермен қатар, *«Әсем қоңыр»*, *«Кербез»* секілді лирикалық туындылары бар. *«Бұлбұл»*, *«Жігер»* сияқты философиялық күйлер терең ойға жетелейді, ал *«Қара қасқа ат»* – қайғылы сарынға, *«Науысқы»* – комедиялық сипатқа ие.

Дина өз заманының шынайы шежіресін күйлері арқылы жеткізді. *«16-шы жыл»* күйі 1916 жылғы ұлт-азаттық көтерілісіне арналған. Ұлы Отан соғысы жылдары *«Ана бұйрығы»* күйі халықты жігерлендірсе, *«Жеңіс»* күйі жеңістің қуанышын жеткізді. Кейінгі жылдары бейбіт өмірді бейнелейтін шығармалар жазды. Оның күйлері терең мазмұнымен, шебер орындалуымен қазақ күй өнерін жаңа деңгейге көтерді.

Осылайша, қазақтың дәстүрлі музыкалық мәдениеті ғасырлар бойы қалыптасып, халықтың рухани мұрасын сақтаушы ретінде маңызды рөл атқарды. Күй өнері – қазақ халқының ерекше музыкалық құбылысы, ал домбыра – ұлттық болмысты айқындайтын аспап. Құрманғазы, Даулеткерей, Дина Нұрпейісова сынды күйшілердің шығармашылығы тек орындаушылық шеберлікпен ғана емес, сонымен бірге терең мазмұнды, тарихи-әлеуметтік маңызы бар туындыларымен ерекшеленеді.

Дина Нұрпейісова қазақтың күй өнерін жаңа деңгейге көтеріп, орындаушылық техника мен көркемдік тәсілдерді жетілдірді. Оның шығармалары халықтың өмірі мен тағдырын бейнелей отырып, әр түрлі жанрлық бағыттарды қамтыды. Оның күйлері заманауи тыңдаушы үшін де өзектілігін жоғалтпай, ұлттық өнердің баға жетпес мұрасы ретінде сақталуда. Бүгінде қазақ музыкасын насихаттау мен дамытуға үлкен көңіл бөлінуде. Ұлттық оркестрлердің құрылуы, халық күйлерінің жаңа өңдеулерде орындалуы – осы өнердің мәңгі жасампаз екенін көрсетеді. Ұрпақтан-ұрпаққа жалғасқан күйшілік дәстүр – қазақ халқының рухани құндылықтарының ажырамас бөлігі.

**Шығыс Қазақстан облысы білім басқармасы Зайсан ауданы бойынша білім бөлімінің
"Балалар музыка мектебі" КМҚК
Қобыз сыныбының мұғалімі
Шотаева Динара Кенесбекқызы**

ХАЛҚЫМЫЗДЫҢ ҰЛТТЫҚ АСПАБЫ ҚОБЫЗДЫ ТАНЫП, МЕҢГЕРУ ТӘСІЛДЕРІ

Қазақтың қанына біткен, алайда көз жазып қалу қауіпі туындап, бүгінге әуірімдеп жеткен тағы бір аспап – қобыз. Қобыз күйі – қазақтың аспаптық музыкасының ең көне түрі. Қазақ мәдениетінде қобыз күйі екі стильдік ағымды негізге алады, олар бақсы күйі және эпостық күйлер.

Күй — қазақ, қырғыз, өзбек халықтарының аспаптық музыкасына тән атау. Махмұт Қашқари «күй» сөзінің төркіні «көк» деген түркі сөзінен шығуы мүмкін» - деп болжам жасайды. Қобыз күйлері бақсы, жыраулардың салт-жоралғыларымен байланыстырылады. 19 ғасырдың бірінші жартысында басталған бақсылық сенімнің құлдырауы, бақылардың бірте-бірте жойылып кетуіне ықпал етті, бірақ, соған қарамастан олар сол қобызбен 20 ғасырға дейін өмір сүрді. Діни ғұрыптарды орындауға арналған қобыз аспабы адам мен көзге көрінбейтін рух әлемі арасындағы делдал іспеттес болды.

Жалпы қобыз аспабы үш ішекке ауысқаннан соң кәсіби жолға түсті, келесі өрлеу кезеңі 1944 жылы Құрманғазы атындағы консерваторияның ашылуымен байланысты. Заман ағымына сай кешегі қобыз тарту өнері жаңаша беталыс алды, сол мезетте қобызды тыңдаушы талғамына сай жетілдіру мұраты тұрды. Қобыз аспабы әу баста прима емес еді. Себебі, оның құрылысы, бұрауы, дыбыс диапазоны альтқа жақын болатын, алайда кіші октаваның «до» ішегінің жоқ болуына байланысты нағыз прима регистрінде жазылған шығармаларды тыңдарманға ұсыну қиын болды. Бұл оның музыкалық аспап ретінде мүмкіндіктерінің толық ашылуына кедергі келтірді. Қобыз аспабы сол қалпында қалып қойған жоқ, ішек саны үшке, одан соң төртке көбейтіліп, шанақтың мойын жағындағы дөңгелек беті ағашпен, төменгі жағы терімен қапталып, ысқышы жетілдірілді, ішек орамы сымнан тартылды. Бұл қобызды дүниеге әкелген «Қазақ музыкалық аспаптарының атасы», шебер Қамар Қасымов болды. Енді техникалық жағынан еркіндік туып, дыбыс ауқымы кеңейіп, көлемді классикалық туындыларды орындауға мүмкіншілік туды.

Прима – қобыз ноталары скрипка кілтінде жазылып, еш өзгеріссіз сол қалпында ойналады, құлақ күйін квинта арқылы келтіреміз. Дыбыс көлемі кіші октаваның соль дыбысына дейінгі аралықта болады.

Қобыз арша, үйеңкі, қарағай, шырша ағаштарынан тұтас ойылып жасалған аспаптың дыбысы қоңыр сазды келеді. Қобыздың құрлысы өте қарапайым, мойны иіліп келіп, кеудемен жалғасады. Кеуденің шанағы шұңғыл болып дөңгеленіп, төменгі жағы сүйірлене бітеді, ол түйенің көң терісімен қапталады. Шанақтың тиегі болады. Мойнының жоғарғы жағында ішектерді қатайтып не босатып бұрайтын (құлақ күйін келтіретір) құлақтары орналасқан.

Оркестірдің бетке ұстар аспабы - прима-қобыз үнге бай, техникалық мүмкіндігі мол, негізгі әуендерді орындау міндеті жүктеледі. Әртүрлі штрихты қолдана отырып, оның дыбыс бояуын пайдаланумен қатар, түрлі регистрдегі фигуралар мен пассаждарды ойнауға болады. Сонымен қатар, бұл аспапта әртүрлі мелизмдер – трельдер мен дыбыстық әшекейлерді ойнау, жылдам екпінде, музакының өзінде де көп қиындықтар тудырмайды.

Кез-келген аспапты меңгеруде гамма ойнау үлкен маңызы бар жаттығу. Гамманы асықпай, дыбыстың әдемілігіне, тазалығына, бір дыбыстан екінші дыбысқа, бір позициядан екінші позицияға

көшкенде, дыбысты ойнаған сайын таза алу жағына көп көңіл бөлген жөн. Гамманы меңгергеннен кейін, түрлі штрихтармен, әртүрлі қарқында ойнап, оң қол мен сол қолдың қимыл үйлесімін, саусақ жылдамдығын машықтандыру қажет.

Қобыз ішегі саусақтың сыртымен, яғни тырнақтың көбесімен басылады, ішекті теріс басып, тырнақпен ойнайтын тәсіл қазіргі заманда ешбір музыка аспабында жоқ, бұл қобыздың өзіне ғана тән ерекшелік. Сондықтан да, қобыз аспабын тек музыкалық дарынды адам ғана игере алады.

Аспапты меңгеру, әрі оны келер ұрпаққа үйрету, болашақ ұрпаққа білім беру – оқыту әдістемесі деп аталатын педагогикалық-әдістемелік әдіс-тәсілдерден тұрады. Еңбек жолдарын ұстаздыққа арнаған прима қобызшылар - С.Нокин, А.Берікболов, Қ.Кагенова, Р.Бимендина, М.Сейтжанова, О.Қарашева, Н.Жанабаева, Ш.Рауандина, Л.Шуженова, Т.Кәрібаев, С.Құсайынова, Ш.Тналина, Б.Омарова, Г.Қожамқұлова, Ж.Нұрымбетова, Г.Теңізбаева, Г.Адилова, С.Пұсырманова, Н.Маштақова, М.Суюнтаева, Л.Ченемисова сынды ұстаздар дарынды шәкірттер тәрбиелеп, қобыз аспабының өркендеуіне өлшеусіз үлестерін қосуда. Осындай тәжірибе тарату негізінде, сол мен оң қолдың бір мезетте әртүрлі қимыл-қоғалыс жасап, дыбыстың әдемі шығуын қадағалап, тырнақ көбесін дұрыс қолдана білуге байланысты екендігі анықталды. Жүргізілген сан қилы тәжірибелердің нәтижесінде сол және оң қолды біршама уақыт бөлек қоюды оқыту керектігін түсіндірді. Оң қолды бөлек қою әуелі қарындашпен, кейін қыл ысқышпен жаттықтырылады. Музыкалық қабілетіне қарамай-ақ оқушыға да алғашқы табиғи қалпын сақтай отырып, еркін ойнау үшін қолын дұрыс қоя білуді үйрету қажет. Аспапты қолына жаңа ұстап жүрген оқушыларға оңай әдіс-тәсілдер қолданылуы тиіс. Тұтас жинақталған, кешенді амал-әдістерден аулақ болып, әр қимыл-қозғалысты жеке-жеке тәсілдермен үйреткен дұрыс, кейін оларды тұтас қосып үйрету әрине, жақсы нәтиже берері сөзсіз. Оқушының отырысы, аспапты дұрыс қоюы, кейін қолды сүйемелдеп дұрыс ұстауы сияқты күнделікті жаттығудың негізінде оқушы дағдысы қалыптасады. Жалпы өнер саласында білім беретін ұстаздар көбінесе даралап оқыту технологиясын қолданады, дегенмен де, жұптап, топтап оқыту технологиясын қолдану жақсы нәтижелерге қол жеткізуге өз септігін тигізеді, себебі, бір шәкіртке қандай да бір жаңа тәсілді көрсете отырып, екіншісіне зер салып, баса назар аударып тындауды тапсырады. Кезектесіп ойнап беруді талап етеді. Осылайша екеуінің арасында шығармашылық сайыс, бәсекелестік көрініс табады. Екеуі де бірін-бірі қамшылай отырып, тапсырманы тез, әрі сапалы меңгеруге құлшынады, бірі екіншісінің қобызды дұрыс, не бұрыс ұстағанын тексеріп, байқалған олқылықты түзетуге тырысады. Келесі сабақта олар өздерінің міндеттерін ауыстырады. Аспаппен жұмыс барысында орындаушы денесін емін-еркін, бос ұстап, есту қабілеті мен зейінін жинақтауы тиіс. Денені тырыстырып отыру ойынға кері әсер етеді. Ойнаушының дұрыс отырысы шеберліктің негізі болып табылады, отырысы мығым, әрі табиғи қалыпта болуы тиіс. Орындықтың шетіне отырып, арқаны тік ұстау қажет. Бүгінде қобыз астыңғы бөлігіне бекітілген қысқышты және қысқышсыз болады. Қысқышы бар аспапта ойнағанда оң және сол аяқтар шамамен бір дәрежеде болады. Қысқышсыз қобызда ойнағанда, көп жылдық тәжірибе байқатқандай сол аяқ аздап алға шығыңқы болса, ойнаған өте қолайлы. Қысқышты және қысқышсыз қобыздың айырмашылығы неде? Қысқышы бар қобызды оқушы екі тізенің арасына тік қойып, көп күш салмаса да қобыз орнықты тұрады, өйткені қысқыш сырғымайтын нәрседен жасалған, ал қысқышсыз қобызда оқушы еріксіз, аяқ бұлшық еттеріне күш түсіріп, қобыз орнықты болуы үшін аяқты қатайтады, себебі қобыздың шанағының сырты тайғақ болып келгендіктен оқушы ыңғайсыздықты немесе тұрақсыздықты сезінеді. Қобыздың тірегі орнықсыз болып, ойнаған кезде қалай болса солай қимылдап тұрса онда, әрине, аспапта ойнап үйрену қиынға түсері сөзсіз. Міне, сондықтан қобыз баланың бойына, қолының ұзын-қысқалығына лайықталып таңдақлуы тиіс. Жас баланы өз бойына лайықсыз аспапта ойнап үйретуге болмайды.

Қобызшы орындыққа отырғанда орындықтың ұшына, арқасын орындық арқалығына тіремей, денесін алға қарай қозғап, қобыз ұстауға икемдеп отырады. Белін түзу, денесін емін-еркін ұстайды. Қобыз шанағын екі тізесінің арасына, аз ғана солдан оңға қарай қисайтыңқырап, ысқыш тартатын оң қолының емін-еркін қозғалуына ыңғайлы етіп отырады, аяғы жерге толық тиіп тұратындай, аяқ астына төсеніш ретінде орындық немесе тақтай қойған дұрыс.

Қазіргі жаңартылған төрт ішекті прима қобыздың бұрауы (құлақ күйі) квинта тонына түсірілген. «Соль» - кіші октавада, «ре» , «ля»-бірінші октавада, «ми» екінші октавада.

Ысқышты ұстай білу, оны ішекте жүргізу арқылы дыбыс шығару, оң қол мен сол қолдың дұрыс қойылуын үйрету, бірте-бірте жүзеге асатын күрделі жұмыс. Ысқышпен жұмыс жүргізбес бұрын, қобыз құрылысымен қатар қобыздың жоғарғы, ортаңғы және төменгі бөліктері болып үшке бөлінетіні жайлы айтып түсіндіру керек Ысқыштың үстіңгі жағы сәл иіліп келген ағаш таяқша, оның астыңғы жағында

жарыса, жылқының біркелкі құйрық қылы керіледі. Таяқшаға бекітілген қылды тиісінше қатайтып не босаңсытып ұстап тұратын бұрандалы тетігі (қалып) болады.

Оң қолдың дұрыс қойылуын үйрету барысында бірінші, екінші, үшінші, төртінші саусақтардың буындарының икемділігін қалыптастыру үшін төрт саусақты төмен иілтіп, жоғары көтеріп, ысқышсыз жаттығу жасау керек. Ысқышты ұстағанда оң қолдың алақаны төмен қаратылып, ортаңғы саусақ бас бармаққа қарама-қарсы келіп, ысқыштың сабын (қалыбын) қысып тұрады. Қалыптың ағашы сұқ саусақтың бірінші буынында орналасады да, ортаңғы саусақтан кейінгі үшінші саусақ оған көмекші қызмет атқарады. Төртінші - ең кіші саусақ қалыптың үстінде дөңгелене иіліп ысқышты төмен басып, оны ішектің үстінде тұзу жүргізуге септігін тигізіп тұрады. Ертеде ысқышты оң қолдың алақанымен ұстайтын, яғни қазіргі контрабас ысқышын неміс тәсілімен ұстау тәсілі сияқты, кейінгі жылдары халық аспаптар оркестрі құрылған кезде қобызшылар бұл тәсілді өзгертіп, виолончель мен скрипканың ысқышын ұстау тәсіліне көшті. Ысқышты оң қолмен дұрыс ұстап үйрену үшін кешенді түрде жүргізілетін жаттығуларды меңгеру қажет. Мысалы, қарындашты ысқыш орнына ұстап, оң қолдың барлық саусақтарымен ысқышты бос ұстап, басбармақ жартылай бүгіліп, тырнақ ұшымен таяқшадағы тұтқаға аздап тиеді. Ысқыштың тұтқа жағында ойнаған кезде басбармақ сәл бүгіліп тұрады, ал ысқыштың ортадан ұшына дейінгі қозғалысына қарай ол жүргізіледі. Басбармақты қатайтып ұстауға болмайды, себебі оқушының қолы шыршағыш болады. Сондай-ақ, басбармақтың үнемі бүгіліп тұрғандығынан басқа саусақтар да қатайып, тырысып қалуы ықтимал. Саусақтардың еркін болуы штрихтарды орындағанда және ысқышты ауыстырғанда жеңіл қозғалыстарды жүзеге асыру үшін өте маңызды. Егер, басбармақты белгілі бір қалыпта ұстап қалсақ, онда барлық саусақтар өз қимыл-қозғалысын шектейді. Демек, басбармақ басқа да саусақтардың ысқыштағы емін-еркін қозғалысына өзінің әсерін тигізеді. Осыдан келіп, басбармақтың икемді және жұмсақ болып, таяқшаны қатты қыспауы қажет екенін білуге болады.

Ысқышты қобыздың тиегінен екі елі жоғары ұстап, ішекке көлденең қойып, қалыптың жанынан бастап, төменгі, жоғары бөліктерін айтып ескерте отырып, қол буындарының қимылымен, дыбыстың бір қалыпты, әрі анық шығуын қадағалай отырып батыл жүргізу керек. Ысқышпен дыбыс шығаруды ортаңғы «ре», «ля» ішектерінен бастап алу ыңғайлы. Ал төменгі «соль» ішегінде ысқышты тиек деңгейінен төмен түсірмей, шынтақ пен білек буындарын иілте, оң жаққа қарай тұзу жүргізіп отыруды ескерту қажет. Демек, ішек тиек үстінде бірі жоғары, бірі төмен орналасуына байланысты ысқышты жүргізу бағыттары әр түрлі болмақ. Ысқышты ішектің үстіне дұрыс қойып, оң қолмен салмақ түсіре жүргізіп, таза дыбыс шығара ойнауды бірден үйрену оңайлыққа түспейді. Ол үшін әр түлі ішектерде бірнеше қайтара тиісті жаттығулар жасап дағдылану керек.

Оқушы алғашқыда дыбыс алуды жай екіпінде (темпо) ысқышпен ашық ішектерде жүргізуден бастаса, бірте-бірте ойын бір салаға келтіріп, нота ұзақтықтарын есеппен санап ойнауға дағдыланады. Дыбыстарды таза шығару үшін шығарма нотасының арақашықтығына, тональдік жағына, оқушының есту қабілеті мен зейінін бағыттап отырып, саусақтарды дәл басуға икемдеу қажет.

Оң қолмен ысқышты жүргізгенде көбінесе иықты және иық сүйектерін көтеру қиындау, бұл әсіресе ысқыш соңында ойнағанда байқалады, бұған жол бермес үшін ысқышты көлденең, қолдың табиғи қозғалысымен жүргізу керек. Тұтқа жағында ойнаған кезде иық және иық сүйектері толық түсіріліп және босатылуы қажет.

Дұрыс және жақсы дыбыс шығару сыры оң қолдың барлық буындарының бір-бірімен дұрыс байланысты қимылдауында жатыр. Ысқышты жүргізгенде саусақ пен буындар өте жұмсақ, жеңіл қимылдап, ысқышты қисайтпау керек, ысқышты дұрыс ұстағанда ғана аспаптан толыққанды, таза дыбыстар шығаруға болады. Музыкалық есту қабілетінің, орындау шеберлігінің, сондай-ақ оқушының аспапқа икемделе білу қасиеті негізінде шегіне жеткен, сапалы дыбыс алынады.

Қобыз аспабына баулу сатылы, әрі кешенді дайындықты, терең білімді қажет ететін өнер. Оқушының отырысынан бастап, алғашқы ішек басып, ысқышпен дыбыс шығаруынан кейін, орындаушылық өнердің әдіс-тәсілдерін меңгертіп, сондай-ақ, әр деңгейдегі ән-күйлерді жаттығу ретінде қолданып, оқушының орындаушылық шеберлігін топқа салып, байқауда сынаумен жалғасады.

Көне дәуірлерден, Қорқыт күйлерінен басталып, соңғы ғасырлардағы Ықылас шығармаларына дейін жалғасып, бізге жеткен қобыз сарыны – халқымыздың қайталанбас, қастерлі мұрасы. Осы мұраны танып, меңгеру – бүгінгі, келешек ұрпақтар үшін парыз десек, оны оқытып, үйрету – білікті ұстаз-мамандардың міндеті. «Бұлақ көрсең көзін аш», – дегендей, өнерлі өрендеріміздің өнегелі болуына үлес қосу – ұстаздық борышымыз.

Ақмола облысы, Бұланды ауданы
"Қараөзек ауылының жалпы орта білім беретін мектеп" КММ
Бастауыш сынып мұғалімі
Шугайва Кумисжан

БАСТАУЫШ СЫНЫПТА АДАМГЕРШІЛІККЕ ТӘРБИЕЛЕУДІҢ МАҢЫЗЫ

Қазіргі таңда әсіресе, көп көңіл бөлінетін мәселе — адамгершілік тәрбиені күшейту болып табылады. Әдебиеттік оқу пәнінің негізгі мақсаты - дұрыс, мәнерлеп және шапшаң оқуды меңгерту, оқушыны шығарма авторының көзқарасын түсінуге жетелеу және мәтінді қабылдаушы оқырман ретінде тәрбиелеу, көркем-шығармашылық және танымдық қабілеттерін дамыту, сөз өнеріне деген қызығушылығы мен эстетикалық сөйлеу әрекетінің барлық түрін жетілдіру, ұлттық және жалпыадамзаттық құндылық пен рухани-адамгершілік тәрбие беру. Әдебиеттік оқу пәні бойынша балаларға берер тәрбиеміз ерекше. Адам баласының алдында қай заманда болса да ең алдыңғы орында салауатты саналы ұрпақ тәрбиелеу міндеті тұрады. Ал ұрпақтың тәрбиесінде басты рөлді отбасы мен мектеп атқарады. «Адам баласына білімнен бұрын ең бірінші тәрбие берілу керек. Тәрбиесіз берілген білім келешекте адам өміріне үлкен қауіп әкеледі деген ұлы шығыс ғалымы әлемнің екінші ұстазы Әбу Насыр әл Фарабидің сөзі тәрбиенің маңызды екенін айқындайды. Тәрбие- жас ұрпақтың бойына ғасырлар бойы жинақталған озық тәжірибе мен ізгі қасиеттерді жас ұрпақтың бойына сіңіру үшін және олардың қоғаммен қарым-қатынасын, өмірге көзқарасын және соған сай мінез -құлықты қалыптастыру құралы. Тәрбиенің негізгі өлшемі - өмір сүруге қажетті тұлғаның жағымды қасиеттерін дамыту болып табылады. Педагогика ғылымдарының докторы, профессор Шалқыма.Хайроллақызының «Педагогика» оқулығында тәрбие ұғымына «Тәрбие — қоғамдағы тарихи әлеуметтік-экономикалық жағдайлардан туындайтын объективтік үдеріс деп анықтама берсе», Бабаев Сәбит және Қожагелдиева Сәуле Педагогика оқулығында «Тәрбиені баланың мінез — құлық әдеттері мен қоғамның педагогикалық талаптарына сай әрекеттерді қалыптастыруға бағытталған процес» деп көрсеткен . Қазақтың ұлы ақыны Мағжан Жұмабаев «Жалпы педагогика» еңбегінде «Тәрбие, кең мағынасымен алғанда, қандайда болса бір жан иесіне тиісті азық беріп, сол жан иесінің дұрыс өсуіне көмек көрсету деген сөз. Ал енді, адамзат туралы айтылғанда, адамның баласын кәміл жасқа толып, өзінеөзі қожа болған ша тиісті азық беріп, өсіру деген мағынада жүргізіледі».-дейді.

Адамның денесі дене және жаннан тұрады, жер бетінде басқа тіршілік иелерімен салыстырғанда адам өте әлсіз боп туады. Малдың төлі туа сала аяққа тұрып кетсе, балапан жұмыртқадан жарып шыға сала жүгіріп кетеді ал адам іңгәлап туылған әлсіз бір кесек ет екенін сондықтан адамның денесіне, жанына азық беру керектігін «Бала істеген жауыздықтың жазасын тәрбиеші көтерсін» деген Иран мәтелінде тәрбиешінің жауапкершілігін алға тартады . Халқымыз баланы қалай тәрбиелесең солай өседі деп баланы иілгіш жас шыбыққа теңейді. Ұлы ағартушы Ыбырай Алтынсариннің Бақша ағаштары әңгімесінде «Балам сен жас шыбық секілдісің саған да күтім, дұрыс тәрбие керек. Егер дұрыс тәрбие алсаң түзу ағаш сияқты сен де түзу өсесің, өз бетіңмен кететін болсаң мына ағаш сияқты қисық өсесің» деген әкенің балаға көрсеткен мысалы тәрбиенің отбасында қалыптасатынын және бала болашағына үлкен әсері бар екенінің дәлелі. Адамгершілік тәрбиенің алғашқы баспалдағы отбасынан басталады. Дүниеге келген сәби ең алғашқы өмір жолымен отбасында танысады, моральдық нормаларды игереді. Бала тәрбиесіндегі басты тұлға ата- ана екенін екенін ескерсек, бала тәрбиелеу үлкен дайындықты қажет етеді. Ал ұрпақ тәрбиесіне немқұрайлы қарауды Константин Дмитриевич Ушинский «педагогикадағы надандық» - деп санаған. Сондықтан баланың бойына жастайынан өз-өзіне сенімділік, қайырымдылық, еңбекқорлық, батылдық,

мейірімділік сияқты құнды қасиеттердің дәнін егуде отбасы мен педагогтардың ықпалы орасан зор [4]. Адамның адамгершілігі - ең жоғарғы қасиеті. Адамгершіліктің негізгі белгілеріне өзі үшін ғана емес, қоғам үшін өмір сүру, әрқашан қолынан келгенше жақсылық жасау жатады. Отансүйгіштік, мейірімділік, адалдық, еңбекқорлық, әділдік сияқты асыл қасиеттердің жас ұрпақтың бойынан табылуына ықпал ету — ата-ана мен ұстаздардың парызы. Сонымен қатар әрбір ата -ана мен ұстаз балалардың жас мүмкіндіктерін және психо-физиологиялық ерекшеліктерін ескеру керек. Әрбір адамның рухани әлемі жеке және қайталанбайды, әрі ұдайы дамып отырады. Ол адамның мінез-құлығынан, іс-әрекетінен және құндылық қасиеттері жүйесінен көрінеді.

Адам қабылдайтын рухани құндылықтар жоғалып кетпейді, олар адамның рухани әлемін байытып отырады. Тәрбиенің негізгі мақсаты -дені сау, білімді, ұлттық сана сезімі ояңған, парасатты, мәдениетті, еңбекқор, бойында басқа да игі қасиеттер қалыптасқан ұрпақ тәрбиелеу болып табылады. Оқушының тұлға болып қалыптасуына білім беру жүйесі айтарлықтай маңызды рөл атқарады. Әр оқушының адамгершілік қасиеттерін қалыптастырудағы педагогикалық жұмыстың мәні оның бойындағы рухани қасиеттерін ашуға және өзін-өзі тәрбиелеуге көмектесу болып табылады. Қазіргі таңда оқушыларды әсіресе бастауыш сынып оқушыларын адамгершілікке тәрбиелеу өзекті мәселе. Еліміздің болашағы бүгінгі жас ұрпақтың тәрбиесіне байланысты екені белгілі. Сондықтан ұстаздың алдындағы міндет - оқушының ұлттық сана сезімін тәрбиелеп қана қоймай, оның бойына адамгершілік және рухани тәрбиені сіңіру болып табылады. Баланы жастайынан «табиғат сезіміне» тәрбиелеу туралы айта отырып, оның адамгершілік, эстетикалық дамуындағы табиғаттың мән-маңызын ашты. Әдебиеттік оқу пәні бойынша балаларға берер тәрбиеміз ерекше. Әдебиеттік оқу сабағы -оқушының жан дүниесін, адамгершілік қасиетін, ойлау, сөйлеу, шығармашылық әрекетін дамытып, жеке тұлғаның жан-жақты қалыптасуында ерекше орын алатын пән. Әдебиетті ұлағатты адамдар «адамтану құралы» десе, әдістемелік тұрғыда зерттеуші- ғалымдар әдебиет пәнін «адам тәрбиелеу құралы» деп жатады. Әлбетте бір пікірден бір пікір өз үндесін тауып жатқандай. Үндес пікірлердің түйіні — әдебиет пәні жеке тұлғаның рухани әлемін, оның адамгершілігін, ойлауын, көңіл-күй сезімін, тілін, шығармашылық әрекет бастауларын қалыптастыруда ерекше орын алады. Әрине, бала тілі оқу, әңгімелеу, пікірлесту арқылы дамиды. Ой дамыса ізденеді, сөйлеседі, біреуге әңгімелейді, пікір алмасады. Бүгінгі таңда мұғалімнің ең басты міндеті де дайын білімді, дағдыларды меңгертіп, қайталайтын ғана емес, шығармашылық бағытта жұмыс істейтін, бір тума ойлау қабілетімен ерекшеленетін, рухани бай, жан-жақты дамыған жеке тұлғаны қалыптастыру болып отыр.

Еліміздің тәуелсіз мемлекет болғаннан бері әрбір мектептің алдында оқу-тәрбие жұмыстарын ұлттық тәрбиеге лайықтап жүргізу міндеті тұрды. Ұлттық тәрбие берудің идеялары мен бағыттар «Қазақстан Республикасының Тіл туралы Заңында», «Қазақстан Республикасының Білім туралы Заңында», Елбасының «Қазақстан -2030» жолдауында, сонымен қатар Қазақстан Республикасының Білім және ғылым министрлігінің «Тәлім-тәрбие тұжырымдамасы» және тағы басқада құжаттар мазмұнында айрықша атап көрсетілген. Адамгершілік тәрбиенің нәтижесі адамдық тәрбие болып табылады. Адамгершілік тақырыбы -мәңгілік. Бастауыш сынып оқушыларының мәтіндік іс-әрекет барысында дамытылатын коммуникативті-сөйлеу іскерліктері әлеуметтік функцияны атқаратыны алып келеді, ол адамның социумда толыққанды қызметін қамтамасыз етеді. Басқа халықтар сияқты қазақ елінің де ұрпақ тәрбиелеуде мол тәжірибесі, жиған-тергені, озық ойлары мен өзіндік ерекшеліктері бар. Ғалым Сағира Рахметова шығарманың мазмұны бойынша жүргізілетін шығармашылық жұмыстардың (шығарманың баяндау түрін өзгертіп әңгімелеу, әңгіме бірінші жақпен баяндалатын болса, оны үшінші жаққа айналдыру, әңгімедегі оқиғаға ұқсас өз жандарынан әңгіме құрастыру, т.с.с.) барлығын да баланың шығармашылық қабілетін қалыптастырудың жолдары деп көрсетеді. Василий Сухомлинскийдің 3 сынып әдебиеттік оқу оқулығында «Нағыз адам» мәтіні берілген. Мәтінде нағыз адамның құдықтан өз шелегімен су алып және шелегін де қалдырып адамдарға үлкен жәрдемі тиеді. Адамгершілік — адамның рухани байлығы. Әдебиеттік оқу пәніндегі мақал-мәтел, жұмбақ, айтыс, өлеңдер адамгершілік тәрбиенің арқауы. Сондықтан адамгершілік тәрбиенің бастауы отбасынан басталып, әдебиеттік оқу пәніндегі өнегелі оқиғаға толы шығармалармен шарықтай түседі.

Қолданған әдебиеттер:

1. Құрманалина Ш., Мұқанова Б. Ғалымова Ә., Р.Ильясова. Педагогика — 2010, -113б.
2. Жұмабаев М. Педагогика. —Алматы: Рауан, 1995.-312б. Бабаев С. Б., Қожагелдиева С. Педагогика (көрнекі материалдар) 2011,
3. Алтынсарин Ы. Таңдамалы педагогикалық мұралар. — Алматы: Рауан, 1991. — 200 б.

Шымкент қаласы
"№60 жалпы орта білім беретін мектебі" КММ
Педагог-психолог, педагог-модератор
Досымбетова Мейрамкул Ирыскыбаевна

БОЛАШАҚҚА ҚАМҚОРЛЫҚ
 (Қыздар жиналысына арналған тренинг)

Қатысушылар: Акушер-гинеколог дәрігерлер, психологтар, педагогтар,
 7-11 сынып жетекшілері мен қыздары

Түрі : тренинг

/ «Қыз сыны» әуенімен қатысушылар орындарына жайғасады/

2-слайд. Мақсаты: Отбасында қыз баланың жеке тұлға болып қалыптасуы үшін ұлттық тәрбиенің әдіс-тәсілдерін жетілдіру, жас жеткіншектер арасындағы ерте жүктіліктің алдын алу.

3-слайд: Тренинг ережесі: **Сенімділік. Сыйластық. Жақын араласу**

4-слайд: «Мен кімін?» жаттығуы.

Жүргізуші: / Мен психологпын. Мен оқушымын. Мен адаммын. Мен ғажапжанмын т.б/

5-слайд: Қазақ қауымында қыз баланың орны айрықша болған.

«Сөйлемді аяқта» жаттығуын орындасақ.

Жүргізуші: «Қыз бала».... деген сөзді өз ойыңызбен аяқтасақ. Мысалы: Қыз бала –халқымыздың намысы, еліміздің көркі.

7-слайд: Гүл күлтесіндегі сан арман

8-слайд: Гүл күлтесіндегі армандарды магнитті тақтаға жинақтау:

Білім алу, мектеп бітіру, студенттік өмір, достар, жеке өмірі, жұмысқа орналасу, карьера құру, өз отбасы-бауырларына көмектесу.

9-слайд: Жар құшып, сәби сүю, ана атану-үлкен бақыт. Десек те бүгінгі таңда ерте жастан ана атану жайы қоғамның басты мәселесіне айналды. Қыздарымыз- ұлттық психологиядан ауытқып бара жатқаны байқалады. Бұл бүгінгі күннің ащы да болса өзекті өртер шындығы.

«Болашақ ұрпақ, бүгінгі қоғам үшін өзекті мәселе - Ерте жүктілік» бейнеролигі

10-слайд: Сұрақтар жаңбыры:

к/с	Дәрігерге	Оқушы қыз балаларға	ДТЖЖО	Психологтарға
1	Жасөспірім қыз алғаш рет гинекологқа қай жастан қаралуы қажет?		– Облыстық денсаулық сақтау басқармасы берген мәліметтерге сүйенсек өңірімізде 14-15 жастағы қыздар арасындағы жүктілік жағдай ай сайын, апта сайын тіркеледі екен. Яғни олар мектеп жасындағы қыздар. Бұған қарап мектепте тәрбие жұмысы мүлдем жоқ деуге болмас. Дегенмен де... бұған не себеп деп ойлайсыз?	– Әрине, ерте жастан жүкті болып қалуды кез келген қыз мақсат тұтпайтыны анық. Дегенмен, ойнақтап жүріп от басып қалған қыздардың оң босағада отырып босанған соң жантүршігерлік әрекетке, өз баласын тұншықтырып өлтіру, қоқысқа тастап кетуі секілді қатыгездікке баратыны соңғы кезде жиі кездесуде. Қатыгездікке барудың себебі неде? «Естіген елден ұятты» деген жалған намыс па? әлде ата-анасынан,

				бауырларынан қиын сәтте қолдау таба алмауынан ба?
2	– Дәрігерге келген жасөспірім қыздарды қалай тексересіздер?			
3	Қыздар неше жаста жыныстық тұрғыда толық жетіледі? Дені сау баланы дүниеге әкелу үшін қыздың қабілетті жасы қанша?	Ертежүктілік еген не?		
4	Ерте жүктілік немен қауіпті? /медициналық тұрғыдан/	Ерте жүктілік немен қауіпті? /әлеуметтік тұрғыдан/		
5	Ерте жүктіліктен қалай сақтануға болады?	Ерте жүктіліктен қалай сақтануға болады?		
6	Ертежүктіліктің нәтижесі қандай?	Ертежүктіліктің нәтижесі қандай?		

11-слайд: Ой талқы.

Шарты: айтылған мақал-мәтелдердің мағынасын ашу.

1. «Қызым үйде, қылығы түзде»

2. «Шешесіне қарап қызын ал, Аяғына қарап асын іш»

3. «Ақылды қыз білімге жүгінер, Ақылсыз қыз сөзге ілігер».

12-слайд: «Әріптер сөйлейді» жаттығуы.

Жүргізуші: Қатысушыларға әріптер таратылады, сол бойынша қыз балаға тән қасиеттерді айту.

Қыз тәрбиесі-ұлттың тәрбиесі, тектілігі, абыройы. Осы ретте, «Қыздарым, сенің ұятың-ұлтыңның намысы!» деген аталы сөз қыз тәрбиесіне орай айтылса керек. Ұясынан ұшқан құсы қиясына абыройлы қонса, ол артындағы ата-анасына мерей. Қыз бала тәрбиесі қашан да мәнді.

« Қыз-ұлт әдебі, ел намысы»

Қ-қылықты Ы-ынталы З-зерделі	Ұ-ұқыпты Л-лебезді Т-тиянақты	Ә-әдепті Д-дарынды Е-елгезек Б-байыпты І-ізетті	Е-елгезек Л— лағылтастай	Н-намысшыл А-аяулы М-мейірімді Ы-ықыласты С-сыпайы Ы-ырысты
------------------------------------	-------------------------------------	---	-----------------------------	--

13-слайд: «Ағаның қарындасқа өсиеті»

Алғы сөз: Қыз баланы құрметтеу, олардың алдында дөрекі сөйлемей, ізетті болу, ер — тұмары әшекейленген сұлу жорғаларды қыздарына, қарындастарына мінгізу, киімнің әсем — сәндісін, әшекейлі бұйымдардың жақсысын қыздарына арнау — ежелгі дәстүр. Жиын — тойларда қыз баланы әр уақытта сыйлы орынға отырғызған. Жаңа келін болып түскен жеңгелері де қайын сіңлілерін атымен атамай «Еркежан», «Шырайлым» деп еркелеткен. Орта Азия мен Қазақстанда жалғыз келе жатқан қызды көрсе, оған қорғаныш болып, баратын жеріне дейін шығарып салатын болған. «Қыз өссе — елдің көркі, гүл өссе — жердің көркі» дегендей, қызғалдақтай болып өсіп, көктеп келе жатқан гүлдің мезгілсіз солып қалмауына қамқорлық жасаған.

14-слайд: Дүние есігін ашқан әр сәби жетім болу үшін не тастанды бала атану үшін өмірге келмейді. Ата-ананың жылуын сезінуге әркімнің құқығы бар. Ата-бабамыз ежелден-ақ бұл ақиқатты білген, сондықтан отбасындағы баланы ешуақытта жетім қалдырмаған. Бүгінгі нәресте ертеңгі күні ұлттың болашағы, мемлекеттің потенциалы, байлығы. Қыздың ең бірінші ұстанымы — қыз деген атқа лайық болуы. «Қыз» ең қасиетті сөз. Қасиетті болатыны бүкіл адамзат қыздан тарайды: қыз келін болады, келін анаға айналады, ал ана әже деген зор дәрежеге жетеді. Осы үшеуі арқылы ұрпақ өсіріп, ұлт қатарын көбейтеді. Әрбір қыз бала ата-анасын, туыстарын, ұстазын сыйлап, қадірлей білуді үйренсе, болашақта ол қыздарымыздан елін, жерін, халқын сүйетін, өз шаңырағын ардақтайтын, балаларын жанындай жақсы көретін қамқор ана, қайратты жан, нәзік ару шығары сөзсіз. Қыздарымыз осындай ұлтжандылығымен, өздеріне тән нәзіктігімен, сүйкімділігімен және рухани тазалығымен ерекшеленуі тиіс. Ар — намысын жоғары ұстай білген қыз ғана жұрт алдында әрдайым абыройлы сыйлы.

«Қыз тағдыры» бейнебаян.

Қорытынды:

**«Жел бағытын өзгерте алмасақ та кеме желкенін арманымыздың бағытына қарай өзгерте аламыз»
Ең бастысы сенім мен үміт!**

Алматы қаласы

№39 С. А. Ходжиков атындағы мамандандырылған лицей

Математика пәні мұғалімі

Құрақ Гаухар Шегебайқызы

МАТЕМАТИКА САБАҒЫ – ӨМІРЛІК МАҢЫЗДЫ ҚҰЗЫРЕТТІЛІКТЕРДІ ҚАЛЫПТАСТЫРУ ОРТАСЫ

Бүкіл әлемде «сауаттылық» ұғымының мазмұны айтарлықтай кеңейді. Адамның оқу, жазу және арифметикалық есептеулерді орындау қабілетін сипаттайтын сауаттылықтың дәстүрлі түсіндірмесімен қатар «функционалдық сауаттылық» ұғымы белсенді түрде қолданыла бастады.

Мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту білім берудің басым мақсаттарының бірі ретінде айқындалған. Демек, педагогикалық ұжымның инновациялық қызметінің перспективті бағыттарының бірі мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын қалыптастыруға бағытталған білім берудің формаларын, әдістерін және технологияларын енгізу болады. Басқаша айтқанда, бұл адамдардың әлеуметтік, мәдени, саяси және экономикалық қызметке қатысуын, сондай-ақ өмір бойы білім алуын жеңілдететін факторға айналатын жаңа сауаттылық туралы сөз етеді. Функционалдық сауаттылықтың бұл ерекшелігі оның анықтамасында тез өзгертін қоғамда әрбір адамға қажетті қолданбалы білімдер негізінде әртүрлі қызмет салаларындағы өмірлік мәселелерді шешу қабілеті ретінде айқын көрінеді.

Қазақ мектебі мықты пәндік білім бергенімен, оны өмірлік жағдаяттарда қолдануды үйретпейді. Функционалдық сауаттылық – әлеуметтік әл-ауқаттың көрсеткіші. Жоғары деңгей қоғамның белгілі бір әлеуметтік-мәдени жетістіктерін көрсетсе, төменгі деңгей ықтимал әлеуметтік дағдарыс туралы ескерту болып табылады. Қоғам дамыған сайын қолданбалы білімге қойылатын талаптар өсетіндіктен (олардың ауқымы кеңейеді, жаңа сапалық белгілер қалыптасады) адамның функционалдық сауаттылық деңгейі оның микроқоғам жағдайына бейімделу қабілетінің көрсеткіші деуге болады.

Қазіргі сабақ – өмірлік маңызды құзыреттіліктерді қалыптастыру ортасы. Заманауи сабақта мұғалім мен оқушы серіктес, мұғалімнің қызметі – оқушының өз бетімен білім алуына, «еңбектенуіне» мүмкіндік беретіндей сабақты ұйымдастыру. Қазіргі сабақтың мақсаты: оқушы сабақтың соңына дейін не істей алады, яғни күтілетін нәтиже қандай деген сұраққа жауап береді. Сабақтың мазмұны – мұғалім мен оқушының іс-әрекеті. Біріншіден, оқушының сабақта басымдығы мен күш-жігері мен зейінін, ең алдымен, оқушы тұлғасына шоғырландыру керек. Екіншіден, оқушы өзін жайлы сезінетін және өздігінен білім алатын және өзара білім алатындай жағдай жасау маңызды.

Мұндай өзгерістер мұғалім үшін де, оқушы үшін де маңызды, өйткені «мұндай жағдайда мұғалім оқуға, материалдарға және басқаларға мүмкіндік береді, бірақ оқушылардың өздері пәнді саналы түрде түсінуді дамыту үшін әрекет етуге ұмтылуы керек, бұл баланың метатанымдық қабілеттердің дамуы

болып табылады. Неліктен жақсы есте сақтау, шоғырланған зейін және ұтымды ойлау қабілеті жеткіліксіз? Флавелл және басқалар (1995) егер біз оқытуды саналы деңгейге жеткізсек, біз балаларға өздерінің ойлау процесін жақсырақ түсінуге көмектесе аламыз және оларға өз оқуын ұйымдастыруды басқаруға немесе меңгеруге көмектесеміз деп есептеді.

Оқушылардың метатанымдық білімін дамыту қажеттілігінің де үш себебі бар. Біріншіден, «ақпараттық орта» бұрын-соңды болмағандай, жас адамға күшті, кейде жағымсыз әсер етеді, ол оның белгісіздігімен, шиеленісуімен, алаңдаушылығымен көрінеді. Бұл факторлар өз кезегінде тұлғаның даму процестеріне, өзіндік сананың өсуіне, жеке тұлғаның қалыптасуына кедергі жасайды. Дегенмен, қазіргі әлеуметтік-экономикалық жағдайларда жеке тұлғаның өзін-өзі дамыту мақсатында бірқатар қабілеттер мен дағдылардың жұмыс істеуі қажет, мысалы, келіп түсетін ақпаратқа сыни көзқараспен қарай білу, бір құбылысқа көптеген әртүрлі көзқарастардың болуы мүмкіндігін білу, құбылыстар мен процестерге өзіндік көзқарасын негіздеу. Басқаша айтқанда, дамыған метакогнитивтік процестер адамның «басқалар ақпарат құятын ыдысқа» айналуына мүмкіндік бермейді.

Екіншіден, көптеген зерттеулер білім алушылардың интеллектуалдық әлеуеті дәстүрлі ұйымдастырылған оқу процесінде, әсіресе оның метатанымын дамыту аспектісінде негізінен іске асырылмай қалатынын дәлелдейді.

Үшіншіден, интеллектуалдық құзыреттілік элементтері ретінде метатанымдық дағдылардың болуы оқушылардың функционалдық сауаттылығына кіретін оңтайлы шешім қабылдаудың қажетті шарты болып табылады. Құзыретті маман моделі тек рефлексияға, өзін-өзі реттеуге және бақылауға негізделуі мүмкін оңтайлы шешімдерді таңдау арқылы мәселелерді шешу қабілетін қамтиды. Басқаша айтқанда, интеллекттің метакогнитивтік компоненттері жеке тұлғаның өзін-өзі дамыту процестерінің негізінде жатыр.

Функционалдық сауаттылықты дамытудың нәтижесі мектеп бітірушінің тұлғалық моделінің негізін құрайтын негізгі құзыреттер жүйесін меңгеру болып табылады. Оларға: басқарушылық, ақпараттық, коммуникативті, әлеуметтік, тұлғалық, азаматтық, технологиялық құзыреттер жатады. Математика сабақтарында метатанымдық дағдыларды оқыту арқылы бұл құзыреттерді қалай дамытуға болады?

Бірнеше тәсілдерді қарастырайық. Ақпаратты қабылдау, негізгі ойды бөліп көрсету, ұқсастықтар мен айырмашылықтарды анықтау қабілеттерін дамыту үшін, мысалы, 8-сыныпта квадрат түбір мен арифметикалық квадрат түбір арасында «Өз тірегім» әдісін қолдандым, бұл әдіс негізінде топта оқушылар өз беттерімен ақпаратты шығарады. Сабақты «үйренуге қабілетті болу» мақсатында құрастыра отырып, мұғалім оқушылардың оқыту әдістемесін меңгеруіне жағдай жасайды, оның ішінде ақпарат көзі ретінде мәтінмен жұмыс істеу әдістері, ақпаратты диаграмма, модель түрінде беру, ақпаратты есте сақтау, оны сыни және шығармашылық түсіну әдістері. Оқушылар ынтымақтастықта жұмыс істеуге, бірін-бірі тыңдауға үйренеді, өздігінен және өзара білім алуда тәжірибе жинақтайды. Жаңа өзін-өзі реттеуге сәйкес оқытуда әлеуметтік модель негізінде көбірек көрінетін бірлескен жұмыс түрі – бұл ұжымдық жұмыс, бір ұжымға біріккен оқушылар кез келген мәселені бірлесіп шешетін немесе кез келген тапсырманы орындайтын жұмыс түрі. Топтық жұмыс формасының принципі мұғалімнің кейбір функциялары оқушыларға белгілі бір уақыт ішінде беріледі: ақпараттық (оқушылар ақпаратты өздері алады және өңдейді), ұйымдастырушылық (топтағы рөлдерді өз бетінше қамтамасыз ету), бақылаушы (топтың әрбір мүшесінің іс-әрекеті бойынша оқушылар бақылауды жүзеге асырады), бағалаушы (оқушылар әр топ мүшесінің талқылауға қатысуын бағалайды) – бұл функционалдық сауаттылық құзыреттіліктерінің қатары. Бұл бірлескен оқу ортасы оқушылардың әлеуметтік және эмоционалдық дамуына қолайлы, өйткені ол әртүрлі көзқарастармен танысуға, өз ойын жеткізуге және дәлелдеуге мүмкіндік береді. Осылайша оқушылар бұрыннан барларға сүйенбей, өздерінің бірегей тұжырымдамалық негіздерін қалыптастыра бастайды.

Менің сабақ берудегі мақсатым – оқушыларды мұғалімнен тәуелсіз ету. Ол үшін мен «Жарияланбаған тақырып» әдістемесін қолданамын. Аталмыш әдіс – бұл сабақтың тақырыбын оқуға сыртқы мотивация жасауға бағытталған әмбебап әдіс. Бұл әдістеме оқушылардың түсініксіз терминдерді қабылдауына кедергі келтірмей, жаңа тақырыпты меңгеруге қызығушылығын арттыруға мүмкіндік береді.

Сабақта мен оқушыларға «Дауыстап ойлау және өзім түсіндіру» әдісін ұсындым, әдіс барысында оқушы мәселені шешу барысында не ойлайтынын және не сезінетінін дауыстап айтады. Бұл әдіс жұппен, топпен жұмыс жасағанда, сонымен қатар оқушы өз бетімен жұмыс істегенде қолданылады. Бұл маған қателер мен дұрыс емес ой ағымдарын дер кезінде байқауға, сонымен қатар оқушылардың нақты

психологиялық қиындықтарын көруге мүмкіндік берді. Өзін-өзіне түсіндіру – оқушыға мәселені шешудің элементтерін нақтылауға мүмкіндік беретін әдіс. Сонымен қатар, өзін-өзіне түсіндіру тиімді, өйткені ол оқушының бар білімін белсенді түрде пайдаланады.

Сыни тұрғыдан ойлауды дамыту технологиясынан «Дейін-кейін», «Идеялар, ұғымдар, атаулар қоржыны» әдіс-тәсілдерін оқушылардың білімін толықтыру барысында қолдандым. Сондай-ақ бұл әдісті рефлексия кезеңінде талқыланатын сабақтың тақырыбы бойынша оқушылардың не білетінін немесе не ойлайтынын анықтау үшін қолданған маңызды. Білімі нашар оқушылардың өзі партасында бірге талқылап, сабақта алған білімдерін жүйелеп, белсене қатысады. Бұл конструктивистік теорияны растайды: «Оқушылардың ойлауының дамуы бұрыннан бар білімнің жаңасымен немесе сабақта әр түрлі көздерден алынған білімдермен өзара әрекеттесу жағдайында жүреді, олар мұғалімдер, құрдастар, оқулықтар, ақпараттық сайттар болуы мүмкін». Графиктер мен сызбалар мәтінді түсінуге немесе әртүрлі есептерді шешуге көмектеседі. Мәтінге келетін болсақ, графика оның құрылымын ашуға, ұғымдардың арақатынасын көруге көмектеседі («концепциялық карта») және т.б.

Блум таксономиясы негізінде деңгейлік оқыту тапсырмаларын құрастыру маған мұғалім ретінде сабақ бойы оқушылардың өз бетінше оқу әрекетін ұйымдастыруды нәтижеге жеткізуге көмектесті. Блум таксономиясы негізінде білім беру тапсырмаларын деңгейлік саралау, бір жағынан, оқушыға өзінің жеке әлеуетін барынша арттыруға мүмкіндік берсе, екінші жағынан, мұғалімге оқушыға бағытталған оқыту принциптерін жүзеге асыруға мүмкіндік береді, өйткені мұндай сабақта барлығы деңгейден деңгейге дейін өз қарқынымен өз қажеттіліктері мен мүмкіндіктері шегінде жылжиды. Репродуктивті тапсырмалардан когнитивтік тапсырмаларға біртіндеп сабақтың ақпараттық құрамдас бөлігіне қайта оралу әр оқушының оқу материалын меңгеруіне мүмкіндік беріп қана қоймайды, сонымен қатар өмірлік құзіреттілік ретінде логикалық және шығармашылық ойлау дағдыларын қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Оқушылар дескриптор бойынша өзін-өзі бағалауды өздік жұмыстан кейін түсініп, білім деңгейін тексеру үшін ғана пайдаланады. Білімді бақылау адамның нені білетінін және нені білмейтінін білу қабілеті ретінде «алдыңғы оқуды бақылау негізгі немесе алғышарттық метатанымдық процесс болып табылады». Сондықтан, өзінің бұрыннан үйренгені мен әлі де үйренуі керек нәрсені нақты ажырата алатын адам маңызды метатанымдық дағдыға ие және жаңа материалды меңгеру үшін уақытын пайдалана отырып, оқу процесінде тезірек және табысты түрде ілгерілей алады.

Метатанымдық дағдыларды үйрету мүмкіндігі мұғалімге сабақтың мазмұндық компонентінің көзқарасын қайта қарауға мүмкіндік беруі маңызды. Функционалдық сауаттылық білім, білік, дағдының «атомдық» деңгейіне негізделетінін ескере отырып, сабаққа дайындалу кезінде сабақты құзіреттілікке негізделген білім беру тұрғысынан мұғалім қойылған мақсатқа жету үшін қажетті және жеткілікті ақпарат көлемін анықтауы керек деген қорытынды жасауға болады. Метатанымдық дағдылардың болуын дәл өлшеу мүмкіндігі мұғалімге келесі алгоритм бойынша қажетті мазмұнды таңдауға мүмкіндік береді:

- 1) өмірлік маңызды ақпарат (метәпәндік білім);
- 2) басқа пәндерді оқу кезінде кездесетін мәліметтер (пәннен жоғары білім);
- 3) пәнді (пәндік білім) одан әрі оқу үшін қажетті мәліметтер.

Сабақтарды жүзеге асыру тәжірибесі функционалдық сауаттылық контекстінде табысты әрі нәтижелі оқудың кілті ретінде оқушылардың метатанымдық дағдыларын арттыруға болатын әдістердің тиімділігін анықтауға мүмкіндік береді: сабақ бойы оқу әрекетіне бүкіл сынып қатысады, өйткені әр оқушы бүкіл сабаққа тапсырма алады, барлығы оң бағаға қызығушылық танытатындықтан, сабақ барысында оқушылардың ынтасын арттыру үшін арнайы әдіс-тәсілдерді қолдану мәселесі жойылды, оқушы әр сабақта баға ала алатындықтан, бағаларды жинақтауда қиындықтар болмайды және де ең бастысы, пәнді оқуға деген қызығушылығын арттырады.

Атырау қаласы
Хиуаз Доспанов атындағы орта мектеп
Математика пәні мұғалімі
Койшигулов Раул Уябаевич

МАТЕМАТИКА САБАҒЫН АРАЛАС ОҚЫТУ ТЕХНОЛОГИЯСЫН ҚОЛДАНА ОТЫРЫП ОҚЫТУ МАҢЫЗЫ

Аралас оқыту технологиясы білім беру кеңістігінде бірнеше онжылдықтар бойы қолданылып келеді. Бұл ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың жоғары деңгейінің және халықтың компьютерлік сауаттылығының болуына байланысты. Бүгінгі білім беру жүйесі аралас оқыту технологиясының бастапқы сатысында деуге болады. Бұған себеп, аралас оқытудың модельдерінің әртүрлі болуы. Аралас оқыту - білім берудің жаңаша моделі. Орта білім беруде аралас оқытуды қолданудың барлық алғышарттары бар.

Аралас оқыту моделі сыныптық және электрондық оқыту кешені болып табылады. Электрондық оқыту дегеніміз - онлайн режимінде әртүрлі электрондық білім беру ресурстарын пайдалану: қашықтықтан, аудио және бейне жазбалар, презентациялар және т. б. Білім берудің бұл формасы оқушыларға мектеп пәндерін оқуға жаңа мүмкіндіктер береді-сіз кез-келген уақытта қажетті оқу материалын онлайн режимінде қарап қана қоймай, тестілеуден өтіп, пән бойынша біліміңізді тексере аласыз, тақырып бойынша қосымша ақпарат көздерімен танысыңыз. Форумда мұғалімге немесе сыныптастарына сұрақтар қойыңыз және сабақта бетпе-бет сөйлесуді күтпестен жауап алыңыз.

Бұл технологияның бір моделі - "төңкерілген класс". Оның мәні-үй тапсырмасы мен сабақтағы жұмыстың мазмұны өзгереді. Күнделікті үй тапсырмасын жазбаша орындаудың орнына оқушыларға мұғалім оқушылардың оқу іс-әрекетін арнайы ұйымдастыратын электрондық ресурстарға қол жетімділік беріледі. Әдетте, үй тапсырмасы тақырыптың теориялық материалымен танысудан және оны электронды тесттер арқылы одан әрі дамытудан тұрады. Оқушы мұны кез-келген уақытта, ыңғайлы жерде, оқу материалдарын бірнеше рет қарап, жасай алады. Сабақта үйде оқытылған материалды жоғары деңгейде бекіту бойынша жұмыс жүзеге асырылады, мысалы: стандартты емес мәселелерді шешу. Шағын жобалар құру, алгоритмдер мен тесттер құру, мақала жазу және т.б. әрбір үй тапсырмасы нақты оқу мақсаттары мен кезең-кезеңмен нұсқаулықпен бірге жүруі керек, сонымен қатар кейбір реферат жүргізген жөн.

Мен осы модельді іске асырудың мысалдарын келтіремін:

Үй тапсырмасының тұжырымдамасы: берілген тақырып бойынша теориялық материалды электронды ресурстан оқыңыз. Оқылған сұрақтарға жауап беруге дайын болыңыз.

Үйде оқыған материалды сабаққа бекітудің бірнеше нұсқасы:

- Энциклопедия үшін берілген тақырыпқа мақала жазыңыз, ол материал туралы қысқаша, бірақ толық және қол жетімді түсінік, қолданбалы фокустың мысалдары, тақырыптағы формулалар, оның негізгі ұғымдарын қалай көрсету керек.

- Екі адамнан тұратын топтың құрамында тапсырманы орындау: берілген тақырыптың барлық негізгі ұғымдары мен формулаларын көрсететін теориялық сипаттағы 10 сұрақтан тұратын тест құрастыру, олардың әрқайсысына 4 жауап нұсқасы ұсынылады, олардың бірі дұрыс. Тестке жауаптар беру.

- Белгілі бір түрдегі есептерді, теңдеулерді, теңсіздіктерді шешу алгоритмін жасаңыз және сипаттаңыз. Алгоритмді қолдану мысалдарын келтіріңіз.

- Берілген тақырыптың барлық негізгі ұғымдары мен формулаларын көрсететін, бірақ осы сұрақтарға жауаптары бар ұяшықтар толтырылмаған әр түрлі сипаттағы сұрақтар жазылған кестені толтырыңыз.

• Үй тапсырмасын одан әрі бекіту үшін әр оқушыға білім беру саласындағы басымдықтарын ескере отырып, оқытылған материалды жеке-жеке беруге болады.

Осылайша, "төңкерілген сынып" моделінің негізгі компоненттерін ажыратуға болады:

- Сабақта мұғалім мен оқушылардың дәстүрлі тікелей жеке өзара әрекеттесуі;
- Компьютерлік телекоммуникациялық технологиялар және электрондық ақпараттық - білім беру ресурстары арқылы білім беру процесіне қатысушылардың интерактивті өзара іс-қимылы;
- Оқушылардың өзін-өзі тәрбиелеуі.
- Аралас оқыту технологиясы мектептегі білім беру процесін сапалы өзгертуге және оқушы мен мұғалімнің бірлескен оқу қызметін бірінші орынға шығаруға, әр оқушының танымдық қажеттіліктерін ескере отырып, білім беру қызметін жекелендіруге мүмкіндік береді.

Осыған орай АКТ-ны жаппай білім мен ғылым жүйесіне енгізу жаңа білім технологияларын пайдалану, соның ішінде, қашықтықтан оқыту сияқты модельдері, білім берудің парадигмасының өзгерісіне, жаңа стандарт пен талаптардың, білім берудің әдістемесінің өзгерісіне, бағалау критерийлері мен қадағалау форматын қайта қарауға және де білім берудің өзіндік даму стратегиясының өзгерісін талап етеді. Әлемдік даму үдерісі АКТ ны пайдаланумен дәстүрлі оқу процесіне белгілі бір өзгерістер тенденциясын енгізді және білім берудің жаңа модельдерінің туындауына септігін тигізді. Олардың бірі аралас оқыту («blended learning») болып табылады. Аралас оқыту бұл білім берудің әртүрлі тәсілдерінің тиімді тіркесі

Аралас оқыту – бұл электрондық және дәстүрлі оқытудың тәсілдерінің интеграциясы. Қоғамның дамуы, соның ішінде білім жүйесі соңғы 10-15 жылда технологиялық және ақпараттық белестермен анықталуда. Қазіргі таңда мектеп бәсекеге қабілетті, қандай да бір қиындықтардың ұтымды шешімін таба білетін тұлға тәрбиелеуге бағытталған. Жалпыға ортақ білім берудің стандарты білім үдерісінде және оқушылардың тәрбиесінен келесі нәтижені алу арқылы анықталады: пәндік, метапәндік және тұлғалық. Қоғамның заманауи даму деңгейінсіз бұл нәтижелерге қол жеткізу мүмкін емес. Заманауи даму деңгейі дегеніміз жаңа техникалық құрылғыларды өмірдің әр облысында пайдалану. Балалар мектеп жасына дейін де цифрлық ортаға тең бейімделеді және мектепке келе өздеріне қолайлы орта, заман талабына сай ортада білім алу керек. Дегенмен барлық білім беру үдерісін жауапкершілік пен өзін өзі ұйымдастыруды қажет ететін тек қана цифрлыққа өзгертіп, қашықтықтан оқыту мүмкін емес, себебі әр баланың жас ерекшеліктеріне байланысты қажеттілігі бар. Сонымен қатар барлық дәстүрлі білім беру үдерісін, түгелдей ақпараттық технологиялық құралдар арқылы беру тиімді емес. Аралас оқыту – болжаушылардың бағасы бойынша қазіргі заман білімінің тренді болып табылады және жақын арадағы онжылдықта солай бола бермек. «Аралас оқыту» ағылшын тілінен тікелей аударылған blended learning сөзінің аудармасы болып табылады. Learning - оқу, яғни бұл оқушы белсенділік танытып білім мен білік дағдыларын қалыптастыратын үрдіс.

Алғаш аралас оқытудың негізгі қағидасы XX ғасырдың 60-жылдары жоғары білім жүйесінде пайдаланылды, ал термин болып ең алғаш 1999 жылы қолданысқа ие болды. Бұл жылы американдық Интерактивті Оқу Орталығы интернет арқылы оқытудың бағдарламалық жасақтамасын шығарған еді. Басқа педагогикалық технологияларға қарағанда аралас оқыту технологиясының нақты авторы жоқ және көп жағдайда қолданыстағы оқытудың тәсілдері мен бағыттарына жаңашылдық енгізу арқылы ат үсті пайда болған технология болып табылады. Аралас оқытудың бұндай атүстілік және көпфакторлылық жолмен пайда болуы оған нақты анықтама беріп талдау жасауда қиындық тудырады. Аталған технологияға анықтама берсек: «Аралас оқыту – бұл электронды оқыту мен бетпе бет оқытуды бірлестіре отырып, оқушының өз бетімен оқудың уақыты, орны, темпы, траекториясы сынды талаптарын таңдауға мүмкіндік беретін білім технологиясы».

Осылайша аралас оқыту технологиясын электронды оқу мен тікелей оқудың, әрқайсысының кемшіліктерін жою немесе толықтырудың тиімді тәсілі ретінде синергиялық технология ретінде қарастыруға болады. Жанартылған білім мазмұнына көшуде дәстүрлі оқулықпен қатар цифрлық оқыту ресурстарын (ЦОР) қолданудың маңызы зор. ЦОР-оқыту барысында қолданылатын бейнематериалдар мен интерактивті сабақтар. Әрине, олар педагогты оқыту ісінен шеттетпейді. Ұстаз сыныптағы басты тұлға болып қала бермек. Алайда, бейнематериалдар мен интерактивті сабақтар мұғалімнің балаларға қажетті ақпаратты жеткізу міндетін айтарлықтай жеңілдетері сөзсіз. Сонымен қатар облыстың 157 мектебінде Bilimland.kz білім беру тұғырнамасының мүмкіндіктері оқу процесінде қолданылуда, бұл интерактивті сабақтарға қатысуға мүмкіндік береді, сонымен қатар мектеп бағдарламасы негізінде жасақталған қазақ, орыс, ағылшын тіліндегі оқыту ресурстарымен жабдықталған.

Ұлытау облысы, Сәтпаев қаласы
“Технологический колледж корпорации “Казахмыс”
Геология пән мұғалімі, магистр, педагог
Кенжеғұл Ақжан Асылбекқызы

ГАЗ НЕГІЗІНДЕГІ ГЕОАҚПАРАТТЫҚ КАРТА ЖАСАУ: ПРОБЛЕМАЛАРЫ МЕН ТЕНДЕНЦИЯЛАРЫ

Аннотация. Бұл мақалада географиялық ақпараттық жүйелер (ГАЗ) негізіндегі геоақпараттық карта жасаудың қазіргі заманғы мәселелері мен даму үрдістері қарастырылады. Картографияның цифрлық технологиялармен ықпалдасуы, кеңістіктік деректерді визуализациялау әдістерінің эволюциясы және картографиялық үлгілерді жетілдіру қажеттілігі мәселелері қозғалады. Сонымен қатар, геоақпараттық карта жасаудың теориялық негіздерінің қалыптасуындағы олқылықтар, бейнелерді жалпылау әдістері, қашықтықтан зондтау технологияларын пайдалану, картографиялық ақпаратты қабылдау психологиясы секілді өзекті тақырыптар талданады. Мақалада ГАЗ технологияларын картографияға енгізудің жетістіктері мен осы саладағы негізгі қиындықтар кеңінен сипатталады.

Кілт сөздер: ГАЗ, геоақпараттық карта жасау, кеңістіктік деректер, картография, қашықтықтан зондтау, картографиялық визуализация.

Адамдар картаны ежелден қолданып келеді. Бірақ XX ғасырдың аяғынан бастап, ГАЗ (геоақпараттық жүйе) карталарды құру процесіне белсенді түрде енгізілгеннен бастап, әдеттегі картографиялық кескіндерден басқа, кеңістіктік деректер модельдерінің жаңа түрлері пайда бола бастады. Қазіргі картографияда геоақпараттық карта жасау, геоматика, геоиконика сияқты ұғымдар өз орнын алды. Мақалада геоақпараттық карта жасаудың проблемалары мен тенденциялары көрсетілген.

Географиялық ақпараттық карта жасау – шамамен 25 жыл бұрын пайда болған салыстырмалы түрде жаңа ұғым. Анықтама бойынша, «географиялық ақпараттық карта жасау – бұл ГАЗ және картографиялық деректер мен білім базалары негізінде бағдарламалық қамтамасыз ету арқылы карталарды жасау және пайдалану». Соңғы 25 жыл ішінде карталарды құру технологиясындағы, геобейнелердің әртүрлі формаларында, кеңістікті бейнелеу әдістерінде және т.б. өзгерістерді қарастыратын болсақ, онда мәні бойынша геокартография қазіргі заманғы интеграциялық карталау болып табылады.

Шетелдік басылымдарда геоақпараттық карта жасау сияқты ұғым «таза түрінде» кездеспейді. Әдетте, карталарды жасау және пайдалану мәселелері әдебиеттерде (соның ішінде геоақпараттық тақырыптарда) классикалық картография тұрғысынан бөлек қарастырылады. Карталарды құрудың әдістері мен технологиялық тәсілдері, олардың түрлік алуан түрлілігі де өзгергені анық. Негізінде, қазіргі картография дәстүрлі классикалық картография жинақтаған барлық нәрселермен бірге картографиялық үлгілерді жасау мен көрсетудің заманауи әдістерін қамтуы керек. Бұл жерде А.М. Берлянт: «Дамудың диалектикасы соншалық, қалыптасып келе жатқан ғылымдар жүйесі бірте-бірте жаңарған «үлкен картографияға» айналады, ол көптеген өзара байланысты бөлімдерді қамтиды, сол сияқты ірі агломерация одан әрі серіктес қалалар мен қала маңындағы аймақтарды сіңіреді».

Геоақпараттық карта жасаудағы мәселелер мен тенденциялардың арасында мыналарды бөліп көрсетуге болады:

1. Тек қана картографиялық кескіндердің емес, сонымен қатар геобейнелердің барлық түрлерінің толық, өзекті және бір мезгілде белгіленген классификациясының болмауы, оның ішінде:

- веб-карталар, геопорталдар, телекоммуникациялық карталар, навигациялық жүйелердің бөлігі ретінде карталар;
- картаның классикалық анықтамасына жатпайтын әртүрлі геосуреттер;
- виртуалды карталар, голограммалар, ментальды карталар және т.б.

2. Карталарды құру үшін қолданылатын картографиялық әдістердің қазіргі классификацияларында үлкен олқылықтардың болуы.

Әртүрлі ГАЗ бағдарламалық қабықшаларында картографиялық кескіндерді қалыптастыру мен құрылымдаудың әртүрлі тәсілдері бар. Сондықтан нақты картографиялық кескін әдістерін жүзеге асыру

бірдей емес, сол себепті бірдей визуализация әдістері басқаша аталады. Өртүрлі тілдерде, атап айтқанда, қазақ, орыс және ағылшын тілдерінде қолданылатын терминологияны үйлестіру қиындықтары аз емес.

Техникалық мәселелердің бұл түрлері алдағы онжылдықтарда шешілетін болса да, бастапқыда мәліметтер базасымен және аналитикалық тапсырмалармен жұмыс істеуге көбірек көңіл бөлген ГАЖ картографтарды карталарда құбылыстарды лайықты графикалық бейнелеу үшін жеткілікті құралдармен қамтамасыз ете алады. Бірақ әзірге бұл шешілмеген мәселелер, бәлкім, олар қазіргі геоинформатиканың және құрылыс инженериясының негізгі проблемасы болмағандықтан және өнер туындысы ретінде картаға деген көзқарас жоғалып кетті деуге болады. Тақырыптық карталарды құру әдістері олардың құралдарымен нақты бағдарламалық өнімдерге тікелей байланысты және ақпаратты көрсетудің классикалық әдістерімен сәйкес келе бермейді. Картография туралы айтатын болсақ, ГАЖ-да аналитикалық функцияларды және математикалық аппаратты жетілдіру географиялық ақпаратты талдау нәтижелерін визуализациялау әдістерін әзірлеуден алда келеді. Сонымен бірге, теориялық негіз, соның ішінде әдістер мен тәсілдердің классификациясын әзірлеу технологиялық прогрестен өте артта қалып отыр.

3. Бейнелерді жалпылау. Ашық геометриялық контурлары бар жасанды шыққан объектілер автоматтандырылған жалпылауға жақсырақ бейімделеді.

4. Қашықтықтан зондтау мен картографияны тереңірек біріктіру үрдісі. Табиғи ресурстар мен қоршаған ортаны бағалаудың тақырыптық міндеттерін шешу кезінде қашықтықтан зондтау материалдарын қолдану арқылы шешілетін төрт негізгі бағыт бөлінеді:

- Геология және жер қойнауы ресурстары;
- Гидрология және жер үсті су ресурстары;
- Орман ресурстары мен өсімдік жамылғысы;
- Қоршаған ортаға әсері.

5. Психологиялық зерттеулердің жеткіліксіздігі. Бұл негізінен заманауи отандық картографияға қатысты. Адам өзінің физиологиялық ерекшеліктеріне, көру қабілетіне, ақпаратты қабылдауына және оқуына тәуелді. Классикалық картография түстерді қабылдау ерекшеліктері, бейнелі-таңбалық ойлау, таңбалардың ассоциативтілігі туралы білімді пайдаланды.

Геобейнелердің жаңа түрлері деректерді ұсынудың жаңа мүмкіндіктерін әкелді. Бірақ қазіргі графикалық модельдердің арқасында алынған ақпаратты адам қалай қабылдайды және игереді? Олардың қайсысы объективті, бұрмаланбаған ақпаратты жеткізуде тиімді болады (және картографиялық кескіндердің эстетикасын ұмытпау керек)? Геоиконика және геосемиотика сияқты ғылыми бағыттар белсенді дамып келеді. Заманауи мүмкіндіктер ақпаратты көруді ғана емес, сонымен қатар тактильді сезімдерді, естуді және кейіннен басқа сезімдерді (мысалы, иістерді) пайдалана отырып беруге мүмкіндік береді. Жақын болашақта барлық ақпаратты жүйке (электрлік) импульстар түрінде миға тікелей жіберу мүмкін болады.

Адамдардың физиологиялық және психологиялық мүмкіндіктері шектеулі және қазіргі заманғы геобейнелерді адамның қабылдауы бойынша зерттеулер жүргізу өте маңызды.

Осылайша, біздің көз алдымызда заманауи карта жасау геоақпараттық картаға айналды, біз өз тәжірибеміз бен білімімізге сүйене отырып, келесі қорытындыларға келеміз:

1. Геоақпараттық карта жасаудың терминологиялық базасын қалыптастыру қажет;
2. Геоақпараттық картаға түсіру үшін шындықты картографиялық бейнелеу әдістерінің классификациясын жетілдіру;

3. Жоғарыда аталған «бос орындарды» толтыра отырып, геоақпараттық карта жасаудың жаңа бағыттары бойынша, оның ішінде геобейнелердің әсерін психологиялық зерттеу саласында ғылыми жобалар әзірлеу. Техникалық прогрестің қарқынды дамуына байланысты картографияның болашағы қандай болатынын болжау қиын. Бірақ бұл кезеңде өзекті мәселелерді шешу және кеңістіктік мәліметтерді көрсетудің әртүрлі түрлері мен әдістерінде адаспау, географиялық ақпараттық карта жасаудың ғылыми негіздерін одан әрі дамыту үшін сенімді теориялық негіз жасау өте маңызды.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Берлянт А. М. «Геоинформатика и картография: интеграционные процессы». – Москва: Наука, 2005.
2. Кашенко С. А., Трофимов В. Н. «Геоинформационные системы и картография». – Санкт-Петербург: СПбГУ, 2012.
3. Добсон Дж. «Будущее картографии: интеграция ГИС и классических методов». – Geospatial Journal, 2015.

КГУ "Средняя общеобразовательная школа №12" отдела образования города Семей
управления образования области Абай
Учитель художественного труда
Шакенова Ульжан Саяковна

ПОЯСНИТЕЛЬНАЯ ЗАПИСКА

Данная программа кружка составлена для учащихся 5-11-го класса.

Рассчитана на два года и проводятся по 1 часу в неделю.

Цель:

- Раскрыть перед учениками истоки и роль народного творчества казахского народа;
- изучать богатейшее наследие отечественных мастеров;
- уметь видеть материал, фантазировать, создавать интересные образы, композиции; развивать творческую фантазию детей, художественный вкус, чувство красоты и пропорций;
- прививать любовь к родине, родной природе, народным традициям.

Задачи:

- опыт, накопленный многими и многими поколениями, освоить, повторить, а может быть, и пойти дальше;
- обзавестись набором инструментов;
- принять участие в выставках среди школьников.

Содержание программы кружка предусматривает следующие знания, умения и навыки у учащихся 7-8 классов.

Учащиеся должны знать:

- традиции казахского народа;
- историю орнамента;
- народных умельцев и художников своего региона;
- основные приёмы вырезания орнамента;
- цветовые сочетания в орнаменте;
- виды орнамента;
- технологию изготовления орнамента;
- технологию изготовления изделия из ткани и кожи;
- основные приёмы вырезания орнамента;
- стиль и особенности национального орнамента.
- название и значение орнамента;
- интерес и желание самому выполнять изделия, проявлять выдумку, фантазию ;
- работать по чертежу и технологической карте;
- работать ножницами, чертёжными инструментами;
- умение конструировать;
- умение вести технологическую операцию, самопроверку и самооценку своего трудового изделия;
- соблюдение основные требования санитарии, гигиены, культуры труда, техники безопасности
- проявление творчества, самостоятельности, фантазии и воображения.

Орнаментальное, а также национальное искусство, казахского народа является неотъемлемой частью его жизни. Поэтому данная программа очень важна и актуальна.

Календарно– тематическое планирование кружка: «Удивительные орнаменты»

Руководитель кружка: учитель технологии и ИЗО Шакенова У.С.

Раздел: Казахское национальное ремесло.

№	Тема	Региональный компонент	Количество часов		
			Всего	Теория	Практика
1	Запись в кружок. Распределение обязанностей. Правила поведения в кабинете. Вводное занятие.		2	1	1
2	Традиционная культура казахов	Декоративно-прикладное искусство в области Абай	1	1	
3	История орнамента. Мотивы казахского Орнамента Головные казахские уборы.Саукеле.	Декоративно-прикладное искусство в области Абай	3	1	2
4	Национальные костюмы. Куклы в национальных костюмах.		4	1	3
5	Торсық жасау	Декоративно-прикладное искусство	4	1	2
6	Киіз үй жасау		2	1	1
7	Киіз үй жасау		2	1	1
8	Қурақ қурау		2	1	1
9	Қурақ қурау	В области Абай	2	1	1
10	Изготовление орнамента по классификации (из бумаги)	В области Абай	4	1	3
11	Цветовые сочетания в казахских орнаментах. Аппликация из ткани	В области Абай	2	1	1
12	Ритм и колорит в орнаменте. Аппликация из кожи	В Области Абай	2	1	1
13	Композиция и симметрия в орнаменте Түс киіз жасау	В области Абай	2	1	1
14	Изделия украшенные орнаментами Аппликация.Панно.	В области Абай	1	1	1
15	Национальные предметы быта	В области Абай	1	1	1
16	Национальные предметы быта		1	1	1
17	Методы и приёмы создания орнаментов Гобелен	В области Абай	1	1	1
18	Методы и приёмы создания орнаментов Гобелен	В области Абай	1	1	1